

**Департамент гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації
Управління культури та креативних індустрій
Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека
імені Валентина Отамановського
Вінницьке обласне відділення ГО ВГО Українська бібліотечна асоціація**

**БІБЛІОТЕКА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ І
КОНСТРУЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО**

Матеріали V Науково-практичної конференції

25 вересня 2025 року

Вінниця

2026

Відповідальна за випуск Г. М. Слотюк,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Редакційна колегія:

Г. М. Слотюк (голова редкол.), П. І. Цимбалюк (упоряд.), Т. П. Кристофорова (упоряд.), Л. Б. Борисенко, А. В. Зубко, С. В. Лавренюк, Т. М. Марченко, А. В. Марчук, К. І. Скомаровська, О. В. Стояльникова

Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього : матеріали V Наук.-практ. конф. (до Всеукраїнського дня бібліотек) 25 верес. 2025 р., м. Вінниця / Упр. культури та креат. індустрій Департаменту гуманітар. політики Вінниц. обл. військ. адмін., ВОУНБ ім. В. Отамановського, Вінниц. обл. від-ня ВГО УБА ; відп. за вип. Г. М. Слотюк ; редкол. Г. М. Слотюк (голова) [та ін.], упоряд.: П. І. Цимбалюк, Т. П. Кристофорова. – Вінниця, 2026. – 188 с.

У збірнику вміщено матеріали V Науково-практичної конференції «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього», яка відбулася 25 вересня 2025 р. в онлайн-форматі на платформі для відеоконференцій ZOOM та приурочена до Всеукраїнського дня бібліотек.

Видання містить доповіді та повідомлення провідних фахівців Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського, Кіровоградської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Д. І. Чижевського, Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва, закладів вищої освіти м. Вінниці, бібліотек територіальних громад Вінниччини та ін. На конференції було висвітлено актуальні питання діяльності бібліотек в умовах воєнного стану та перспективи їхнього подальшого розвитку.

У збірнику збережено стилістику представлених статей. Автори відповідають за зміст опублікованих матеріалів, повноту висвітлення досліджуваних питань, системність викладу, достовірність наведених фактів, посилань на джерела, написання власних імен, географічних назв, дат тощо.

ЗМІСТ

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ	5
Коновальчук О.	5
ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ	7
Пасека Г.	7
Замкова Н.	8
Побережна Т.	9
Бруй О.	10
Слотюк Г.	11
БІБЛІОТЕКА: ГРАНІ ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ	13
Побережна Т. Публічні бібліотеки Поділля у протидії гібридним загрозам	13
Марченко Т. Бібліотеки області в середовищі викликів і моделювання майбутнього	15
Кравчина В. Координаційна платформа бібліотек Вінниччини як інструмент підтримки та реінтеграції дітей та молоді в умовах соціальних і гуманітарних викликів спричинених війною	19
Біла Л. Використання штучного інтелекту в бібліотечній сфері: автоматизація процесів та правові виклики	23
Білоус В. Синергія відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів – стратегічний вектор наукової діяльності університетської бібліотеки	27
Рибачок С. Діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського через призму статистики в умовах воєнного стану	32
Семик М. ВОУНБ ім. В. Отамановського – хаб цифрової освіти	35
Боса І. Сучасна бібліотека – безбар’єрний простір для людей з інвалідністю	39
Прохорова Г. Фестиваль науки «Наука ХХІ століття: інновації у транспортній галузі» – науково-просвітницька платформа для розвитку інтелектуального потенціалу	44
Німчук Л. Проекти та практики Бершадської публічної бібліотеки	48
Мовчан Г. Дієві ініціативи бібліотеки для здоров’я жителів громади	53
Новоженюк Н. Від сільської книгозбірні до території бібліотворчості	57
БІБЛІОТЕКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ	60
Зотова О. Мовна трансформація бібліотек: досвід українізації в дії	60
Зіньковська О. Бібліотека і національна ідентичність (з досвіду роботи відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук ВОУНБ ім. В. Отамановського)	64
Державець Н. Липовецька публічна бібліотека як осередок формування національної ідентичності в громаді	70
Киричок Л. Мистецькі виставки як важливий інструмент у формуванні та збереженні національної ідентичності (з досвіду роботи відділу художньої культури та мистецтв ВОУНБ ім. В. Отамановського)	74
Юрченко О. Національна ідентичність у фокусі бібліотечної діяльності Публічної бібліотеки Вороновицької селищної ради	81

<i>Прусак В.</i> Формування національної ідентичності: бібліотечний вимір (з досвіду роботи КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради)	85
<i>Бартко Н.</i> Бібліотеки закладів професійної (професійно-технічної) освіти як форпости національної ідентичності	89
БІБЛІОТЕКА І СУЧАСНИЙ ЧИТАЧ	94
<i>Шейкіна І.</i> Сучасний читач у бібліотечному просторі: характеристики та запити	94
<i>Крисько Н.</i> Бібліотека і читач під час війни (за матеріалами досліджень)	98
<i>Ткаченко Л.</i> Інновації бібліотеки в обслуговуванні користувачів	106
<i>Коваль О.</i> Бібліотека Немирівської громади і її читач	110
<i>Беженар А.</i> Читач нового часу, або Кого зустрічає бібліотекар	114
<i>Самохвалова С.</i> Бібліотека – простір, де кожен може бути собою	117
БІБЛІОТЕКА І КРАЄЗНАВЧІ ПРАКТИКИ	120
<i>Животовська В., Михида С.</i> Культурологічна спадщина Дмитра Чижевського як предмет краєзнавчих студій	120
<i>Каросєва Т.</i> «Подільський книжник» як антологія книжкового життя Вінниччини (презентація альманаху «Подільський книжник»)	128
<i>Канчура В.</i> Краєзнавство як складова національно-патріотичного виховання в діяльності Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва	131
<i>Шуть О.</i> Краєзнавча робота бібліотеки як простір зближення	138
<i>Швець Т., Закупень Н., Савіна А.</i> Краєзнавча робота – основа формування світогляду студентської молоді в коледжі	143
БІБЛІОТЕКА: ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ	147
<i>Цимбалюк П.</i> Інтелектуально-просвітницький проєкт «На перетині культур»: роль і місце в системі підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу	147
<i>Кушнір Т.</i> Синергія можливостей професійного розвитку в бібліотечній практиці	154
<i>Матвійчук Л.</i> Бібліотекар, бібліотека: перезавантаження, сільський формат	155
<i>Низькокклон Д.</i> Освіта протягом життя в бібліотечній сфері: мій досвід та мотивація	159
БІБЛІОТЕКАР: СУЧАСНІ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ	167
<i>Слотюк Г.</i> Професійні стандарти й сенси бібліотечних компетенцій	167
<i>Антонюк О.</i> Цифрова компетентність бібліографа як умова ефективності професійної діяльності	171
<i>Вігуржинська В.</i> Професійні компетенції: тультинський формат	176
<i>Виноградська Ю.</i> Компетентність бібліотекаря відділу медичних наук: сучасні вимоги	179
<i>Охота О.</i> В центрі уваги – сучасні професійні компетенції бібліотекаря	182

ВІДКРИТТЯ КОНФЕРЕНЦІЇ

Добрий день, шановні колеги, учасники та гості конференції!

Мені приємно вітати вас з початком роботи конференції, присвяченої темі «Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього».

Сучасний світ змінюється з неймовірною швидкістю. Стрімкий розвиток цифрових технологій, трансформація інформаційних потоків, глобалізація, соціальні та культурні виклики – все це ставить бібліотеки перед необхідністю переосмислення свого призначення. Ми вже давно відійшли від формату «книжкового сховища». Нині бібліотека – це багатофункціональний культурний, освітній та інформаційний хаб, відкрита платформа для діалогу, розвитку, підтримки та взаємодії.

Особливо гостро нові ролі бібліотек проявилися в умовах війни. Сьогодні бібліотеки стають простором безпеки, довіри та стійкості для різних груп населення.

Одним із ключових напрямів нашої роботи стала **підтримка внутрішньо переміщених осіб**. Бібліотеки допомагають людям, які вимушено залишили свої домівки, швидше адаптуватися до нової громади: надають доступ до інформації, до онлайн-послуг, допомагають оформити документи, знайти житло, роботу чи навчальні можливості. Ми створюємо середовище, де людина не відчувається чужою, де вона може отримати не лише інформаційну підтримку, а й людське тепло.

Не менш важливим напрямом є робота з ветеранами та військовослужбовцями, які повертаються до цивільного життя. Бібліотеки організовують освітні програми з перекваліфікації, тренінги з цифрових навичок, клуби спілкування та психологічної підтримки. Ветерани потребують простору, де їх чують, поважають і підтримують – і такі простори ми створюємо.

Окрема місія сучасної бібліотеки – сприяння ментальному здоров'ю громади. У період невизначеності та стресу бібліотеки стають тихим місцем, де люди можуть відновитися, відчути безпеку, долучитися до арт-терапевтичних заходів, лекцій, зустрічей із психологами чи просто поспілкуватися з тими, хто має схожий досвід. Ми формуємо культуру турботи та взаємної підтримки.

Не можна оминати увагою і цифровізацію, яка сьогодні визначає майбутнє бібліотек. Цифрові сервіси, електронні каталоги, дистанційні освітні програми, онлайн-зустрічі, можливість отримати послуги без фізичного відвідування – усе це робить бібліотеки більш доступними. Ми навчаємо користувачів цифрової грамотності: від базових навичок до роботи з державними е-сервісами. Для багатьох людей бібліотекар став «провідником» у цифровий світ.

Усі ці трансформації показують: конструювання майбутнього бібліотек – це не лише питання технологій, це передусім питання людяності. Це переосмислення ролі бібліотекаря як фасилітатора, комунікатора, медіатора й навіть кризового менеджера. Це формування відкритого, безбар'єрного,

інклюзивного та сталого середовища, яке відповідає реальним потребам громади сьогодні.

Наша конференція сьогодні – це можливість поділитися досвідом, найкращими практиками, розповісти про те, як бібліотека може залишатися актуальною, гнучкою та необхідною у час, коли суспільство переживає серйозні трансформації. Адже бібліотека майбутнього формується вже зараз – у наших ініціативах, нашій відкритості до змін, нашій здатності бачити потреби людей і відповідати на них.

Участь у нашій конференції беруть почесні гості: **Галина Пасека** – заступник начальника Управління культури та креативних індустрій, начальник відділу культурно-мистецьких закладів та творчих колективів Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної військової адміністрації; **Наталія Замкова** – доктор філософських наук, професор, голова постійної комісії Вінницької обласної Ради з питань освіти, релігії, культури, молоді та спорту, директор Вінницького торговельно-економічного інституту Державного торговельно-економічного університету. Пані Наталія поєднує науку, освіту та громадську діяльність, створюючи простір для нових ідей і розвитку; **Тетяна Побережна** – очільниця обласної профспілки працівників культури, перший заступник голови Федерації профспілок Вінниччини, депутат обласної Ради, директор Вінницького академічного обласного театру ляльок, яка послідовно відстоює та адвокує інтереси бібліотечної спільноти і всієї галузі культури; **Оксана Бруй** – кандидатка наук із соціальних комунікацій, заступниця генерального директора Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, президентка ВГО «Українська бібліотечна асоціація», людина, яка об'єднує бібліотечну спільноту України задля впровадження сучасних рішень і розширення можливостей бібліотек у майбутньому.

Бажаю нам усім плідної роботи, натхнення, нових ідей та конструктивних дискусій, що стануть основою для розвитку бібліотечної справи.

Модератором пленарного засідання Конференції буде **Тетяна Кристофорова**, головна методистка науково-методичного відділу ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Ольга Коновальчук,
*заступник директора з основної діяльності
Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки
імені Валентина Отамановського,
голова Вінницького обласного відділення
ВГО «Українська бібліотечна асоціація»*

ПРИВІТАННЯ УЧАСНИКІВ КОНФЕРЕНЦІЇ

Шановне товариство, учасники конференції!

В сучасних умовах трансформації культурного простору бібліотеки відіграють ключову роль у збереженні й поширенні національної пам'яті, розвитку креативних індустрій та формуванні спільнот. Сьогодні бібліотека – це не лише місце зберігання книжок, а й інклюзивний простір для міжкультурного діалогу, творчих ініціатив, цифрової грамотності й соціальної інтеграції.

Основними напрямками розвитку бібліотек є:

- Створення сучасної інфраструктури бібліотек, яка відповідає потребам різних поколінь користувачів.

- Розширення цифрових послуг: електронні каталоги, віддалений доступ до фондів, онлайн-події, подкасти.

- Підтримка читання як фундаментальної навички та розвитку критичного мислення.

- Розвиток бібліотек як креативних хабів, де відбуваються виставки, майстер-класи, кінопокази, дискусії.

- Взаємодія з освітніми закладами, громадськими організаціями та бізнесом для реалізації спільних проєктів.

- Сучасна бібліотека – це відкрите середовище, де реалізуються принципи інклюзії та безбар'єрності для кожного.

Майбутнє бібліотек – у їхній гнучкості, відкритості та здатності впроваджувати інновації, працювати з новими форматами контенту та залучати різні аудиторії.

Бібліотека має бути не лише сховищем знань, а й місцем народження ідей та розвитку громади.

Шановні учасники конференції! Бажаю вам плідної роботи, нових ідей та успішних рішень, які зміцнять бібліотечну справу і зроблять її ще більш потрібною для суспільства. Нехай ця зустріч подарує натхнення й відкриє нові можливості для розвитку!

Галина Пасека,

*заступник начальника Управління культури
та креативних індустрій, начальник відділу
культурно-мистецьких закладів та творчих колективів
Департаменту гуманітарної політики
Вінницької обласної військової адміністрації*

Шановні колеги!

Дозвольте передати вам щирі вітання від голови Вінницької обласної ради Вячеслава Соколового та підкреслити надзвичайну вагомість тієї діяльності, яку ви щоденно здійснюєте. Ви є інтелектуальною елітою нашої області та держави, носіями високих цінностей і просвітницької місії. Недаремно Дені Дідро зазначав: «Люди перестають мислити, коли перестають читати». На жаль, сучасні реалії підтверджують актуальність цих слів.

Як слушно відзначали пані Галина та пані Ольга, бібліотеки сьогодні – це не просто книгосховища. Це – сучасні освітньо-культурні центри, які відповідають на виклики часу, сприяють розвитку критичного мислення, підтримують інноваційні формати навчання та об'єднують громаду навколо знань і творчості.

Дозвольте також навести приклад із власного професійного досвіду. У цьому році в нашому закладі освіти було прийнято рішення перевести всі іспити в усну форму. Це зумовлено тим, що навички усного мовлення, так само як і навички свідомого читання, є одними з найскладніших для сучасної молоді. Написати чи переписати текст можна, однак сформулювати і чітко висловити власну думку – значно складніше. Три роки пандемії та три роки війни істотно вплинули на комунікативні здібності студентів.

Саме тому висловлюю вам глибоку подяку за вашу роботу, за відданість справі просвіти та підтримку культури читання. Ви формуєте середовище, яке сприяє зосередженню, розширює словниковий запас, стимулює креативність і критичне мислення. Як викладач іноземної мови зазначу: систематичне читання є одним з найефективніших способів засвоєння лексики та формування мовних компетентностей.

У сучасному інформаційному суспільстві заохочення молоді до читання є надзвичайно важливим завданням. Ваш внесок у формування особистості, у виховання освіченого та свідомого громадянина має беззаперечне значення.

Бажаю вам плідної роботи, стійкості, натхнення та нових професійних здобутків.

Щиро дякую за вашу працю!

Наталія Замкова,
*доктор філософських наук, професор,
голова постійної комісії Вінницької обласної Ради
з питань освіти, релігії, культури, молоді та спорту,
директор Вінницького торговельно-економічного інституту
Державного торговельно-економічного університету*

Шановні колеги!

Щиро вітаю всіх із сьогоднішньою подією. Вона є знаковою, важливою та послідовною для розвитку нашої бібліотечної галузі. Висловлюю щиро подяку обласній бібліотеці за можливість обговорити актуальні питання, незважаючи на складні обставини, в яких перебуває наша держава.

Сьогодні публічні бібліотеки продовжують виконувати роль важливих осередків зустрічей, просвітництва та інформування громадян. У сучасних умовах, а особливо в умовах постійних загроз, діяльність бібліотек зазнає суттєвої трансформації. Попри всі виклики, бібліотеки знаходять ресурси й нові формати роботи, аби залишатися сучасними, цікавими та корисними для своїх користувачів. Саме такі бібліотеки можна вважати бібліотеками майбутнього.

Надзвичайно важливо забезпечити застосування інструментів, які дозволяють бібліотекам виконувати свою основну функцію: інформування та забезпечення доступу до якісних бібліотечних фондів, сучасних інформаційних ресурсів і платформ.

Як голова обласної організації профспілки працівників культури, хочу окремо підкреслити важливість належної системи оплати праці працівників бібліотек. Кадровий потенціал галузі сьогодні потребує нашої особливої уваги, адже дефіцит кадрів значною мірою пов'язаний із фінансовими можливостями. Тому нам необхідно спільно знаходити шляхи для підвищення престижності професії бібліотечного працівника та розвитку бібліотечної сфери.

Щиро дякую за можливість працювати разом із вами та обговорювати ці важливі питання. Дякую за підтримку, єдність і послідовність наших спільних дій. Я переконана, що в наших бібліотек є майбутнє. І це майбутнє можливе лише за умови миру в Україні, до досягнення якого ми всі прагнемо.

Висловлюю вдячність бібліотекам та їхнім працівникам за те, що, окрім інформаційної функції, вони сьогодні допомагають знімати соціальну напругу, підтримують відвідувачів, надають їм увагу й можливість для спілкування. Саме завдяки вашій самовідданості бібліотеки були, є і будуть важливими для суспільства.

Бажаю всім миру, скорішої Перемоги та успішної реалізації всіх задумів і планів. Хай кожен з нас має можливість працювати на благо своєї країни й насолоджуватися життям на рідній землі.

Вітаю всіх учасників заходу та бажаю плідної роботи!

Тетяна Побережна,

доктор філософії,

голова Вінницької обласної організації профспілки працівників культури,

перший заступник голови Федерації профспілок Вінницької області,

депутат Вінницької обласної Ради,

директор Вінницького академічного обласного театру ляльок

Шановні колеги, дорогі друзі!

Щиро вітаю всіх присутніх. Рада бачити таку велику кількість учасників – 82 зареєстрованих, але фактично значно більше, адже разом із вами присутні цілі колективи.

Мені було приємно почути вітальні слова представників влади. Особливо важливо усвідомлювати, що на рівні органів влади є розуміння значущості бібліотек. Це вселяє оптимізм і додає впевненості, адже усвідомлення важливості бібліотечної справи – це запорука нашого спільного успіху. Коли влада не лише розуміє, а й підтримує та забезпечує необхідні ресурси, бібліотеки отримують можливість розвиватися.

Звісно, ми знаємо, що бібліотеки часто самостійно залучають додаткові ресурси, але базове забезпечення має надходити від держави та місцевого самоврядування. Сподіваюся, що бібліотечна мережа на Вінниччині має належну підтримку. Можливо, ще не всю необхідну, але фундамент є, і це надзвичайно важливо.

Ознайомившись із програмою конференції, я з радістю відзначила, що значну увагу приділено ролі бібліотекаря та розвитку професійних компетентностей. Адже всі ми розуміємо: без фахівця, без людини, яка працює в бібліотеці з натхненням і відданістю, самої бібліотеки просто не існує. Можливо, бібліотекар не визначає 90% успіху – адже матеріальні ресурси також важливі – але понад половину результату він точно забезпечує.

Пані Тетяна порушила питання заробітної плати – це, на жаль, наша спільна проблема. Можливості підвищення оплати праці на місцевому рівні існують, але проблема має системний характер і потребує вирішення на державному рівні. Це стосується не лише бібліотек, а й усієї сфери культури. Ми досі працюємо в рамках застарілої тарифної сітки радянського періоду. Маємо надію, що зрушення все ж відбудуться. Нова міністерка культури вже публічно заявляла про готовність працювати з іншими органами державної влади задля оновлення підходів і приведення оплати праці у відповідність до сучасних реалій. Сказати, коли саме відбудуться зміни, складно, але будемо сподіватися та вірити, що дочекаємося їх якнайшвидше.

Не буду довше затримувати вашу увагу. Хочу щиро подякувати всім вам – за вашу працю, відданість і розвиток бібліотечної справи. Окремо хочу подякувати колегам, які організують і координують роботу Вінницького регіонального відділення Української бібліотечної асоціації. Відділення працює потужно, навіть попри непрості часи, які ми всі разом переживаємо та, я впевнена, успішно переживемо й надалі.

Попереду в нас багато роботи – і до перемоги, і після неї, коли завдань стане ще більше. Єдність нашої спільноти – це наша сила. Мені, як бібліотекарці й просто як людині, надзвичайно важливо знати, що ми маємо таку потужну професійну спільноту, на яку завжди можна покласти.

Запрошую всіх, хто ще не є членом Асоціації, долучатися. Членство відкрите не лише для бібліотекарів – кожен, хто зацікавлений у розвитку бібліотечної справи, може стати частиною нашої професійної громадської організації.

Ще раз дякую всім за вашу працю та вашу стійкість. Залишаймося на зв'язку.

Слава Україні! Ми обов'язково переможемо.

Оксана Бруй,
*кандидатка наук із соціальних комунікацій,
заступниця генерального директора Національної
бібліотеки України імені Ярослава Мудрого,
президентка ВГО Українська бібліотечна асоціація*

Шановні колеги, учасники конференції!

Щиро вітаю всіх вас із початком роботи форуму. Надзвичайно приємно бачити такий потужний фаховий гурт, який сьогодні об'єднала наша книгозбірня. Наша вже п'ята науково-практична конференція традиційно приурочена до Всеукраїнського дня бібліотек. І те, що вона проходить у форматі онлайн, дозволяє нам значно розширити коло учасників та долучити бібліотечних працівників з різних громад області.

До нашого форуму приєдналися професіонали провідних бібліотек України: Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Харківської державної наукової бібліотеки імені Короленка, Кіровоградської обласної наукової бібліотеки імені Дмитра Чижевського, Хмельницької обласної наукової бібліотеки, Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва, а також наші колеги з Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва імені Івана Франка та бібліотек територіальних громад і закладів освіти Вінниччини.

Цього року бібліотечні фахівці та науковці підготували понад 40 доповідей і повідомлень. У своїх виступах вони не лише представляють результати досліджень, а й пропонують бачення розвитку бібліотек у складних умовах воєнного стану. Адже сьогодні бібліотеки володіють значним інформаційним і кадровим потенціалом, а тому мають мобілізувати всі свої можливості, щоб залишатися культурно-просвітницькими центрами громад, посилювати свою роль у соціально-економічному та культурному житті регіону й робити свій внесок у нашу спільну перемогу.

На XV Львівському міжнародному бібліотечному форумі «Бібліотека: довіра і відповідальність», який нещодавно відбувся, особливу увагу було приділено цифровим навичкам бібліотекарів і користувачів, інноваціям, сучасним технологіям, зокрема штучному інтелекту, а також етичним аспектам діяльності бібліотек. Учасники форуму наголошували, що сучасна бібліотека – це не просто заклад культури й освіти, а інституція, яка відіграє важливу роль у формуванні довіри та відповідальності в суспільстві.

Наша конференція, як і в попередні роки, відбувається за підтримки Департаменту гуманітарної політики Вінницької обласної військової адміністрації, Управління культури і креативних індустрій, Вінницької обласної ради та Вінницького обласного відділення Української бібліотечної асоціації.

Така співпраця вселяє надію на подальшу увагу й підтримку бібліотечної галузі області з боку державної влади та місцевого самоврядування.

Матеріали конференції будуть оприлюднені на сайті нашої бібліотеки, а також планується видання збірника. Тож закликаю всіх, хто ще не надіслав своїх робіт і тем виступів, долучитися.

На завершення хочу побажати всім миру, стійкості та, звичайно, нашої спільної перемоги. Вітаю вас із прийдешнім Всеукраїнським днем бібліотек! Бажаю плідної роботи, натхнення та гарного настрою, попри всі складнощі, з якими ми сьогодні стикаємося. Ви знаєте, що у Вінниці сьогодні пролунали вибухи. Ситуація непроста, але ми всі мобілізувалися – і ми працюємо.

Тож бажаю нам усім успішної та продуктивної роботи!

Галина Слотюк,
*директор Вінницької обласної
універсальної наукової бібліотеки
імені Валентина Отамановського,
член НСКУ*

БІБЛІОТЕКА: ГРАНІ ПЕРЕФОРМАТУВАННЯ ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ

УДК 027.5(477.44)"364"

Публічні бібліотеки Поділля у протидії гібридним загрозам

Тетяна Побережна,
*голова Вінницької обласної організації
профспілки працівників культури,
депутат Вінницької обласної Ради,
директор Вінницького академічного обласного театру ляльок*

У статті розкривається стан діяльності бібліотек регіону в умовах воєнного стану, перетворення їх на багатофункціональні інформаційні та соціокультурні центри, здатні стати посередниками між офіційними джерелами інформації та громадою, сприяти інформаційній стійкості територіальних громад.

Ключові слова: *бібліотеки, цифровізація, медіаграмотність, онлайн-платформи, інформаційна безпека, внутрішньо переміщені особи, соціальна адаптація, психологічна підтримка.*

The article examines the state of library activities of the region under martial law and their transformation into multifunctional informational and sociocultural centers capable of acting as intermediaries between official sources of information and the community, as well as contributing to the information resilience of territorial communities.

Keywords: *libraries, digitalization, media literacy, online platforms, information security, internally displaced persons, social adaptation, psychological support.*

Сучасний етап розвитку українського суспільства відбувається в умовах глибоких трансформацій, спричинених європейським вектором розвитку, цифровізацією та повномасштабною російсько-українською війною. У цих реаліях суттєво змінюється роль бібліотечно-інформаційної сфери, а публічні бібліотеки дедалі чіткіше позиціонуються як інституції, здатні забезпечувати інформаційну стійкість місцевих громад.

Гібридний характер сучасної війни, що поєднує воєнні дії з масштабним інформаційно-психологічним впливом, особливо гостро проявляється на локальному рівні. Саме громади стають середовищем, у якому дезінформація, маніпуляції та пропагандистські наративи безпосередньо впливають на суспільні настрої та поведінку людей. У цьому контексті публічні бібліотеки Поділля, зокрема Вінницької та Хмельницької областей, набувають нового стратегічного значення.

Сьогодні ці бібліотеки поступово трансформуються з традиційних книгозбірень у багатофункціональні інформаційні та соціокультурні центри. Високий рівень довіри з боку населення дозволяє їм виступати надійними посередниками між офіційними джерелами інформації та громадою, виконуючи роль безпечного інформаційного простору в умовах інформаційної війни.

Одним із ключових напрямів діяльності публічних бібліотек Поділля є протидія дезінформації та пропаганді. Через інформаційно-просвітницькі заходи, розвиток медіаграмотності, формування критичного мислення та активну присутність у цифровому середовищі бібліотеки сприяють зниженню інформаційної вразливості населення та усвідомленому споживанню інформації.

Важливою складовою бібліотечної діяльності в умовах війни стала робота з внутрішньо переміщеними особами. Для ВПО бібліотеки Поділля є не лише джерелом доступу до інформаційних ресурсів, а й простором соціальної адаптації, психологічної підтримки та відновлення відчуття належності до громади. Участь у бібліотечних заходах сприяє їх інтеграції та зміцненню соціальної згуртованості.

Особлива увага в діяльності бібліотек приділяється роботі з молоддю, яка є стратегічно важливою аудиторією у протидії гібридним загрозам. Розвиток цифрових компетентностей, навичок критичного аналізу інформації та відповідального користування медіа сприяє формуванню активної громадянської позиції молодого покоління.

В умовах воєнного стану суттєво зросла роль цифрових сервісів публічних бібліотек Поділля. Використання онлайн-платформ, соціальних мереж і дистанційних форм обслуговування дозволяє підтримувати постійний зв'язок з користувачами та забезпечувати безперервний доступ до інформації навіть за умов обмежень. Бібліотеки фактично виконують функцію інформаційного орієнтира, надаючи роз'яснення щодо роботи державних сервісів, соціальних програм і можливостей отримання допомоги.

Не менш важливою є культурно-просвітницька діяльність бібліотек, спрямована на популяризацію української історії, мови, культури та локальної спадщини. Така робота є ефективним інструментом протидії нав'язуванню ворожих історичних і культурних наративів та сприяє зміцненню національної й регіональної ідентичності.

Водночас діяльність публічних бібліотек Поділля супроводжується низкою проблем, серед яких недостатнє фінансування, обмежені матеріально-технічні ресурси та потреба у підвищенні кваліфікації бібліотечних працівників у сфері інформаційної безпеки, цифрових технологій і кризових комунікацій. У цих умовах особливого значення набуває партнерська взаємодія з органами місцевого самоврядування, освітніми установами, громадськими організаціями та медіа.

Отже, досвід публічних бібліотек Поділля свідчить про їхню здатність адаптуватися до складних умов воєнного часу та виконувати важливу роль осередків інформаційного спротиву, культурної тяглості та соціальної згуртованості громад. Подальший розвиток цього потенціалу потребує системної підтримки в межах загальнонаціональної стратегії інформаційної безпеки України.

**Бібліотеки області в середовищі викликів і моделювання
майбутнього**

Тетяна Марченко,

*завідувачка науково-методичного відділу
ВОУНБ ім. В. Отамановського*

У статті йде мова про стан, здобутки, проблеми та перспективи подальшого розвитку та конструювання майбутнього бібліотек територіальних громад Вінниччини в умовах воєнного стану, зміну виробничих процесів та запровадження інноваційних моделей діяльності в реаліях сьогодення, а також роль бібліотечних працівників у забезпеченні їхнього функціонування.

Ключові слова: *бібліотека, моделі бібліотечного обслуговування, цифрова система комунікацій, проекти, цифрова грамотність, інтелектуальна свобода, конфіденційність, рівність, суспільне благо, сталий розвиток.*

The article addresses the current state, achievements, challenges, and prospects for further development and future design of libraries within the territorial communities of the Vinnytsia region under martial law. It examines changes in operational processes and the implementation of innovative service models in today's realities, as well as the role of library professionals in ensuring their effective functioning.

Keywords: *library, library service models, digital communication system, projects, digital literacy, intellectual freedom, confidentiality, equality, public good, sustainable development.*

Весь світ вступив у епоху швидкого і невизначеного часу, в якому не діють вже правила і закони динамічного європейсько-американського світу, який жив у XIX-XX століттях. Перед цим новим викликом усі країни рівні. Усім цим печалям і надіям присвячений неозорий масив офіційних, публіцистичних, політичних, наукових, філософських, футурологічних та інших публікацій і в той же час – ніхто не дає відповіді, що буде з людським і світовим устроєм під тиском глобальних викликів XXI століття. Глобальні зміни всієї системи інформаційних комунікацій, криза цінностей цивілізації, загроза нової світової дестабілізації, невизначеність і невпевненість, і війна в країні жбурляють нові виклики і бібліотекам Вінниччини.

Старої моделі бібліотечного обслуговування більше не існує, цифрова система комунікацій змінила виробничі процеси, які нещодавно були суттю бібліотечної професії. І все це пов'язано з глибинними реаліями сьогодення, а саме:

- інформаційна магія інтернет явно пересилує гуманістичну магію книги;
- мізерний рівень фінансової та політичної підтримки бібліотек на рівні держави;
- органи місцевої влади не включені в бібліотечний контекст, не розуміють проблеми бібліотеки, як проблеми місцевої спільноти та влади;
- невідповідні менеджерські якості керівників бібліотек;
- необхідність модернізації системи профосвіти бібліотечних працівників;

- відсутність престижу та мотивації бібліотечної професії.

Тож, як доконаний факт варто зазначити, що не кожна бібліотека області може забезпечувати відповідний стандарт обслуговування населення і як висновок – базова мережа бібліотечних закладів потребує модернізації й оптимізації.

Наше українське буття вже четвертий рік занурене у війну. До цього, в певні періоди, це були наші прадіди, діди, батьки, тепер – ми самі.

На сьогодні, дякуючи ЗСУ та ПВО України, ми маємо в області незначні руйнації приміщень публічних бібліотек агресором – липневе 2022 р. бомбардування у філії № 1 Вінницької міської ЦБС та червневе 2025 року Бугаківської сільської бібліотека КЗ «Брацлавська публічна бібліотека». Приміщення вже відремонтовано.

Так, війна жорстко змінює багато правил, задає нові цілі, ставить нові завдання, в межах яких ми, як професіонали, маємо шанс переосмислити, що таке бібліотека в громаді та усвідомити – проговорити досвід, назвати своїми іменами все те, що роками декоративно кружляє в нашій повсякденності, – все це не примхи, а глибоко вкорінені виклики, які вимагають віднайти слова для створення нової мови, якою ми зможемо описати себе як професіоналів, а отже – і уявити нову картину майбутнього бібліотеки.

Фундамент майбутнього бібліотек в Україні вже закладено новою мовою професійного стандарту 2025 року «Бібліотекар» та «Бібліотечний фахівець», який передбачає високий рівень знань у галузі гуманітарних наук та й комп'ютерних технологій. Провідні фахівці ВОУНБ ім. В. Отамановського, Бершадської публічної бібліотеки, комунальних закладів «Немирівська публічна бібліотека», «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради», «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області», Публічна бібліотека Жмеринської міської ради долучилися до участі в роботі фокус-груп щодо розробки даного стандарту.

Бібліотечна спільнота як області, так і України продовжує повноцінне життя в умовах війни, незважаючи на всі складнощі, з якими доводиться стикатися. Нашим щоденним викликом є не піддаватись виснаженню, депресії та зневірі, перед обличчям агресії та горя. На сьогодні більшість бібліотек громад набули рис місць турботи, згуртованості, стійкості, інформаційного опору, ментального притулку, інноваційності – 6 граней так необхідних сьогодні будь-якій гуманістичній установі.

І знову згадався Хорхе Луїс Борхес Вавилонська бібліотека «Бібліотека – це сфера, центром якої є будь-який шестигранник, а поверхня недосяжна». І основою цього є бібліотечний персонал, який як тільки-но пролунає відбій, після нічних тривог і безсоння, витерши сльози після чергового «пливе кача», спішимо на роботу. Бо ми маємо бути маяками надії в наших громадах, сприяти подальшому їх розвитку, і в тому числі розвивати глибшу емпатію, повагу та розуміння один до одного.

Знайти майбутнє в сьогоднішньому нестабільному, галасливому до агресивності середовищі складно, але не неможливо. Майбутнє вже навколо нас, переплетене з минулим і сьогоднішнім. От як те, що організаційною структурою бібліотечно-інформаційного обслуговування у 83 % громад Вінниччини є об'єднання бібліотек «Публічна бібліотека» з прообразом

достойно зарекомендованої протягом 27 років структури ЦБС (1975–2002 рр.) і це єдність і професійна згуртованість, яка для стійкості бібліотек у громаді стає основою для того, щоб у майбутньому (після війни) кардинально змінювати країну та всі наші соціуми.

Люди шукають зв'язків у спільнотах і створення місць для спільного використання простору та ресурсів, що є ключовим для побудови справедливого суспільства і в цьому в бібліотек уже накопичено досвід, який працює на їхнє майбутнє. І перш за все, це простори, які створені у бібліотеках за кошти міжнародних грантів: дитячий – у структурному підрозділі бібліотека для дітей КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» та КЗ «Мурафська публічна бібліотека»; молодіжний у КЗ «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради» та при КЗ «Публічна бібліотека Уланівської сільської ради»; сектор «Вікно в Америку», центр польської книги та інформації, регіональний тренінговий центр, центр обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM» у ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Окремо варто згадати громадські простори у комунальних закладах «Барська публічна бібліотека», «Публічна бібліотека Війтівецької сільської ради», «Публічна бібліотека Вороновицької селищної ради», «Тростянецька селищна публічна бібліотека» та Іллінецькій міській мультимедійній бібліотеці. Такі простори надають можливість бібліотекам стати каталізатором громадянської участі та соціальної згуртованості в громадах, зосередження енергії та зусиль на прискорення партисипативної демократії в громадах та більш розширених урядових органах. Саме в таких просторах мають формуватися місцеві референдуми, громадські ініціативи, загальні збори громадян, громадські слухання, органи самоорганізації населення, громадська експертиза, публічні консультації і саме так ми надаємо маргіналізованим, на кшталт – а хто в ту бібліотеку ходить, голосам бути частиною обговорень щодо бібліотечної політики та прийняття рішень. У поєднанні думок наших прихильників і противників формується кейс програм і проєктів, що працюють на об'єднання людей у громадах, а бібліотеки отримують інноваційні моделі функціонування, наприклад:

Бібліотека лабораторія громадської освіти – навчання щодо теми балотуватися на виборах, впливати на законодавство в цілому, а ще практично виховувати сучасну еліту і громади, і країни;

Бібліотека інформації та святкування місцевих успіхів – краєзнавча робота, але технократично на іншому вищому рівні;

Бібліотека речей – оренда речей не тільки для фізичних осіб, а й організаціям, які згуртовують чи створюють спільноту (молодих батьків, ВПО, ветеранів тощо) і в таких випадках надаються столи, стільці, кулери для води, термопоти, скатерки, комп'ютерна техніка.

Бібліотеки та бібліотекарі – вже давно є надійними джерелами інформації, і в епоху поширення дезінформації наша роль важливіша, ніж будь-коли. Бібліотеки та центри знань усіх видів дедалі більше зосереджуються на програмах цифрової грамотності, щоб надати кожному навички критичної оцінки онлайн-контенту. Тож, модель функціонування «Бібліотека для інформаційної та медійної грамотності», «Бібліотека хаб цифрової освіти» для багатьох книгозбірень не є експериментом чи то інновацією. В даній моделі в

області, окрім ВОУНБ ім. В. Отамановського, варто відзначити роботу Міжліссянської сільської бібліотеки, КЗ «Публічна бібліотека Погребищенської міської ради», КЗ Бершадська публічна бібліотека, Публічної бібліотеки Томашпільської селищної ради.

В епоху швидкої цифрової трансформації бібліотеки й надалі відіграватимуть важливу роль у допомозі людям перейти на нові технології у власному темпі. І в майбутньому це стане ще важливішим напрямком у бібліотеках. Розширення цих послуг гарантує, що громади матимуть інструменти, необхідні для прийняття обґрунтованих рішень у цьому складному світі.

А ще головною темою бібліотек є надія, бо бібліотека надає дзеркала в сьогодення, відкриває вікна в минуле, а головне формує портали в майбутнє моделями функціонування. Бібліотека для розвитку школярів, Бібліотека – центр самоосвіти, Бібліотека для цілей сталого розвитку громади, дитячими, молодіжними, громадськими просторами, а ще такими проектами як проект «Академія пана Клякси» – КЗ Публічна бібліотека Жмеринської міської територіальної громади. Ця затія бібліотеки вже стала одним із брендів міста – 4 книжки казок конкурсантів уже видано. Це ж теж майбутнє, бо люди писати і вірити в казки не перестануть.

Попереду – великі виклики: відновлення, примирення, повернення. Але головне для бібліотек і бібліотекарів – залишитись собою, не втратити голос, щоб залишатися актуальними, навчитися слухати і просто прислухатися до своїх читачів.

Може і «мрійливі передбачення», але ж в кінці мають бути висновки.

У майбутньому бібліотеки – це сильні автентичні заклади, які живуть своїми цінностями і заявляють про це публічно – вголос. Основні цінності описують права, які ми прагнемо захистити, та етичні принципи, на які ми орієнтуємося:

Доступ

Доступ надає можливості кожному члену громади отримувати бібліотечні ресурси та послуги з мінімальними перешкодами, зменшення бар'єрності для бібліотечних послуг та інклюзія.

Рівність

Бібліотечні працівники відіграють вирішальну роль у сприянні рівності, активно працюючи над усуненням бар'єрів та створенням просторів, доступних, гостинних та корисних для всіх, забезпеченні поваги та гідності до відвідувачів бібліотек.

Інтелектуальна свобода та конфіденційність

Інтелектуальна свобода дає людям можливість думати самостійно та приймати обґрунтовані рішення, поважаючи гідність та незалежність кожної людини. Право на конфіденційність є вирішальним гарантом цієї свободи, що гарантує кожному право розвивати свої думки та погляди без стеження.

Суспільне благо

Суспільне благо працює над покращенням суспільства та захистом прав на освіту, грамотність та інтелектуальну свободу. Бібліотеки є важливим суспільним благом та фундаментальними інституціями в демократичних суспільствах. Функціонування бібліотечних приміщень з урахуванням здоров'я

людини як головної директиви (екологічні приміщення та екологічне використання ресурсів, функціонування бібліотеки, безбар'єрність).

Сталий розвиток

Сталий розвиток означає робити вибір, який є корисним для навколишнього середовища, має сенс з економічної точки зору та справедливо ставиться до всіх. Сталий вибір зберігає фізичні та цифрові ресурси та забезпечує корисність послуг зараз і в майбутньому. Бюджет бібліотеки, його формування та використання тільки з метою на сталий розвиток і з балансом на екологічну відповідальність, соціальну справедливість, економічну доцільність. Ставлення до бібліотечних працівників з повагою та гідністю.

Використані ресурси

IFLA. Trends Report 2024. Look confidently into the future of information.2024.
URL:

<https://www.ifla.org/wp-content/uploads/ifla-trend-report-2024.pdf>

Мостова Ю. Бібліотека як сучасний інформаційний інститут: виклики сьогодення. 2023. URL: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/article/download/447/456>.

УДК 027.625(477.44):364.62"364"

Координаційна платформа бібліотек Вінниччини як інструмент підтримки та реінтеграції дітей і молоді в умовах соціальних і гуманітарних викликів, спричинених війною

Вікторія Кравчина,

*провідна бібліотекарка Вінницької обласної бібліотеки
для дітей та юнацтва імені Івана Франка*

У статті проаналізовано роль координаційної платформи бібліотек Вінниччини як ефективного інструменту підтримки, соціалізації та реінтеграції дітей і молоді в умовах повномасштабної війни. Розглянуто трансформацію функцій бібліотек від традиційних інформаційних осередків до багатофункціональних просторів психосоціальної підтримки, неформальної освіти та громадянської активності. Окреслено основні напрями діяльності платформи, виклики та перспективи розвитку бібліотечної мережі в умовах гуманітарної кризи.

Ключові слова: бібліотека, координаційна платформа, діти та молодь, війна, реінтеграція, соціальна підтримка, громада.

The article analyzes the role of the coordination platform of libraries in the Vinnytsia region as an effective tool for supporting, socializing, and reintegrating children and youth in the context of a full-scale war. It examines the transformation of libraries from traditional information centers into multifunctional spaces providing psychosocial support, non-formal education, and opportunities for civic engagement. The main areas of activity of the platform, as well as the challenges and prospects for the development of the library network under conditions of a humanitarian crisis, are outlined.

Keywords: *library, coordination platform, children and youth, war, reintegration, social support, community.*

Вступ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у 2022 році суттєво трансформувало соціальний та гуманітарний контекст функціонування закладів культури, зокрема бібліотек. Масове внутрішнє переміщення населення, зростання кількості дітей і молоді, які зазнали травматичного досвіду війни, а також потреба у швидких, доступних і сталих формах підтримки актуалізували пошук нових підходів до роботи з громадами.

У цих умовах бібліотеки Вінниччини, зокрема Вінницька обласна бібліотека для дітей та юнацтва імені Івана Франка, зосередили свою діяльність на реагуванні на нагальні потреби дітей і молоді. Здійснювані заходи – творчі, ігрові, комунікаційні та освітні – за своїм змістом відповідали підходам психосоціальної підтримки, хоча на початковому етапі не були інституційно осмислені саме в цій категорії.

Важливо підкреслити, що у 2022–2024 роках діяльність бібліотеки розгорталася в умовах відсутності окремо визначеного координаційного формату взаємодії між бібліотеками області саме у сфері психосоціальної підтримки. При цьому бібліотеки діяли в межах чинних управлінських і нормативних рамок, спираючись на свій професійний досвід, усталені практики роботи з громадами та партнерську взаємодію з громадськими й міжнародними організаціями.

Здійснювані заходи не мали терапевтичного характеру та не передбачали роботи з травмою, що належить до компетенції фахівців із психічного здоров'я. Натомість діяльність бібліотек була зосереджена на перших двох рівнях піраміди психосоціальних інтервенцій – забезпеченні базового відчуття безпеки, стабільності та соціальної підтримки, а також на створенні сприятливого соціального середовища для дітей і молоді.

Особливу роль бібліотеки відігравали для дітей і молоді з територіальних громад, зокрема віддалених і важкодоступних, де доступ до спеціалізованих послуг є обмеженим. У таких громадах бібліотеки залишаються одними з небагатьох постійно діючих інституцій, здатних забезпечити безпечний простір, регулярну комунікацію та підтримку соціальних зв'язків. Саме цей досвід став підґрунтям для подальшого осмислення потреби у створенні координаційної платформи.

Координаційна платформа бібліотек: сутність та завдання

Координаційна платформа бібліотек Вінниччини сформована як механізм професійної взаємодії бібліотек області у сфері підтримки дітей і молоді в умовах війни. Її поява зумовлена потребою в узгодженні підходів, систематизації практичного досвіду та налагодженні регулярної міжбібліотечної комунікації.

Вінницька обласна бібліотека для дітей та юнацтва імені Івана Франка виступила ініціатором створення платформи та виконує функцію організаційного і методичного осередку, що забезпечує комунікацію між бібліотеками області.

Метою координаційної платформи є підтримка професійної взаємодії бібліотек Вінниччини у сфері психосоціальної підтримки дітей і молоді шляхом обміну досвідом, узагальнення практик та розвитку партнерств у межах функцій бібліотек як закладів культури.

До основних завдань координаційної платформи належать:

- створення сталого комунікаційного простору для бібліотек територіальних громад області;
- обмін практичним досвідом реалізації заходів соціальної та психосоціальної підтримки без виходу за межі професійних компетенцій бібліотек;
- сприяння професійному розвитку бібліотечних працівників;
- розвиток міжсекторальної взаємодії з громадськими та міжнародними організаціями;
- узгодження підходів до роботи з дітьми та молоддю, зокрема з територіальних громад, у тому числі віддалених і важкодоступних.

Напрями підтримки дітей і молоді

Кризова допомога як перший етап психосоціальної підтримки (2022 рік)

Одним із перших і найбільш показових етапів формування підходу до психосоціальної підтримки стала кризова допомога, що надавалася у 2022 році на базі Вінницької обласної правозахисної організації «Джерело надії України» у співпраці з Вінницькою обласною бібліотекою для дітей та юнацтва імені Івана Франка.

У перші місяці повномасштабного вторгнення попит на гуманітарну допомогу значно перевищував можливості її надання. Люди займали черги з п'ятої години ранку, щоб о дев'ятій, з відкриттям офісу, мати змогу отримати продукти харчування, засоби гігієни та необхідні консультації. Через відсутність альтернатив батьки змушені були стояти в чергах разом із дітьми у холодну пору року (лютий–березень 2022 року).

У відповідь на цю ситуацію було організовано окремий безпечний простір для дітей. Приміщення відкривалося навіть раніше початку роботи центру, аби діти могли зігрітися, відволіктися та отримати першу емоційну підтримку. Бібліотекарі проводили творчі майстерні, ігрові та групові заняття, які тривали протягом усього дня. Це дало змогу батькам зосередитися на вирішенні нагальних питань, а дітям – пережити перші, найбільш травматичні моменти переміщення в більш безпечному середовищі.

Важливо підкреслити, що на той момент ці заходи не ідентифікувалися як психосоціальна підтримка. Усвідомлення різниці між психологічною допомогою та психосоціальною підтримкою прийшло пізніше, в процесі рефлексії та аналізу власного досвіду.

Масштабування та міжсекторальна співпраця (2022–2023 роки)

З часом діяльність набула системного характеру та була посилена завдяки співпраці з локальними й міжнародними організаціями, зокрема з ГО «Гуманітарна місія “Проліска”», благодійним фондом «Посмішка», міжнародною організацією Save the Children та ЮНІСЕФ.

За підсумками 2022–2023 років було проведено 584 заходи психосоціальної підтримки, якими охоплено близько 9 500 осіб. Окремо для дітей із числа внутрішньо переміщених осіб реалізовано 106 заходів. Такий

масштаб свідчить не лише про актуальність запиту, а й про високий потенціал бібліотек як стабільних осередків підтримки та реінтеграції.

Значною перевагою стало поєднання в межах заходів дітей ВПО, місцевих дітей та представників інших уразливих груп. Це сприяло зниженню соціальної напруги, формуванню нових зв'язків та поступовій інтеграції в громади.

Від автономної діяльності до створення координаційної платформи

Важливим аспектом аналізу є розмежування етапів розвитку ініціативи. До 2024 року Вінницька обласна бібліотека для дітей та юнацтва імені Івана Франка фактично працювала автономно, самостійно реагуючи на виклики, спричинені війною. Саме в цей період відбувалося первинне накопичення практичного досвіду, осмислення власної ролі та поступове формування розуміння відмінностей між психологічною допомогою та психосоціальною підтримкою.

Бібліотека самостійно напрацьовувала підходи до роботи з дітьми та молоддю в кризових умовах, адаптувала формати заходів, вибудовувала співпрацю з громадськими та міжнародними організаціями, а також формувала неформальну систему психосоціальної підтримки, спираючись передусім на власні ресурси та ініціативність працівників.

Лише на наступному етапі – у листопаді 2024 року – відбувся перехід від автономної діяльності до системної координації на рівні області. Саме в межах круглого столу «Взаємодія бібліотек у фокусі збереження ментального здоров'я дітей та молоді» (14 листопада 2024 року) було офіційно закладено основу координаційної платформи бібліотек Вінниччини.

Цей захід став точкою старту для нового етапу розвитку – від окремих ініціатив до мережевої взаємодії. Координаційна платформа була задумана як інструмент об'єднання бібліотек області навколо теми психосоціальної підтримки, систематизації напрацьованого досвіду та масштабування успішних практик.

На момент проведення конференції платформа перебувала на початковому етапі свого функціонування. Її діяльність лише розпочиналася, проте вже було сформовано спільне бачення, визначено пріоритетні напрями роботи, перші завдання та очікувані результати. Таким чином, координаційна платформа розглядається не як завершений механізм, а як динамічний процес розвитку, що ґрунтується на попередньо напрацьованому досвіді та має потенціал для подальшого розширення і поглиблення співпраці.

Виклики та обмеження

Попри позитивні результати, діяльність координаційної платформи супроводжується низкою викликів: обмеженість фінансових і людських ресурсів, емоційне вигорання працівників, нерівномірна спроможність бібліотек у громадах, а також потреба в системній підтримці з боку держави та донорів.

Висновки

Досвід бібліотек Вінниччини у 2022–2025 роках демонструє трансформацію підходів до роботи з дітьми та молоддю в умовах соціальних і гуманітарних викликів, спричинених війною. Реагування на зростання потреб цільових груп відбувалося в межах функцій бібліотек як закладів культури та

було зосереджене на створенні безпечного, підтримувального соціального середовища, що відповідає базовим рівням психосоціальних інтервенцій.

Практична діяльність бібліотек, зокрема Вінницької обласної бібліотеки для дітей та юнацтва імені Івана Франка, передувала формуванню координаційної платформи та стала підґрунтям для її створення. Накопичений досвід, поступове усвідомлення меж професійної компетенції та потреби в узгодженні підходів зумовили перехід від окремих ініціатив до мережевої взаємодії між бібліотеками області.

Координаційна платформа бібліотек Вінниччини розглядається як інструмент професійної взаємодії, спрямований на обмін практиками, підвищення спроможності бібліотек і розвиток партнерств у сфері підтримки дітей і молоді. На момент проведення конференції платформа перебуває на початковому етапі функціонування та має потенціал для подальшого розвитку.

Таким чином, досвід Вінниччини підтверджує роль бібліотек як сталої інституційної мережі, здатної доповнювати систему соціальної підтримки дітей і молоді, зокрема у територіальних громадах, у тому числі віддалених і важкодоступних. Напрацьовані підходи можуть бути використані для подальшого розвитку координаційних механізмів та адаптовані в практиці інших регіонів України.

УДК 02:004.89

Використання штучного інтелекту в бібліотечній сфері: автоматизація процесів та правові виклики

Лариса Біла,

завідуюча відділом

новітніх технологій, економічних і юридичних наук

ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті розглядаються можливості застосування технологій штучного інтелекту (ШІ) у бібліотечній сфері, зокрема автоматизація рутинних процесів, оптимізація обслуговування користувачів та аналіз великих обсягів даних. Особливу увагу приділено правовим аспектам використання ШІ, питанням захисту персональних даних і дотримання авторських прав. Визначено основні виклики, що постають перед бібліотеками під час впровадження ШІ, зокрема потреба у кваліфікованих кадрах, технічне забезпечення та контроль якості результатів, згенерованих інтелектуальними системами. Зроблено висновок про необхідність гармонізації технічних, правових та етичних підходів до використання ШІ у бібліотечній діяльності.

Ключові слова: *штучний інтелект, бібліотека, автоматизація, правове регулювання, авторське право, етика, цифрова трансформація.*

The article examines the possibilities of applying artificial intelligence (AI) technologies in the library sector, in particular, the automation of routine processes, optimization of user service and analysis of large volumes of data. Special attention is given to the legal aspects of using AI, issues of personal data protection and copyright compliance. The main challenges facing libraries during the implementation of AI are identified, in particular, the need for qualified personnel, technical support and quality control of results generated by intelligent systems. The

conclusion is made about the need to harmonize technical, legal and ethical approaches to the use of AI in library activities.

Keywords: *artificial intelligence, library, automation, legal regulation, copyright, ethics, digital transformation.*

Вступ

Сучасний світ перебуває у стані безперервних технологічних змін, кульмінацією яких стало широке впровадження штучного інтелекту. Ця технологія вражає швидкістю інтеграції в різні сфери людської діяльності та здатністю до самонавчання й розвитку. Для бібліотечної сфери ШІ відкриває значний потенціал – від автоматизації каталогізації та обслуговування користувачів до розширення інформаційних сервісів. Водночас швидке зростання можливостей ШІ супроводжується низкою викликів: етичних, економічних, соціальних та особливо правових.

Правове поле більшості країн, зокрема України, не встигає за динамікою розвитку інтелектуальних технологій. Постають питання правової охорони об'єктів, створених за допомогою ШІ, захисту персональних даних користувачів, а також дотримання авторських прав у разі використання згенерованих матеріалів. У бібліотечній практиці це зумовлює потребу у кваліфікованих фахівцях, здатних одночасно працювати з бібліотечною інформацією та сучасними цифровими інструментами

Сьогодні кульмінацією неспинного технологічного прогресу є винайдення технології штучного інтелекту, яка занадто швидко інтегрувалась у більшість сфер нашого життя. Крім того, сам штучний інтелект навчається та розвивається з небаченою швидкістю, породжуючи певні проблемні питання, зокрема у сфері правового регулювання. З однієї сторони трансформація технологічної сфери потенційно є джерелом для стимулювання інновацій, ефективності, стійкого економічного зростання та збільшення добробуту, з іншої – кардинальні зміни завжди пов'язані з викликами, зокрема з етичними, економічними, соціальними та звичайно правовими. Тому у зв'язку з активним використанням штучного інтелекту в навчанні, роботі, повсякденному житті особливо актуальним питанням є аналіз стану правової охорони та правового регулювання інтелектуальної власності на об'єкти, створені штучним інтелектом.

Технологія штучного інтелекту може допомогти автоматизувати багато бібліотечних процесів, наприклад публікацію книг, створення анотацій та навіть обробку запитів читачів за допомогою чат-ботів. Замість того, щоб витратити час на ці процеси, бібліотекарі можуть зосередитися на більш складних завданнях. Тим не менш, це означає, що персонал бібліотеки повинен мати необхідну кваліфікацію та досвід для встановлення, тестування та обслуговування таких систем.

Дана технологія може аналізувати великі обсяги персональних даних, тому бібліотекарі повинні бути знайомі з правовими аспектами використання цих даних і як домогтись їх безпеки. Експерти в цій галузі повинні пройти інтенсивну підготовку, охоплюючи теоретичні знання, практичне застосування технологій і розуміння етичних дилем, пов'язаних з використанням ШІ.

Правове поле і законодавство практично всіх країн не встигає за бурхливим розвитком об'єктів регулювання – технологій, а саме штучного інтелекту, що є правовою проблемою глобального масштабу, враховуючи темп і якість, в якій еволюціонує ШІ. Загальною тенденцією є те, що авторські права належать лише людині. Щодо нашої держави, то питання штучного інтелекту та авторських прав частково регулюються Законом України «Про авторське право і суміжні права» та правом особливого роду «*sui generis*».

Тому, наприклад відповіді ChatGPT не захищені законом про авторське право, відповідно результат, згенерований ChatGPT, по суті можна використовувати без ліцензії чи дозволу. Однак варто розуміти, що ця опція є відносною і супроводжується певними ризиками, адже деяка інформація з відповідей чату може бути захищена авторським правом. Так, якщо згенерована відповідь ChatGPT містить цитати з творів, захищених авторським правом, бібліотекар, який їх використовує, повинен знайти оригінальний твір, щоб позначити автора цитати та не порушувати авторські права інших осіб.

Оскільки в даному питанні все одно повинен буди присутній людський фактор, постає проблема підбору кваліфікованих кадрів, які одночасно будуть обізнаними в бібліотечних питаннях та на достатньому рівні мати навички використання спеціального програмного забезпечення та інформаційних технологій.

Виходячи з технічних особливостей роботи інтелектуальних систем, не виключається наявність помилок та неточних результатів при використанні ШІ. Тут можливі різні варіанти: від неточності в перекладі до особливостей тематичного представлення інформації чи логічної складової, якою машинний розум просто не може володіти. Тому звичайно цифрова інтерпретація повинна чітко контролюватися людським розумом та логікою, яких, на жаль, у цифровому світі ще немає.

Водночас, основною проблемою в даному напрямку залишається потужність самих робочих станцій, за якими виконують свої завдання бібліотекарі, так і комунікаційного обладнання (пропускна здатність мережі, серверне обладнання тощо). Здебільшого в розпорядженні працівників та користувачів бібліотеки знаходиться застаріле обладнання технічних характеристик, якого може бути недостатньо для роботи з відповідними програмними системами.

Незважаючи на виклики, потенціал штучного інтелекту у бібліотечній діяльності надзвичайно великий. Поєднання інновацій з досвідом бібліотекарів здатен створити потужний інструмент збереження та поширення знань у цифрову епоху. Використання технологій ШІ допоможе привернути увагу молоді, розширити аудиторію та підвищити престиж бібліотек у суспільстві.

Висновки

Штучний інтелект має значний потенціал для підвищення ефективності бібліотечної діяльності, зокрема через автоматизацію рутинних завдань, розширення інформаційних сервісів та персоналізацію обслуговування користувачів. Водночас впровадження таких технологій супроводжується низкою обмежень і ризиків, пов'язаних із технічними можливостями, якістю даних, етичними аспектами та правовим регулюванням.

Для успішної інтеграції ШІ у бібліотечну сферу необхідні:

- оновлення технічної інфраструктури;
- підготовка кваліфікованих кадрів;
- розробка та впровадження чітких правових норм і етичних стандартів;
- збереження контролю людини над ключовими процесами.

Поєднання технологічних інновацій із правовою та етичною відповідальністю забезпечить ефективне та безпечне використання штучного інтелекту в бібліотеках, сприяючи розвитку інформаційної культури та підвищенню якості обслуговування користувачів.

Список використаних джерел

1. Глибовець, М. Штучний інтелект : підруч. для студ. вузів / М. М. Глибовець, О. В. Олецкий. – Київ : Києво-Могилянська академія, 2002. – 366 с.
2. Доля, В. Г. Комп'ютерні системи штучного інтелекту : навч. посіб. для студ. вузів / В. Г. Доля. – Київ : Ун-т Україна, 2011. – 296 с.
3. Доценко, С. Штучний інтелект – асистент сучасного вчителя : навч. посіб. / С. Доценко, В. Ворожбіт-Горбатюк, Т. Собченко. – Київ : Ранок, 2025. – 176 с.
4. Звенігородський, О. С. Штучний інтелект. Вступний курс / О. С. Звенігородський, О. В. Зінченко, Є. А. Чичкарьов та ін. – Київ : ДУТ, 2022. – 193 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: https://duikt.edu.ua/uploads/1_492_92652604.pdf : (дата звернення: 13.08.2025). – Назва з екрана.
5. Когут, Ю. І. Штучний інтелект і безпека : практ. посіб. / Ю. І. Когут ; за ред. А. С. Довгополого. – Київ : СІДКОН : Дакор, 2024. – 294 с.
6. Литвин, В. В. Інтелектуальні системи: підручник / В. В. Литвин, В. В. Пасічник, Ю. В. Яцишин ; за наук. ред. В. В. Пасічника. – Львів : Новий Світ-2000, 2011. – 406 с.
7. Ліч, Н. Архітектура в добу штучного інтелекту : Вступ до ШІ для архітекторів / Ніл Ліч ; пер. Т. Євлоєва. – Київ : ArtHuss, 2024. – 304 с.
8. Методичні вказівки до курсового проектування з дисципліни «Методи та системи штучного інтелекту» : для студ. освіт.-кваліфікац. рівня «бакалавр», галузі знань 12 – «Інформаційні технології» спец. 122 – «Комп'ютерні науки» / уклад.: В. І. Месюра, Л. М. Ваховська, І. Р. Арсенюк. – Вінниця : ВНТУ, 2017. – 43 с.
9. Рассел, С. Сумісний з людиною. Штучний інтелект і проблема контролю / Стюарт Рассел ; з англ. пер. Вікторія Зенгва. – Київ : Bookchef : Форс Україна, 2020. – 416 с.
10. Синиця, А. С. Вступ до філософії штучного інтелекту : підручник / А. С. Синиця ; МОН України, ЛНУ ім. І. Франка. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2023. – 292 с.
11. Суходоля, О. М. Штучний інтелект в енергетиці : аналіт. доп. / О. М. Суходоля. – Київ : НІСД, 2022. – 72 с.
12. Файнзильберг, Л. С. Методи та системи штучного інтелекту : підруч. для студентів спеціальності «Комп'ютерні науки» [Електронний ресурс] / Л. С.

Файнзильберг. – Київ : ТОВ «7БЦ», 2023. – 316 с. – Електрон. версія. – Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/items/450660f9-b3b7-4b31-a6b6-55246b5d2fe5> : (дата звернення: 13.08.2025). – Назва з екрана.

13. Штучний інтелект і нейромережі : научно-популярна література. – Харків : Моноліт Bizz, 2025. – 216 с.

УДК 027.7:[001.92+37.014.12]

Синергія відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів – стратегічний вектор наукової діяльності університетської бібліотеки

Валентина Білоус,
директор бібліотеки
ВДПУ імені М. Коцюбинського
Україна, м. Вінниця

У статті висвітлено основні напрями наукової діяльності бібліотеки закладу вищої освіти. Підкреслено важливість та значення синергії відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів. Акцентовано увагу на досвід роботи бібліотеки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського щодо формування відкритих освітніх ресурсів та забезпечення до них доступу.

Ключові слова: наукова діяльність бібліотеки; відкрита наука; відкриті освітні ресурси; синергія відкритої науки та відкритих освітніх ресурсів; бібліотека ВДПУ імені М. Коцюбинського.

Synergy of Open Science and Open Educational Resources – A Strategic Vector for the Scientific Activity of a University Library

The article highlights the main directions of the scientific activity of a higher education institution's library. It emphasizes the importance and significance of the synergy between open science and open educational resources. Attention is focused on the experience of the library at Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University in forming and providing access to open educational resources.

Keywords: scientific activity of a library; open science; open educational resources; synergy of open science and open educational resources; Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University Library.

Глобалізація та цифрова трансформація суспільства, тенденція інтеграції до європейського освітнього простору, різні сценарії невизначеності створюють виклики системам науки й освіти, вносять кардинальні зміни в наукову діяльність закладів вищої освіти, зокрема в традиційну роботу університетських бібліотек. У сучасному світі, що динамічно змінюється, університетські бібліотеки прагнуть бути на передовій трансформаційних процесів, що формують майбутнє вищої освіти та наукових досліджень. Зі сховища друкованих видань бібліотеки перетворюються на навігатор у світі відкритих даних, динамічний, багатофункціональний центр наукової комунікації,

інноваційної та освітньої діяльності, який активно формує відкритий освітній та науковий ландшафт, забезпечуючи якість, збереження та доступність для широкого кола користувачів.

На бібліотеки, як на головну ланку публічної інформаційної інфраструктури, покладено важливу місію пропагувати відкритий доступ як спосіб поширення знань заради розвитку науки та освіти, що неможливо без максимального доступу до знань та інформації [5]. Одним із ключових стратегічних векторів розвитку бібліотек є синергія відкритої науки (Open Science) та відкритих освітніх ресурсів (Open Educational Resources – OER). Це не просто тренд, а фундаментальна зміна парадигми, що ставить бібліотеку в авангард модернізації освітнього процесу та науково-дослідницької діяльності університету. Саме у поєднанні цих двох напрямів криється найбільший потенціал. Наукові результати, отримані в межах відкритої науки, стають основою для створення нових OER. У свою чергу, використання OER в освіті готує нове покоління дослідників, вихованих на принципах відкритості та співпраці. Ця взаємодія створює потужний фундамент для інновацій, сприяє доступності знань та зміцнює роль бібліотеки як центру академічної підтримки.

З огляду на те, що академічні бібліотеки України вже майже два десятиліття активно втілювали ідеї відкритості в життя, сьогодні знаковим напрямом роботи бібліотек є різновекторна діяльність із підтримки OER як елемента відкритої науки та відкритої освіти. У цьому контексті зазначено «важливість формування екосистеми відкритих освітніх ресурсів у закладах вищої освіти для подолання кризи нестачі сучасного доступного освітнього контенту українською мовою та формування пулу безоплатних, доступних, інклюзивних відкритих підручників для вищої освіти в період воєнного стану» [4].

Зазначу, що сьогодні відкрита наука – це нова парадигма наукового пізнання, всеосяжний рух, що передбачає відкритість на всіх етапах наукового дослідження: від публікації даних, методики рецензування та співпраці, вільний доступ до наукових публікацій. Її принципи ґрунтуються на прозорості, доступності та повторному використанні наукових результатів.

Синергія відкритої науки та OER – стратегічний вектор діяльності бібліотек, що сприяє ефективності розвитку наукових досліджень та впровадження в освітній процес. Паралельно з відкритою наукою розвивається концепція OER – будь-яких навчальних, навчально-методичних та дослідницьких матеріалів, що перебувають у суспільному надбанні або випущені під відкритою ліцензією, яка дозволяє безкоштовне використання, адаптацію та поширення. Синергетичний ефект відкритої науки та OER сприяє взаємодії для сталого розвитку, допомагає досягти тривалого, постійного прогресу, приносить користь та не вичерпує ресурси. Ці два вектори взаємно доповнюють один одного, створюючи цілісну екосистему відкритого знання, що передбачає: наукові дослідження як джерело OER; OER як інструмент популяризації науки; підвищення дослідницьких компетенцій; створення спільнот знань.

Для університетської бібліотеки синергія відкритої науки та OER є не просто модним трендом, а стратегічним імперативом, що дозволяє бібліотеці: посилити свою релевантність в академічному середовищі, перетворившись на активного гравця у формуванні освітнього та наукового простору; сприяти

інноваціям через надання доступу до передових досліджень та сучасних навчальних матеріалів; демократизувати доступ до знань, забезпечуючи рівні можливості для всіх здобувачів освіти та дослідників; зміцнити міжнародну співпрацю завдяки обміну відкритими ресурсами та дослідженнями.

Наведу кілька конкретних ініціатив, які університетські бібліотеки впроваджують для реалізації синергії відкритої науки та OER. Серед основних ініціатив та ключових завдань у сфері відкритої науки: створення та розвиток інституційних репозитаріїв; підтримка відкритих наукових журналів (Open Access Journals); консультування щодо політик відкритого доступу та управління дослідницькими даними (Research Data Management, RDM); інформаційно-аналітична підтримка відкритої науки. Організація навчальних семінарів та тренінгів; розробка політик відкритого доступу на рівні університету; наукометричний та бібліометричний аналіз.

До ініціатив у сфері OER відносяться: створення власних колекцій OER; надання платформ та інструментів для розробки OER; промоція та каталогізація OER; навчання викладачів щодо використання та ліцензування OER; підтримка вбудовування OER у навчальні програми; інтеграції OER в освітній процес.

Виходячи з завдань і вимог сьогодення бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського формує довгострокові цілі і короткострокові завдання на виконання традиційними та інноваційними бібліотечними формами основної місії університету, що сконцентровано у формулі: навчати – досліджувати – виховувати – популяризувати. У цій формулі закладено наукову складову діяльності бібліотеки [1]. **Війна перекреслила плани бібліотеки**, поставила нові завдання та виклики, внесла суттєві зміни в її роботу. У складних реаліях останніх років бібліотека визначила своїм пріоритетом діяльності забезпечення якісним інформаційним контентом наукові, навчальні та соціокультурні запити університету, максимально сприяти підвищенню ефективності наукових досліджень; впровадження сучасних досягнень науки, передового досвіду в освітній процес; подальше формування потужної електронної бібліотеки, створення та забезпечення доступу до відкритих електронних ресурсів усім категоріям споживачів. Наявні ресурси та сервіси дали можливість бібліотеці швидко адаптуватись до обслуговування користувачів в умовах воєнного стану.

Діяльність бібліотеки позначається постійним пошуком та засвоєнням інноваційних напрямів діяльності, вибором нових форм і методів, упровадженням освітніх стандартів, серед яких – ресурси відкритого доступу. Науковий вектор бібліотеки фокусується на вироблення та впорядкування нових знань, продуктів та послуг. Працівники бібліотеки досліджують та вивчають наукові теми, пов'язані з науковим опрацюванням документів, аналізують міжнародні тенденції, що стосуються бібліотечної діяльності, публікуються у фахових виданнях. Основні акценти бібліотеки спрямовуються на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету [3]. Університетська бібліотека, як інформаційний центр, взяла на себе відповідальність за поширення результатів наукових досліджень та навчально-методичних матеріалів у світовому інфопросторі, створила значний масив інтернет-ресурсів різноманітної

спрямованості, об'єднаних єдиним вікном доступу до них через вебсайт бібліотеки, що є складовою сайту університету. 2012 р. бібліотека приєдналася до Всеукраїнського проєкту «Відкритого доступу», що об'єднав провідні бібліотеки ЗВО України. Координатором проєкту є бібліотека Київського національного університету «Києво-Могилянська академія». З 2013 р. функціонує Інституційний репозитарій (<https://dspace.vspu.edu.ua/>), який зареєстровано у міжнародних реєстрах OpenDOAR, ROAR та ROARMAP. Інституційний репозитарій – веб-орієнтована, кумулятивна та постійна база даних, електронний повнотекстовий архів, у якому накопичуються документи наукового, навчального та методичного призначення, створені працівниками структурних підрозділів університету та здобувачами вищої освіти. Активно формуються кафедральні репозитарії академічних текстів студентів, електронні версії яких зберігаються в Інституційному репозитарії бібліотеки [2]. На сьогодні репозитарій нараховує понад 15 тис. документів.

ВДПУ імені Михайла Коцюбинського активно запроваджує у дистанційне та змішане навчання нову модель інформаційних ресурсів – OER із подальшою інтеграцією в навчальні курси дисциплін. Таким чином, вектор наукової діяльності сучасної університетської бібліотеки однозначно спрямований на те, щоб стати ядром екосистеми відкритої науки та освіти в університеті. Робота бібліотеки щодо інформаційного забезпечення наукових досліджень університету направлена на формування відкритого інформаційного простору, можливість вільного доступу до інформації, сприяє створенню гнучкої інфраструктури інформаційного забезпечення професорсько-викладацького складу, аспірантів, магістрантів та студентів університету, успішному задоволенню їхніх інформаційних потреб та запитів, розширенню спектру послуг та сервісів бібліотеки.

На сайті сформовано списки галузевої бібліографії за основними розділами знань наукової, навчально-методичної літератури. Розроблено комплексну методику пошуку та відбору видань у базах даних електронного каталогу та мережі «Інтернет» за темами науково-дослідної діяльності. Враховуючи вимоги часу створено контент «Відкриті освітні ресурси ВДПУ імені Михайла Коцюбинського», який містить посилання на Інституційний репозитарій, окремо виділено колекцію «відкриті освітні ресурси кафедр університету» (http://library.vspu.edu.ua/html/naukovi_sajti.htm). Протягом 2023–2024 навчального року інтернет-ресурсами бібліотеки скористалися близько 200 тис. разів, документовидача Інтернет-ресурсів склала понад 500 тис. документів.

Бібліотека надає консультації з базових питань наукометрії, забезпечує функціонування інтернет-каталогу; редагує та наповнює Інституційний репозитарій; здійснює наукометричний та бібліометричний аналіз публікаційної активності вчених університету; забезпечує перевірку на плагіат академічних текстів студентів; присвоює DOI, індекси УДК та авторські знаки для наукових публікацій тощо. Продовжується робота з інтернет-проєктом «Наукометричні портрети вчених університету», який включає інформацію про публікаційну активність та присутність працівників університету в науковому відкритому просторі. Наукова діяльність бібліотеки фокусується на підтримці створення відкритих освітніх ресурсів: електронних підручників та посібників (текстових

безоплатних, відкритих, доступних), що сприятиме поліпшенню умов та якості навчання здобувачів вищої освіти, підвищить імідж університету, викладачів, студентів та працівників бібліотеки. Співпраця бібліотеки з факультетами, кафедрами, партнерські відносини з викладачами сприяють залученню бібліотеки до процесів цифрового видавництва оригінальних відкритих електронних підручників і навчальних посібників. Спільні зусилля науковців та спеціалістів бібліотеки сприяють розширенню представництва університету в українській та світовій науковій спільноті, впливають на покращення наукометричних показників університету, забезпечують якісну та ефективну підготовку майбутнього вчителя. Все це вимагає від бібліотекарів нових компетенцій: не лише інформаційного менеджера, а й аналітика, консультанта, педагога та партнера в дослідницькому процесі. Інвестуючи в цей вектор, університетська бібліотека не просто відповідає на виклики часу, а й активно формує майбутнє, повною мірою реалізуючи свій потенціал як рушійної сили відкритості та інновацій у сучасному освітньому та науковому просторі. З метою популяризації відкритої освіти та впровадження відкритих освітніх ресурсів, підвищення рівня обізнаності викладачів і бібліотекарів про їх важливість та переваги, розуміння значущості та ефективності організовуються заходи з інформаційної культури, проводяться конференції, семінари, вебінари, відкриті відеолекції, наради із завідувачами кафедр і викладачами, публікуються статті в наукових журналах. Бібліотека бере участь у заходах у межах Міжнародного тижня відкритого доступу, у традиційних загальноуніверситетських днях академічної доброчесності, долучається до заходів, які проходять у навчальних закладах області.

Таким чином, дослідивши зарубіжний та вітчизняний досвід щодо відкритої науки та OER, беручи за основу досвід Наукової бібліотеки Українського державного університету науки і технологій бібліотека Вінницького педуніверситету «використовуючи тактику маленьких кроків – Step by step» планує разом з науковцями університету долучитися до впровадження нового вектору руху в напрямі цифрового видавництва оригінальних відкритих підручників. У різних сценаріях невизначеності, у викликах сьогодення, бібліотека ВДПУ ім. М. Коцюбинського залишається надійним інформаційним центром університету. Серед стратегічних напрямів діяльності бібліотеки – формування ресурсів відкритого простору, використання концепції відкритої науки та освіти, їх застосування в педагогічних системах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Білоус В. С. Впровадження ідей і практик відкритої науки і відкритої освіти – вектор діяльності університетських бібліотек. *Наукові аспекти в роботі бібліотек ЗВО* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 23 жовт. 2024 р., Вінниця / Вінниц. обл. метод. об'єднання б-к ЗВО, Наук. б-ка ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Вінниця, 2024. 52 с.
2. Білоус В. С., Лазаренко Н. І., Коломієць А. М. Інтеграція університетської науки у світовий інформаційний простір. *Вісник Книжкової палати*. 2017. №3. С. 19–23.

3. Білоус В. С., Лапшина І. М. Бібліотека Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського в умовах війни. *Бібліотечний форум: історія, теорія і практика*. 2024. № 1(35). С. 5–8.

4. Колесникова Т. Відкриті освітні ресурси та відкриті підручники в контексті укріплення потенціалу лідерства бібліотек ЗВО в доступності знань. *Вісник Книжкової палати*. 2023. № 7. С. 3–15. DOI: 10.36273/2076-9555.2023.7(324).3-15.

5. Institutional Repositories as a Global Dissemination Tool of Educational and Scientific Information / Lazarenko et al., *Encounters in Theory and History of Education*. 2022. V. 23. P. 245. DOI: 10.24908/encounters.v23i0.15230.

УДК: 027.3:061.2(477)

Діяльність ВОУНБ ім. В. Отамановського через призму статистики в умовах воєнного стану

Світлана Рибачок,

*завідувачка сектору обліку користувачів
ВОУНБ ім. В. Отамановського*

Стаття присвячена аналізу бібліотечної статистики ВОУНБ ім. В. Отамановського у 2021–2024 роках в умовах після пандемії та повномасштабного вторгнення. Розглянуто динаміку кількості користувачів, відвідуваності, книговидач та культурно-просвітницьких заходів, а також зміни у читацьких звичках і ролі бібліотек у суспільстві. Особлива увага приділяється трансформації бібліотеки у центр підтримки громади, волонтерської діяльності та збереження культурної спадщини. Стаття підкреслює, що статистичні показники стають важливим індикатором адаптації та стійкості бібліотечної сфери в умовах кризових обставин.

Ключові слова: бібліотечна статистика, війна в Україні, культурно-просвітницька діяльність, користувачі бібліотек, книговидача, масові заходи, волонтерська діяльність, громадська підтримка, адаптація, стійкість суспільства.

The article is devoted to the analysis of the Library Statistics of the GUNB. V. Otamanovsky in 2021–2024 in conditions after pandemic and full -scale invasion. The dynamics of the number of users, attendance, books and cultural and educational activities, as well as changes in readers' habits and the role of libraries in society are considered. Particular attention is paid to the transformation of the library into the community support center, volunteer activity and the preservation of cultural heritage. The article emphasizes that statistical indicators become an important indicator of adaptation and stability of the library sphere in crisis circumstances.

Keywords: library statistics, war in Ukraine, cultural and educational activities, library users, book lending, mass events, volunteer activities, public support, adaptation, social resilience.

Метою статті є показати особливості розвитку бібліотеки у 2021–2024 роках, проаналізувати вплив пандемії та повномасштабної війни на роботу бібліотеки, відвідування та читацькі звички, а також окреслити нові функції бібліотек як центрів підтримки громад і збереження культурної спадщини.

Бібліотечна статистика в умовах війни відображає складні й водночас унікальні процеси у бібліотечній сфері. 2021 рік став періодом відновлення після карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією COVID-19. Тоді зросла кількість зареєстрованих користувачів, підвищилася відвідуваність, активно проводилися культурно-просвітницькі заходи. Цей рік можна вважати відправною точкою для подальшої модернізації бібліотечної сфери. Проте вже наступного року розвиток був різко перерваний повномасштабним вторгненням.

З одного боку, війна призвела до зменшення традиційних показників – кількості відвідувань, книговидачі та культурних подій. З іншого – зросла потреба в літературі, що допомагає долати психологічні труднощі, краще розуміти історичні процеси та зберігати внутрішню стійкість. У нових умовах бібліотека перетворилася на справжній громадський хаб: укриття, волонтерський центр, пункт допомоги для внутрішньо переміщених осіб.

Таким чином, бібліотечна статистика стала не лише індикатором культурної діяльності, а й маркером суспільної стійкості та адаптації.

У 2021 році кількість користувачів бібліотеки за єдиною реєстрацією становила **14 656 осіб**. У 2022 році спостерігається зниження показника до **13 106**, що пов'язано з впливом зовнішніх чинників. Починаючи з 2023 року, кількість користувачів знову зросла – до **15 009**, а в 2024 році цей показник фактично стабілізувався, залишившись на рівні **15 023 осіб**. Таким чином, можна відзначити **тенденцію до відновлення та стабілізації** кількості користувачів після спаду у 2022 році.

Рік	Кількість користувачів
2021	14 656
2022	13 106
2023	15 009
2024	15 023

Відвідування

У 2021–2022 роках відбулося зниження загального відвідування (з 119 661 до 116 203).

У 2023 році загальні відвідування значно збільшились до 151 820. У 2024 році показник продовжив зростати і досяг 156 322 відвідувачів.

Рік	План	Виконано
2021	158 810	119 661
2022	165 460	116 203
2023	145 410	151 820
2024	145 410	156 322

За підсумками 2021 року бібліотека забезпечила 676 112 книговидач, з яких 642 407 становила галузева література. Було видано 251 768 книг, з них художніх – 33 705. Значним попитом користувалися журнали (238 095) та

газети (149 769). Важливим індикатором стало зростання звернень до українських видань – 454 976. Також спостерігалось використання аудіовізуальних матеріалів (2 406), електронних видань (369) та інтернет-ресурсів (13 329). Активно проводилися культурно-просвітницькі заходи: 8 030 масових подій, 559 екскурсій і 85 акцій. Цей рік можна вважати відправною точкою для подальшого розвитку та модернізації бібліотечної сфери, проте вже за рік цей процес був різко перерваний повномасштабною війною.

За підсумками 2022 року бібліотека забезпечила 756 515 книговидач, з яких 694 315 становила галузева література. Було видано 395 556 книг, з них художніх – 58 918. Значним попитом користувалися журнали (192 588) та газети (167 911). Важливим індикатором стало зростання звернень до українських видань – 654 331. Також спостерігалось різке скорочення використання аудіовізуальних матеріалів (210), електронних видань (250) та інтернет-ресурсів (15 578). Активно проводилися культурно-просвітницькі заходи: 29 127 масових подій, 916 екскурсій і 263 акції. У 2023 році показники книговидач досягли піку – 770 094, з галузевою літературою 710 889. Кількість виданих книг становила 388 654, художніх – 59 205. Попит на журнали (210 490) та газети (170 947) залишався стабільним. Українські видання склали 616 266. Використання цифрових ресурсів показало змішану динаміку: аудіовізуальні матеріали (124), електронні видання (460), інтернет-ресурси (14 135). Культурна діяльність включала 12 311/27 050 масових заходів, 509 екскурсій і 322 акції. У 2024 році книговидача становила 756 515, галузева література – 694 315. Було видано 395 556 книг, художніх – 58 918. Журнали (192 588) та газети (167 911) зберегли попередні позиції. Українські видання склали 654 331. Цифрові ресурси: аудіовізуальні матеріали (210), електронні видання (250), інтернет-ресурси (15 578). Проведено 29 127 масових заходів, 916 екскурсій і 263 акції.

Показники	2021 рік	2022 рік	2023 рік	2024 рік
Всього книговидачі	676112	756515	770 094	756 515
Всього галузевої	642407	694315	710 889	694 315
Книги	251768	395556	388 654	395 556
Художня література	33705	58918	59 205	58 918
Журнали	238095	192588	210490	192 588
Газети	149769	167911	170947	167 911
Українські видання	454976	654331	616 266	654 331
Аудіовізуальні матеріали (АВМ)	2406	210	124	210
Електронні видання	369	250	460	250
Інтернет-ресурси	13329	15578	14135	15578
Масові заходи	8030	29127	12 311 / 27 050	29 127
Екскурсії	559	916	509	916
Акції	85	263	322	263

Таким чином, бібліотечна статистика стає не лише індикатором роботи закладів культури, а й важливим маркером суспільної стійкості та адаптації. Незважаючи на виклики війни, бібліотека залишається осередком знань, культури й взаємопідтримки. Вона сприяє збереженню культурної спадщини, впроваджує сучасні інформаційні сервіси та електронні ресурси, розвиваючи науково-прикладний характер своєї діяльності. Це дозволяє їй не тільки зберігати свою функціональність, а й зміцнювати роль у житті громади.

Отже, бібліотечна статистика у 2021–2024 роках відображає комплексні трансформації бібліотечної сфери після пандемії та повномасштабного вторгнення.

УДК 374.7:004]:027.53(477.44)

ВОУНБ ім. В. Отамановського – хаб цифрової освіти

Марина Семик,

завідувачка сектору «Регіональний тренінговий центр»

ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті висвітлюється досвід роботи сектору «Регіональний тренінговий центр» Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського (ВОУНБ) як хабу цифрової освіти для людей старшого віку. Розглядаються особливості організації навчальних заходів, спрямованих на підвищення цифрової грамотності цієї категорії користувачів, зокрема ознайомлення та практичне використання сервісів «Дія»: порталу державних послуг, Гіда з державних послуг, освітньої платформи «Дія. Освіта» та модуля «Дія. Документи». Описано алгоритм проведення навчання та адаптовані методики, які сприяють ефективному залученню старшого покоління до цифрового суспільства.

Ключові слова: *хаб цифрової освіти, навчання користувачів старшого віку, цифрові навички, сервіси дія.*

The article highlights the experience of the «Regional Training Center» sector of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky (VRUSL) as a digital education hub for older people. The features of organizing training events aimed at improving the digital literacy of this category of users are considered, in particular, familiarization with and practical use of the «Diya» services: the public services portal, the Public Services Guide, the educational platform «Diya. Education» and the «Diya. Documents» module. The training algorithm and adapted methods that contribute to the effective involvement of the older generation in the digital society are described.

Keywords: *digital education hub, training of older users, digital skills, Diya services.*

Вступ

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського є найбільшим інформаційним, культурно-просвітницьким центром регіону, що активно впроваджує сучасні інформаційні технології та цифрові сервіси у свою діяльність. З 2010 року на базі бібліотеки функціонує

Регіональний тренінговий центр (РТЦ), який став одним із провідних хабів цифрової освіти у Вінницькій області, зокрема для людей старшого віку.

Пандемія COVID-19 та активна цифровізація державних послуг в Україні зробили особливо актуальним навчання цієї категорії громадян користуванню електронними сервісами, що сприяє їхній соціальній інтеграції та підвищенню якості життя.

Сервіси «Дія» як інструмент цифрової освіти для старшого покоління

- **Портал державних послуг «Дія»** – універсальна платформа, що надає доступ до понад 100 електронних послуг, таких як оформлення документів, подання заяв, отримання довідок без необхідності відвідувати установи особисто.
- **Гід з державних послуг** – інформаційний ресурс із покроковими інструкціями, який допомагає користувачам розібратися у різноманітні послуг і алгоритмах їх отримання.
- **Освітня платформа «Дія.Освіта»** – онлайн-курси, адаптовані для різних вікових категорій, що допомагають опанувати цифрові навички, зокрема для людей старшого віку.
- **«Дія.Документи»** – сервіс для зберігання та використання цифрових копій основних документів (паспорт, водійське посвідчення, ідентифікаційний код), що спрощує їх пред'явлення та обмін.

Алгоритм проведення навчання для людей старшого віку у Регіональному тренінговому центрі ВОУНБ ім. В. Отамановського

1. Попередня діагностика та мотивація

- Визначення рівня цифрової грамотності учасників.
- Обговорення потреб, мотивація через пояснення переваг цифрових сервісів у повсякденному житті.

2. Теоретичний блок

- Введення в поняття цифрової грамотності, електронних послуг, основ кібербезпеки.
- Ознайомлення з інтерфейсом порталу «Дія», Гіда з державних послуг та освітньої платформи.

3. Практичний блок

- Навчання базовим навичкам роботи зі смартфоном або комп'ютером: встановлення додатків, підключення до інтернету.
- Реєстрація на порталі «Дія», створення особистого кабінету.
- Практика роботи з «Дія. Документами»: перегляд, пред'явлення, обмін цифровими документами.
- Використання Гіда для пошуку інформації та отримання послуг.
- Проходження курсів на платформі «Дія. Освіта» під супроводом тренера.

4. Інтерактивні вправи

- Моделювання життєвих ситуацій: запис до лікаря, оформлення субсидії, отримання довідок.
- Відповіді на запитання, розбір типових проблем.

5. Підсумковий етап і підтримка

- Оцінка засвоєння матеріалу.

- Індивідуальні консультації та надання друкованих і електронних інструкцій для самостійної роботи.

Практики навчання, адаптовані для людей старшого віку

- **Поетапність і повторюваність** – матеріал подається невеликими блоками з регулярним повторенням ключових моментів.
- **Візуальна підтримка** – використання ілюстрацій, скріншотів, відеоінструкцій для кращого сприйняття.
- **Індивідуальний підхід** – врахування темпу навчання кожного учасника, персональна допомога.
- **Підтримуюча атмосфера** – створення комфортного середовища, що знижує страх перед новими технологіями.
- **Інтерактивність** – рольові ігри, практичні кейси, групові завдання.
- **Післятренінгова підтримка** – консультації, телефонна та онлайн допомога для закріплення навичок.

Які ключові результати досвіду роботи хабу цифрової освіти для людей старшого віку

Ключові результати досвіду роботи хабів цифрової освіти для людей зазначеної категорії можна узагальнити так:

Значне підвищення цифрової грамотності. За даними Міністерства цифрової трансформації України, завдяки роботі бібліотечних хабів цифрової освіти, у тому числі з людьми старшого віку, цифрові навички населення зросли на 5,2 %. Навчання у хабах допомагає літнім користувачам впевнено користуватися гаджетами, освоювати базові онлайн-сервіси та державні послуги.

Активне залучення старшого покоління до цифрового суспільства. Хаби створюють комфортне середовище для навчання, де люди старшого віку можуть без страху опановувати нові технології, отримувати доступ до важливих сервісів, таких як портал «Дія», освітня платформа «Дія. Освіта» та «Гід з державних послуг».

Розширення соціальної інтеграції та підвищення якості життя. Навички цифрової грамотності дозволяють цій віковій категорії самостійно користуватися медичними, соціальними, адміністративними послугами, що знижує їхню соціальну ізоляцію та підвищує рівень незалежності.

Розвиток компетенцій бібліотечних працівників. Постійне навчання фасилітаторів хабів забезпечує якісну підтримку користувачів, враховуючи різні цифрові потреби старшого покоління.

Позитивні історії успіху. Користувачі хабів, як-от «хакери старшого покоління», успішно опановують роботу з текстовими редакторами, пошуком інформації, месенджерами, електронною поштою, що підтверджує ефективність навчальних програм.

Широке охоплення аудиторії. Наприклад, хаб у селі Масівці за період роботи охопив понад 130 осіб різних вікових категорій, серед яких значна частина – пенсіонери та люди з інвалідністю.

Підвищення мотивації до навчання. Завдяки доступності та підтримці хабів, люди старшого віку отримують мотивацію до подальшого саморозвитку та опанування нових цифрових навичок.

Отже, хаби цифрової освіти відіграють ключову роль у подоланні цифрового розриву серед старшого покоління, сприяють їхній соціальній активності та забезпечують рівний доступ до сучасних цифрових сервісів.

Як досвід роботи хабу цифрової освіти ВОУНБ ім. В. Отамановського покращив навички старших користувачів

Досвід роботи хабів цифрової освіти суттєво покращив навички користувачів старшого віку завдяки комплексному підходу до навчання, який включає як теоретичні знання, так і практичні вправи, адаптовані під особливості цієї вікової категорії.

По-перше, спеціально розроблені освітні програми, зокрема серіали на платформі «Дія.Освіта» (наприклад, «Базові цифрові навички для людей елегантного віку»), навчають цю категорію громадян користуватися смартфонами, месенджерами, пошуковими системами, а також записуватися до лікаря онлайн і поповнювати мобільний рахунок. Це допомагає подолати страх перед технікою та формує впевненість у власних силах.

По-друге, завдяки безпосередній підтримці фасилітаторів хабів, які проходять спеціалізовані тренінги і підвищують свою цифрову компетентність, користувачі отримують індивідуальні консультації, що враховують їхні потреби і темп навчання. Такий підхід сприяє ефективному засвоєнню матеріалу.

По-третє, численні історії успіху демонструють, що навчання у хабах дозволяє людям старшого віку не лише опанувати базові цифрові навички, а й значно покращити якість життя – наприклад, підтримувати зв'язок із рідними через соціальні мережі та месенджери, отримувати доступ до медичних і соціальних послуг онлайн, а також зберегти робочі місця завдяки новим компетенціям.

Крім того, статистичні дані свідчать про зростання рівня цифрової грамотності серед користувачів хабів, зокрема серед людей старшого віку, що підтверджує ефективність освітніх ініціатив.

Таким чином, досвід роботи хабів цифрової освіти забезпечує:

- подолання цифрового розриву та страху перед технологіями;
- формування впевненості у використанні цифрових пристроїв і сервісів;
- підвищення соціальної інтеграції та активності людей старшого віку;
- розвиток навичок, необхідних для сучасного життя та комунікації.

Результати та висновки

За 2023–2024 роки Регіональний тренінговий центр ВОУНБ ім. В. Отамановського провів понад 60 тренінгів із цифрової грамотності, в яких взяли участь більше 800 осіб, значна частина з яких – люди старшого віку. Застосування адаптованих методик навчання сприяло суттєвому підвищенню цифрової компетентності, розширенню доступу до електронних державних послуг і соціальній інтеграції цієї категорії користувачів.

Досвід Регіонального тренінгового центру ВОУНБ ім. В. Отамановського підтверджує ефективність бібліотек як хабів цифрової освіти, що відіграють ключову роль у подоланні цифрового розриву та формуванні інклюзивного цифрового суспільства.

Використані джерела

1. Вебінар для координаторів бібліотек-Хабів «Умови реалізації проекту «Здобуття цифрових навичок в бібліотеках-Хабах цифрової освіти». Вінницька ОУНБ ім. В. Отамановського, 2024 – <https://library.vn.ua/news-and-events/trainings/zdobuttya-czifrovix-navichok-v-bibliotekah-xabax-czifrovoii-osviti>.
2. Вікіпедія. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського.
3. **Вінницька** обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського [Електронний ресурс] // Вікіпедія : вільна енциклопедія: сайт. – Електрон. текст. дані. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Вінницька_обласна_універсальна_наукова_бібліотека_імені_Валентина_Отамановського (дата звернення: 18.08.2025), вільний. – Назва з екрана. – Опис заснов. на версії, датов.: 20.02.2025.
4. Офіційний сайт Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського – <https://library.vn.ua/>.
4. Міністерство цифрової трансформації України. Мережа хабів цифрової освіти «Дія.Освіта».
5. Українська бібліотечна асоціація. Практичний посібник «Бібліотеки – Хаби цифрової освіти» – <https://ula.org.ua/resursy/biblioteky-khaby-tsyfrovoi-osvity>.
6. Офіційний портал «Дія» – <https://diia.gov.ua/>.

УДК 027.6:025.5-047.37

Сучасна бібліотека – безбар’єрний простір для людей з інвалідністю

Інна Боса,

*провідний бібліотекар відділу абонементу
ВОУНБ ім. В. Отамановського*

Бібліотека виконує роль суспільного центру, здатного об’єднувати громаду у вирішенні важливих соціальних питань. Впровадження принципів інклюзії є одним із стратегічних пріоритетів бібліотечної політики. Це означає відмову від будь-яких форм дискримінації за фізичними, етнічними чи поведінковими ознаками та створення для всіх категорій користувачів належних умов доступу до якісних і повноцінних послуг. Забезпечення доступності бібліотек стає показником рівня «безбар’єрності» суспільства та демократичного розвитку держави. Метою статті є аналіз проблем і перспектив бібліотечного обслуговування людей з інвалідністю, а також окреслення українського та міжнародного досвіду в цьому напрямі.

Ключові слова: безбар'єрність, інклюзія, люди з інвалідністю, бібліотеки, бібліотечне обслуговування.

The library serves as a social center capable of uniting the community in addressing important social issues. The implementation of the principles of inclusion is one of the strategic priorities of library policy. This implies the rejection of any form of discrimination based on physical, ethnic, or behavioral characteristics, and the creation of appropriate conditions for all categories of users to access high-quality and comprehensive services. Ensuring the accessibility of libraries becomes an indicator of the level of a society's "barrier-free" environment and the democratic development of the state. The purpose of the article is to analyze the challenges and prospects of library services for people with disabilities, as well as to outline Ukrainian and international experiences in this field.

Keywords: accessibility, inclusion, people with disabilities, libraries, library services.

Інклюзія виступає невід'ємним елементом формування безбар'єрного доступу кожної людини до академічного та суспільного життя, зокрема до бібліотек, книжкових ресурсів, інформації та процесу читання. Реалізація інклюзивних практик у бібліотечній сфері відбувається через співпрацю з органами державної влади, інклюзивно-ресурсними центрами, соціальними службами, громадськими організаціями та волонтерами.

Бібліотечне обслуговування користувачів із порушеннями зору ґрунтується на формуванні спеціалізованих фондів, що забезпечують тактильне й аудіальне сприйняття інформації. Для цього використовуються видання, надруковані шрифтом Брайля, а також аудіокниги.

Щодо людей із вадами слуху, бібліотеки пропонують документи у форматі відеорядів із жестовими повідомленнями, орієнтуючись на домінування зорового каналу сприйняття. Оскільки жестова мова є основним засобом комунікації між людьми з порушеннями слуху, бібліотечна діяльність передбачає впровадження візуальних форм роботи, зокрема використання фотографічного та відеозображення жестів, або присутність сурдоперекладачів. Важливим аспектом у спілкуванні людей з вадами слуху з іншими є також здатність розпізнавати мовлення по губах, адже більшість населення не володіє жестовою мовою.

Для тих користувачів, які не мають можливості фізично відвідати бібліотеку, але здатні отримувати інформацію через зоровий або слуховий канали, передбачене дистанційне обслуговування шляхом надання відсканованих чи оцифрованих матеріалів із фонду.

Загалом інклюзія у бібліотечно-інформаційному обслуговуванні має базуватися на принципі забезпечення людей з інвалідністю вільного, безбар'єрного доступу до інформації в будь-якій бібліотеці та у формах, зручних для їхнього сприйняття.

Українські бібліотеки поступово впроваджують інклюзивні ініціативи, спрямовані на створення доступних просторів для людей з інвалідністю. Прикладом є *Центр обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM»* при відділі абонементу Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського, відкриття якого відбулось у 2019 році.

У центрі облаштовано автоматизовані робочі місця, де люди на кріслі колісному можуть вільно працювати за ком'ютерами. Для людей з порушенням зору є тифлокоплекс – програма невізуального доступу до робочого столу комп'ютера, за допомогою сенсорного мовлення повідомляє користувачу про об'єкти на робочому столі, на які наводиться комп'ютерна миша, або за допомогою «гарячих клавіш», озвучує діалогові вікна, читає вголос зміст відкритих документів, коментує дії користувача. Також фонди бібліотеки постійно поповнюються книгами шрифтом Брайля та аудіокнигами.

Цього літа (2025 р.) почали проводити інформаційно-просвітницькі заходи для дітей літнього табору «Особливе літо» (діти з ООП – це діти з особливими освітніми потребами. Вони потребують додаткової підтримки в освітньому процесі через різні порушення розвитку, хвороби, вади чи патологічні стани, які ускладнюють їхню взаємодію зі стандартними освітніми програмами) спільно з Сімейним центром «KIDS TIME» [5].

Хмельницька обласна бібліотека для дітей імені Т. Г. Шевченка у 2021 році відкрила інклюзивний креативний простір «FreeDreams», створений у межах грантового проєкту за підтримки Українського культурного фонду. Простір обладнаний так, щоб забезпечити безбар'єрний доступ для всіх категорій користувачів, зокрема й для людей з інвалідністю. Завдяки стильним розподілювачам він поділений на дві зони – «Територія ідей» та «Лабораторія успіху», кожна з яких має своє тематичне наповнення. Тут розміщено виставкові стенди, банери, фотобокс, окуляри віртуальної реальності, магнітно-маркерні фліпчарти та планшети.

Особливу увагу приділено доступності для відвідувачів із порушенням зору: у бібліотеці є книги та настільні ігри, надруковані шрифтом Брайля, нанесено контрастну смугу на сходах, а також встановлено тактильну кнопку виклику персоналу. Таке облаштування простору сприяє тому, щоб кожен відвідувач мав можливість повноцінно користуватися бібліотечними послугами та долучатися до культурного життя [7].

Проєкт «Бібліотека – інклюзивний простір для молоді», реалізований у 2020 р. ГО «Рівненське обласне відділення Української бібліотечної асоціації». Його метою стало сприяння соціальній інтеграції дітей та молоді з інвалідністю разом з їхніми однолітками шляхом формування інклюзивного простору в публічній бібліотеці. У межах проєкту проводилися тренінги та культурні заходи, орієнтовані на розвиток молодіжної активності. Реалізація відбувалася на базі Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки, де у червні 2023 р. відкрили літню терасу з майданчиком для настільних ігор, майстер-класів, уроків толерантності та інтерактивних занять для дітей з особливими потребами [2].

Важливу роль у розвитку інклюзивних практик відіграла також Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара, яка до початку повномасштабного вторгнення реалізовувала низку подібних проєктів. Однак через військові дії та вимушене переміщення працівників їх реалізацію тимчасово призупинено.

У 2020 р. у Львові розпочала роботу сучасна бібліотека «Сенсотека», що поєднує функції простору неформальної освіти, комунікації та культурного розвитку. Тут облаштовано зали для занять, співпраці, проведення заходів і

виставок, а також креативну кухню. На базі «Сенсоотеки» діють інклюзивні програми: безкоштовні курси англійської мови для підлітків з порушенням зору, арттерапевтичні заняття з дітьми з порушенням артистичного спектра, інклюзивні мистецькі майстер-класи, тренінги та святкові події [1].

Як приклад, варто відзначити Шосткинську публічну бібліотеку, де з 2021 р. функціонує інклюзивний проєкт кіноклубу DocudaysUA «Почути світ, щоб бачити життя». Його особливістю є можливість для людей, які не можуть читати самостійно, безкоштовно слухати книги телефоном. До аудиторії слухачів належать незрячі, тяжкохворі та люди старшого віку. У Жидачівській міській публічній бібліотеці (Львівська обл.) особливий акцент робиться на інформаційній підтримці користувачів з інвалідністю та їхніх родин, які також потребують консультацій та допомоги у процесі виховання дітей з особливими потребами [4].

У 2022 році у Вознесенівському районі Запоріжжя відкрилася спеціалізована бібліотека для осіб з інвалідністю. Тут облаштовано пандуси, систему автоматичного відчинення дверей, кнопки виклику персоналу, позначки шрифтом Брайля, а також закуплено літературу для користувачів з вадами зору. Архітектурні рішення бібліотеки враховують вимоги доступності та безбар'єрності для різних категорій відвідувачів [3].

У Києві сучасні публічні бібліотеки також активно формують інклюзивний простір. Зокрема, бібліотека імені Лесі Українки, Центральна бібліотека Солом'янського району імені Г. Сковороди, бібліотеки ім. Є. Кравченка, ім. П. Тичини та «Свічадо» проводять культурно-просвітницькі заходи: зустрічі з митцями, кінопокази, виставки, театральні постановки, майстер-класи, а також заняття з цифрової грамотності. Такі простори створюють можливості для різних груп користувачів не лише отримувати інформацію, а й активно взаємодіяти, спілкуватися та проводити вільний час [6].

Інклюзивність у закордонних бібліотеках проявляється через створення доступного середовища для користувачів з різними потребами та можливостями. Наприклад, Британська бібліотека у Лондоні забезпечує аудіокниги та спеціальні кімнати для людей з порушеннями зору й слуху, а Бібліотека Конгресу США надає доступ до архівів для осіб з обмеженою мобільністю та спеціальні програми для ветеранів. У Ванкуверській публічній бібліотеці застосовано універсальний дизайн приміщень, тактильні карти та курси цифрової грамотності для літніх користувачів, а Сіднейська бібліотека пропонує ресурси шрифтом Брайля та інклюзивні клуби читання для людей з фізичними чи інтелектуальними обмеженнями. У міжнародній практиці особливо важливими є програми «**Accessible Libraries**» (Канада) та «**Libraries for All**» (США), які впроваджують принципи доступності на всіх рівнях, включно з фізичним доступом до приміщень, адаптованими послугами, навчальними курсами та інклюзивними культурними заходами. Значне поширення отримали цифрові формати **DAISY (Digital Accessible Information System)**, що дозволяють людям з порушеннями зору зручно читати електронні книги, користуватися аудіо- та текстовими синтезаторами та налаштовувати відтворення матеріалів під індивідуальні потреби [8].

Загалом ініціативи різних бібліотек у сфері інклюзії демонструють прагнення сприяти розвитку відкритого й рівноправного суспільства, де кожна людина має доступ до знань і культурних цінностей незалежно від своїх можливостей.

Інклюзивна бібліотека є важливим елементом соціальної інтеграції «особливих» користувачів. Вона забезпечує не лише доступ до інформації, а й сприяє формуванню культури рівності, толерантності та партнерства.

Для успішної реалізації інклюзії необхідні: удосконалення законодавчої бази та фінансування; впровадження інноваційних технологій; професійний розвиток бібліотечних працівників; тісна співпраця держави, громадських організацій та міжнародних партнерів.

Бібліотека відкрита для всіх, є символом людяності, доброти та духовного прогресу суспільства.

Перелік бібліографічних посилань

1. Алексеєнко К. У пошуку інклюзії бібліотеки: рівність, різноманітність, партисипативність. Львів. – <https://zbruc.eu/node/115575> (дата звернення 12.08.2025)
2. Бібліотека – інклюзивний простір для молоді Рівненська обласна універсальна наукова бібліотека. – <https://libr.rv.ua/articles/113#gsc.tab=0> (дата звернення 13.08.2025)
3. Вознесенівський інклюзивний простір. Запоріжжя. – conference.nbu.gov.ua.
4. Інклюзивний проєкт кіноклубу Docudays UA «Почути світ, щоб бачити життя». Шосткинська публічна бібліотека. – <https://library-shostka.com.ua/post/699917/> (дата звернення 12.08.2025)
5. Центр обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM». – <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/structure/inva-inform> (дата звернення 11.08.2025)
6. Шульженко С. О. Інклюзивна бібліотека: український та зарубіжний досвід. Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Інтеграція у міжнародний бібліотечний простір». 2024. – <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/2138> (дата звернення 12.08.2025)
7. «FreeDreams» – простір успіху, зустрічей та ідей. Хмельницька обласна рада <https://km-oblrada.gov.ua/freedreams-prostir-uspihu-zustrichej-ta-idej/> (дата звернення 11.08.2025)
8. Wentz, B., Jaeger, P. T., Bertot, J. C. Accessibility of Information Resources in Libraries. *Library Quarterly*, 2019. – https://www.researchgate.net/publication/290211686_Accessibility_Inclusion_and_the_Roles_of_Libraries (дата звернення 12.08.2025)

**Фестиваль науки «Наука XXI століття: інновації у транспортній галузі»
– науково-просвітницька платформа для розвитку інтелектуального
потенціалу**

Ганна Прохорова,

завідувачка відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка

Представлено огляд VII Фестивалю науки «Наука XXI століття: інновації у транспортній галузі», який відбувся в Харківській державній науковій бібліотеці ім. В. Г. Короленка у травні 2025 року. Розглянуто основні напрями роботи заходу, тематичні блоки, форму проведення та ключові результати. Показано значення фестивалю як ефективної платформи науково-просвітницької діяльності, що об'єднує науковців, студентську молодь, освітян та спеціалістів у сфері транспорту. Фестиваль сприяє формуванню інноваційного потенціалу, поширенню знань і розвитку міждисциплінарної співпраці.

Ключові слова: *Фестиваль науки, науково-просвітницька діяльність, інновації, транспортна галузь, Харківська державна наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, Харків.*

An overview of the VII Science Festival «Science of the 21st Century: Innovations in the Transport Industry» is presented, which took place in the V. G. Korolenko Kharkiv State Scientific Library in May 2025. The main directions of the event, thematic blocks, form of conduct and key results are considered. The significance of the festival as an effective platform for scientific and educational activities, uniting scientists, students, educators and specialists in the field of transport is shown. The festival contributes to the formation of innovative potential, the dissemination of knowledge and the development of interdisciplinary cooperation.

Keywords: *Science Festival, scientific and educational activities, innovations, transport industry, Korolenko Kharkiv State Scientific Library Kharkiv.*

У сучасному світі наука і технології відіграють ключову роль у формуванні стратегії розвитку держави, забезпеченні конкурентоспроможності економіки, соціальному прогресі та національній безпеці. Особливо актуальними є питання інноваційного розвитку в стратегічних галузях, серед яких центральне місце посідає транспортна інфраструктура. Саме тому тема «Наука XXI століття: інновації у транспортній галузі» VII Фестивалю науки, який проходив у Харківській державній науковій бібліотеці (ХДНБ) ім. В. Г. Короленка 12–16 травня 2025 року, була обрана не випадково. До речі, зважаючи на її актуальність та затребуваність в умовах сьогодення, науковий форум уже вдруге проходив під цією назвою.

Фестиваль науки у ХДНБ ім. В. Г. Короленка проводиться раз на два роки, і щоразу цей комплексний науково-просвітницький захід присвячується досягненням у певній галузі науки або господарства, які визначають сучасні тенденції розвитку суспільства.

Транспорт – це не лише основа економіки, а й життєво важлива система, що забезпечує мобільність, логістику, зв'язок та стійкість держави. У воєнний

час він допомагає рятувати життя – евакуює людей, доставляє допомогу, підтримує збройні сили, у післявоєнну пору стає ключем до відновлення країни. Іншими словами, – це кровоносна система держави, що забезпечує не лише рух товарів і пасажирів, а й стабільність економіки та безпеку населення, особливо в умовах воєнних викликів. Інновації в транспортній сфері це не просто технічний прогрес, це – інвестиції в майбутнє України, що лише підкреслює надзвичайну важливість теми Фестивалю науки 2025.

Традиційно роботу фестивалю розпочинає науково-практична конференція, яка у 2025 році була присвячена ключовим аспектам сучасних тенденцій розвитку транспортної галузі. Цьогоріч науковий форум об'єднав близько 90 учасників з провідних наукових установ, закладів вищої технічної освіти Харкова (серед яких: Український державний університет залізничного транспорту (УкрДУЗТ), Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут» (НТУ «ХПІ»), Харківський національний університет радіоелектроніки (ХНУРЕ), Харківський національний університет міського господарства ім. О. М. Бекетова, Харківський національний автомобільно-дорожній університет, Національний аерокосмічний університет «ХАІ»), а також фахівців-практиків з профільних підприємств, представників Ради молодих учених при Харківській обласній військовій адміністрації. Акцент було зроблено на цифровізацію, автоматизацію, енергоефективність, а також роль науково-інформаційного забезпечення в трансформації транспортної сфери. Завдяки спільному баченню та прагненню до інновацій вдалося створити насичену програму заходів, що охопила не лише проблематику транспорту, а й питання екологічної безпеки, сталого розвитку міст, реабілітації інфраструктури та гуманітарного контексту науки. Інтенсивні дискусії підтвердили високий рівень зацікавленості та актуальність розглянутих проблем.

Особливе місце в програмі форуму посів круглий стіл, присвячений 195-річчю заснування ХДНБ ім. В. Г. Короленка. Цей захід підкреслив історичні корені наукової роботи бібліотеки як простору формування технічної культури та обслуговування користувачів у період інтенсивного промислового розвитку. Доповіді науковців та бібліотечних працівників створили багатогарбовий образ трансформації інформаційного простору, що сприяє інноваційному поступу.

Цікавою була зустріч з керівником інноваційного підприємства «Промавтоматика. Вінниця» Михайлом Ганчуком. Його презентація проілюструвала шляхи впровадження інновацій від наукової ідеї до практичного застосування, зокрема у створенні надекономних світлодіодних світильників для автошляхів. Справжньою родзинкою став приклад дуальної освіти як ефективного зв'язку між навчанням і виробництвом.

Майстер-клас «Основи пошуку академічної інформації», організований фахівцями відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів книгозбірні в партнерстві з Науковою бібліотекою НТУ «ХПІ», засвідчив зростаючу роль бібліотек у формуванні компетентностей нової генерації науковців. Захід, учасники якого ознайомилися з сучасними методами інформаційного пошуку та наукометрії, став важливим елементом підтримки молодих дослідників.

Доповідь професорки УкрДУЗТ Альони Ловської, присвячена проблематиці перевезень залізничних вагонів морем, продемонструвала

міждисциплінарний характер сучасних транспортних досліджень та інтеграцію логістики, інженерії, міжнародних стандартів безпеки. Інтерес до теми виявили як українські, так і зарубіжні спеціалісти, що свідчить про міжнародну значущість проблеми.

Поглибити знання у сфері сучасних інженерних технологій допоміг воркшоп, проведений доктором технічних наук, професором, завідувачем кафедри біометричної інженерії ХНУРЕ Олегом Авруніним. Демонстрація 3D-друку і програмного забезпечення для моделювання стала інтерактивним освітнім майданчиком, що заохочує молодь до освоєння перспективних технологій.

Не забули організатори фестивалю про збереження та популяризацію технічної спадщини, виховання поваги до історії транспорту як важливої складової національної культури. Такими заходами стали екскурсії до Музею історії Харківського метрополітену та віртуальна зустріч з представниками Музею вінницького трамваю, які були цікавими та пізнавальними.

Завершальний акорд фестивалю – марафон наукових презентацій – продемонстрував високий рівень розвитку харківської науки. Представники університетів показали різноманіття напрямів досліджень від залізничного транспорту до екологічних технологій, ІТ-інновацій та авіаційної галузі. Особливу увагу було приділено залученню молоді до наукової діяльності та практичному застосуванню результатів досліджень, а вікторина «Транспорт у фактах і цифрах» стала яскравим прикладом використання інтерактивних форм популяризації науки, що сприяють формуванню технічної обізнаності з раннього віку. Важливість цієї тези підтверджує участь понад 60 учасників зі шкіл Харкова.

Фестиваль науки – не просто низка окремих заходів, це комплексний проєкт, що дає можливість продемонструвати синергію науки, освіти, культури та бібліотечної справи. ХДНБ ім. В. Г. Короленка з 2012 року успішно реалізує цей масштабний науково-просвітницький проєкт, який не тільки популяризує наукові знання, а й сприяє формуванню нового покоління науковців, інженерів і свідомих громадян. Нинішній фестиваль показав, що наука в Україні навіть за складних обставин активно розвивається, а інтеграція міждисциплінарних підходів, інноваційних технологій та культурної спадщини є запорукою успішного розвитку. Особливо важливим результатом, на наш погляд, стало донесення до учасників форуму розуміння ролі транспорту як ключового чинника стабільності й відновлення держави у воєнний та післявоєнний періоди.

Фестиваль науки є унікальним майданчиком, що об'єднує традиції і новаторство, минуле і майбутнє, науку і суспільство. Комплексний науковий захід, що вже давно підтвердив свою важливу роль у просуванні інноваційної культури, популяризації наукових знань і стимулюванні міждисциплінарної співпраці, перетворився на інтелектуальний форум, який не лише окреслює актуальні проблеми певної галузі, але й шукає шляхи до сталого розвитку України через поєднання наукових, освітніх і культурних ресурсів. Саме такою має бути і сучасна бібліотека: не просто сховищем книг, а центром знань та інновацій, активним гравцем, дієвим комунікатором між наукою, суспільством і владою.

Фестиваль переконливо засвідчив, що наука навіть в умовах війни залишається рушієм розвитку, простором смислів і точкою опори для суспільства. Його учасники, а серед них науковці, викладачі, студенти, інженери, фахівці виробництва та представники громадських ініціатив, стали частиною відкритого наукового діалогу, які не лише слухали та обговорювали доповіді, а й стали співавторами нової культури взаємодії між бібліотеками, академічними установами та індустріальними партнерами.

Цьогорічний захід став особливим завдяки розширенню спектра тематики фестивалю, новим форматам взаємодії, таким як круглі столи, професійні тренінги, виставки, профорієнтаційні проєкти, зустрічі з молодими науковцями, інтеграція цифрових сервісів бібліотеки в освітні й наукові процеси. Таке змістове й організаційне наповнення виводить бібліотечні практики на новий рівень: від інформування – до співтворення наукового контенту, від обслуговування – до партнерства.

Високий рівень організації, різноплановість програми, відкритість до нових форм співпраці створили умови для плідного обміну знаннями та досвідом. Особливо важливим є те, що наукові дискусії не залишилися тільки в межах академічної спільноти – вони стали надбанням широкого кола слухачів, зокрема школярів, студентів, учнів технікумів і коледжів. Фестиваль виступив платформою для неформального наукового навчання, професійного самовизначення й розвитку молодіжного лідерства. Публічність, відкритість і багатоголосся учасників забезпечили живий, динамічний простір рефлексії та спільного бачення майбутнього.

Нарешті, не менш вагомим є внесок самого колективу бібліотеки, зокрема відділу науково-інформаційного забезпечення інноваційних процесів, у створення якісного інформаційного супроводу фестивалю: від книжкових виставок – до мультимедійного контенту, від архівування – до популяризації наукового доробку учасників.

Таким чином, Фестиваль науки 2025 не лише підтвердив життєздатність традиції, започаткованої в ХДНБ ім. В. Г. Короленка, а й визначив вектори її подальшого розвитку. Він дав старт новим спільним ініціативам: конкурсам, науковим читанням, консультаційним платформам для молодих винахідників, а найголовніше – подарував учасникам натхнення, віру в силу знання й переконання, що навіть у найтемніші часи наука і просвіта залишаються світлом, яке веде вперед.

Список використаних джерел

1. Фестиваль науки [Електронний ресурс] / Харків. держ. наук. б-ка ім. В. Г. Короленка. – Харків, 2014 – . – URL: <https://science-festival.blogspot.com> (дата звернення 07.08.2025).

2. Бібліотека Короленка (ХДНБ ім. В. Г. Короленка) [Електронний ресурс]. – Харків, 2009 – . – URL: <https://www.youtube.com/@HDNB-Korolenka/videos> (дата звернення: 07.08.2025).

3. УкрДУЗТ на Фестивалі науки 2025: інновації, досвід, діалог! [Електронний ресурс]. – URL: <https://kart.edu.ua/novini/ukrduzt-na-festivali-nauki-2025-innovacii-dosvid-dialog> (дата звернення: 09.06.2025).

4. Учасники Фестивалю науки відвідали з екскурсією Харківський метрополітен [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.metro.kharkiv.ua/uchasnyky-festyvaliu-nauky-vidvidaly-z-ekskursiieiu-kharkivskiyi-metkropoliten.html> (дата звернення: 09.06.2025).

5. Фестиваль науки 2025: наука XXI століття – інновації у транспортній галузі [Електронний ресурс]. – URL: <https://nure.ua/festyval-nauky-2025-nauka-khkh-stolittia-innovatsii-u-transportnij-haluzi> (дата звернення: 09.06.2025).

УДК 908(477)

Проекти та практики Бершадської публічної бібліотеки

Людмила Німчук,
директор Бершадської публічної бібліотеки
Бершадської міської ради

У статті подано матеріали, як сучасні публічні бібліотеки Бершадської ТГ переформатовують класичні форми обслуговування користувачів у нові моделі та форми спілкування.

Ключові слова: бібліотечний простір, книгочитання, проекти, безбар'єрність, бібліотерапія, медіаграмотність.

The article presents materials on how modern public libraries of the Bershad territorial community are transforming classical forms of user services into new models and forms of communication.

Keywords: library space, reading, projects, accessibility, bibliotherapy, media literacy.

Еволюція сучасних публічних бібліотек вимагає переформатування класичних форматів обслуговування користувачів у нові моделі та форми спілкування. Бібліотека – це місце, де народжуються нові ідеї та нові знання. Головна місія сучасної публічної бібліотеки територіальної громади – це забезпечення цілеспрямованої популяризації книгочитання, сприяння творчій самореалізації мешканців громади, шляхом позиціювання бібліотеки як локального соціокультурного центру.

Бершадська публічна бібліотека протягом останніх чотирьох років проводить системні заходи з осучаснення простору та переформатування обслуговування читачів у стилі сучасних читацьких трендів. Ключовою функцією бібліотек Бершадської територіальної громади є промоція читання, як процесу культурного, професійного та інтелектуального збагачення людини, формування інформаційної й технологічної грамотності, що сприятиме підвищенню якості життя окремої особи і громади, а також сталому розвитку суспільства.

Імідж бібліотеки суттєво залежить від активної громадянської позиції та професіоналізму, компетентності, комунікативних здібностей і мотивації бібліотечних працівників. Колектив Бершадської бібліотеки здійснює пошук нових, цікавих форм роботи з користувачами. В межах промоції читання серед школярів, бібліотекарі організовують акцію «Бібліорюкзачок» та різноманітні проекти з промоції читання на кшталт «Цікаві речі у бібліотеці», «Весела книгоскриня», «Книги, які роблять дітей щасливими», челендж «З книгою ми

все зможемо». Починаємо роботу з першого класу, адже завоювавши маленькі дитячі читацькі серця, можна на все життя закохати людину в книгу й читання.

Важливим є напрямок бібліотечної діяльності з організації роботи клубів та об'єднань за інтересами. Адже бібліотека має бути місцем для зустрічей, занять цікавими справами, захоплень, розвитку інтересів мешканців громади, як третє місце у місцевому просторі. У бібліотечних закладах Бершадської територіальної громади функціонують клуби, гуртки, об'єднання за інтересами. Зокрема, в Бершадській публічній бібліотеці функціонують клуби та об'єднання «Господарочка», «Мова – ДНК нації», «Ріднокрай», «Юний художник», молодіжний клуб «БібліоHOUSE», фахове об'єднання «БібліоПрофі», активно працює дитячий ляльковий театр «Казкарик». У сільських бібліотеках працюють гуртки «Весельчата», «Юні друзі книги», «Лікарня для книжок» та ін.

Головні цілі й пріоритети бібліотечної діяльності Бершадської міської територіальної громади зосереджені на створення в бібліотечному просторі місця сучасної культури, життя громади, простору з певною атмосферою, платформою для розвитку та спілкування. Провідне завдання бібліотекарів Бершадщини: зберегти та передати наступним поколінням наші звичаї і традиції, друковане слово, історію. Тому бібліотеки громади провели у 2025 році ряд народознавчих, меморіальних, інформаційних та культурно-освітніх проєктів. Серед яких:

Проєкт «Книги, які роблять дітей щасливими». Під час реалізації даного проєкту протягом року відбуваються бібліотечні активності, які популяризують книги українських та зарубіжних авторів, що стали справжніми бестселерами у дитячому книжковому світі.

Пізнавальний проєкт «Героїчними сторінками України» знайомить молодь із цікавими сторінками минулого України. Яскраво стартував проєкт «Екобібліотека». Під час реалізації даного проєкту відбуваються активності, які мають за мету сформувати у підростаючого покоління елементарні знання про природні фактори, явища, взаємозв'язки і залежності у природі.

У межах проєкту «Мистецька Україна» бібліотекарі Бершадської публічної бібліотеки провели Артсеанс «То від жінки музика життя», яка містила в собі різноманітні конкурси, такі як «Мікрофон», «Жінки дивують», «Видатні українки», музичний конкурс та ін.

Бершадська публічна бібліотека три роки поспіль продовжує реалізацію проєктів: «Озвучимо дітям казку», «Земляки, які загинули за Україну», «Етностень в бібліотеці», «Бібліотечні зустрічі: Я жінка!».

З квітня 2025 року стартував загальнобібліотечний проєкт «Візерунки». Його мета відшукати майстрів народного мистецтва та розповісти про їхню творчість. Зокрема: вишивальники, різьбярі, художники, кулінари, гончарі, декоратори та ін. Бібліотекарі шукатимуть і презентуватимуть місцевих талановитих людей, чия творчість має яскраво виражений національний характер і становить матеріальну та духовну культуру.

Програмно-проєктна діяльність бібліотек сьогодні є акцентованою у громаді. Проєкт «Етностень в бібліотеці» має народознавчий та пізнавально-звичаєвий зміст. Етностень проводились для різних вікових груп користувачів: дорослі, молодь, діти. В межах проєкту проведені пошуки, оцифрування та

популяризація українських свят і традицій. Кожен бібліотечний етнодень, розкриває нас як самобутній народ, що має цікаву етнічну культуру, звичаї і традиції, які не просто передаються із покоління в покоління, а духовно єднують минуле і теперішнє українців.

Бершадська публічна бібліотека реалізовує корпоративний проєкт «Бібліотека під відкритим небом», відкриваючи нові можливості для спілкування, натхнення, культурного збагачення та безбар'єрного доступу до бібліотечних послуг. Проєкт ініційований працівниками бібліотеки для забезпечення інклюзивності бібліотечних послуг. На жаль, ми не маємо можливості створити безбар'єрний доступ до приміщення бібліотеки, тож щороку йдемо з книгами, виставками, іграми, вікторинами, квестами у міський парк. Бібліотека – це простір знань, культури й спілкування. Але справжня цінність бібліотеки вимірюється не тільки книгами, а й тим, наскільки вона доступна кожному, незалежно від фізичних можливостей, віку чи соціального статусу. Разом ми творимо простір без бар'єрів.

Цьогоріч старт проєкту відбувся в особливому контексті – вперше в Україні проходив Національний тиждень безбар'єрності, покликаний формувати суспільство рівних можливостей для кожного. Відгукуючись на цю ініціативу, бібліотекарі організували захід просто неба, щоб зробити читання ближчим, доступнішим і теплішим для всіх, незалежно від віку, стану здоров'я чи життєвих обставин.

У затишній атмосфері міського парку відвідувачі могли переглянути мобільну книжкову виставку «Читання з весняним настроєм». Усі охочі мали змогу обрати цікаву книгу за порадою бібліотекаря. А головне – кожен відвідувач відчув себе бажаним гостем у просторі, де панує взаємоповага, відкритість і безбар'єрність. Тож у гарну погоду кожного четверга бершадські бібліотекарі прямують до парку, де на нас чекають відвідувачі. Бібліотекарі – люди творчі, тому кожен четвер є тематичним. Цьогоріч у парку вже відбулися поетичний, детективний, психологічний, фантастичний, казковий, шоколадний, романтичний четверги, а попереду ще більше цікавих тем та креативних ідей.

Особливим був психологічний четвер, коли бібліотекарі запропонували знайомство з літературою, що покращує ментальне здоров'я. Вчені давно дослідили багатовимірну роль книги в розвитку особистості. Попри різноманіття сучасних форматів знань – відео, інтерактивні платформи – саме книга залишається найглибшим і структурованим носієм інформації. Вона впливає не лише на свідомість, а й формує світогляд.

Бібліотерапія відома здавна, але сьогодні вона особливо важлива, адже зцілює психологічні рани, нанесені війною. Використання бібліотерапії допомагає при великому спектрі психологічних проблем. Література з психології стає потужним інструментом формування особистості, що здатна відповідально мислити, відчувати й діяти. Варто дбати не лише про своє фізичне, але й про ментальне здоров'я, а бібліотека завжди допоможе підібрати відповідну літературу.

Бібліотерапія – це художня література, яка переносить читача у свою історію, часто нелегку, складну життєву ситуацію та дає можливість прожити емоції літературних героїв, змодельовавши їх до свого психологічного стану. Ці

книги допомагають здолати різні негаразди та показують, що навіть у безнадійно приречених має бути віра й надія.

Дуже вдало про бібліотерапію висловились героїня бібліотерапевтичної книги. «Поміж життям і смертю стоїть бібліотека, – мовила вона. – І в тій бібліотеці полицям немає кінця. Кожна книжка дає шанс спробувати інше життя, яке людина могла б прожити. Подивитися, що вийшло б, якби вона обрала щось інше. Чи вчинила б ти по-іншому, якби мала змогу позбутися того, що тебе зараз гнітить?», – це уривок із книги Метт Гейла «Опівнічна бібліотека» – яка рекомендована бібліотекарями, психологами, психіатрами, психотерапевтами для бібліотерапевтичного зцілення.

Перетворюючи міський парк на справжній оазис читання, бібліотекарі Бершадської публічної бібліотеки підкреслюють, що безбар'єрність – це не лише про пандуси, а й про рівні можливості: вчитися, розвиватися, мріяти, досягати поставленої мети.

«Бібліотека під відкритим небом» – це чудова можливість поєднати прогулянку на свіжому повітрі з новими книжковими відкриттями. Запрошуємо всіх охочих приєднуватися до нас щочетверга – попереду ще багато цікавих тем і зустрічей з книгою!

Бібліотека сьогодні – це не лише книги. Ми пропонуємо доступ до цифрових сервісів, можливість підвищити рівень медіаграмотності, долучитися до соціокультурних заходів. Читання й живе спілкування допомагають жити повноцінно, формувати позитивне ставлення до різноманіття, долати внутрішні й зовнішні бар'єри.

Реалізація Бершадською публічною бібліотекою проекту «Бібліотека під відкритим небом» є прикладом розвитку інклюзивних культурних ініціатив навіть у складних умовах воєнного часу та демонструє значущість бібліотеки, як осередку творчості, підтримки та взаємодії для громади.

Пам'ятаймо: безбар'єрність починається з кожного з нас. Бершадська публічна бібліотека завжди радо стрічає нових і постійних користувачів – відкритим серцем і дверима!

Бібліотечний ляльковий театр «Казкарик» щомісяця відкриває свої куліси для найменших читайликів в оновленому просторі бібліотеки, створено Казкову бібліотечну кімнату, поступово створюється СМАРТ- простір для дітей та їх батьків, також у планах створення еко-простору. Всі ці зміни і ревіталізація простору мають декілька цілей, звичайно перша – це естетичне оновлення приміщення, але найголовніша – це зацікавити користувача прийти в бібліотеку другий, третій і т. д. раз. Створити умови при яких користувач прагнутиме побувати у бібліотеці – це не лише комфорт, сучасність, зручність, а передусім це цікаве спілкування, мотивація, розвиток, натхнення. Користувач має зустріти в особі бібліотекаря цікавого співрозмовника, професійного спеціаліста книгознавця, креативну талановиту людину. Тож однією з головних осіб переформатування бібліотечної діяльності з обслуговування користувачів є бібліотекар. Бібліотекар, який уміє комунікувати та надихати.

У Бершадській публічній бібліотеці функціонує фахове об'єднання «БібліоПрофі». У форматі його роботи проводяться семінари, тренінги, індивідуальні та групові навчання бібліотечних працівників. Бібліотека формує свій позитивний образ, громадську думку, демонструє прозорість своєї

діяльності. Для цього бібліотека та її співробітники: сповіщають широку громадськість про цілі й завдання бібліотеки; інформують населення про режим роботи і бібліотечну діяльність, рекламують свої ресурси, послуги й можливості; своєчасно сповіщають про всі істотні зміни у бібліотечній сфері; повідомляють про кризові ситуації, їх причини та про дії щодо їх усунення; беруть участь у соціальних, культурних, освітніх проектах, які сприяють залученню різних груп населення до активної співпраці; відзначають підприємства, установи, організації та громадян, що підтримують бібліотеку.

Інформатизація охоплює всі сфери суспільного життя, що змінює погляди на роль і функції бібліотеки, висуває нові вимоги до діяльності бібліотекаря. Пріоритетними завданнями є формування інформаційної культури, культури читання, медіаграмотності серед користувачів. Бершадська публічна бібліотека продовжує надавати послуги з цифрової освіти користувачам бібліотеки. Зокрема у читальній залі, на абонементі бібліотеки та у філіях можна отримати консультації з питань медіаграмотності, використання онлайн-платформи.

У Бершадській міській територіальній громаді функціонує 9 бібліотек ХАБів онлайн-платформи «Дія. Цифрова освіта», де бібліотекарі надають консультації з користування додатком, роз'яснюють та навчають цифровій грамотності, інформують про послуги, які можна отримати через додаток «Дія».

Офіційний сайт Бершадської публічної бібліотеки відіграє особливу роль у довідково-бібліографічному обслуговуванні, промоції читання та посилює роль бібліотеки в соціальному просторі. Бібліотеки громади на 96 % забезпечені комп'ютерами. Для користувачів обладнано 30 робочих місць з можливістю виходу в інтернет. Бершадська публічна бібліотека та 21 філія зареєстровані в соціальній мережі «Фейсбук», де систематично подається інформація про заходи, проведені в бібліотеці та проводиться знайомство з книгою.

Бібліотека забезпечує інформаційну підтримку безперервної освіти громадян протягом усього життя, вільні зони Wi-Fi для користувачів, зона коворкінгу в читальній залі та ін. формати. Також бібліотечні працівники організовують віртуальні флешмоби, вікторини, онлайн-інформації та повідомлення, віртуальні екскурсії; мультимедійні перегляди.

Бібліотека бере участь у моніторингах громадської думки, поглядів і очікувань місцевих жителів, постійно аналізує якість бібліотечних послуг, їх відповідність потребам користувачів, систематично виявляє і враховує претензії на свою адресу, пропозиції і зауваження читачів, інформує їх про результати.

У наш час бібліотека перестає бути сакральним сховищем книг і перетворюється в багатофункціональний простір, який має бути відкритим та доступним для всіх. Сьогодні важливою є ефективна комунікація, щоб бути інтелектуальним центром громади та знати громадську думку. Бо успіх приносять насамперед нові ідеї; на часі мислення не проблемами, а можливостями.

Важливим моментом є усвідомлення того, що публічна бібліотека належить кожному з нас, це простір, який розвивається за рахунок участі Бершадської публічної бібліотеки та її філій щодня відкривають двері для

відвідувачів, пропонуючи бібліотечні послуги, сучасні соціокультурні форми, вуличні заходи, бібліотечні посиденьки тощо. Адже лише зрозумівши і переосмисливши потреби сучасних читачів, знайдемо безліч інструментів для їх реалізації.

Бібліотека стала місцем, де народжується і зберігається українська духовність, культурні та наукові надбання. Бібліотечні працівники надихають на творчість, підказують нові ідеї, підштовхують особистість до розвитку, єднають світ, бо тут є особлива, чарівна «книжкова» атмосфера, що об'єднує однодумців. Наш лозунг: «Книги чекають, бібліотека пропонує – вибір за вами!».

027.52(477.44):316.7:[502+61]

Дієві ініціативи бібліотеки для здоров'я жителів громади

Мовчан Галина,

*завідувачка Райгородської бібліотеки-філії
КЗ «Ситковецька публічна бібліотека
Райгородської сільської ради»*

У статті висвітлено досвід роботи Райгородської бібліотеки-філії КЗ Ситковецька публічна бібліотека Райгородської сільської ради щодо екологічного навчання, співпраці з громадськими організаціями та владними структурами, а також реалізації проєктів «Бібліотека насіння» та «Бібліотека для здоров'я громади».

Ключові слова: *«Зелені бібліотеки», «Бібліотека насіння», «Бібліотека для здоров'я громади», простір для відновлення та релаксу, автоматичний тонометр, пульсоксиметр, глюкометр.*

The article highlights the experience of the Raigorod Library Branch of the Municipal Institution “Sytkivtsi Public Library” of the Raigorod Village Council in environmental education, cooperation with public organizations and governmental institutions, as well as the implementation of the projects “Seed Library” and “Library for Community Health.”

Keywords: *“Green Libraries,” “Seed Library,” “Library for Community Health,” space for restoration and relaxation, automatic blood pressure monitor, pulse oximeter, glucometer.*

Зігріймо землю знанням та турботою – разом!

Діяльність сучасних бібліотек не обмежується тільки обміном книг. Бібліотека сьогодні – це сучасний Інтернет-центр, де проводяться навчання комп'ютерної грамотності, місце зустрічі та спілкування, виховання та навчання з різних напрямків.

Одним із таких пріоритетних напрямків Райгородської бібліотеки-філії КЗ Ситковецька публічна бібліотека є екологічне навчання. Спочатку це було навчання з дітьми, а потім стали залучати і представників старшого покоління.

В Україні вже не один рік діє рух «Зелені бібліотеки» і в багатьох створюються насінневі бібліотеки. Ми подумали, а чому б і собі не спробувати створити простір, де люди діляться насінням місцевих сортів? Адже саме зараз, під час війни не всі мають можливість їхати і купувати насіння. Та й взагалі

посів і догляд за рослинами приносять задоволення і користь ментальному здоров'ю.

«Бібліотека насіння» – це чудова безкоштовна можливість брати насіння додому, насолоджуватись вирощуванням розсади і згодом дарувати бібліотеці вже своє зібране насіння, щоб радувати інших людей, зацікавлених у розведенні рослин.

Як створити «Бібліотеку насіння»? Кожен може її започаткувати, це ініціатива, що не потребує великих коштів чи спеціальної освіти – достатньо бажання та любові до рослин. Насамперед потрібно детально розповісти про насінневу бібліотеку, як це працює та провести опитування людей, чи потрібна така послуга їм. Обов'язково виставляти інформацію про проект на сторінці бібліотеки у Facebook для більшого поширення. Потрібно обрати окреме місце для насіння, щоб його було зручно зберігати, брати і роздивлятися. На пакетики ми брали цупкий обгортковий папір, що дає змогу їх багаторазового використання (просто просимо відвідувачів повертати їх назад). Можна використовувати старі газети (щоб зменшити витрати), або целофанові пакетики-стікери.

Спочатку ми облаштували місце: звільнили каталожні шафки, зробили кольорові наклейки з сортування рослин. Потім з пакувального поштового паперу виготовили паперові пакетики для кожного виду насіння. Залишилося тільки його зібрати, і тут нам допомогли «бджілки»-волонтерки. Завдяки їм та працівникам бібліотеки за короткий час було зібрано досить багато насіння. Це і насіння кропу, петрушки, редиски, огірків, помідор, болгарського перцю, цибулі, кукурудзи, соняшнику, буряків, різноманітних гарбузів та квасолі. Потім почали нести квіти: чорнобривці, мальви, цинію, турецьку гвоздику, деревовидну півонію та інші. Було приємно бачити, як люди від щирого серця ділились усім, що мають.

25 січня – Всесвітній день обміну насінням і наша бібліотека запровадила нову послугу «Бібліотека насіння». Ми запросили на зустріч усіх, хто любить займатись городництвом. Відвідувачі принесли кожен своє насіння і наприкінці зустрічі кожен зміг обмінятися різноманітними рослинами. Також присутні змогли поділитись з іншими учасниками заходу секретами вирощування рослин. Лікарка-пенсіонерка Людмила Василівна розповіла про лікарські рослини та відповіла на запитання інших щодо правильного використання їх у лікуванні. Зустріч пройшла цікаво і в теплій атмосфері. На закінчення всі смакували гарячим та запашним чаєм з лікарських трав.

Далі ми провели ще декілька публічних заходів, на яких всі охочі брали літературу з рекомендаціями догляду за рослинами, ділилися своїм городницьким досвідом, своїми секретами вирощування та збору овочів та квітів, умовами зберігання насіння.

Коли настав час для посіву, то всі охочі приходили і вибирали насіння для посадки. Надіємось, що врожаї будуть гарними і восени наші насінневі запаси поповняться ще новими видами. Також в нашій бібліотеці є багато різноманітних кімнатних рослин, якими ми теж з задоволенням ділимося з охочими. Ще у планах мріємо зробити обмін садовими рослинами.

22 квітня в Міжнародний день матері-Землі до нас завітали представники телебачення Суспільне Вінниця, щоб підтримати і розповсюдити нашу

ініціативу. Поспілкувались із відвідувачами, які прийшли, щоб обмінятися насінням, інформацією про вирощування різних культур.

<https://www.youtube.com/watch?v=Z27tFWzlg9k>

https://suspilne.media/vinnytsia/1002215-vse-so-maemo-tim-i-dilimosa-ak-u-seli-na-vinnicini-pracue-biblioteka-nasinna/?fbclid=IwY2xjawK6NklleHRuA2FlbQIxMQBicmlkETF2WnFtNzZwOHhuSjFkSmRlAR4cXhpxnMUhQaO42Usuupud7HCEuM7c_zz96FqjUxfhu65ARCXAheZUn-ckZw_aem_sg7sJpLH82Xe_A_S1ZvAGg

25 квітня на сторінці **Науково-методичний відділ НБУ імені Ярослава Мудрого** теж з'явилась публікація про наш проєкт «Бібліотека насіння» <https://www.facebook.com/search/top/?q=У%20сільській%20бібліотеці-філії%20села%20Райгород%20>

Щоб знайти ідеї, як урізноманітнити свій насінневий фонд на своєму бібліотечному просторі, ми 29 квітня приєдналися до онлайн-воркшопу «Насіванки» від спадкової майстрині зі збереження і відновлення насіння Іванни Білоус, який відбувся в межах спільної ініціативи Goethe-Institut Ukraine та Благодійного фонду «Бібліотечна країна», спрямованої на підтримку та розвиток руху зелених бібліотек в Україні. Сертифікована викладачка пермакультури Іванна Білоус поділилася своїм досвідом:

- як збирати та зберігати насіння;
- способи дотримання гармонії з природними процесами;
- як мінімізувати витрати праці і шкоду довкіллю;
- поради, як підтримувати життєздатність своєї насінневої бібліотеки.

Також був наданий доступ до електронної книги «Агроєкологія та пермакультура: продовольча безпека, повоєнне відновлення, нульове забруднення, сталий розвиток».

Захід був дуже цікавий і насичений, багато нової і корисної інформації ми отримали. Ми зрозуміли, що це дійсно важливо на даний час і будемо використовувати досвід майстерки для подальшого функціонування «Бібліотеки насіння».

Цією темою зацікавились і 21 червня з'явилась ще публікація у Рубриці: <https://rubryka.com/article/biblioteka-nasinnya/>

Ми вважаємо цей проєкт дуже важливим. Співпрацюючи з іншими бібліотеками громади чи освітніми закладами можна значно розширити безкоштовний обмін насінням. Дуже важливо збільшити частку насіння зібраного з овочів та квітів, які ростуть в кожному регіоні. Щоб це не були гібриди, а те насіння, яким користувались українці, вирощуючи гарні врожаї. За нашим прикладом в Райгородській громаді вже запрацювала ще одна «Бібліотека насіння» в селі Ометинці. Надіємось, що з часом така послуга буде в кожній бібліотеці. Потрібно вірити в силу маленького насіння змінити світ!

«Бібліотека для здоров'я громади»

Райгородська бібліотека запрошує всіх відвідувачів піклуватися про своє здоров'я. Для цього в бібліотеці організуємо куточок здоров'я. Перший крок був, коли я пройшла навчання «Бібліотеки для здоров'я громад», другим кроком став сьогодні – придбання наборів медичного обладнання:

– автоматичний тонометр – автоматичний вимірювач артеріального тиску всі процеси проводить самостійно, користувачу потрібно тільки надійно закріпити манжету і зняти показники, що з'являються на моніторі.

– пульсоксиметр – медично-діагностичний прилад для вимірювання рівня сатурації кисню в капілярній крові (оксигенації). Користувачам та відвідувачам бібліотеки такий прилад відомий з початку пандемії коронавірусу, але його використання не обмежується цими обставинами. Існує багато патологій, які супроводжуються гіпоксією (нестачею кисню в організмі, наприклад у крові – гіпоксемією). У таких випадках моніторинг сатурації необхідний постійно, а особливо – при погіршенні самопочуття.

– глюкометр – глюкометри застосовуються з метою визначення концентрації глюкози крові пацієнтів у закладах охорони здоров'я, а також самостійно, зокрема, в домашніх умовах. Глюкометри не вважаються приладами для діагностики, визначення цукрового діабету, але на основі отриманих вимірювань робиться висновок про стан вуглеводного обміну людини, що полегшує самоконтроль над захворюванням.

– ваги для визначення індексу маси тіла – індекс маси тіла (ІМТ) є помічним при визначенні, чи є вага людини оптимальною. За його ІМТ допомогою можна дізнатися наскільки маса тіла людини відповідає її зросту, й непрямо оцінити, чи є вага недостатньою, нормальною, надмірною, або людина має ожиріння.

На черзі ще мають надійти масажні килимки – це спеціальні ортопедичні вироби, призначені для розминки стоп і впливу на біологічно активні точки, розташовані на підшвах. Відвідувачам буде доступна для використання невелика доріжка з дерев'яних намистин, які мають перевірений терапевтичний вплив на здоров'я.

Тепер у бібліотеці можна безплатно виміряти тиск, вагу та індекс маси тіла, визначити сатурацію та рівень цукру в крові.

Серед спортивного інвентаря маємо вже скакалки (спортивний снаряд для фізичних вправ дорослих та дітей).

Жителі нашого села мають можливість скористатися новими, незвичними для бібліотеки послугами. Тепер у бібліотеці безкоштовно можна: виміряти тиск, дізнатися свою вагу, рівень цукру в крові та рівень сатурації, походити по масажному килимку... Дуже зручно для відвідувачів, тому що не кожен вдома має медичне обладнання і людина не звертається в лікарню не підозрюючи, що в неї тиск в декілька разів перевищує норму. В нас був випадок, що в однієї відвідувачки був тиск – верхній показник за 200, тому вона після цього звернулась до лікаря, де їй вдалося підібрати ліки для нормалізації тиску, тобто врятувати своє здоров'я.

Плануємо в нашій бібліотеці облаштувати простір для відновлення та релаксу, організовувати зустрічі відвідувачів з лікарями та психологами, проводити спортивні заняття як у приміщенні, так і на свіжому повітрі.

І ось 10 червня в приміщенні Райгородської бібліотеки відбувся тренінг «Перша психологічна допомога», який провели зав. відділом освіти, культури та молоді і спорту Райгородської громади Панасенко Т. Є. та психолог Райгородського ліцею Білик Н. В. На захід були запрошені «бджілки», які плетуть маскувальні сітки для наших захисників та всі охочі.

Продовжуючи програму психологічної підтримки жителів нашої громади 12 червня в нашій бібліотеці був проведений черговий тренінг з подолання конфліктів. До нас завітали керівниця секретаріату коаліції «Вінниччина 1325» Світлана Ходакова та психолог Наталя Кравченко. Ваша громада заслуговує на гармонію!

Хочете побудувати доброзичливі стосунки між колегами? Як зробити спільні цінності основою успішної громади? Як подолати синдром вигорання і перетворити його на нові можливості? Ці питання 12 червня обговорювали колеги Райгородської ТГ разом із пані Світланою Ходаковою, головою обласного об'єднання громадських організацій «Відкрите суспільство» та пані Наталією Кравченко, заступником директора Вінницького регіонального центру підвищення кваліфікації, психологом.

Триває серія тренінгів «Розробка та впровадження інструментів оцінювання ризиків виникнення конфліктів в громадах», що реалізується ГО Громадянський парламент Поділля за підтримки **Український Жіночий Фонд / Ukrainian Women's Fund** та Уряду Канади, у партнерстві з **Коаліція Вінниччина 1325** та Вінницьким регіональним центром підвищення кваліфікації. Дякуємо усім за активну участь та гарні відгуки! Захід відбувся за підтримки т. в. о. начальника Управління освіти та науки Департаменту гуманітарної політики Вінницької облдержадміністрації Тетяни Дмитрівни Каменщук та начальника відділу освіти, культури, спорту та туризму Райгородської сільської ради Панасенко Т. Є.

Для повноцінного функціонування куточка здоров'я потрібне використання мобільних бібліотечних полицок за темою профілактики неінфекційних захворювань та охорони здоров'я. Для цього, на жаль, не вистачає нової літератури. Тому надіємось на співпрацю небайдужих меценатів, які допоможуть у придбанні необхідних книг.

Сторінка Райгородської бібліотеки-філії :

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100064007445978>

УДК 027.52:024]-048.78(477.44)

Від сільської книгозбірні до території бібліотворчості

Наталія Новоженюк,

*бібліотекарка Петрашівської сільської бібліотеки-філії
КЗ «Ямпільська міська публічна бібліотека»*

У сучасному світі бібліотеки перестають бути лише книгозбірнями, перетворюючись на активні центри для громади. Ця доповідь присвячена аналізу реформатування бібліотечних послуг на прикладі сільської бібліотеки. Розглянуто досвід створення «Території бібліотворчості» – простору, де користувачі, що мають творчі захоплення, можуть спілкуватися, презентувати свої роботи та освоювати нові види рукоділля. Основна увага приділяється ролі бібліотекаря як креативного менеджера, який створює умови для саморозвитку та згуртування громади. Доповідь демонструє, як інноваційний підхід дозволяє бібліотеці стати важливим соціальним та культурним хабом.

Ключові слова: сільська бібліотека, переформатування, обслуговування користувачів, креативний простір, бібліотворчість, інновації, бібліотекар, громада.

Abstract: In the modern world, libraries are no longer just book collections—they are transforming into active community centers. This report is dedicated to analyzing the reformatting of library services using the example of a rural library. It examines the experience of creating the “Library Creativity Space,” an area where users with creative interests can communicate, present their works, and learn new types of handicrafts. The main focus is on the role of the librarian as a creative manager who fosters conditions for self-development and community cohesion. The report demonstrates how an innovative approach enables the library to become an important social and cultural hub.

Keywords: rural library, reformatting, user services, creative space, librar

Сьогодні ми живемо в епоху постійних змін, і наша професія не є винятком. Бібліотека перестала бути просто сховищем книг. Вона перетворюється на динамічний простір, де люди не тільки шукають інформацію, а й знаходять спілкування, розвиток та натхнення. Це і є головна грань переформатування, про яку я хочу сьогодні поговорити.

Щоб залишатися актуальною, бібліотека має бути відкритою до нових ідей та потреб громади. У моїй практиці, у нашій Петрашівській сільській бібліотеці, ми вирішили відійти від традиційного образу і зробити ставку на творчість та креатив. Я, як бібліотекар, прагну не просто видавати книги, а й створювати середовище, де кожен відвідувач може розкрити свій потенціал.

Нашим головним проектом стало створення «**Території бібліотворчості**». Це не просто клуб за інтересами, а справжній простір для взаємодії та самовираження. Запровадження проекту показало, що за допомогою розвитку творчих здібностей користувачів, перш за все, залучаємо їх до продуктивного читання. Адже читання – це процес творчий. Це цілий світ яскравих образів, кольорів і почуттів, це світ уяви та насолоди від читання. Я помітила, що багато користувачів бібліотеки мають захоплення: хтось вишиває, хтось в'яже, хтось малює, а хтось створює дивовижні речі з підручних матеріалів. На «Території бібліотворчості» ми збираємо цих талановитих людей. Тут вони мають можливість:

- Поспілкуватися та обмінятися досвідом у невимушеній атмосфері.
- Презентувати свої роботи та отримати підтримку від однодумців.
- Освоїти нові види рукоділля та навчити цьому інших під час майстер-класів.

Прикладом креативності, самовираження, талановитості наших учасників «Території бібліотворчості» стала година фантазії «Любов придумана не нами, вона від Бога нам дана» до Дня закоханих. Стандартні валентинки та банальні подарунки – це не про нашу годину фантазії. Атмосфера свята, наповнена теплом та щирими почуттями, дала можливість усім нам відійти від стандартних кліше та творити: створити «карту серця» своїх емоцій, ділитися реальними або вигаданими історіями кохання, які вразили нас найбільше. А інтерактивні ігри допомогли відгадати відомі історії кохання у сучасному контексті.

Креативно і у традиційних формах роботи. Наприклад, щорічна перереєстрація читачів може стати захоплюючою справою: з малими читачами я проводжу лотерею з розіграшу номерів читацьких квитків та наклейок з супергероями для квитка. А неприємну процедуру по боротьбі з читацькою заборгованістю я перетворила в позитивну, заохочуючи тих, хто здає книги вчасно, цікавим подарунком (власноруч зробленою закладкою для книг або кутиком, щоб не заломлювалися кутики на сторінках), смаколиками, додатковим часом в мережі Інтернет.

Ідеальна ілюстрація того, як минуле живе в сьогоденні і служить майбутньому, є унікальний простір на нашій «Території бібліотворчості» — **Музей-Світлиця**. Це не просто виставковий зал, а справжнє серце нашої громади, де ми зберігаємо і шануємо нашу спадщину. Традиційно ми проводимо тут народознавчі свята: вечорниці, свята Калити. Але ми зрозуміли, що цього недостатньо. Щоб Музей-Світлиця відповідав запитам сучасності, ми вирішили переосмислити його роль, перетворивши музей з місця, де лише дивляться на експонати, на активний простір для взаємодії. Це і є основна грань переформатування. Замість пасивного споглядання, я пропоную:

- **Інтерактивні майстер-класи:** Народознавчі свята тепер не просто розповідь, а повне занурення. Ми вчимо не тільки слухати, а й творити. Наприклад, під час зимових свят відвідувачі самі виготовляють різдвяні прикраси з традиційних матеріалів, співають колядки, готують кутю за давніми рецептами. Майстер-клас «Великдень на дворі-писанка на столі» зібрав у Світлиці талановитих, творчих відвідувачів, які розписували писанки, випікали та оздоблювали пасочки вербовими гілочками і гніздечками з їстівного моху.

- **Діалог поколінь:** Музей-світлиця став майданчиком, де молодь спілкується з літніми людьми. Старше покоління ділиться своїми спогадами та знаннями про традиції, а молоді люди допомагають їм освоїти сучасні технології, щоб зберігати ці історії у цифровому форматі. Прикладом цього стала етнографічна година «Українська хустка – і оберіг, і доля, і краса», де старші учасники проводили для молодих майстер-клас по зав'язуванню української хустки. А молодь ділилася сучасними способами носіння нашої української хустки.

- **Створення нового:** Ми заохочуємо відвідувачів не тільки відтворювати давні звичаї, а й інтерпретувати їх у сучасному мистецтві. Наприклад, проводимо виставки «Традиція в сучасному дизайні», де представлені вишиванки з новими візерунками чи кераміка з елементами давніх символів.

Таким чином, наш Музей-Світлиця — це яскравий приклад того, як можна переформатувати традиційну послугу. Замість того, щоб бути лише місцем пам'яті, він став живим, динамічним центром, де люди не тільки вивчають минуле, а й створюють своє майбутнє. Це доводить, що навіть найдавніші традиції можуть стати основою для сучасних, креативних та інтерактивних послуг, які згуртовують громаду.

У цьому переформатуванні ключову роль відіграє сам бібліотекар. Він стає не просто зберігачем фонду, а менеджером спільноти, організатором, натхненником. Моє завдання — не просто чекати, поки читач прийде до

бібліотеки, а залучати його, пропонувати нові форми взаємодії, створювати умови, в яких він почуватиметься комфортно.

Проведення майстер-класів. організація творчих заходів на нашій «Території бібліотворчості», у Музеї-Світлиці, пошук ініціативних людей — усе це стало частиною моєї щоденної роботи. Це вимагає творчості, комунікабельності та готовності постійно навчатися.

Отже, переформатування обслуговування — це не просто модний термін. Це життєва необхідність для сучасної бібліотеки. Наш досвід доводить, що навіть у сільській місцевості бібліотека може стати центром тяжіння для всієї громади, якщо вона пропонує більше, ніж книги. Ми даємо людям можливість зустрітися, навчитися, творити та відчути себе частиною єдиного цілого. Саме в цьому, на мою думку, і полягає нова місія бібліотеки – бути «Територією бібліотворчості», де кожен знаходить своє місце.

Використані джерела

1. Про бібліотеки і бібліотечну справу : Закон України від 27.01.1995 за № 32/95-ВР
2. Бібліотекознавство : Теорія, історія, організація діяльності бібліотек : підручник / В. О. Ільганаєва [та ін.]. – Харків : Основа, 1993. – 192 с.
3. Мастіпан, О. Стан охоплення бібліотечним обслуговуванням сільського населення України / О. Мастіпан // Бібл. планета. – 2013. – № 2. – С. 9–10.
4. <https://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/Бібліотека%20як%20Омайданчик%20для%20творчості.pdf>
5. <https://suspilne.media/zhytomyr/845291-fahivci-z-ukraini-ta-z-za-kordonu-na-bibliotecnomu-forumi-v-zitomiri-obgovorili-majbutne-bibliotek>

БІБЛІОТЕКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

УДК 02:811.161.2'272](477)

Мовна трансформація бібліотек: досвід українізації в дії

Олеся Зотова,

завідувачка сектору правової інформації

відділу новітніх технологій, економічних і юридичних наук

ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті досліджується процес українізації бібліотечної сфери в умовах сучасних соціокультурних та політичних змін. Розглянуто законодавчу базу, практичні підходи до дерусифікації фондів, мовну адаптацію персоналу та інноваційні мовні ініціативи бібліотек. Проаналізовано, як ці трансформації сприяють утвердженню української ідентичності та посилюють роль бібліотеки як мовного та культурного центру громади.

Ключові слова: *українізація, бібліотека, дерусифікація, мова, національна ідентичність, мовна політика, фонд.*

The article examines the process of Ukrainization of the library sphere in the context of modern socio-cultural and political changes. The legislative framework, practical approaches to de-Russification of collections, language adaptation of staff and innovative language initiatives of libraries are considered. It is analyzed how these transformations contribute to the establishment of Ukrainian identity and strengthen the role of the library as a linguistic and cultural center of the community.

Keywords: *Ukrainization, library, de-Russification, language, national identity, language policy, collection.*

Упродовж останніх років, особливо після початку повномасштабної агресії Росії проти України, питання мови стало не лише правовим чи освітнім, а й безпековим. Українська мова дедалі більше стає символом державної єдності, спротиву, а також культурної самобутності. Бібліотеки, як публічні установи з відкритим доступом до знань, стали простором, де процес українізації проявляється не декларативно, а системно і практично. Водночас нові обставини висунули перед суспільством і владою вимогу не лише захищати мову, а й активно розвивати її, інтегруючи в усі сфери публічного життя. У цьому процесі бібліотеки стали не другорядним інструментом, а активним агентом змін – як простір для формування мовної культури, місце зустрічі громади та осередок просвітництва.

Щоб повною мірою зрозуміти масштаб і глибину цих перетворень, варто розглянути ключові напрями мовної трансформації бібліотек – від законодавчих засад до щоденної практики працівників та користувачів.

Законодавчі основи мовної трансформації. Мовна трансформація бібліотек ґрунтується насамперед на положеннях Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», прийнятого 25 квітня 2019 року. Закон визначає українську мову як єдину державну і зобов'язує всі публічні установи, включаючи бібліотеки, здійснювати обслуговування користувачів, ведення документації, рекламну продукцію, вебсайти та публічні заходи виключно українською мовою.

Окрім основного закону, на процес мовної трансформації бібліотек впливають і суміжні нормативно-правові акти, зокрема Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу», який наголошує на ролі бібліотек як інформаційних, освітніх та культурних осередків. У цьому контексті українська мова розглядається не лише як технічна вимога, а як ключовий інструмент реалізації бібліотечної місії в умовах національного відродження.

Згідно з нормами мовного законодавства, недотримання вимог щодо використання державної мови у публічній сфері може призвести до адміністративної відповідальності. Це стало стимулом для активного впровадження мовних змін у бібліотеках: перекладу внутрішніх інструкцій, українізації афіш, вивісок, сайту, а також формування відповідних фондів і мовної атмосфери в колективах. Крім того, щороку мовний омбудсмен України публікує звіти про дотримання мовного законодавства, де зазначено і про бібліотечну сферу як одну з ключових для контролю.

Законодавче поле також стимулює оновлення бібліотечних фондів, зокрема через встановлення квот на україномовну літературу при державних закупівлях, що дозволяє підтримати українських видавців та задовольнити

зростаючий попит на книжки українською мовою серед користувачів усіх вікових категорій.

Практика дерусифікації фондів. Одним із ключових етапів мовної трансформації бібліотек стало вилучення російськомовних видань, що втратили актуальність або мали пропагандистське наповнення. Цей процес активізувався особливо після 2022 року, коли значна частина суспільства усвідомила важливість очищення культурного простору від чужинських наративів.

Дерусифікація фондів передбачає декілька етапів: інвентаризацію, експертизу, аналіз попиту та стану збереження. Увага приділяється не лише мові видання, а й авторству, видавництву, змісту та ідеологічному контексту. Підлягають вилученню книги, що відкрито або приховано пропагують радянську, імперську або сучасну російську політику, містять викривлену інформацію про українську історію чи культуру, а також ті, що морально застаріли та не відповідають сучасним освітнім потребам.

Важливо, що цей процес не є механічним знищенням книжкової спадщини. Кожне рішення приймається колегіально, із залученням фахівців та з урахуванням чинного законодавства. Частина видань, які мають історичну або наукову цінність, зберігається у фондах з відповідними обмеженнями доступу або переноситься до спеціальних архівів.

Звільнені полиці наповнюються новими українськими виданнями, творами сучасних українських авторів, перекладами світової класики українською мовою, що сприяє оновленню бібліотечного фонду відповідно до сучасних викликів та читацьких запитів. Дерусифікація фондів таким чином перетворюється не лише на процес вилучення, а й на акт культурного відновлення та стратегічного планування розвитку бібліотек.

Адаптація бібліотекарів до нових мовних умов. Одним із найважливіших чинників успішної мовної трансформації є підготовка персоналу бібліотек до змін. Для багатьох бібліотекарів, особливо старшого покоління, перехід на українську мову в професійному середовищі став викликом. У зв'язку з цим, бібліотеки по всій країні запровадили програми підвищення мовної компетентності.

Ці програми включають:

- участь у курсах української мови для державних службовців;
- навчання з ділового мовлення;
- внутрішні семінари, мовні практикуми та менторські зустрічі в колективах;
- створення електронних добірок і порадників для самостійного навчання.

У деяких регіонах діють партнерські програми бібліотек з центрами професійного розвитку, які надають лінгвістичну підтримку та сертифіковане навчання. Активну роль відіграє і громадськість: волонтерські мовні клуби, ініційовані бібліотекарями спільно з активістами, стають майданчиком взаємного навчання.

Працівники бібліотек не лише засвоюють державну мову, а й стають її популяризаторами серед користувачів. Позитивний приклад, доброзичливе мовне середовище та відкрита комунікація сприяють формуванню нової бібліотечної культури, де українська мова займає чільне місце. Поступово

формуються мовні стандарти не лише в обслуговуванні, а й у внутрішньому діловодстві, рекламній продукції, презентаціях та подієвих форматах.

Бібліотека як центр україномовного середовища. Сучасна бібліотека виконує не лише інформаційну функцію, а й стає активним агентом мовної політики на місцях. У багатьох громадах вона перетворюється на осередок підтримки та розвитку української мови – простір, де мова не лише звучить, а й проживається щодня у форматах спілкування, навчання, творчості.

Серед ефективних практик – створення розмовних клубів української мови, мовних кафе, майстер-класів з українського правопису, диктантів єдності, зустрічей з україномовними авторами та діячами культури. Наприклад, у Вінницькій обласній універсальній науковій бібліотеці імені Валентина Отамановського діє розмовний клуб «Українське слово», зустрічі відбуваються в останній вівторок кожного місяця для всіх, хто прагне покращувати власне мовлення, дізнаватися про цікавинки української мови, особливості сучасного правопису та обговорювати багато інших тем, що стосуються солов'їної. Це створює атмосферу прийняття, де кожен може зробити крок до мовної інтеграції без тиску чи осуду.

Крім того, у бібліотеках впроваджуються тематичні виставки, стенди, книжкові полиці з акцентом на україномовні новинки, літературу з історії мови, мовознавчі ресурси. Це не лише підтримує читацький інтерес, а й формує мовний простір, у якому українська є нормою, а не винятком. У деяких закладах впроваджено мовну політику, яка регулює використання мови у внутрішній та зовнішній комунікації, що є важливим кроком до системності в українізації.

Бібліотека як мовний центр також відіграє ключову роль у роботі з молоддю. Через літні мовні табори, ігрові заняття для дітей, публічні читання та конкурси, бібліотекарі формують мовну лояльність з раннього віку. За участі волонтерів і викладачів філології реалізуються інтерактивні програми на кшталт «Українська в дії» чи «Читай українською – думай українською», які допомагають змінити ставлення до мови як до чогось нудного чи формального.

Завдяки цим ініціативам бібліотеки зміцнюють свою репутацію як безпечного простору для вільного розвитку, культурного діалогу та мовного зростання. Вони стають точками тяжіння, де українська мова набуває реального щоденного вжитку, надихаючи як дітей, так і дорослих.

Українізація бібліотек – це не лише реакція на політичні чи культурні виклики сучасності, а стратегічна трансформація, яка повертає українську мову на належне їй місце в публічному просторі. Законодавчі зміни, дерусифікація фондів, професійна адаптація працівників та створення україномовного середовища формують цілісну систему підтримки мовної ідентичності.

Сучасна бібліотека стає не просто мовним інструментом, а культурним форпостом, що впливає на формування свідомості громадян. Її місія – не тільки зберігати, а й активно творити українське, підтримуючи живий мовний процес, надихаючи громаду, інтегруючи нових користувачів у простір мови, культури та пам'яті.

Таким чином, бібліотеки виступають рушіями неформальної, але надзвичайно важливої реформи – реформи свідомості, де мова постає як основа гідності, свободи та стійкості нації в умовах глобальних загроз і внутрішніх перетворень.

Список використаних джерел

1. Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського – <https://library.vn.ua/pro-biblioteku/klubi-gurtki/rozmovnij-klub-ukraiinske-slovo>
2. Закон України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» : за станом на 20 лип. 2000 р.: офіц. вид. / Україна. Закони. – Київ : Парламентське видавництво, 2000. – 23 с.
3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» : наук.-практ. комент. / за заг. ред. К. І. Чижмарь. – Київ : Професіонал, 2019. – 408 с.
4. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». – <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20>
5. Малаш, О. Мовна свідомість та мовна поведінка українців у повномасштабній війні: дискусії та мовний активізм / О. Малаш // *Studia Linguistica*. – 2023. – Вип. 22. – С. 99–115.
6. Мозер, М. Є. Мовне питання як чинник впливу на національну безпеку / М. Є. Мозер // *Стратегічна панорама : науковий журнал*. – 2020. – № 1/2. – С. 29–41.
7. Чирва, А. В. Мова як чинник державотворення / А. В. Чирва // *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта. Серія історична та філологічна : наук. зб.* – 2009. – Вип. VI. – С. 262–270.

УДК 027.53(477.44):[316.774:323.13(=161.2)]

Бібліотека і національна ідентичність

(з досвіду роботи відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук ВОУНБ ім. В. Отамановського)

Оксана Зінковська,
завідувачка відділу документів
із гуманітарних, технічних та природничих наук
ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті висвітлено досвід відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук ВОУНБ ім. В. Отамановського з національно-патріотичного просвітництва на прикладі соціокультурної діяльності.

Ключові слова: *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського, соціокультурна діяльність, національно-патріотичне просвітництво, дезінформація, історична пам'ять*

The article highlights the experience of the Department of Documents in the Humanities, Technical and Natural Sciences of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky in national and patriotic education using the example of socio-cultural activities.

Keywords: *Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky, socio-cultural activities, national and patriotic education, disinformation, historical memory.*

Нація – це народ, свідомий своєї історичної місії.
Андрій Коваль, український письменник і громадський діяч

Національна ідентичність – це ототожнення себе з національною спільнотою на основі стійкого емоційного зв'язку, що виникає внаслідок сформованої системи уявлень про традиції, культуру, мову, політику, а також прийняття групових норм і цінностей. Пробудження національної ідентичності у людини відбувається в дитячому віці під впливом сім'ї, родини, друзів, знайомих, ровесників і продовжує формуватися впродовж усього періоду соціалізації [1].

Бібліотеки – це інституції, які відіграють одну з ключових ролей у формуванні і збереженні національної ідентичності суспільства. І, сьогодні, в умовах війни, інформаційних маніпуляцій з боку ворога, ця діяльність є особливо важливою в роботі українських бібліотек [2].

В цьому контексті можна виділити наступні функції бібліотек:

Бібліотеки як хранительки культурної спадщини.

У фондах бібліотек зберігаються книги, історичні документи, рукописи, карти, фотографії, особисті колекції, аудіо- та відеозаписи, що можуть становити значну цінність для розуміння історії та культури.

Бібліотеки як центри формування національної ідентичності через читання.

Бібліотеки популяризують та надають вільний доступ до літератури українських авторів, історичних та художніх творів, що розповідають про національне минуле, боротьбу за незалежність.

Бібліотеки як інструменти протидії дезінформації.

Користувачі бібліотек мають доступ до перевіреної інформації, наукових та історичних джерел, які сприяють критичному мисленню. Окрім того, у багатьох бібліотеках організуються курси, тренінги з медіаграмотності. В умовах гібридної війни діяльність з протидії фейковій пропаганді є надзвичайно важливою [3].

Бібліотеки – простори національного діалогу.

Бібліотеки є центрами культурного життя та майданчиками для комунікації. Круглі столи, конференції, національно-просвітницькі заходи, літературно-мистецькі вечори, інформаційні години, засідання клубів за інтересами – це далеко не весь перелік тих заходів, які гуртують у бібліотечних залах усіх охочих.

Саме про бібліотеку як простір суспільного діалогу йтиметься далі. Розглянемо такий досвід на прикладі соціокультурної діяльності відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського.

Заходи з національно-патріотичного просвітництва займають важливе місце в роботі відділу. Фахівці відділу організують такі події до важливих історичних дат, державних свят, ювілеїв видатних постатей тощо. Учасниками цих заходів є науковці, письменники, відомі особистості, громадські активісти, викладачі, студенти, користувачі бібліотеки.

Так, до Дня Збройних Сил України у відділі відбувся вечір-присвята «За нашу рідну Україну вам низький уклін».

Під час заходу військовослужбовці, учасники бойових дій на сході країни – Юрій Калашников та Олег Осаволук розповіли присутнім про свою службу, про війну очима військових. Наголосили на тому, що для військових та їхніх сімей дуже важлива підтримка суспільства.

Поетеса, мати двох синів-воїнів Ярина Красовська зачитала свої вірші, багато з яких присвячені саме військовим, зокрема підрозділам, у яких служать її сини. Побажала українській молоді мирного майбутнього.

Художник, автор та виконавець Олександр Рак презентував свої авторські пісні, а також закликав підтримувати фронт, допомагати всіма можливими способами.

Учасники заходу мали можливість долучитися до збору коштів для одного з підрозділів ЗСУ.

Доповненням вечора стали вірші у виконанні студенток 1 курсу театального факультету Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича Ангеліни Миколайчук та Олени Гапешиної й пісні у виконанні талановитих Любові Солтан та учасниць студії естрадного вокалу «Вікторія» (керівник Діана Пташинська) [4].

До Дня Героїв Небесної Сотні фахівці відділу організували національно-патріотичну годину «Небесна Сотня в серцях людських назавжди».

Про буремні події лютого 2014 року розповіли директор КЗ «Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника у місті Святогірську» Донецької обласної ради Ігор Салецький, головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам'яті Олексій Серветник та учасник Революції Гідності Микола Мельник. До національно-патріотичної години на платформі ZOOM долучились учасники з Донеччини, які під час прямої трансляції розповіли про загиблих Героїв, своїх земляків.

Музичні композиції під бандуру у виконанні учня Вінницької дитячої музичної школи № 1 Назара Царука наповнили захід атмосферою тепла й душевності.

В. о. директора ВОУНБ ім. В. Отамановського Галина Слотюк наголосила, що для молодого покоління надзвичайно важливо знати історію України. Також вона розповіла про проєкт бібліотеки «Голоси живої історії», мета якого – збір усних свідчень учасників історичних подій, зокрема, Революції Гідності [5].

До Дня Національної гвардії України у відділі пройшов національно-патріотичний захід «Сильні духом: на службі народу України».

Під час заходу було презентовано унікальне історико-меморіальне видання «Національна гвардія України. Герої України 2014–2024». Авторка та упорядниця книги Валерія Агібалова через платформу ZOOM поділилася деталями створення цього зібрання проникливих і героїчних історій про 63 нацгвардійців, які отримали найвищу державну відзнаку – звання Героя України.

Серед запрошених учасників були представники військової частини 3008 Національної гвардії України: капітан Анна Бучинська та військовий капелан, молодший лейтенант Михаїл Бабій. Вони розповіли про уродженця Вінниччини (м. Гнівани) Андрія Віталійовича Сороку – українського військового, старшого лейтенанта Національної гвардії України, учасника російсько-української

війни, Героя України. Андрій Сорока загинув 1 листопада 2022 року на Донеччині, захищаючи незалежність та суверенітет держави.

Про Андрія Сороку і його відданість Батьківщині розповіла Жанна Дмитренко – поетеса й член НСПУ. Її нарис «Герой України та його родина» став зворушливим нагадуванням про невмирущу силу духу нашого народу.

Зоя Красуляк, співачка-бард, поетеса, композиторка, член НСПУ, матір синів, які нині захищають нашу країну, виконала авторську пісню «Синочки-сини» [6].

Ще одним заходом, присвяченим одному з українських героїв-захисників стала презентація книги заслуженого журналіста України Василя Кізки під назвою «Подих Янгола». Ця книга розповідає про героїчного воїна-добровольця Владислава Побережного, який загинув 16 квітня 2023 року поблизу населеного пункту Хронове Бахмутського району Донецької області.

Автор поділився спогадами про Владислава, з яким вони були друзями, та розповів про процес створення книги. Присутні мали можливість почути пісні Владислава Побережного у виконанні оркестру Одеської військової академії та його двоюрідної сестри, талановитої співачки Ольги Самойлюк (акомпаніатор Наталія Ревуцька). Рідна сестра Героя Наталя Побережна зачитала зворушливий вірш, який вона присвятила брату. На захід також завітала мати побратима Владислава – Ярослава Терземана, пані Яніна. Вона розповіла про свого сина та їх дружбу з Владиславом. Через платформу ZOOM з міста Суми долучилися директорка видавництва «Корпункт» Раїса Вороненко, фахівці Сумської обласної універсальної наукової бібліотеки та представники Сумської ОВА.

Також про Героїв розповіли викладачі навчальних закладів, де вони навчалися – Тульчинського фахового коледжу культури та Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича.

Присутні були зворушені силою духу та життєвою історією Владислава Побережного.

Подібні зустрічі мають особливе значення, адже вшанування пам'яті наших Героїв є священним обов'язком кожного українця [7].

Не можна оминути увагою ще один захід, що відбувся у відділі, це – презентація монографії літературознавця, літературного критика, кандидата філологічних наук Вадима Василенка «Слід Антея. Українська еміграційна література другої половини ХХ століття: ідеї, тексти, постаті». Автор у своїй унікальній праці висвітлює життєпис та творчість не лише відомих письменників, а й відкриває імена тих, хто відіграв в українському літературному процесі не менш важливу роль, проте їхня творчість, на жаль, маловідома. Вивчення, аналіз та висвітлення творчого спадку цих літературних діячів є надзвичайно важливою справою. У цьому, зокрема, величезна цінність монографії, над якою Вадим Василенко працював близько 10 років.

Захід пройшов у форматі діалогу між автором та письменником, літературним критиком, літературознавцем Олегом Солов'єм. Це була інтелектуальна розмова двох науковців про знакові українські літературні постаті в еміграції.

Презентація залишила чудові враження в усіх учасників. Українці – талановиті, розумні, працелюбні і нам є чим та ким пишатись [8].

Популяризація української літератури та її діячів є надзвичайно важливою в роботі бібліотеки. І в цьому контексті варто відзначити ще одну культурну подію – літературно-мистецький вечір «А й правда, крилатим ґрунту не треба», присвячений ювілею нашої видатної сучасниці – Ліни Василівни Костенко. Цей захід був наповнений глибокою атмосферою поезії, яку декламували студенти Вінницького фахового коледжу мистецтв ім. М. Д. Леонтовича Марія Шелепало, Євгенія Дюбленко та Роман Медяний і студенти ВСП Вінницький фаховий коледж будівництва, архітектури та дизайну КНУБА Надія Козак та Ангеліна Якимчук. Окрасою вечора стали пісні на слова Ліни Костенко в талановитому виконанні Ольги Самоїлюк (акомпаніатор Наталія Ревуцька) та Катерини Радецької-Гулеватенко. Про багатогранність творчості Ліни Костенко, її неповторний талант і непохитну життєву позицію розповів Вадим Василенко, літературознавець, кандидат філологічних наук [9].

Про роботу відділу як частину загальнобібліотечної діяльності з національно-патріотичного просвітництва можна розповідати ще багато. Це й робота розмовного клубу «Українське слово», онлайн рубрика «Велети українського слова», чисельні книжкові виставки, акції, флешмоби та інші заходи. Все це є компонентами однієї великої справи – збереження нашої ідентичності. Тому що бібліотека сьогодні – це не лише місце зберігання книг, це центр збереження історичної пам'яті, мови, культури, це місце духовного спротиву.

Список використаної літератури

1. Національна ідентичність // Енциклопедія сучасної України / ред. кол.: І. М. Дзюба та ін. ; НАН України, НТШ. – Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2020. – Т. 22.
2. Вовк В. М. Фейки як загроза національній безпеці в умовах гібридної війни // Філософські та методологічні проблеми. – 2022. – № 2 (24).
3. «За нашу рідну Україну вам низький уклін!» [Електронний ресурс] : [За такою назвою 5 грудня у читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбувся вечір-присвята до Дня Збройних Сил України. У заході взяли участь учасники бойових дій на сході країни Юрій Калашников та Олег Осаволук] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/meeting/za-nashu-ridnu-ukrainu-vam-nizkij-uklin> (дата звернення: 11.09.2025), вільний. – Назва з екрана.
4. «Небесна сотня в серцях людських назавжди» [Електронний ресурс] : [За такою назвою 20 лютого у читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбулась національно-патріотична година до Дня Героїв Небесної Сотні. Ігор Салецький, директор КЗ «Адміністрація державного історико-архітектурного заповідника у місті Святогірську» Донецької обласної ради, Олексій Серветник, головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам'яті та Микола Мельник, учасник Революції Гідності, який під час силового спротиву на Майдані отримав поранення] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц.

вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/novini/luitij-2025-news/nebesna-sotnya-v-serczyax-lyudskix-nazavzhdi> (дата звернення: 11.09. 2025), вільний. – Назва з екрана.

5. «Сильні духом: на службі у народу України» [Електронний ресурс] : [За такою назвою до Дня Національної гвардії України 24 березня відбувся національно-патріотичний захід у відділі документів із гуманітарних, технічних та природничих наук. Під час заходу було презентовано унікальне історико-меморіальне видання «Національна гвардія України. Герої України 2014–2024»] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/meeting/silni-duhom-na-sluzhbi-u-narodu-ukraini> (дата звернення: 11.09. 2025), вільний. – Назва з екрана.

6. Презентація книги заслуженого журналіста України Василя Кізки «Подих Янгола» [Електронний ресурс] : [Ця книга розповідає про героїчного воїна-добровольця Владислава Побережного, який загинув 16 квітня 2023 року поблизу населеного пункту Хромове Бахмутського району Донецької області] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/meeting/podix-yangola> дата звернення: 11.09. 2025), вільний. – Назва з екрана.

7. Презентація книги Вадима Василенка «Слід Антея. Українська еміграційна література другої половини ХХ століття: ідеї, тексти, постаті» [Електронний ресурс] : [Автор у своїй унікальній праці висвітлює життєпис та творчість не лише відомих письменників, а й відкриває імена тих, хто відіграв в українському літературному процесі не менш важливу роль, проте їхня творчість, на жаль, є маловідомою] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/meeting/slid-anteya.-ukraiinska-emigracijna-literatura-drugoi> дата звернення: 11.09. 2025), вільний. – Назва з екрана.

8. «А й правда, крилатим ґрунту не треба» [Електронний ресурс] : [У читальній залі відділу документів із гуманітарних, технічних та природничих наук відбувся літературно-мистецький вечір до 95-річчя української поетеси-шістдесятниці, письменниці, дисидентки Ліни Костенко. Захід був наповнений глибокою атмосферою поезії та музики] // Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського : офіц. вебсайт. – Електрон. текст. дані. – Вінниця, 2025. – Режим доступу: <https://library.vn.ua/news-and-events/meeting/a-j-pravda-krilatim> дата звернення: 11.09. 2025), вільний. – Назва з екрана.

Липовецька публічна бібліотека як осередок формування національної ідентичності в громаді

Наталія Державець,
голова бібліотекарка з основної діяльності
КЗ «Липовецька публічна бібліотека»
Липовецької міської ради

Стаття присвячена аналізу діяльності КЗ «Липовецька публічна бібліотека» як важливого осередку формування національної ідентичності в сучасному українському суспільстві. У матеріалі детально розглядаються основні напрями роботи бібліотеки, зокрема патріотичне виховання, популяризація української мови, літератури та культури, краєзнавча діяльність, співпраця з місцевою громадою, а також роль бібліотеки у зміцненні культурної самосвідомості. Особливу увагу приділено інформаційно-просвітницьким заходам, завдяки яким книгозбірня активно сприяє збереженню національної пам'яті, утвердженню історичних цінностей та формуванню стійкої громадянської позиції у мешканців громади різного віку.

Ключові слова: національна ідентичність, бібліотека, патріотизм, культура, краєзнавство, публічна бібліотека, етнокультура, пам'ять, традиція, захід, соціокультурна діяльність.

The article is devoted to analyzing the activities of the Lypovets Public Library as an important center for the formation of national identity in modern Ukrainian society. The material provides a detailed examination of the library's key areas of work, particularly patriotic education, the promotion of the Ukrainian language, literature, and culture, local history initiatives, collaboration with the local community, and the library's role in strengthening cultural self-awareness. Special attention is given to the library's informational and educational activities, through which it actively contributes to preserving national memory, promoting historical values, and fostering a stable civic consciousness among community members of all ages.

Key words: national identity, library, patriotism, culture, local history, public library, ethnoculture, memory, tradition, west, socio-cultural activities.

У період гібридної війни, інформаційного тиску та численних загроз національній безпеці, питання збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності стають надзвичайно актуальними. У таких умовах культурні інституції, зокрема публічні бібліотеки, набувають нового значення. Вони трансформуються в потужні центри впливу, які не лише зберігають надбання минулого, а й формують бачення майбутнього, виховуючи нове покоління свідомих, активних і патріотично налаштованих громадян.

Сьогодні бібліотека не просто забезпечує доступ до необхідної інформації – це важливий соціокультурний центр, серед основних завдань якого є формування світогляду, сприяння інтелектуальному та морально-естетичному розвитку суспільства, і загалом, підвищення рівня життя громадян різних соціальних груп [1].

Через традиційні форми роботи – книжкові виставки, лекції, дискусії з громадськими діячами, публічними людьми, творчі зустрічі, презентації видань, майстер-класи, конкурси тощо, бібліотеки продовжують нести свою почесну місію у формуванні ціннісних орієнтирів особистості і суспільства, бути центрами культури, сприяти її розвитку, вихованню поваги до рідної мови та традицій [2].

У добу глибоких трансформацій, викликів і загроз, КЗ «Липовецька публічна бібліотека» постає не просто як осередок читання, а як потужний інформаційно-культурний центр. Тут відбувається постійна та системна робота над збереженням національної пам'яті, розвитком мовної культури, плеканням патріотизму, духовності й ідентичності. Саме в таких місцях відроджуються традиції, зберігається жива пам'ять поколінь, утверджується українське слово й національна гордість.

Національна ідентичність – це тип колективної культурної ідентичності, що ґрунтується на спільних міфах про походження, історичній пам'яті, єдиній масовій публічній культурі, спільних правах і обов'язках для всіх членів, а також на територіальній належності до певного простору [3].

У сучасних умовах війни, культурного фронту та зростаючої потреби у збереженні й переосмисленні національної спадщини роль публічних бібліотек як центрів формування національної ідентичності зростає в рази.

КЗ «Липовецька публічна бібліотека» є активним осередком культурного, просвітницького, патріотичного життя громади, що формує національну ідентичність через діяльність бібліотеки, а саме є:

- учасником патріотичного виховання молоді;
- майданчиком для популяризації української мови та культури;
- простором психологічної підтримки та згуртованості;
- платформою для збереження національної пам'яті.

Бібліотека виступає соціокультурним інститутом у зміцненні національної ідентичності, тут окреслюються конкретні форми роботи, а також виклики, які постають перед бібліотечною сферою громади в умовах війни.

Фонди бібліотек містять унікальні видання, архівні документи, стародруки, краєзнавчі матеріали, які є джерелами пізнання історії українського народу, його боротьби за незалежність, розвитку культури, мови, літератури та мистецтва. Через збереження таких матеріалів бібліотека формує історичну свідомість громадян, допомагає не забути важливі події минулого, усвідомити власну приналежність до української нації. Окрему роль у цьому процесі відіграє краєзнавча діяльність бібліотек. Збір інформації про історію населених пунктів, видатних земляків, події локального значення дозволяє формувати глибший зв'язок громади з рідним краєм [4].

Також книгозбірні громади активно долучаються до збереження пам'яті про трагічні сторінки української історії – Голодомор, депортації, репресії, російсько-українську війну. Через тематичні виставки, зустрічі з очевидцями, книжкові експозиції, бібліотеки перетворюються на простір вшанування та осмислення національного досвіду. Проведені заходи в бібліотеці відкривають читачам глибину української культури, мови, історії. Такі події створюють емоційний зв'язок із власною культурою.

Задля більшого привернення уваги до національної свідомості в жителів громади, бібліотека організовує заходи у формах майстер-класу, інтерактивної гри, відзначення народних свят. Адже етнокультурна ідентичність живе в обрядах, звичаях і культурних кодах.

Назвемо окремі заходи, що стали знаковими прикладами такої діяльності. Щороку напередодні свята Великодня у КЗ «Липовецька публічна бібліотека» проводиться майстер-клас із розпису писанок. Не став винятком і цей рік. У квітні 2025 року у стінах нашої бібліотеки відбувся особливий майстер-клас із розпису великоднього яйця «Таємниці писанкарства», адже він був організований для матерів та жінок наших захисників. Захід став не просто мистецькою подією – це свідчення живої пам'яті та підтримки українських родин у непрості часи.

У третій четвер травня українці відзначають День вишиванки – свято національної єдності, ідентичності та глибокої шани до традицій свого народу. З нагоди цього свята в бібліотеці була проведена інтерактивна патріотична акція «Одягни вишиванку, Україно моя!», яка об'єднала читачів дорослого відділу навколо спільної творчої справи. Концепція заходу полягала у виборі варіації орнаментів та технік вишивки характерних для різних регіонів України. Це не просто демонстрація національного одягу, а діалог про ідентичність, про відмінності й спільність, про красу, закладену у візерунок, що несе у собі історію, молитву, захист.

Аби доторкнутися до глибинної краси українських традицій, щороку проводиться майстер-клас із плетіння купальського вінка для юних дівчат – користувачів бібліотеки. Під час майстерки, охочі не лише навчалися створювати традиційні купальські прикраси, а й дізнавалися про витоки, легенди, обряди, пов'язані зі святом Івана Купала. Це був шлях до коріння – через красу, творчість і символіку.

З метою збереження і розвитку етнографічної і культурної спадщини Вінниччини, сприяння відродженню народних традицій, бібліотекарі КЗ «Липовецька публічна бібліотека» мали змогу долучитися до виготовлення дерева Роду, а саме – дідуха. Адже, в умовах війни, викликів глобалізації та культурної уніфікації, такі символи як дідух, набувають особливого значення. Це стало не лише актом пошани до предків, а й колективною дією, що об'єднує навколо спільної мети – збереження української ідентичності.

КЗ «Липовецька публічна бібліотека» функціонує як центр збереження культурної пам'яті. Тут зберігається документальна спадщина нації: книжки, періодика, матеріали усної історії. Через ці ресурси бібліотека не просто зберігає минуле – вона оживляє його, дозволяє новим поколінням пізнати свої корені.

Наша бібліотека забезпечує доступ до об'єктивної, перевіреної інформації, що є противагою фейкам, пропаганді та історичним маніпуляціям. Особливо важливо це для молоді, яка формується як громадяни й патріоти.

Одним із провідних напрямів роботи Липовецької публічної бібліотеки є реалізація патріотичних і просвітницьких програм. В Україні є чимало пам'ятних та визначних днів патріотичного спрямування, які відіграють важливу роль у формуванні національної свідомості, єдності та гідності. Тому щорічно у книгозбірні проводяться заходи до Дня Соборності, Дня

українського добровольця, Дня захисників і захисниць України, Дня Героїв Небесної Сотні, Дня Незалежності, Дня Конституції України, Дня Української Державності, Дня Державного прапора України, Дня пам'яті жертв політичних репресій, Дня Героїв України, Дня українського козацтва, Дня Гідності та Свободи, Дня пам'яті жертв голодоморів, Дня рідної мови. Серед поширених форматів – патріотичні читання, години пам'яті, літературні вечори, уроки державності, експозиції та виставки, присвячені історії України. Адже пам'ять об'єднує покоління та зміцнює національну самосвідомість.

Важливим напрямом роботи є проведення тематичних виставок, літературно-мистецьких вечорів, історико-культурних заходів, які знайомлять читачів з українською літературою, видатними постатями та подіями в історії нашої держави. Тому у бібліотеках Липовецької громади систематично організовуються виставки до пам'ятних дат, ювілеїв письменників, визначних історичних подій. Також особливе місце займають літературні вечори, під час яких звучить жива українська мова, поезія, проза. Проводячи такі виставки та вечори, бібліотека підтримує інтерес до української культури, формує національну гідність, повагу до рідного слова, залучає молодь до читання, сприяє духовному єднанню громади навколо національних цінностей. Адже українська книга і живе слово – це ключ до збереження ідентичності та сили нації.

Такі ініціативи не лише популяризують героїчні сторінки історії України, а й формують у громади відчуття гідності, причетності до спільної історії. Бібліотека – це місце, де формується нація. Через слово, через пам'ять, через спільні сенси. У її стінах оживає минуле, твориться сучасність і проектується майбутнє. Формуючи національну ідентичність, бібліотека водночас формує силу, стійкість та єдність українського народу.

КЗ «Липовецька публічна бібліотека» – це не лише про книги й тишу. Це – про живе слово, пам'ять, гідність і національну свідомість. Саме тут українська ідентичність не просто зберігається – вона оживає у щоденній роботі, зустрічах, книгах і розмовах. Це місце, де звучить українське слово, де плекання ідентичності відбувається щоденно – через діалог, творчість, пізнання, взаємодію.

У сучасному світі, де інформаційний шум часто заглушує справжні цінності, наша бібліотека залишається тихим, але впевненим голосом національної гідності. У майбутньому бібліотека і надалі планує зосереджувати увагу на патріотичному вихованні, залученні молоді до активної участі в культурному житті громади, розширенні краєзнавчих проєктів, цифровізації фондів та співпраці з освітніми, культурними, ветеранськими організаціями. Бо поки у бібліотеці звучить рідне слово – жива пам'ять, гідність і сила нації.

Список використаних джерел

1. Кузьменко, О. І. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни / О. І. Кузьменко, В. В. Загуменна // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2020. – № 4. – С. 24–31.

2. Сердюк, С. Бібліотеки України під час війни: адаптація до нових реалій та визначення пріоритетів / С. Сердюк, С. Герасимова // Бібліотечний форум: історія, теорія і практика. – 2022. – № 3 (29). – С. 11–15.
3. Сміт, Е. Д. Національна ідентичність / Е. Д. Сміт; пер. з англ. П. Таращука. – Київ : Основи, 1994. – 224 с.
4. Формування національної ідентичності через бібліотечні ресурси та послуги [Електронний ресурс] / Запорізька обласна універсальна наукова бібліотека. – Режим доступу: <https://zounb.zp.ua/resource/zaporizkyu-kray/zaporizhzhya-bibliotechne/fahova-osvita/formuvannya-nacionalnoi-identichnosti-cherez-bibliotechni-resursi-ta-poslugi>, вільний (дата звернення: 08.07.2025). – Назва з екрана.

УДК 7:069.9]:027.53(477.44)

Мистецькі виставки як важливий інструмент у формуванні та збереженні національної ідентичності

(з досвіду роботи відділу художньої культури та мистецтв
ВОУНБ ім. В. Отамановського)

Людмила Киричок,
завідувачка відділу художньої культури та мистецтв
ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті розглянуто важливість національної ідентичності, висвітлено досвід діяльності відділу художньої культури та мистецтв ВОУНБ ім. В. Отамановського з проведення мистецьких виставок, які впливають на формування та збереження національної ідентичності.

Ключові слова: *Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Отамановського, національна ідентичність, мистецькі виставки.*

The article discusses the importance of national identity, highlights the experience of the Department of Artistic Culture and Arts of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky in holding art exhibitions that influence the formation and preservation of national identity.

Keywords: *Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky, national identity, art exhibitions.*

Наприкінці ХХ – у перші десятиліття ХХІ ст., у часи бурхливих соціально-культурних та політико-економічних змін, докорінних трансформацій, стрімкого розповсюдження інноваційних технологій, інтенсивних пошуків нових шляхів розвитку суспільства, візуальна культура України як одна з важливих складових багатой культурної спадщини українського народу відіграє важливу роль у процесі пошуку світоглядних настанов, у відродженні духовності та формуванні національної ідентичності. Відбувається інтенсивний процес осмислення культурної спадщини, тяжіння до власних етнічних джерел, історико-культурного надбання. Однією з актуальних тем культурологічного дискурсу останніх років є важливість збереження національної ідентичності.

Українська ідентичність глибоко пов'язана з культурою. Вона включає в себе мову, традиції, звичаї, народне мистецтво, історичну пам'ять та інші елементи, що визначають унікальність українського народу. Культура, культурна спадщина є ключовим фактором у формуванні та збереженні української ідентичності, особливо в умовах викликів і загроз, які постали перед Україною.

Значення української ідентичності зараз є надзвичайно важливим, оскільки воно переживає період відродження та зміцнення на тлі російської агресії. Ми повертаємо нове життя нашій культурній спадщині через представлення культурних цінностей, відродження святинь, відкриття туристичних маршрутів, промоції історії та культури України, пам'ятних дат та імен видатних українців через різні форми роботи.

Більшість із цих завдань виконує Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського (далі ВОУНБ ім. В. Отамановського). Адже бібліотека – це не лише центр збереження інформації, а й простір для виховання національної свідомості. Це надання доступу до ресурсів, що висвітлюють історичну правду; це популяризація української мови, літератури та культури через відкриті заходи, мовні клуби, виставки, презентації.

Особливо ефективним засобом популяризації української культури є мистецькі виставки, які дозволяють широкому загалу знайомитися з її різноманітністю та багатством. Вони слугують платформою для демонстрації творчості українських митців, збереження культурної спадщини та формування національної ідентичності. Саме у відділі художньої культури та мистецтв ВОУНБ ім. В. Отамановського проводиться така форма роботи. За останні роки відділом було організовано чимало виставок, які знайомили з митцями та їхньою творчістю, що відроджують, зберігають, популяризують та передають охочим усю таїну українського мистецтва.

Серед них хочеться відмітити виставки до Дня вишиванки: експозиція з приватної колекції **Анастасії Фоміної «Давній всесвіт клембівських сорочок з "квіткою"»** (2024 рік). У кожному регіоні України є свої традиції вишивання і символізм орнаментів, але незмінно лише одне: вишиванка – це частина генетичного коду українця, його ідентичність. Традиційна вишита сорочка села Клембівки Ямпільського (нині Могилів-Подільського) району Вінницької області давно відома у світі. Майстрів, які вміють вишивати складні геометричні орнаменти і пам'ятають, що вони означають, залишилось зовсім небагато. Однією з тих, хто відроджує давнє мистецтво і показує його всьому світові є Анастасія Фоміна, яка займається популяризацією та відновленням традицій і народних ремесел Східного Поділля. Досліджує, робить схеми й вишиває орнаменти старовинних східно-подільських сорочок, пише традиційну східно-подільську писанку та виготовляє традиційні українські обереги. Пані Анастасія люб'язно відгукнулася на пропозицію організувати виставку сорочок зі своєї колекції аби ми мали змогу познайомитися з давньою історією вишивки саме цього регіону; персональна виставка **мисткині Тетяни Рихліцької «А над світом українська вишивка цвіте»** (2025 рік). Вишиті скарби майстрині Тетяни Рихліцької вміщуються в колекцію з понад 100 різних предметів. Адже колекціонування – це вивчення історії, культури, моди й народного побуту

через речі. Тримати в руках старовинні вишиті сорочки, порівнювати їх, відновлювати vzори, досліджувати регіональні особливості – це для пані Тетяни цілий світ. Зараз День вишиванки має особливе значення – українці змушені відстоювати свою національну ідентичність і боротися за неї, віддаючи своє життя.

Особливе місце у виставковій діяльності відділу має гончарство, різьба по дереву, петриківський та самчиківський розпис, лялька-мотанка, які яскраво характеризують побут, культуру та вподобання нашого народу.

Для прикладу деякі з них. До Всеукраїнського дня працівників культури та майстрів народного мистецтва у відділі художньої культури та мистецтв організовано чимало виставок, зокрема – авторська лялька-мотанка **«Лялька-мотанка – часточка моєї душі»**. На експозиції були представлені роботи майстринь нашого міста – Валентини Погребняк, Лариси Чорної, Наталії Покуци, Віталіни Регульської (2021 рік). Також цьому святу була присвячена **виставка «Чарівний світ різьби»**. Ми часто чуємо такі вислови «зроблено з душею», «відчувається душа майстра...». Художня довершеність виробів народного мистецтва великою мірою є наслідком глибокого розуміння майстром пластичних можливостей матеріалу. Щоразу в його руках народжується маленьке диво, тому що в самому процесі праці матеріалізуються не лише професійні навички майстра, але і його поетичне сприйняття світу, невичерпна фантазія. Ось і на виставці були представлені роботи, в які вкладалася душа вчителя і майстра – вироби учнів КЗ «Вінницький ліцей № 23» під керівництвом заслуженого вчителя України Дмитра Миколайовича Луп'яка та здобувачів освіти ВХПТУ № 5 під керівництвом майстрів виробничого навчання I категорії з професії «Столяр будівельний. Виробник художніх виробів з дерева» Михайла Петровича Маменя та Юрія Миколайовича Присяжнюка. Учасники ділилися педагогічним досвідом, творчими здобутками та досягненнями своїх учнів. Темі ідентичності була присвячена колективна виставка творчих робіт декоративно-ужиткового мистецтва здобувачів освіти та викладачів ВДПУ ім. М. Коцюбинського **«Мистецька палітра Поділля»**. Завдячуючи відданим своїй справі митцям українська культура змогла зберегти свою самобутність і посісти гідне місце серед світових культур. Сьогодні, під час широкомасштабної війни в Україні, культурні діячі, митці, майстри народного мистецтва адаптувалися до нових реалій: усередині країни творчість лікує, надихає, об'єднує; за межами країни – допомагає перемагати в інформаційній боротьбі, привертає увагу; поєднує розважальний складник із благодійним, допомагаючи захисникам та постраждалим від війни. Ми з великим задоволенням презентували багатогранні таланти викладачів та студентів факультету мистецтв і художньо-освітніх технологій ВДПУ ім. М. Коцюбинського. Адже вони продовжують та зберігають надбання українського народу.

Однією з подвижників, які присвятили своє життя збереженню і розвитку традиційної культури Поділля є наша землячка Людмила Філінська – народна майстриня гончарного мистецтва, членкиня Національної спілки майстрів народного мистецтва України, яка люб'язно представила свої роботи в обласній книгозбірні на виставці **«Суцвіття землі та вогню»** (2022 рік). Майстриня опанувала багато видів народного мистецтва, але основою її

творчості після знайомства з видатним гончарем Олексієм Луцишиним стало гончарне ремесло. Людмила Філінська не тільки перейняла всі традиційні секрети гончарства, а й створила свій власний «жіночий» стиль, втіливши одночасно любов до писанки і до глини. Її неповторні керамічні різьблені писанки і пташечки поєднали в собі міцність матеріалу, ювелірність роботи і ніжність готового виробу. Символи трипільської культури, давні знаки подільського писанкарства, традиційна українська символіка, вирізьблені на її керамічних роботах, створюють особливий мережаний світ.

Людмила Філінська у своєму виступі зауважила, що ремесло гончара – не з простих, і щоб створювати красу зі звичайної глини, потрібно роками наполегливо працювати, удосконалюючи майстерність. У творчому доробку майстрині нараховується понад п'ять тисяч керамічних виробів та більше десяти персональних виставок. Вона є постійною учасницею міжнародних, всеукраїнських, обласних виставок та різноманітних мистецьких форумів і свят, зокрема, щорічного Всеукраїнського форуму писанкарства в Коломиї, Міжнародного фестивалю асоційованих шкіл ЮНЕСКО (2003 р.) та багато ін. Її роботи знаходяться в різних музеях Вінниччини, приватних колекціях України, Чехії, Америки, Польщі. Людмила Філінська гідно продовжує давні традиції гончарства. Майстриня провела десятки майстер-класів, зустрічей, пленерів, виставок та виплекала цілу когорту учнів і створила справжню мистецьку родину.

Шлях кожного майстра до мистецтва петриківського розпису особливий. У когось були художники в родині, а хтось побачив у «петриківці» своє покликання. До перших належить Наталія Кобильник, яка представила в обласній бібліотеці свої роботи на **персональній виставці «Барвіста Петриківка»**. У різні часи свого життя цікавилася народною творчістю не випадково, адже в родині були талановиті пращури – тітка мала талант до малювання, тато теж займався творчістю – різьбою по дереву. Родина відома й сучасним талановитим поколінням. Двоюрідний брат пані Наталії – талановитий художник, який відомий як в Україні, так і за її межами – Олег Шупляк. Роботи пані Наталії прикрашають не лише оселі в Україні, а й за кордоном.

Викликали інтерес роботи учнів майстрині петриківського розпису Галини Рибак, представлені на **виставці «Петриківський розпис»**. Київ, Горлівка, Артемівськ, Вінниця – це той перелік міст, де працювала Галина Миронівна, де навчала і сама вишліфовувалась як майстер, адже педагогічний стаж цієї майстрині понад 40 років. У 2021 році Галина Миронівна створює свою творчу студію «Барвистий дивосвіт». Тут навчаються діти від 7 років і дорослі. Метою навчання є поєднання народних традицій та академічних знань.

Особливу сторінку виставкової діяльності відділу розгортає історія сучасна та минула. Працівники відділу за підтримки Громадської організації Об'єднання ветеранів та волонтерів «Подільський щит» влаштували **виставку художниці Наталії Павлусенко «Герої козацької України»**.

У 2006 році Н. Павлусенко почала працювати над серією художніх портретів «Герої козацької України». Як зазначає сама авторка, ідея виникла через бажання покращити наявні, а також створити нові образи, опираючись на

дослідження історичної галузі. Така діяльність вимагає здійснення ґрунтовної пошукової роботи та кооперації з фахівцями.

На відкритті виставки відбувся екскурс у минуле про славних гетьманів, зображених на портретах. Адже саме в цей складний період для нашої країни кожний український громадянин має знати історію, що є об'єднавчим фактором для консолідації нашої нації. Славетні подвиги наших пращурів надихають захисників на величні подвиги та успіхи на полі бою сьогодні, тому що в цій війні, як і наші козаки в давні часи, ми захищаємо своє право на культуру, мову, традиції, звичаї, історію та державність.

Виставка світлин **Костянтина Ревуцького «Ізюм. Деокупація»** присвячена 2-й річниці повномасштабного вторгнення РФ в Україну.

Ревуцький Костянтин відомий фотограф, який представляє свої проекти не тільки в Україні, а й у всьому світі. На сьогодні він має понад 100 проектів: «Навчи добру» (фото дітей-переселенців 2014 року з відомими українськими діячами), «Гордість За» (понад 150 відомих людей, які популяризують українську культуру), «Міст Дружби» (Грузія, Чехія, Польща, Болгарія та інші країни – українські зірки презентують одяг дружніх країн), «Правило Бою» (проект з усіма чемпіонами світу з боксу) та інші. Один із цих проектів «Ізюм. Деокупація» ми й презентували в нашій книгозбірні. Мета проекту – демонстрація наслідків окупації Ізюма, звірського ставлення до жителів міста, незламності українського народу. Ці світлини нагадують нам про злочини, які вчиняють на українській землі!

Друга виставка Костянтина Ревуцького **«Kyiv Attacked» («Атака на Київ»)** приурочена до тисячі днів від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну.

19 листопада 2024 року минуло 1000 днів від початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну. Це – 1000 днів стійкості, мужності та неймовірної єдності всього українського народу. 1000 днів, протягом яких кожен українець, незалежно від місця, віку чи професії, став частиною великої боротьби за свободу. На знімках було зображено наслідки ракетних обстрілів та військової агресії росії на Київщині. У містах і містечках, які зазнали численних руйнувань, Костянтин Ревуцький намагався закарбувати справжнє обличчя війни.

Виставка митця **Василя Чайковського «Жахливі квіти війни»**. Василь Чайковський мешкає в селищі Антонівка під Херсоном. Це людина міцного складу – як фізичного, так і морального. Спортсмен, майстер спорту з боротьби. Закінчив філологічний факультет Херсонського педагогічного інституту. Працював викладачем фізичної підготовки в Херсонському юридичному інституті. Підполковник міліції, а тому добре знайомий із багатьма херсонськими силовиками. Попри неоднозначну їхню роль у розвитку української демократії, виявив патріотизм і нескореність під час російської окупації. Понад 8 місяців прожив в окупації, а зараз уже півтора року живе під обстрілами в Антонівці. Щоб відвернути увагу від тривожних думок, почав збирати уламки й створювати з них мистецькі вироби.

Виставка була розділена на три частини: картини, виконані з уламків снарядів, світлини зруйнованих будинків селища Антонівка та книжка – збірка спогадів про окупацію. Експозиція була представлена в багатьох містах

України. У нашій книгозбірні відбулась уже 20 презентація жахливих квітів війни та спогадів...

Персональна виставка **Олександра Пелешка «Гортаючи сторінки “Кобзаря”»** приурочена до Дня Незалежності України.

Олександр Пелешко – художник, член Національної спілки художників України, викладач Вінницького фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну КНУБА, член Спілки народних майстрів України, неодноразовий учасник обласних та республіканських виставок, ініціатор створення та активний учасник мистецьких проєктів, популяризатор української культури.

Олександр Пелешко створює свої полотна особливим способом. Картини до творів Т. Г. Шевченка виконані в авторській техніці «сграфітографії». Окрім оригінальної техніки, роботи вирізняються яскравою образністю, національним колоритом, ефектною композицією.

Виставка майстрині декоративного розпису **Наталії Луценко «Чарівний світ Любові Панченко у творчості Наталії Луценко»**. Завдяки відданим своїй справі митцям українська культура змогла зберегти свою самобутність, попри потужні натиски багатьох агресорів, і посісти гідне місце серед світових культур.

Ми з великим задоволенням презентували творчість неймовірно талановитої особистості, котра своєю працею допомагає відродити та зберегти українську культуру. Наталія Луценко – знана майстриня народної творчості, член Національної спілки майстрів народного мистецтва України та Національної спілки художників України. На експозиції були представлені роботи майстрині за мотивами української художниці-шістдесятниці Любові Панченко. Часто буває так, що про творчість митця ми дізнаємося після його смерті. Так сталося і з художницею Любов'ю Панченко. Її ім'я стало широковідомим через трагічні обставини сучасної війни. На жаль, лише після смерті мисткині, що настала внаслідок російської окупації Бучі, Україна і світ заговорили про неповторний талант художниці, яка впродовж життя створила окремих художній дивосвіт, що вабить естетикою та химерністю образів.

Персональна виставка мисткині, килимарки **Оксани Лукомської «Ой, як же було ізпрежди віка»**. Вишивка – це зворушлива розповідь про думки та почуття людини, світ краси й фантазії, поетичного осмислення природи, світ невмирущих образів давньої міфології, звичаїв і уявлень наших предків. У ній яскраво та повно розкривається душа народу, його споконвічне.

Одним із численних видів вишивки, що побутують на теренах нашої країни, є килимова вишивка. Вона існує із часів Середньовіччя і є популярною донині.

Оксана Лукомська – мисткиня, килимарка. Досліджує трипільську культуру та старовинну набивну килимову вишивку. Приємно, що саме в нашій бібліотеці вперше в Україні представлені килими у формі трипільських тарелей, виконані килимовою вишивкою. Орнаменти Трипілля Оксана вибрала тому, що це мудрість найдавнішої цивілізації. Вона зародилася й півтора тисячоліття існувала в межиріччі Дніпра, Дністра та Бугу. Трипільські орнаменти розкривають знання про будову всесвіту, гармонію чоловічої та жіночої енергій, єднання рівноцінних матерії та духу. Вони можуть розповісти як про

космічні процеси, так і про історію однієї людини, яка їх створила. У творчості Оксани – велич та мудрість у простоті малюнка, талант та вміння бачити сенси.

Отже, українське мистецтво ХХІ століття демонструє виняткову здатність до збереження і переосмислення національної ідентичності через історичні виклики. Завдяки митцям, які через свої твори розкривають багатогранність української культури, мистецтво стало потужним інструментом національної свідомості та єдності, відіграючи важливу роль у формуванні української національної ідентичності, забезпечуючи візуальне вираження історичних, культурних і духовних цінностей, створює і підтримує уявлення про унікальність українського народу.

А відділ художньої культури та мистецтв робить свій посильний внесок у реалізацію цих завдань.

Список використаної літератури

1. Степико, М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / Михайло Тимофійович Степико. – Київ : НІСД, 2011. – 336 с.

2. Денисюк, Ж. З. Масова культура і національно-культурна ідентичність в добу глобалізації : монографія / Жанна Захарівна Денисюк ; М-во культури України, Нац. акад. керівних кадрів культури і мистецтв. – Вид. 2-ге. – Київ : Вид. Філюк О. : НАКККіМ, 2017. – 224 с.

3. Боротьба українського народу за ідентичність та державність через призму століть (до 400-річчя Хотинської битви та 100-річчя національно-визвольного руху на теренах Поділля початку 20-х років ХХ століття) : матеріали міжрег. іст.-краєзн. конф., м. Бар, 3 груд. 2021 р. / Барський гуманітар.-пед. коледж ім. Михайла Грушевського, Нац. спілка краєзнавців України, Вінниц. обл. орг. ; голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Вид. Балюк І. Б., 2022. – 148 с.

4. Формування української ідентичності в процесі збройного протистояння російській агресії : матеріали Всеукр. наук.-практ. семінару, м. Бар, 28 лют. 2025 р. / Барський гуманітар.-пед. коледж ім. Михайла Грушевського, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. М. Коцюбинського, Кам'янець-Подільський нац. ун-т ім. І. Огієнка ; голова редкол. С. Д. Гальчак. – Вінниця : Вид. Балюк І. Б., 2025. – 192 с.

5. Павліченко, Є. О. Репрезентація національної ідентичності в сучасній візуальній культурі [Електронний ресурс] / Євгеній Олександрович Павліченко // НАКККіМ : офіц. сайт. – Режим доступу: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/diser/pavlichenko/pavlichenko_diser.pdf. – Назва з екрану.

Національна ідентичність у фокусі бібліотечної діяльності Публічної бібліотеки Вороновицької селищної ради

Оксана Юрченко,
директорка Публічної бібліотеки
Вороновицької селищної ради

У статті висвітлюється роль Публічної бібліотеки Вороновицької селищної ради та її структурних підрозділів у формуванні національної ідентичності користувачів, проведення традиційних та інноваційних форм роботи.

Ключові слова: бібліотека, культурна спадщина, національна мова, національна свідомість, освітній та просвітницький центр, простір єдності.

The article highlights the role of the Public Library of the Voronovytsia Village Council and its structural divisions in the formation of the national identity of users, the implementation of traditional and innovative forms of work.

Keywords: library, cultural heritage, national language, national consciousness, educational and enlightenment center, space of unity.

Сьогодні я хочу звернути вашу увагу на надзвичайно важливу тему – роль бібліотеки у формуванні національної ідентичності.

У світі, де глобалізація стирає кордони, де інформація змінюється щосекунди, ми гостро відчуваємо потребу знати, хто ми є. Яке наше коріння? У чому наша унікальність як нації? І тут бібліотека – не просто будівля з книгами. Вона – жива пам'ять народу, духовна скарбниця і провідник до глибини нашої культури.

Бібліотека зберігає все, що формує нашу національну самосвідомість: історичні документи, фольклор, літературу, мовну спадщину. Саме тут ми можемо знайти голоси минулого – голоси, що й досі промовляють до нас крізь століття.

Саме в бібліотеці ми маємо можливість доторкнутися до творів українських класиків, дослідити історію рідного краю, дізнатися про героїв, яких не вивчають у підручниках. Тут народжується повага до власної культури – і, що не менш важливо, інтерес до культур інших народів.

Бібліотека виховує. Вона формує національну свідомість не через гасла, а через знання. Через розуміння, через досвід, через слово. Особливо важливо це сьогодні, коли національна ідентичність потребує захисту, коли ми маємо плекати свою мову, свою історію, свої цінності.

Але бібліотека – це ще й майданчик для діалогу. Для об'єднання поколінь, культур, думок. Саме тут школяр зустрічається з історією, студент – з ідеями, літній читач – зі спогадами. І всі разом ми формуємо єдиний національний простір, єдину пам'ять, єдину ідентичність.

Бібліотека відіграє ключову роль у формуванні національної ідентичності завдяки таким аспектам:

1. Збереження культурної спадщини

Бібліотека – це місце, яке не просто зберігає книжки – воно зберігає пам'ять, культуру, націю.

Бібліотека – це серце духовного життя суспільства. Саме тут живе і передається культурна спадщина – те, що ми отримали від попередніх поколінь і маємо передати далі.

Культурна спадщина – це наша мова, пісня, народна творчість, традиції, але й також книги, стародруки, фотографії, рукописи, архіви. І бібліотека – одна з небагатьох установ, яка дбайливо все це збирає, охороняє, відкриває для людей.

Бо саме завдяки спадщині ми знаємо, хто ми. Коли ми відкриваємо книгу про минуле нашого народу, ми не просто читаємо – ми доторкаємося до власної історії.

Коли ми чуємо українське слово, українську пісню – ми відчуваємо, що є частиною чогось більшого.

Збереження культурної спадщини у Публічній бібліотеці Вороновицької селищної ради – це важлива складова нашої діяльності, яка спрямована на популяризацію та передачу майбутнім поколінням матеріальних і нематеріальних культурних цінностей. Публічна бібліотека Вороновицької селищної ради продовжує роботу над проєктом «Вороновицький електронно-історичний архів» у тісній співпраці з Державним архівом Вінницької області. Мета проєкту: пошук, вивчення документів та їх популяризація, які висвітлюють історію від минулого до сьогодення Вороновицької селищної територіальної громади. Завдяки цьому проєкту було видано та презентовано жителям громади Василем Величко серію книг: «Посімейні списки селянських громад м. Вороновиці, сіл Ганщини та Сорочина Лучанської волості Брацлавського повіту Подільської губернії за 1905 та 1912 роки»; «Посімейні списки селянської громади с. Комарова Лучанської волості Брацлавського повіту Подільської губернії за 1905 та 1912 роки»; «Посімейні списки селянських громад с. Латанець за 1912 р. та с. Тростянця за 1905 і 1912 рр. Лучанської волості Брацлавського повіту Подільської губернії»; «Посімейні списки селянських громад сіл Марківки, Потуша за 1912р. та с. Федорівки за 1905 та 1912 рр. Лучанської волості Брацлавського повіту Подільської губернії»; «Посімейні списки приписаних до селян Обіднянської волості за 1911 р. та Лучанської волості за 1912 р., Брацлавський повіт Подільська губернія». Слід зазначити, що генеалогічні дослідження є популярними серед жителів громади. Тому, що вивчення власного родоводу – це захоплююча подорож у минуле, радість розкриття чергової родинної загадки.

Продовжуємо працювати над проєктом «Усна історія: теорія і практика досліджень на сучасному етапі». Працівники бібліотек проводять записи спогадів місцевих жителів про історичні події, традиції, побут, обряди. Створюють аудіо- та відеоархіви.

З метою збереження старовинних пам'яток громади у Публічній бібліотеці, та у бібліотеках – структурних підрозділах сіл Побережне та Гуменне, продовжується поповнюватись новими матеріалами «Енциклопедія рідного краю» на електронних носіях.

Публічна бібліотека Вороновицької селищної ради продовжує роботу над проєктом «Вони наша біль і гордість» – збираємо інформацію про Героїв-захисників нашої громади, які загинули під час повномасштабного вторгнення рф, для написання Книги пам'яті.

Традиційно, щороку для внутрішньо переміщених осіб проводимо майстер-клас із розпису писанок «Великодня писанка». Для ветеранів війни та учасників бойових дій майстрині Оля Цибуля та Устина Пужак провели майстер-клас із розпису кераміки «Розпис душі».

Культурна спадщина не зберігається сама по собі – її зберігаємо ми. А бібліотека – це той маяк, який допомагає не заблукати в морі інформації та не втратити зв'язок із власним корінням. Нехай кожна бібліотека буде не лише місцем тиші, а й простором живої культури. Бо збереження спадщини – це справа кожного. І починається вона саме звідси – з бібліотеки.

2. Розвиток національної мови

Мова – це не лише засіб спілкування, а й основа національної ідентичності, культури та духовності народу. В умовах сучасного суспільства, де глобалізація може спричинити витіснення національних мов, особливо важливим є завдання збереження і розвитку української мови. У цьому процесі надзвичайно важливу роль відіграють бібліотеки – осередки культури, просвіти та навчання.

Саме в сучасній бібліотеці формується мовне середовище, в якому кожен користувач має змогу вдосконалювати знання української мови, ознайомлюватися з літературними надбаннями та брати участь у мовних подіях.

У Публічній бібліотеці Вороновицької селищної ради та в структурних підрозділах організовуються постійно книжкові виставки до ювілеїв українських письменників. До Всесвітнього дня поезії було проведено літературні читання «Поезія, що оновлює душу» для людей старшого віку, бібліокав'ярня «Побачення зі своєю улюбленою книгою українського письменника» для молоді. Відбулася зустріч з письменницею, волонтеркою з Харкова Людмилою Охріменко, яка презентувала свої книги. Такі заходи сприяють підвищенню зацікавленості до читання рідною мовою.

Публічна бібліотека відіграє важливу роль у підвищенні мовної культури жителів громади. У книгозбірні працює розмовний клуб «Розмовляй українською». За роки функціонування розмовного клубу були проведені заняття на мовознавчу, історико-культурну, екологічну та соціально-побутову тематику, а саме: «Краса й багатство рідної мови», «Історико-етнографічні та географічні регіони України. Звичаї й традиції народів Карпат», «Музична культура України: постаті Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Олександра Кошиця, Мирослава Скорика та інших митців», «День вишиванки», «День української хустки», «Історія Криму: депортація кримських татар», «Історія української державності», «Різдво та Новий рік у різних країнах світу» та інші.

Традиційно у Публічній бібліотеці Вороновицької громади збираються небайдужі жителі і пишуть Всеукраїнський диктант національної єдності.

Такі заходи формують повагу до рідної мови, стимулюють її вивчення та використання.

Формування мовної свідомості потрібно починати змалку. Тому, Публічна бібліотека Вороновицької селищної ради тісно співпрацює зі школами, закладами дошкільної освіти та молодіжними організаціями. Були проведені квести «Лабіринти у книжковому морі», «Пошук скарбів», «Українська спадщина», вікторини «Книжкова Олімпіада», «Креатив-батл»,

мовні ігри «Українська мова: вчора, сьогодні, завжди!», «Словникар», конкурси читців «Літературний Слем», «Декламуємо Шевченка разом», казкові години «Казковий Потяг», «Бібліотечна Абетка» та лялькова вистава «Котигорошко». Це не лише навчає, а й формує позитивне ставлення до рідної мови.

Розвиток національної мови – це не лише справа держави, а й завдання кожної освітньої та культурної інституції. Бібліотеки, як джерела знань і духовності, відіграють ключову роль у збереженні мовної спадщини та формуванні мовної свідомості громадян. Системна, продумана мовна діяльність бібліотек сприяє утвердженню української мови як невід’ємного елементу нашої національної ідентичності.

3. Формування національної свідомості

Національна свідомість – це усвідомлення людиною своєї належності до певного народу, розуміння його історії, культури, мови, традицій та цінностей. В умовах сучасних суспільних змін і загроз для національної ідентичності формування національної свідомості є пріоритетом для всіх культурно-освітніх установ. Особливе місце в цьому процесі посідає бібліотека – центр духовного розвитку та патріотичного виховання. Бібліотека – активний учасник громадського життя, який здатний впливати на формування світогляду читача. Вона популяризує національні цінності через книгу, знайомить користувачів з видатними діячами української історії, сприяє збереженню історичної пам’яті.

Традиційно до державних свят у Публічній бібліотеці Вороновицької селищної ради організовуються книжкові виставки, літературно-історичні години «Слово пам’яті в ім’я правди» (до Дня пам’яті жертв геноциду кримськотатарського народу), «Політичні репресії: пам’ятаємо заради майбутнього» (до Дня пам’яті жертв політичних репресій), патріотичні заходи: «Україна – країна нескорених» (до Дня Героїв України), «В єдності сила» (до Дня Соборності України), години пам’яті «Пам’яті загиблих будемо гідні» (до Дня пам’яті та перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939–1945), патріотичний серпантин «Люблю Україну мою» (до Дня Українського прапора), відеопрезентація «Найцікавіші місця України» (до Дня Незалежності України), патріотичні акції «Діти, які не просять іграшок» (до Дня вшанування пам’яті дітей, які загинули внаслідок збройної агресії РФ). Проводився благодійний ярмарок «Діти вільної країни», до Дня волонтера був проведений захід «Сила небайдужих».

Формування національної свідомості – це стратегічне завдання кожного освітнього та культурного закладу, і бібліотека в цьому процесі відіграє одну з ключових ролей. Через книгу, інформаційний простір, культурно-просвітницьку діяльність вона сприяє вихованню свідомого, патріотичного громадянина, який шанує свою історію, мову, націю, підтримує єдність суспільства та передає духовні надбання наступним поколінням.

4. Освітній та просвітницький центр

Сьогодні в умовах інформаційного суспільства, ми маємо виходити за межі звичних уявлень про бібліотечну роботу. Наше завдання – не лише зберігати інформацію, а й активно передавати її, допомагати розуміти та застосовувати, формувати критичне мислення й підтримувати освіту впродовж життя. Однією з найперспективніших форм такої діяльності є створення Освітньо-просвітницького центру на базі бібліотеки. Потрібно змінювати роль

бібліотекаря: від «охоронця фондів» до фасилітатора знань, модератора діалогу та наставника.

На базі Публічної бібліотеки Вороновицької селищної ради створений простір, який оснащений мультимедійною та комп'ютерною технікою, де відбуваються майстер-класи та творчі зустрічі, надаються консультації та доступ до сучасних ресурсів. Проводяться безкоштовні курси комп'ютерної грамотності для людей старшого віку, цифрові курси: як користуватися смартфоном, створити електронну пошту, працювати з онлайн-держпослугами (ДІЯ).

Освітньо-просвітницький центр – це не просто ще один напрям роботи, це нова філософія бібліотеки, в якій бібліотекар – агент змін, партнер громади, провідник у світ знань.

5. Бібліотека як простір єдності

Публічна бібліотека – це одне з небагатьох місць, де кожен має рівні можливості. Тут не важливо, скільки в тебе грошей – знання відкриті для всіх. Неважливо, хто ти – школяр, студент, пенсіонер чи переселенець – двері відкриті кожному; тут можна читати, навчатися, творити, спілкуватися – і все це безкоштовно.

Сучасна бібліотека – це вже не тільки полиці з книжками. Це місце проведення майстер-класів, тренінгів, клубів за інтересами; простір, де знайомляться, обговорюють важливе, шукають підтримку; центр, який об'єднує громаду навколо знань, культури та спільних цінностей. Це місце, де народжуються ідеї, стартапи, проекти. Тут люди з різними талантами, знаннями й мріями об'єднуються заради спільного – кращого майбутнього.

Публічна бібліотека – це жива спільнота. Це простір єдності між людьми, поколіннями, культурами й ідеями. Нехай бібліотеки залишаються тим місцем, де ми не тільки читаємо, а й знаходимо себе, інших і спільний шлях уперед.

І на завершення:

Бібліотека – це не лише минуле. Це майбутнє. Це наш шанс зберегти себе у вирі змін, залишитися собою в світі, що постійно змінюється.

Тож цінуймо бібліотеки. Ходімо до них. Підтримуймо їх. Бо збереження бібліотеки – це збереження нашої ідентичності як народу.

УДК 027.52:323.1](477.44)

Формування національної ідентичності: бібліотечний вимір

(з досвіду роботи КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради)

Валентина Прусак,
провідний методист

КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради

У статті йде розповідь про діяльність КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради у формуванні національної ідентичності, про форми і методи роботи з користувачами, реалізацію державних програм, сприяння формуванню освіченого та критично мислячого суспільства.

Ключові слова: КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради, українська ідентичність, проєкти, творчі акції, клуби за інтересами, літературно-мистецьке об'єднання, майстер-класи.

The article tells about the activities of the Public Library of the Lityn Village Council in the formation of national identity, about the forms and methods of working with users, the implementation of state programs, and the promotion of an educated and critically thinking society.

Keywords: Public Library of the Lityn Village Council, Ukrainian identity, projects, creative actions, clubs by interests, literary and artistic association, master classes.

Бібліотеки відіграють важливу роль у формуванні української ідентичності, збираючи та поширюючи знання про українську культуру, її історію та рідну мову.

Бібліотеки є осередками культурного надбання та сприяють розвитку освіти, науки та духовності в українському суспільстві. Вони збирають, зберігають та надають доступ до документальних джерел, включаючи матеріали про російсько-українську війну, що допомагає зберегти уроки історії та запобігти втраті ідентичності.

Бібліотеки поширюють українську культуру: організовують заходи, виставки та презентації книг, експозиції, присвячені українській літературі, мистецтву, історії та традиціям.

Бібліотечні заклади Літинської територіальної громади велику увагу приділяють кожному користувачеві бібліотеки, а особливо дітям, юнацтву та молоді. Працює 13 клубів за інтересами – краєзнавчого, народознавчого, літературно-мистецького, літературного та естетичного напрямків: «Берегиня», «Ріднограй», «Мій рідний край», «Любисток», «Скринька творчості», «Райдуга», «Калинонька», «Умілі руки», «Казковий дім», «Дзвінкова криниця», «Чомучка», «Подорож у казку» та інші.

Відзначаючи визначні дати письменників-ювілярів та популяризуючи їхні книги бібліотечні фахівці влаштовують книжкові виставки-портрети, «Письменники-ювіляри», «Письменники-сучасники», «Увага – нові книги!», «Книга – це мудрість століть», «Книги місцевих авторів Літинщини», «Наше слово давнє і живе».

Завдяки українській книзі бібліотеки сприяють формуванню почуття національної гордості та самосвідомості, функціонування української мови, як державної в усіх сферах суспільного життя.

Бібліотеки Літинської територіальної громади працюють, реалізуюючи Стратегію популяризації державної мови на період до 2030 року «Сильна мова – успішна держава», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17.07.2019 року № 596-р та Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови, як державної на період до 2030 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.03.2024 року № 243-р.

Бібліотеки проводять комплекси заходів до Дня рідної мови: конкурси, марафони, літературно-музичні вечори, вікторини, поетичні читання, лінгвістичні та мовознавчі ігри, квести, тести на знання мови, флешмоби, курси

по вивченню української мови, особливо для внутрішньо переміщених осіб «Говоримо українською», «Наша мова українська», «Краса і багатство рідної мови», «Українська абетка», «Вивчення і розвиток писемності», «Із мови починається людина», «Із мови починається мій рід», «Мова – коштовний скарб народу» та інші. Взяли участь у реалізації проекту «Вільні читають українською!».

Бібліотеки також є важливим інструментом для здобуття знань та розвитку освіти, що сприяє формуванню освіченого та критично мислячого суспільства. Так, на місцях оформлено інформаційні виставки: «Для, Вас, освітяни», «Знання для всіх і кожного», «Бібліотека: освіта впродовж життя». Вони створюють простір для спілкування та обміну думками, що сприяє соціальній згуртованості та формуванню громадянського суспільства, під час військового стану в Україні. Проводять заходи, спрямовані на виховання патріотизму та національної свідомості, особливо дітей, юнацтва та молоді. Для цих категорій користувачів проводяться майстер-класи, бесіди, патріотичні години, уроки історії та інше, зокрема: «В єдності наша сила», «Герої нескореної України», «В одвічній боротьбі за нашу країну», «У нас єдина мета, Україна свята», «Країна нескорена», «Збройні сили України».

Майстер-класи:

- «Голуб миру»;
- «З Україною в серці» – виготовлення патріотичних сердечок;
- «Колосок» – виготовлення з бісеру патріотичного браслету;
- «Патріотична квітка соняшника» до Дня пам'яті захисників України, які загинули у російсько-українській війні.

Громада Літинщини сьогодні потребує незалежного кваліфікованого інформування по всіх життєвих проблемах і в культурному житті села, його історії. В цьому допомагає бібліотечна спільнота громади. Адже бібліотеки є основою культури, а бібліотекар – першим вісником краси та знань.

Бібліотеки Літинщини допомагають користувачам орієнтуватися у великому обсязі інформації, розвивати навички корисного мислення, використовуючи інформаційні ресурси для особистого розвитку. До їх послуг:

- безкоштовний доступ до мережі «Інтернет», зона Wi-Fi, Skype, електронна пошта, робота в соцмережах, віртуальні довідки тощо;
- допомога в пошуках інформації та документів;
- послуги електронної доставки документів;
- навчання користувачів комп'ютерної грамотності;
- пошук інформації у всесвітній мережі.

Бібліотечні фахівці докладають значних зусиль та вміння до пошукової краєзнавчої роботи, реалізуюючи громадсько-державний проєкт «Люблю тебе, мій краю», розроблений спільно із громадською організацією Подільський народний університет Культури (ПНУК). Вони збирають та поширюють інформацію про народні звичаї, обряди та ремесла, сприяючи збереженню культурної спадщини.

Громадсько-державний проєкт «Люблю тебе мій краю» об'єднує зусилля громадськості, краєзнавців громади та всіх, хто бажає творити живу історію культури, вивчення звичаїв, традицій нашого регіону.

Великого поширення набули творчі лабораторії: «Родинні обереги із сивої давнини», «Краєзнавчі розвідки в роботі бібліотеки», «Традиційна давня справа моєї родини, мого села», «Свято борщу», «Свято гарбузової каші», «Свято села», «День Літина», «Перша згадка про давньо-історичне містечко Літин».

Бібліотечні працівники КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради та бібліотек-філій влаштовують виставки народно-прикладного мистецтва «Древній отчий краю, Літинська земля», «Моє Поділля калинове, моя ти гордість вікова», на яких представляють родинні обереги, рушники, скатерки домоткані, хустки, ікони, посуд, гердани та інше.

Бібліотеки громади продовжують реалізацію проекту «Голоси живої історії» збір усноісторичного інтерв'ю, головною метою якого є вивчення та збереження історії рідного краю шляхом фіксації на відео. Спогади очевидців Голодомору (1932–1933 рр.), спогади очевидців початку повномасштабної російсько-української війни.

При КЗ «Публічна бібліотека» Літинської селищної ради працює літературно-мистецьке об'єднання «Дзвінкова криниця» ім. Х. Т. Замоцного. Тут відбуваються цікаві зустрічі із місцевими авторами Літинщини та презентації їх книг: Сергієм Дмитровичем Гальчаком – науковцем, краєзнавцем, архівістом, журналістом, літератором, педагогом, громадським діячем, Василем Пенедюком (житель с. Малинівка) – член спілки слов'янських письменників України, Олександром Ткачуком – краєзнавцем, відмінником освіти України.

Також цікавою була зустріч з українською письменницею та волонтеркою із Харкова Людмилою Охріменко. Письменниця пише у своїх книгах про те, що тривожить сьогодні. Горе і біди, які відбуваються внаслідок війни в Україні. Її книги «Оскар», «Волонтерські історії», «Далека блакитна далечінь» спонукають користувачів до патріотичних роздумів, які приведуть до Великої Перемоги в Україні завдяки нашим мужнім воїнам-оборонцям.

Нещодавно літературно-мистецьке об'єднання «Дзвінкова криниця» ім. Х. Т. Замоцного відзначало своє 20-річчя заснування «Дзвінковій криниці – ювілей!». Свято відбулося у нашому книжковому храмі КЗ «Публічна бібліотека».

Літературна творчість не просто зближує нас, українців, вона є прекрасним способом для розвитку, мислення і духовного пробудження душі.

Наше творче об'єднання має назву «Дзвінкова криниця», з якої кожен спраглий може напитися цілющого мистецтва...

Отже наші бібліотеки сьогодні є важливим інструментом у формуванні української ідентичності. Вони зберігають та поширюють знання, сприяють розвитку освіти та культури, а також формують національну свідомість та патріотизм української нації.

**Бібліотеки закладів професійної (професійно-технічної) освіти
як форпости національної ідентичності**

Наталія Бартко,

методист

Вінницький державний центр

естетичного виховання учнів

професійно-технічних навчальних закладів

Україна, м. Вінниця

У статті йдеться про роль і місце бібліотек закладів професійної (професійно-технічної) освіти у формуванні національної ідентичності, світогляду, громадянської позиції та патріотичного мислення учнів шляхом популяризації історії України, рідного краю, творчості українських письменників, діячів мистецтва, проведення різноманітних творчих та просвітницьких акцій.

Ключові слова: *Вінницький державний центр естетичного виховання учнів ПТНЗ, бібліотеки закладів професійної (професійно-технічної) освіти, національна ідентичність, національні символи, патріотичні акції, літературні вечори, мистецькі проекти.*

The article discusses the role and place of libraries of vocational (vocational and technical) education institutions in the formation of national identity, worldview, civic position and patriotic thinking of students by popularizing the history of Ukraine, their native land, the work of Ukrainian writers and artists, and conducting various creative and educational events.

Keywords: *Vinnitsia State Center for Aesthetic Education of Students of Vocational and Technical Educational Institutions, libraries of vocational (vocational and technical) education institutions, national identity, national symbols, patriotic events, literary evenings, art projects.*

У сучасних умовах, коли Україна веде боротьбу не лише за територіальну цілісність, а й за збереження своєї культурної та духовної самобутності, питання національної ідентичності набуває особливої ваги. Молодь – це майбутнє країни, і саме в освітньому середовищі формується її світогляд, громадянська позиція та патріотичне мислення. Виховна робота в закладах професійної (професійно-технічної) освіти, яку координує Вінницький державний центр естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів, має бути не лише системною, а й глибоко ціннісною.

У цьому контексті бібліотеки виступають не просто як інформаційні центри, а як форпости ідентичності – місця, де молодь має змогу пізнати себе як частину української спільноти. Вони – культурні осередки, що здатні впливати на формування національної свідомості, плекати любов до рідної мови, історії, традицій. Через літературу, мистецтво, історичні джерела та культурні заходи здобувачі освіти знайомляться з творчістю українських письменників, досліджують історію рідного краю, беруть участь у патріотичних акціях, літературних вечорах, мистецьких проектах.

В умовах інформаційної війни книгозбірня – захист, що протистоїть дезінформації, зберігає правдиву історію, популяризує українське слово, традиції, відкриваючи доступ до якісного українського культурного контенту. Саме тому роль бібліотек є стратегічно важливою, бо вони не просто обслуговують освітній процес, а формують культурний і ціннісний фундамент майбутніх поколінь.

Національна ідентичність об'єднує людей у спільноту, дає їм силу зберігати внутрішню цілісність і протистояти зовнішнім загрозам. Це внутрішнє відчуття «я – українець», що проявляється в повазі до національних символів, у щирому прагненні зберігати та розвивати свою культуру.

Національна ідентичність – це не лише культурна пам'ять, а й основа національної безпеки. Як зазначають Горінов П. В. та Драпушко Р. Г., у сучасних умовах вона виконує функцію згуртування суспільства навколо спільних цінностей, символів і традицій (П. В. Горінов, Р. Г. Драпушко, 2022).

Микола Козловець підкреслює, що національна ідентичність – це не статична конструкція, а постійний процес формування основних складових національного буття, який особливо активізується в періоди суспільних трансформацій (М. Козловець, 2020).

У монографії «Українська ідентичність: феномен і засади формування» Степико М. Т. розглядає ідентичність як цивілізаційний бренд нації, що визначає її внутрішню політику та міжнародну позицію (М. Т. Степико, 2011).

У виховному процесі, особливо закладів професійної (професійно-технічної) освіти, формування національної ідентичності є ключовим завданням. Учнівська молодь готується до активного громадянського життя, формуючи світогляд, моральні орієнтири, ставлення до себе як частини суспільства.

Як складова виховного процесу, національна ідентичність – це не абстрактне поняття, а практичний інструмент формування відповідальної особистості, тому бібліотека є тим простором, де молодь може пізнати себе як частину української нації, отримуючи доступ до якісної української літератури, історичних джерел, мистецьких творів. Вона виконує функцію культурного навігатора, допомагаючи підростаючому поколінню відкривати для себе українське слово, традиції, героїв, що слугують прикладом мужності, жертвовності та прояву глибинної любові до власної держави.

Для Вінницького державного центру естетичного виховання учнів ПТНЗ, як координатора виховної роботи бібліотек закладів професійної (професійно-технічної) освіти, одним із ключових пріоритетів є впровадження форматів, які реалізуються через різноманітні форми роботи, що сприяють саме формуванню патріотизму, моральної відповідальності та національної гідності. З цією метою для здобувачів освіти систематично організовується низка заходів національно-патріотичного спрямування: творчі конкурси, літературно-музичні композиції, арт-марафони, флешмоби, патріотичні марафони, уроки мужності, години історичної пам'яті, квести, книжкові виставки, екскурсії, краєзнавчі експедиції, зустрічі з ветеранами, перегляди документальних фільмів тощо.

Упродовж останніх років, реалізуюючи патріотичні, культурні та мистецькі ініціативи Центру, були проведені масові заходи, що стали

підтвердженням того, як слово, образ і дія можуть єднати, надихати та виховувати.

Одним із яскравих прикладів став Арт-марафон відеороликів «Єднаймо душі словом Кобзаря», організований у березні 2025 року. Цей захід продемонстрував, як бібліотека може стати платформою для творчого самовираження молоді, поєднуючи літературну спадщину з сучасними формами мистецтва. У ньому взяли участь 67 здобувачів освіти з 27 закладів професійної (професійно-технічної) освіти Вінницької області, що свідчить про високий рівень зацікавленості та залучення молоді до культурного процесу. Бібліотека виступила як місце зустрічі традиції й сучасності, слова і дії, творчості й патріотизму.

До Дня вишиванки було організовано патріотичний фотофлешмоб «Українська вишиванка – спадок нації» під гаслом: «Вишиванковий портрет Вінниччини». Захід об'єднав понад 100 здобувачів освіти з 26 закладів професійної (професійно-технічної) освіти області, які продемонстрували не лише красу національного вбрання, а й глибоку повагу до українських традицій. Цей флешмоб став візуальним маніфестом єдності, незламності та любові до рідної землі. Молодь одягла вишиванки не як декоративний елемент, а як символ національної ідентичності, що передається через покоління. Кожна світлина – це портрет патріота, сповненого сили духу, гордості за свою країну та прагнення змінювати світ на краще.

Заклик флешмобу «Вдягаймо вишиванки! Покажімо всьому світу красу української культури!» став місією, що завдяки творчості та активній участі формує нову історію України.

Вдалим втіленням національно-патріотичного виховання учнівської молоді став патріотичний батл «Я люблю Україну», який об'єднав активних, талановитих та натхненних здобувачів освіти з семи ЗП(ПТ)О міста. Інтелектуальні баталії розгорнулися на майданчику Вінницького обласного молодіжного центру «Квадрат». Батл складався з п'яти раундів, кожен з яких давав учасникам можливість проявити свою любов до Батьківщини через креативність, ерудицію та командну згуртованість.

З нагоди Всеукраїнського дня бібліотек було реалізовано обласний патріотичний проєкт «Словом до єдності та перемоги, до якого долучились представники 27 закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Учасники – 54 здобувача освіти, котрі через поетичні, відео- та мультимедійні форми висловили своє бачення сучасної України, її героїв, її болю та її незламності. Бібліотека в цьому проєкті постала не просто як сховище книг, а як інтелектуальний і духовний центр, де слово перетворюється на дію, а творчість – на зброю проти байдужості. Це ще один доказ того, що молодь здатна говорити про складне щиро, глибоко і натхненно, а бібліотека – місце, де народжуються нові голоси і нова українська ідентичність.

До Шевченківських днів було ініційовано обласний творчий конкурс буктрейлерів під назвою «Шевченкове слово – непереможна зброя». Захід став інтелектуальною та емоційною подією, що об'єднала учнівську молодь навколо постаті Тараса Шевченка – символу духовної сили українського народу. У конкурсі взяли участь 39 здобувачів освіти з 24 закладів професійної (професійно-технічної) освіти області – члени бібліотечних активів, гуртків та

творчих об'єднань. На розгляд журі було подано 24 буктрейлери, які змагалися в п'яти тематичних номінаціях, розкриваючи різні грані творчості Шевченка – від глибокого гуманізму до пророчого слова, що й сьогодні надихає на боротьбу, єдність і самопізнання.

Захід не лише активізував бібліотечну діяльність, а й перетворив слово Шевченка на своєрідний заклик, здатний достукатися до серця сучасної молоді. Буктрейлери стали медіаформатом патріотичного виховання, де кожен учасник – не просто читач, а творець культурного простору. Це приклад того, як бібліотечна діяльність у системі професійної освіти може стати джерелом духовної єдності, творчого самовираження та патріотичного виховання.

Заходом, що яскраво відобразив цінності національно-патріотичного виховання, став обласний творчий марафон патріотичних постерів-мотиваторів «Будь українцем: читай, думай, спілкуйся українською!» для здобувачів освіти, членів бібліотечних активів, гуртків та об'єднань, бібліотечних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти області в межах відзначення Дня української писемності та мови, 225-річчя з часу видання «Енеїди».

На розгляд журі було подано 22 постери-мотиватори у таких номінаціях: «українська книга: читай, думай, спілкуйся українською» (постер, присвячений окремій книзі); «Час читати: бібліотека – простір для творчості та розвитку (постер, присвячений бібліотеці); «Місце зустрічі – бібліотека» (постер, присвячений бібліотечному заходу); «Будь українцем: читай завжди, читай всюди» (постер, що рекламує читання); «Енеїда» Котляревського – скарбниця народної української мови» (постер, присвячений 225-річчю з часу видання «Енеїди»). У марафоні взяли участь 24 здобувачі освіти з 22 закладів професійної (професійно-технічної) освіти області. Він став творчим змаганням, що підкреслює важливість української мови як інструменту самоідентифікації, духовного збагачення та національної єдності. Кожен постер – це окрема історія, заклик, емоція, що спонукає до дії: читати, думати, говорити українською.

З нагоди символічної дати – 1000 днів з початку повномасштабного вторгнення росії в Україну, заклади професійної (професійно-технічної) освіти Вінницької області активно доєдналися до марафону тематичних виставок, присвячених незламності українського народу, силі духу та єдності в боротьбі за свободу. Кожна виставка стала унікальним простором пам'яті, незламності та віри в перемогу.

У межах співпраці нашого закладу з Вінницькою обласною універсальною науковою бібліотекою імені Валентина Отамановського протягом навчального року було організовано 52 культурно-просвітницькі заходи, що охопили 1084 здобувачі освіти з 8 закладів професійної (професійно-технічної) освіти міста Вінниці.

Серед них – тематичні зустрічі, літературні читання, інтерактивні лекції, майстер-класи, виставки, презентації, дискусійні клуби, а також заходи, присвячені національно-патріотичному вихованню, медіаграмотності, екологічній свідомості та розвитку критичного мислення. Це беззаперечний приклад ефективної синергії освіти й культури, що сприяє формуванню сучасного молодого покоління – освіченого, креативного та відповідального.

Усі заходи – це не просто події, а свідчення живої, дієвої виховної роботи, яка формує патріотичну позицію, сприяє глибшому розумінню молоддю своєї ідентичності, об'єднуючи її навколо національних цінностей, перетворюючи бібліотеку у простір, де слово перетворюється на силу, а творчість – на крок до перемоги.

У складні часи, коли Україна виборює не лише свободу, а й право бути собою, питання національної ідентичності набуває особливої ваги. Це перетворює бібліотеки закладів професійної (професійно-технічної) освіти, де триває безперервний процес утвердження національної свідомості молодого покоління, на простір, в якому зростає громадянин, патріот, носій української культури. Використовуючи їх, як майданчики для творчості, Вінницький державний центр естетичного виховання учнів професійно-технічних навчальних закладів має прекрасну можливість втілювати свої ініціативи, що є яскравим прикладом того, як слово, книга, мистецтво, образ можуть єднати, надихати та виховувати.

Перелік бібліографічних посилань

1. Грушевський, М. Україна і національна ідея // Історія України. – 1991. – № 3. – С. 4–7.
2. Горінов, П. В. Національна ідентичність у контексті безпекових викликів сучасності / П. В., Горінов, Р. Г. Драпушко. – Київ : Інститут стратегічних досліджень, 2022. – 128 с.
3. Костенко, Л. Цитати про Україну та національну гідність // PRO Ідеї. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: proidei.com
4. Левчук, Л. Національна ідентичність як чинник духовного розвитку молоді // Педагогічний дискурс / Л. Левчук. – 2020. – № 28. – С. 112–117.
5. Нагорна, Л. Національна ідентичність: теоретичні засади та український контекст / Л. Нагорна // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2006. – № 3. – С. 5–17.
6. Стецько, Я. Українська національна революція / Я. Стецько. – Київ : Українська видавнича спілка, 2001. – 256 с.
7. Чорновіл, В. Україна починається з тебе // Lux FM. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: lux.fm
8. Козловець М. Національна ідентичність як процес: соціокультурні аспекти / М. Козловець. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2020. – 96 с.
9. Степико, М. Т. Українська ідентичність: феномен і засади формування : монографія / М. Козловець. – Київ : НІСД, 2011. – 240 с.

БІБЛІОТЕКА І СУЧАСНИЙ ЧИТАЧ

УДК 027:028.5:004

Сучасний читач у бібліотечному просторі: характеристики та запити

Інга Шейкіна,

завідувачка відділу абонементу
ВОУНБ ім. В. Отамановського

З початком третього тисячоліття бібліотека трансформується з традиційної книгозбірні у багатофункціональний соціокультурний та інформаційний центр. Ці зміни зумовлені впливом цифрових технологій, глобалізаційних процесів, а також зміною профілю читача. Сучасний користувач прагне до швидкого, зручного та персоналізованого доступу до знань, очікує від бібліотеки нових форм взаємодії та інноваційних сервісів. Водночас бібліотека залишається важливим осередком культури, науки й освіти, поєднуючи функції збереження традицій та впровадження сучасних інновацій.

Ключові слова: бібліотека, читання, сучасний читач, інформація, цифрове середовище, цифрова культура.

At the beginning of the third millennium, the library has been transforming from a traditional book collection into a multifunctional socio-cultural and information center. These changes are driven by the influence of digital technologies, globalization processes, and the evolving profile of the reader. The modern user seeks fast, convenient, and personalized access to knowledge, expecting new forms of interaction and innovative services from the library. At the same time, the library remains an important hub of culture, science, and education, combining the functions of preserving traditions with the implementation of contemporary innovations.

Keywords: library, reading, modern reader, information, digital environment, digital culture.

Метою статті є аналіз читання, взаємозв'язку бібліотеки і сучасного читача, окреслення основних викликів та перспектив розвитку бібліотечних закладів у цифрову епоху.

Читання як соціокультурна практика є важливим показником розвитку культурного капіталу суспільства. В Україні останнє десятиліття характеризується неоднозначними тенденціями: з одного боку, спостерігається загальне зниження рівня регулярного читання серед дорослого населення, з іншого – активізація читацьких практик серед молоді та дітей. У контексті війни читання набуло додаткового значення як способу психологічної саморегуляції та збереження національної ідентичності.

Актуальні емпіричні дані засвідчують, що значна частина дорослого населення України характеризується наступним рівнем читацької активності: в середньому один респондент протягом року прочитує близько 4 книжок обсягом понад 100 сторінок. Близько чверті населення (~23 %) прочитали від 1 до 4 друкованих книг, тоді як понад 10 книжок за рік прочитали лише 14 % опитаних.

У відділі абонементу Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського зростає частка тих, хто читає щоденно: у 2024 році цей показник становив 22 %, що вдвічі перевищує дані 2021 року. Спостерігається поступова диференціація форматів: поряд із друкованими книгами популярності набирають електронні та аудіоформати.

Значною є мовна переорієнтація: понад половина (≈ 64 %) декларують перевагу української мови для читання, тоді як російську відзначають лише 12 % (частіше, це внутрішньо переміщені особи та люди старшого віку). Така динаміка свідчить про інтенсифікацію культурної українізації та зміну мовних практик у користувачів, які раніше розмовляли і читали лише російською мовою.

Опитування серед підлітків демонструють вищий рівень читацької активності порівняно з дорослими: близько половини юнацтва (≈ 53 %) читають щоденно або кілька разів на тиждень. Попри поширення цифрових технологій, домінує використання друкованого формату (≈ 78 %). Канали доступу до літератури варіюють: близько 57 % здійснюють покупки офлайн, тоді як майже половина користується онлайн-сервісами.

У дитячому центрі «Пізнайко», що діє при відділі абонементу (6–17 років) простежується позитивна динаміка: у 2024 році 25 % дітей читають щодня (проти 16 % у 2023), а 41 % – щотижня. Частка тих, хто повністю уникає читання, зменшилася з 15 % до 10 %. Важливим є й мотивуючий аспект: понад половина дітей (≈ 52 %) читають переважно з метою задоволення.

Наявність у сім'ї дорослих із сталими читацькими практиками суттєво пов'язаний з читацькою активністю дітей, що підтверджує роль сімейного культурного капіталу у формуванні читацької поведінки у відділі абонементу ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Значно збільшилась кількість запитів на книги шрифтом Брайля у Центрі обслуговування людей з інвалідністю «INVA-INFORM».

У структурі читацьких практик українців простежується **тенденція до поступового зростання частоти читання. Відбувається мовна переорієнтація** на користь української мови як провідного засобу культурної комунікації.

Форматна диверсифікація (друковані, електронні, аудіокниги) свідчить про адаптацію практик читання до цифрової культури.

Культура цифровізації – це формування суспільства, де цифрові технології використовуються для вирішення повсякденних завдань, навчання, роботи, отримання послуг та співпраці, а також прийняття рішень. Це означає інтеграцію цифрових методів у всі сфери життя для підвищення ефективності, доступності та якості.

Відповідно, Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського активно впроваджує інформаційні технології та розвиває власні електронні інформаційні ресурси (EIP), орієнтуючись на потреби віддалених користувачів.

Сьогодні читач упевнено почувається в цифровому середовищі, що зумовлює розширення дистанційних форм бібліотечно-інформаційного обслуговування. Нині бібліотека дедалі частіше сприймається як соціокультурний простір. Вона перетворюється на майданчик для комунікації,

взаємодії поколінь, обговорення актуальних проблем, реалізації нових проєктів, проведення публічних заходів і, водночас, залишається джерелом доступу до книжкових фондів.

Такі зміни формують підґрунтя для аналізу трансформації читацької аудиторії та розширення уявлень про профіль сучасного користувача обласної бібліотеки. Це, своєю чергою, визначає необхідність розробки інноваційної бібліотечної політики, орієнтованої насамперед на задоволення читацьких потреб.

Нинішній користувач формується в умовах інформаційного суспільства та цифровізації, що визначає його стиль споживання інформації.

По-перше, він орієнтований на **мультимедійність**: текст поєднується з аудіо, відео та інтерактивними форматами. Водночас зростає цінність візуальних форм представлення інформації – інфографік, інтерактивних карт, відеопрезентацій.

По-друге, для сучасного читача характерне **кліпове мислення**. Це означає, що інформація сприймається короткими блоками, швидко відбирається і відсіюється. Бібліотека в такій ситуації має пропонувати стислі анотації, електронні дайджести, рекомендаційні списки.

По-третє, спостерігається прагнення до **персоналізації контенту**. Читач бажає отримувати лише ту інформацію, яка відповідає його інтересам чи професійним потребам. Саме тому бібліотеки активно впроваджують системи рекомендацій, тематичні добірки, індивідуальні консультації.

Крім того, сучасний користувач очікує **дистанційного доступу** до ресурсів. Онлайн-каталоги, електронні бібліотеки, бази даних, доступ до яких здійснюється 24/7, стають стандартом.

Важливою рисою є й **соціальна активність читача**: користувач не тільки споживає, а й створює інформацію. Він залишає відгуки, бере участь у букчеленджах, ділиться власним контентом у соцмережах, стаючи співтворцем бібліотечного середовища.

Трансформація читача зумовлює необхідність змін і в самій бібліотеці. Головними викликами у взаємодії з новим користувачем є:

- **Зміна концепції**: бібліотека перестає бути лише «сховищем книг» і перетворюється на простір комунікації, навчання, творчості.
- **Сервісно-комунікаційна функція**: бібліотекар стає посередником між знанням і користувачем, консультантом та наставником у світі інформації.
- **Комфортне середовище**: поряд із традиційними читальними залами створюються коворкінг-зони, медіатеки, кімнати для групової роботи та неформальної освіти.
- **Інклюзивність**: бібліотека повинна враховувати потреби користувачів з порушенням зору, слуху чи мобільності. Це передбачає адаптовані видання, аудіокниги, безбар'єрний доступ.
- **Розвиток інформаційної грамотності**: сучасна бібліотека стає центром медіаосвіти, допомагаючи користувачам орієнтуватися у потоці інформації, розпізнавати фейки, критично мислити.

Таким чином, бібліотека має реагувати на динамічні зміни, впроваджуючи інновації й водночас зберігаючи гуманістичну місію.

Технологічні зміни стали головним чинником трансформації бібліотек. Найбільш актуальні напрямки:

- **Штучний інтелект (AI) і машинне навчання:** аналіз запитів користувачів, автоматичні рекомендації, інтелектуальні пошукові системи.
- **Доповнена та віртуальна реальність (AR/VR):** інтерактивні екскурсії бібліотекою, віртуальні виставки, AR-додатки для навігації.
- **Гейміфікація:** інтерактивні квести, букчеленджі, вікторини, що стимулюють інтерес до читання.
- **Соціальні мережі:** просування бібліотечних послуг, комунікація з молоддю, створення спільнот за інтересами.
- **Хмарні технології та мобільні застосунки:** зручний доступ до фондів у будь-який час і з будь-якого місця.

Усе це робить бібліотеку конкурентоспроможною в епоху цифрових медіа і дозволяє їй зберігати актуальність.

Окрім інформаційної функції, сучасна бібліотека виконує роль соціокультурного осередку. Вона організовує і проводить конференції, круглі столи, зустрічі з відомими особистостями, бібліотечні акції, **мистецькі заходи, клуби за інтересами, дискусійні платформи**, виступає майданчиком для культурного діалогу.

Бібліотека активно розвиває напрями **неформальної та інклюзивної освіти:** проводить тренінги, курси цифрових навичок, мовні клуби.

Особливу увагу приділено **збереженню культурної спадщини.** Цифровізація рідкісних видань, створення електронних архівів забезпечує доступність для широкого кола користувачів і водночас збереження унікальних матеріалів.

Через партнерства з університетами, культурними центрами та громадськими організаціями бібліотека стає частиною єдиної екосистеми розвитку громади.

Висновки:

Сучасний читач змінює уявлення про бібліотеку, формуючи нові вимоги та очікування. У відповідь Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського трансформується у простір, де поєднуються знання, інновації та культура. Вона не лише надає доступ до інформації, а й виступає платформою для комунікації, навчання, творчості та соціальної взаємодії.

Майбутнє бібліотек полягає в гармонійному поєднанні технологічних інновацій і гуманістичної місії. Саме бібліотека здатна забезпечити суспільству рівний доступ до знань, сприяти розвитку критичного мислення та культурного збагачення, залишаючись незамінним інститутом у цифрову епоху.

Перелік бібліографічних посилань

1. Forbes Україна. (2023, 12 жовтня). *Як читають українці під час вторгнення: частка людей, які читають книжки щодня, зросла вдвічі.*
URL: <https://forbes.ua/news/yak-chitayut-ukrainsi-pid-chas-vtorgnennya->

chastka-lyudey-yaki-chitayut-knigi-shchodnya-zrosla-vdvichi-doslidzhennya-uik-12102023-16629

2. The Village Україна. (2023, 14 вересня). *Близько половини української молоді читає книжки щодня або декілька разів на тиждень*. URL: <https://www.village.com.ua/village/culture/culture-news/355565-blizko-polovini-ukrayinskoyi-molodi-chitae-knigi-schodnya-abo-dekilka-raziv-na-tizhden>
3. Кравченко А. (12 грудня 2024). Українці читають, але є нюанси. *Українська правда* <https://life.pravda.com.ua/culture/skilki-i-chogo-chitayut-ukrajinci-analiz-doslidzhennya-uik-305345/>
4. Освіторія. (2024, 20 листопада). *Скільки і що читають діти: дослідження від Інституту української книги*. URL: <https://osvitoria.media/news/skilky-i-shho-chytayut-dity-doslidzhennya-vid-instytutu-ukrayinskoyi-knygy>
5. Палеха Ю. І. (2014). Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. *Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору»* <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/422>
6. Скорбякіна Ж. А. (2021). Сучасний читач та відвідування бібліотек в цифрову епоху. *Міжнародна наукова конференція «Бібліотека. Наука. Комунікація. Від управління ресурсами – до управління знаннями»* <http://conference.nbu.gov.ua/report/view/id/1164>
7. Суспільне Культура. (2024, 8 січня). *Читають менше, але українською. Скільки книжок на рік прочитали українці*. URL: <https://suspilne.media/culture/901227-citaut-mense-ale-ukrainskou-skilki-knizok-na-rik-procitali-ukrainci-ta-ukrainki>
8. Український інститут книги (2023). *Дослідження читання в Україні*. Київ: УІК. <https://ubi.org.ua/uk/activity/doslidzhennya/doslidzhennya-2023>.
9. Читомо. (2023, 15 жовтня). *Відсоток українців, які читають українською мовою, подвоївся за п'ять років*. URL: <https://chytomo.com/en/percentage-of-ukrainians-who-prefer-to-read-in-ukrainian-has-doubled-in-five-years>

УДК 024:316.7]:027.53(477.44)"364"

Бібліотека і читач під час війни

(за матеріалами досліджень)

Наталія Крисько,

завідувач відділу маркетингу, реклами
та соціокультурної діяльності
ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті подано результати маркетингового дослідження «Бібліотека і користувач під час війни», яке доводить важливість вивчення потреб цільової аудиторії обласної наукової бібліотеки в умовах викликів, породжених війною. Виявлені пропозиції запропоновані для забезпечення якісного бібліотечного обслуговування користувачів.

The article presents the results of the marketing research “Library and User in Time of War,” which demonstrates the importance of studying the needs of the target

audience of a regional scientific library in the face of the challenges posed by war. The identified suggestions are offered to ensure quality library services to users.

Ключові слова: *ВОУНБ ім. В. Отамановського, обласна наукова бібліотека, бібліотечне обслуговування, користувач, послуги, клієнтоорієнтованість бібліотеки, маркетингове дослідження.*

Keywords: *Vinnitsia regional universal scientific library named after Valentyn Otamanovskiy, regional scientific library, library service, user, services, library customer-oriented approach, marketing research.*

Дослідження, організоване відділом маркетингу, реклами та соціокультурної діяльності ВОУНБ ім. В. Отамановського, проводилося упродовж 2–3 кварталів 2025 року на базі структурних підрозділів та вебсайту бібліотеки. Метою дослідження було виявлення змін щодо практик обслуговування користувачів під час воєнного стану в Україні.

Відділ поставив перед собою завдання вивчити інформацію про інтереси користувачів бібліотеки в умовах війни, виявити їх запити та ступінь задоволення, визначити коло їх інформаційних потреб, проаналізувати ступінь задоволення у бібліотечних послугах задля покращення якості їх надання, підвищити рівень обізнаності бібліотекарів про потреби в бібліотечних послугах користувачів книгозбірні.

Сьогодні українське суспільство протистоїть широкомасштабному вторгненню росії, її підступній агресії, яка назавжди змінила наше життя. Війна, що триває в Україні понад три роки, вплинула на всі без винятку сфери життя українців, навчила швидко реагувати на зміни, приймати рішення в умовах невизначеності та ризиків. Воєнний стан вплинув на емоційний стан, побут і повсякдення, громадську думку, міжлюдські стосунки, соціально-економічне становище, зайнятість та громадську активність українців. Війна переінакшила наші будні, змінила наші бажання, інтереси, потреби, в тому числі й у бібліотечних послугах.

Відтак, сучасний період соціальної трансформації суспільства, висуває перед бібліотекою завдання вибору напрямів і функцій розвитку їх суспільної життєдіяльності з урахуванням загальнолюдських та національних пріоритетів.

При таких умовах ВОУНБ ім. В. Отамановського прийняла виклики, породжені війною та шукає рішення для подолання існуючих проблем і загроз. Прагнучи зібрати дані про потреби та інтереси своїх користувачів у бібліотечних послугах, книгозбірня провела власне маркетингове дослідження «Бібліотека і користувач під час війни».

Дослідження здійснювалося методом анкетного опитування (друкованого) та онлайн-опитування (з використанням сервісу Google) на головній сторінці вебсайту ВОУНБ ім. В. Отамановського згідно з розробленою анкетною «Бібліотека і користувач під час війни», яка включала 13 основних запитань.

У дослідженні взяли участь 478 користувачів бібліотеки, з них: члени родин учасників бойових дій – 140 (29%), 84 (17,6%) ВПО та ветерани ЗСУ – 44 (9%). Подаємо соціально-демографічні характеристики респондентів. За віком розподіл учасників дослідження такий: 14–18 років – 56 (11,7%), 19–35 років –

121 (25,3%), 36–50 років – 149 (31,2%) і понад 50 – 152, що складає 31,8% опитаних.

За рівнем освіти розподіл респондентів такий: повну загальну середню освіту мають 8 (1,7%), професійно-технічну освіту мають 10 (2,1%), фахову передвищу освіту мають 12 (2,5%), перший (бакалаврський) рівень вищої освіти – 111 (23,2%), другий (магістерський) рівень вищої освіти – 299 (62,6%). Респонденти з початковим рівнем (короткий цикл) вищої освіти, не брали участі в дослідженні. Відповідно до статі в дослідженні взяли участь: чоловіки 192 (34,8 %), жінки – 312 (65,2%).

За професійними характеристиками та родом зайнятості респонденти розділилися так: студенти 127 (26,6%), пенсіонери 88 (18,4%), підприємці 51 (10,7%), освітяни /педагоги, викладачі, учителі / 36 (7,5%), психологи 28 (5,9%), безробітні 27 (5,7%), лікарі 19 (4%), медичні працівники 17 (3,6%), фармацевти/провізори 15 (3,1%), військові 14 (2,9%), соціальні працівники 12 (2,5%), менеджер продажів/продавці 10 (2,1%), консультанти інтернет-магазинів 8 (1,7%), науковці 7 (1,5%), бухгалтери 6 (1,3%), художники 3 (0,6%), інженери-механіки 3 (0,6%), водії 3 (0,6%), журналісти 2 (0,4%), мистецтвознавець 1 (0,2%) та керівник громадського музею 1 (0,2%).

ВОУНБ ім. В. Отамановського наразі є важливою інституцією, яка сприяє розвитку особистості та суспільства, слугуючи центром освіти, культури та інформації. Вона забезпечує вільний доступ до інформаційного простору та знань, підтримує навчання користувачів, розвиває інформаційну культуру та соціальну активність.

Дослідження довело, що половина опитаних, а це 244 (51%), є активними користувачами бібліотечних послуг і відвідують бібліотеку один раз на місяць. Респонденти майже однаково відповіли на запитання щодо відвідування бібліотеки один раз у шість місяців і декілька разів на рік – це відповідно 101 (21%) і 106 (22%). Відрадно, що серед опитаних користувачів є такі, які відвідують заклад щоденно – 8 (1,7%) та щотижня – 19 (4%).

Аналіз дослідження показав, що під час війни, в більшості користувачів бібліотеки читацькі потреби зазнали змін, про це зазначили 381 (79,7%) учасник дослідження, 63 (13,2%) респонденти не змінили свої читацькі вподобання та 34 (7,1%) користувачі не змогли дати відповідь щодо змін у читацьких потребах.

Дослідження дозволило з'ясувати пріоритетні мотиви відвідування бібліотеки його учасниками. Респонденти вибирали по декілька варіантів відповіді з даного запитання. Самоосвіті та навчанню приділяють увагу 317 (66,3%) респондентів, майже такий же кількості опитаних цікаво проводити дозвілля в бібліотеці 311 (65%); саме в книгозбірні можуть отримати інформацію про нову та актуальну літературу 229 (48%) користувачів; користуватися мережею «Інтернет» приходять до бібліотеки 78 (16,3%) респондентів; наукова діяльність приваблює 57 (12%), однакова кількість, а це 14 (3%) респондентів, відвідують бібліотеку завдяки громадській та виробничо-комерційній діяльності.

Як бачимо, мотиви звернень до ВОУНБ ім. В. Отамановського дуже різні, але для більшості користувачів вона є одним із основних джерел інформації, центром самоосвіти, навчання та проведення дозвілля.

На сьогодні у фонді ВОУНБ ім. В. Отамановського читачам доступно чимало літературних творів у найрізноманітніших жанрах. Завдяки цьому кожен може зробити вибір з урахуванням особистих інтересів та вподобань. За даними дослідження виявлено, що найпопулярнішим жанром книг для користувачів бібліотеки є художня література, про що сказали 384 (80%) респондентів.

Водночас 196 (41%) опитаних користувачів прагнуть краще зрозуміти себе та інших, вивчають людську психіку, поведінку, емоції та міжособистісні стосунки, вони мають інтерес до психологічної літератури. Помітною популярністю серед учасників дослідження є видання історичної тематики, така література цікава 173 (36%) респондентам. Аналіз довів, що 137 (29%) користувачів бібліотеки цікавляться професійною літературою, яка допомагає розібратися в собі, наводить інструменти для кар'єрного розвитку, дає поради, які дозволять почуватися успішнішими в роботі. До медичної літератури прихильні 98 (21%) респондентів.

Отже, за результатами дослідження розради в книжках шукає більша частка учасників дослідження, вона надає перевагу художній літературі.

Успіх розвитку бібліотеки визначають фактори, пов'язані з унікальністю її, знанням потреб користувачів, взаємодією з ними. Це змінює професійні орієнтири комунікаційної взаємодії бібліотекарів і користувача, як рівних партнерів, які є носіями певних соціальних ролей у процесі бібліотечного обслуговування. Ключовим аспектом успіху бібліотеки є задоволення потреб її користувачів, надання таких бібліотечних послуг, які відповідають бажанням, потребам і очікуванням тих, хто прийшов до бібліотеки. Згідно з аналізом дослідження видно, що 465 (97%) респондентів задовольняють свої інтереси в якості користувачів бібліотеки і тільки 13 (3%) частково їх задовольняють.

Відрадно, що майже всі учасники дослідження позитивно оцінюють роботу бібліотеки та вважають її корисною для себе.

Якість діяльності обласної наукової бібліотеки – це об'єктивна й оціночна категорія, яка характеризує ступінь відповідності бібліотечних ресурсів та інформаційно-комунікаційних послуг потребам користувачів.

Респондентам було запропоновано оцінити якість бібліотечного обслуговування. Приємно констатувати, що показники, які залежать від праці бібліотекаря, були оцінені досить високо: 396 (82,8%) – «відмінно», 79 (16,5%) – «добре». Задовільно оцінили роботу бібліотеки лише 3 (0,6%) учасники дослідження.

Якість обслуговування користувачів для ВОУНБ ім. В. Отамановського в зоні особливої уваги, адже це головний критерій оцінки роботи бібліотеки, результат, за яким користувач визначає доцільність і корисність звернення до її послуг. Аналіз інформації, отриманої у ході дослідження щодо якості бібліотечної діяльності, буде спрямований на забезпечення підвищення ролі бібліотеки в наданні її послуг користувачам.

Знайти розуміння, допомогу та підтримку – так важливо і так цінно сьогодні, коли в Україні йде війна. Підтримка психічного здоров'я людини стала одним із пріоритетних завдань державної політики. Тож аналіз дослідження показав, що ВОУНБ ім. В. Отамановського наразі є не лише місцем для збереження та видачі книг, а й простором для комунікації, навчання,

емоційного відпочинку та психологічного комфорту. Так, відзначили 469 (98,1%) учасників дослідження, й лише 9 (1,9%) користувачам важко дати відповідь на це запитання. Це свідчить про те, що напрацьований бібліотекою новий формат обслуговування, відповідно до сучасних реалій, задовольняє її користувачів.

В умовах воєнного стану помітно змінилися і соціальні функції ВОУНБ ім. В. Отамановського, що спонукало до оновлення професійних якостей та компетентностей її фахівців, трансформації їх бібліотечної освіти.

Для ефективного обслуговування користувачів важливі саме професійні якості бібліотекаря. Дослідження показало, як респонденти здійснили оцінку професійних та особистих характеристик бібліотекарів:

компетентні у своїй професії – 470 (98,3%)

соціально-комунікативні – 431 (90%)

інформаційно-компетентні – 314 (66%)

ініціативні – 237 (49,5%)

відповідальні – 248 (52%)

дисципліновані – 221 (46%)

морально-етичні – 211 (44%)

конфліктні – 2 (0,4%)

Позитивним є те, що учасники дослідження відмітили професіоналізм бібліотекарів, який включає в себе глибокі знання про бібліотечні фонди, вміння працювати з інформаційними технологіями, а також високий рівень комунікативних навичок та етичних якостей, які сприяють ефективній взаємодії з користувачами.

Така висока оцінка професійних та людських якостей бібліотекарів, за яку ми надзвичайно вдячні нашим користувачам, – стимул для нас ставати ще кращими і наполегливішими у своїй діяльності.

Бібліотечні заходи в період війни є важливими та потрібними. Вони виконують кілька ключових функцій, включаючи підтримку населення, збереження культурної спадщини та сприяння адаптації до нових умов.

Дослідження довело, що воєнний стан, який діє наразі в Україні, став причиною посилення інтересу користувачів бібліотеки до заходів із психологічної підтримки, про що сказали 358 (75%) учасників дослідження. Як бачимо, серед мотивів звернень до бібліотеки 347 (73%) користувачів приваблює можливість провести з користю своє дозвілля, поспілкуватись з однодумцями, розширити свій кругозір тощо. Як виявив аналіз, більша частина респондентів 311 (65%) зацікавлена творчими майстер-класами. Однакова кількість респондентів, що складають половину опитаних, цікавляться інформаційними зустрічами 239 (50%) та презентаціями книг за участю авторів 239 (50%). Освітні програми потрібні для 233 (49%) учасників дослідження. Виставками мистецьких робіт цікавиться 191 (40%) опитаних. Читання художніх книг, тобто «бібліотерапія» корисна для 276 (58%). Зацікавлені відвідуванням гуртків та клубів за інтересами 118 (25%) респондентів.

Із поставлених запитань учасники опитування мали можливість дати відповідь одразу на декілька з них. Як свідчить аналіз дослідження, вони все частіше звертаються до бібліотеки з метою вирішення психологічних проблем,

подолання психоемоційного дискомфорту, викликаних негативними наслідками війни в Україні.

Електронні ресурси ВОУНБ ім. В. Отамановського націлені на значне полегшення доступу до інформації про діяльність бібліотеки пропонуючи користувачам зручність, швидкість пошуку та різноманітність контенту. Як респонденти використовують електронні ресурси для своїх інтересів і потреб з'ясувало дослідження.

На запитання анкети «Які з електронних ресурсів бібліотеки є для Вас актуальними?» користувачі дали перевагу сторінці в соціальній мережі «Фейсбук», про це сказали 245 (51%) учасників дослідження, 227 (47%), майже половина опитаних, надають перевагу вебсайтові бібліотеки. Зокрема із ресурсів вебсайту їх найбільше цікавить план заходів 117 (51,5%), користування е-каталогом 89 (39,2%) та е-бібліотекою зацікавлені 21 (9,3%) респондент.

Серед користувачів, які брали участь у дослідженні, досить низький відсоток таких 4 (0,8%), що зацікавлені блогом відділу краєзнавства та 2 (0,4%) блогом «INVA-INFORM».

Це досить низький рівень обізнаності та інтересу користувачів бібліотеки до цих ресурсів.

Одним із основних завдань ВОУНБ ім. В. Отамановського – бути гнучкою структурою, яка весь час розвивається та вдосконалюється, оперативно реагуючи на зміни користувацьких потреб. Не може не радувати той факт, що всі респонденти дослідження підтвердили рівні можливості в отриманні інформації та використанні бібліотечних ресурсів, незалежно від їхніх соціальних, економічних, освітніх, інтелектуальних, психологічних або фізичних особливостей.

Важливо знати, чим бібліотека корисна й цікава користувачу, щоб підтримувати і розвивати відповідні напрямки діяльності. Та не менш важливо вивчати незадоволений попит користувачів щодо різних аспектів функціонування бібліотеки.

Аналіз дослідження довів, що учасники опитування вбачають розвиток бібліотеки в таких напрямках:

- просвітницька робота 281 (59%);
- сприяння ментальному здоров'ю (зустрічі з психологами, тренінги тощо) 261 (55%);
- розвиток документних ресурсів (фонд бібліотеки) – 237(50%);
- тренінгова робота щодо доступу до цифрових послуг – 83 (17,4%);
- розвиток інтелектуально-наукової діяльності (усноісторичні – дослідження, конференції, наукові видання тощо) – 79 (17%);
- краєзнавча діяльність 91 (19%);
- клубна та гурткова робота 63 (13%);
- проєктна діяльність 18 (4%);
- книгознавчі дослідження 16 (3,3%).

Досліджуючи напрямки розвитку бібліотеки як інформаційного центру в сучасних умовах війни, важливо враховувати думки відвідувачів бібліотеки. Аналіз показав, що респонденти віддають перевагу просвітницькій роботі, зустрічам з психологами, тренінгам, розвитку документних ресурсів,

усноісторичним дослідженням тощо. Важливим напрямком розвитку бібліотеки вони вважають також діяльність клубів за інтересами, які діють при бібліотеці, та сприяють розвитку творчої самореалізації особистості.

Думка користувачів щодо шляхів поліпшення роботи бібліотеки дуже важлива для ефективного функціонування закладу. Серед пропозицій були рекомендації покращення інтер'єру в приміщеннях, осучаснення їх, а також оновлення технічного оснащення, зокрема комп'ютерів у залах обслуговування. Застаріла техніка впливає на якість надання безкоштовних бібліотечних і платних послуг бібліотеки. Частина учасників дослідження пропонує оновлення бібліотечного фонду сучасними виданнями з різних галузей знань.

Більшість респондентів висловили подяку бібліотекарям за високий рівень обслуговування, надання інформації, проведення заходів тощо. Респонденти зауважили, що на якість роботи бібліотекаря впливає заробітна плата й побажали працівникам отримувати гідну оплату праці.

У низці поодиноких побажань були:

- підвищувати ефективність використання документів, популяризувати наявні видання у фонді бібліотеки;
- активізувати роботу щодо поінформованості користувачів про послуги бібліотеки;
- формувати в книгозбірні сприятливі умови для популяризації книги, читання, знань, особливо серед молоді, створювати умови для підвищення читацької активності, рівня культурної компетентності користувачів;
- здійснити розробку заходів щодо систематичного рекламування послуг бібліотеки, вільного користування електронними ресурсами як обласної наукової бібліотеки, так і провідних бібліотек України;
- під час екскурсій влаштовувати зустрічі з письменниками, проводити вікторини та інтерактивні ігри для дітей;
- проводити майстер-класи для користувачів щодо користування вебсайтом бібліотеки, ознайомлення з бібліотечними блогами;
- організовувати заняття з гімнастики для жінок, танцювальні гуртки;
- посилити бібліотечну рекламу щодо запланованих бібліотечних подій тощо.

Висновок: Аналіз дослідження довів, що ВОУНБ ім. В. Отамановського є важливим осередком культури, який безоплатно надає користувачам не лише інформаційні послуги, але й сприяє розвитку інтелектуального та творчого потенціалу особистості.

Дослідження довело, що для значної частки респондентів, ВОУНБ ім. В. Отамановського є центром спілкування, місцем для проведення психологічних консультацій, творчих занять та інших заходів, які сприяють їх навчанню, самоосвіті, проведенню дозвілля тощо. Проте, користувачі рекомендують створити в бібліотеці більш комфортні умови, атмосферу неформального спілкування за рахунок значного зниження рівня офіційності та збільшення ступеня довіри у взаємовідносинах. Також, переконливою є думка учасників дослідження, що бібліотека наразі повинна бути «третім місцем», відокремленим від щоденних справ, де можна відпочити тілом і душею, не віртуально, а реально, тобто простором для життя.

Як показало дослідження, ті бібліотечні події та заходи, які бібліотека урізноманітнила під час повномасштабної російсько-української війни в Україні, позитивно сприймають її користувачі. Вони відзначили, що в цей складний для країни час, така діяльність відіграє значну роль у підтримці їх ментального здоров'я, підсиленню знань та соціальній допомозі.

Саме в умовах війни, на думку учасників дослідження, важливо, щоб ВОУНБ ім. В. Отамановського забезпечила соціальне партнерство, соціальну та інформаційну рівність з наданням безбар'єрних інформаційно-консультативних послуг.

Для ефективного функціонування закладу важливо враховувати потреби користувачів, які стосуються шляхів розвитку бібліотеки. Читачі висловили побажання, щоб бібліотека поповнювала свій фонд творами сучасних українських авторів, технічною, науково-популярною літературою, книгами для підлітків, а також документами на електронних носіях. Респонденти мріють про осучаснення інтер'єру приміщень бібліотеки. Бажають чути поради бібліотекаря щодо вибору книг.

Дослідження довело, що електронні ресурси бібліотеки, а саме сайт та сторінки у соціальній мережі «Фейсбук», сприяють наданню швидкого онлайн-доступу до інформації та електронних ресурсів. Це задовольняє інформаційні потреби користувачів у сучасних умовах незалежно від їх місця і часу.

При загальній позитивній оцінці, анкетування виявило і проблеми, над якими ще потрібно працювати. Викликає стурбованість недостатній рівень самостійних навичок роботи користувачів бібліотеки з вебсайтом та електронними джерелами інформації. Недоліком є й те, що більшість учасників опитування не користуються блогами бібліотеки. Над цим питанням бібліотекарям потрібно працювати та посилити інформування про ці ресурси, що дозволить бібліотеці привабити нових читачів.

Серед респондентів, які взяли участь у дослідженні, більшість – жінки. Найбільш читаючою виявилась вікова група – «понад 50». Аналіз виявив високий освітній статус учасників опитування. Про це свідчать обґрунтовані відповіді респондентів на більшість запитань анкети. За рівнем освіти лідирують учасники дослідження з другим (магістерським) рівнем вищої освіти. Отже, група респондентів представлена всіма категоріями громадян за віковим складом, освітнім рівнем і статтю, що дозволяє стверджувати про репрезентативність проведеного дослідження.

Підсумки дослідження «Бібліотека і користувач під час війни» дають підстави стверджувати, що в умовах сьогодення бібліотека набула особливої ваги серед її наявних та потенційних користувачів.

Саме зрізи дослідження дозволили бібліотеці відстежити думки, інтереси та потреби її користувачів. Це дає розуміння, як змінюється суспільство та підтверджує важливість проведення даного дослідження в період воєнного стану. Будь-яка інформація – це зброя!

Результати дослідження сприятимуть трансформаційним змінам бібліотеки, зокрема плануванню бібліотечних заходів, створенню комфортних умов щодо якісного надання послуг, завдяки яким користувачі книгозбірні та мешканці міста зможуть задовольнити свої потреби.

Список використаних джерел

1. Амонс, С. Е., Красняк О. П. Маркетингові дослідження ринку і його структурних елементів: теоретичний аспект [Електронний ресурс]. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.106> (дата звернення: 30.03.2023).
2. Барабанова, В. В. Маркетингові дослідження [Текст]: навч. посіб. Кривий Ріг: ДонНУЕТ, 2020, 136 с.
3. Григор, А. В. Дослідження інструментальних стратегій маркетингу. Актуальні проблеми економіки, 2021. 2 (44), с. 47-52.
4. Крикавський, Є. В., Косар Н. С., Мних О. Б., Сорока О. А. Маркетингові дослідження. Львів, Нац. ун-т “Львівська політехніка”, “Інтелект-Захід”, 2004. 288 с.
5. Кунанець, Н. Впровадження комплексу маркетингових комунікацій у НТБ Національного університету «Львівська політехніка» / Н. Кунанець, А. Ржеуський // Вісн. Кн. палати. – 2013. – №8. – С. 1–5.
6. Самохіна, Ж. Маркетингові комунікації у бібліотечно-інформаційній діяльності / Ж. Самохіна // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – 2015. – Вип. 42. – С. 103–114.
7. Старостіна, А. О. Маркетингові дослідження національних і міжнародних ринків: Підручник / А. О. Старостіна. – Київ : ТОВ «Лазарит-Поліграф», 2012. – 480 с.

УДК 001.895.- 024

Інновації бібліотеки в обслуговуванні користувачів

Леся Ткаченко,

завідуюча відділом обслуговування

КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради»

У статті подано інформацію про різноманітні форми роботи КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» для користувачів нашої бібліотеки, використання нових методів роботи та цікавих заходів для них.

Ключові слова: *бібліотека, сучасний читач, обслуговування, інноваційні послуги.*

The article presents information about various forms of work carried out by the Municipal Institution “Public Library of the Kryzhopil Settlement Council” for its users, as well as the use of new working methods and engaging activities for them.

Keywords: *library, modern reader, services, innovative services.*

Сучасна бібліотека – це не тільки читання, це центр розвитку та цікавого часопроведення із залученням інтерактивних технологій. Це комфортний, привітний і технічно обладнаний інформаційний центр, що має безліч ресурсів для робочих та повсякденних справ кожного користувача. Це також місце, де можна поспілкуватися з друзями, провести ділову зустріч, взяти участь у культурних заходах для дітей і дорослих [1].

У наш час, коли комп’ютерні технології активно розвиваються, бібліотека також має йти в ногу з життям.

У добу цифрових технологій бібліотеки перетворюють себе. Перед ними постають питання: що повинно бути в бібліотеці, яка форма спілкування є

найбільш привабливою для молоді. Від бібліотеки вимагається все більше – вийти за рамки обміну книжками і перетворитися на громадські центри.

З упевненістю можемо сказати, що нашій бібліотеці це вдалося.

Наша бібліотека об'єднує людей різних вікових категорій, створює умови для спілкування, обміну досвідом та ідеями.

Бібліотека відіграє важливу роль у збереженні та поширенні культурної спадщини. Нові інформаційні технології дають змогу розв'язати деякі проблеми зберігання фондів і обслуговування, тобто задоволення потреб користувачів, збільшити обсяг інформації, яка збирається та зберігається, прискорювати пошук, розширити діапазон функцій бібліотек, подолати просторові й часові бар'єри – а отже, зробити більш доступною інформацію, яка міститься у фондах бібліотек у будь-якому місці земної кулі.

Сучасний читач очікує від бібліотеки широкого доступу до світових інформаційних ресурсів, включаючи електронні, адже у XXI столітті люди опанували різноманітну сучасну техніку, вільно володіють комп'ютером та інтернетом [2].

Наші читачі стають більш критичними, вимагаючи якісну інформацію та можливість її перевірки, та прагнуть брати участь у житті бібліотеки, різноманітних заходах, які вона організовує, пропонувати ідеї.

Задовольняючи інформаційні потреби користувачів, ми завжди враховуємо зміни, що відбуваються в молодіжному середовищі, системі освіти, технологіях і в суспільстві.

Сучасна молодіжна аудиторія найбільш охоче бере участь в інтерактивних заходах: рольових і мультимедійних іграх, акціях, конкурсах, тренінгах, онлайн-опитуваннях та анкетуваннях.

Працівники бібліотеки для відвідувачів систематично вдосконалюють:

- культурно-просвітницьку діяльність,
- програмно-проектну діяльність,
- просування книги та читання,
- бібліотечне обслуговування ВПО,
- просування бібліотек та бібліотечних послуг,
- краєзнавча діяльність.

Література є одним із важливих інструментів розвитку інтелектуального потенціалу людини. Друкований або електронний текст зберігає в собі основи культури суспільства. На рівні держави розроблена та реалізується стратегія розвитку читання на період до 2032 року «Читання як життєва стратегія». В головній бібліотеці КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» сформували досвід популяризації літератури та читання через оригінальні форми, реалізацію власних (розмовний клуб «Говорімо українською») та регіональних проєктів. Увага акцентується на особливостях просування читання серед різних груп населення громади та внутрішньо переміщених осіб, що тимчасово проживають на Крижопіллі.

Традиційно до ювілеїв, днів народження та днів пам'яті українських письменників бібліотекарі проводять літературні вечори, літературні години з метою глибшого знайомства читачів із творчістю літераторів.

Постійно висвітлюємо нові книги, які надходять до бібліотеки, на сторінці Facebook, також на сторінках у соціальних мережах, ведемо онлайн-

рубрику Літінфо, де повідомляємо про нові надходження до бібліотеки та цікаві факти з біографії письменників. І при цьому найважливіша роль належить книзі. Тому традиційні заходи проведені до тижня юнацького та дитячого читання зацікавлюють юних користувачів бібліотек.

Для них організовувались книжкові виставки, бібліошопінги, акції-поради, рекомендації бібліотекаря:

«Читайте з нами Українське»

«Даремно часу ви не гайте! Ось ці книги прочитайте»

«Українське – це модно! Тримаємо культурний фронт».

«У кадрі – книга»

«Селфі з улюбленою книгою»

Напередодні Дня української писемності та мови працівниками КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» проведено мовознавчий турнір «О, серце моє, рідна мово!» для учнів 8-В класу ліцею № 1. До 95-річчя від дня народження Ліни Костенко було проведено поетичний вечір «Дивовижні струни поезії», традиційні Шевченківські читання мали назву «Поетичний меседж поколінь».

Успіхом у молоді користуються вуличні акції, книжкові виставки та флешмоби бібліотеки:

- флешмоб до Дня української хустки: «Хустка єдності – символ нації»,
- флешмоб до Дня Соборності України «Єдність українців»,
- вулична акція до Дня Європи «Як добре ти знаєш Європу?»,
- опен-ейр до Дня молоді «Молодь України читає»,
- виставка-інсталяція «Незалежна Україна – наша рідна Батьківщина».

Ці заходи мають велике значення для розвитку духовності та патріотичного виховання підростаючого покоління.

До Всеукраїнського Дня бібліотек проведено квест «В Країні ВООКляндії», для учнів 11 класів ліцею № 1.

Кожного року проводимо екскурсії до бібліотеки для першокурсників будівельного ліцею «Місце зустрічі – бібліотека».

Зараз приділяється багато уваги ментальному здоров'ю. У межах Всеукраїнської програми ментального здоров'я «Ти Як?» проходять різні заходи. Під час їх проведення учні дізнаються, як боротися зі стресом, вчать пізнавати себе та своїх однолітків, ефективно та толерантно спілкуватися і співпрацювати у команді.

Працівники головної бібліотеки проводили:

- Години спілкування: «Я піклуюсь про своє здоров'я», «Етика взаємодії у період стресу»,
- Вуличну акцію «Подаруй мені посмішку»,
- Бесіду «Ментальне здоров'я, як його зберегти?»
- «Турботливе спілкування серед однолітків».

На базі головної бібліотеки періодично проводились зустрічі, тренінги мобільної команди Гуманітарної організації INTERSOS з підтримки внутрішньо переміщених осіб та місцевого населення громади, а саме:

- «Насильству немає виправдання»,

- «Міжнародний день захисту прав жінок 8 БЕРЕЗНЯ. Історія виникнення»

При бібліотеці діє жіночий клуб «Гармонія або життя в балансі». Учасники клубу жінки та дівчата. На засіданнях клубу учасники навчаються слухати себе, керувати емоціями і позбавлятися стресу, обмінюються досвідом та пізнають для себе щось нове, організують майстер-класи, арт-терапії.

Зі зміною часу, впровадженням у життя новітніх технологій, кожна бібліотека вважає необхідним використовувати можливості рекламних засобів з метою привернути увагу до бібліотеки та її інтелектуальної продукції.

Тому ми стали працювати в проєкті «Бібліотека – хаб цифрової освіти населення».

Хаби цифрової освіти – це бібліотечний простір, куди може завітати кожен громадянин та безкоштовно отримати доступ до платформи «Дія. Цифрова освіта», щоб пройти навчання з цифрової грамотності, отримати консультації й допомогу з боку працівників.

У День безпечного Інтернету у головній бібліотеці було проведено:

- ❖ тематичну годину «Безпечний інтернет: як уникнути неприємностей у мережі»,
- ❖ урок медіаграмотності «Як не заблукати в мережі»,
- ❖ тематичну годину «Безпечний інтернет».

Завдяки таким заходам, молодь має можливість більше дізнатися про програмування, інформаційні технології, побачити комп'ютер «зсередини», проявити фантазію при створенні власного блогу, отримати інформацію щодо професій.

У бібліотеці молодь також користується сервісами електронного навчання, здійснює за допомогою бібліотечних працівників промоцію власних художніх чи інтелектуальних продуктів у світовому інформаційному просторі. І такі послуги цілковито відповідають нашій місії.

У січні 2023 року в Крижопільській громаді на базі КЗ «Публічна бібліотека Крижопільської селищної ради» в бібліотеці для дітей відкрився дитячо-молодіжний простір за підтримки чеської гуманітарної організації «Людина в біді» та співпраці Вінницького обласного молодіжного центру «Квадрат».

Дитячо-молодіжний простір – це комфортне, доступне, різноманітне та цікаве місце, тож кожний знаходить для себе заняття для «душі». Діти приходять сюди посидіти чи навіть полежати на зручних мішках у формі груші, погортати журнали, почитати, помалювати, подивитися мультфільми, поспівати караоке, погратися в настільні ігри або просто посидіти в стінах бібліотеки.

А ще вони йдуть до нас за атмосферою, спілкуванням, тому кожного понеділка, середі та п'ятниці нашими працівниками проводились цікаві заходи для дітей - переселенців та юних крижопільчан. Їх тематика різнопланова: «Музика – світ радісних переживань», «Справжня дружба. Яка вона?», «З книгою до Перемоги», «Світ танцю», «Немає більшого щастя, аніж посмішки та сміх щасливих дітей», «Вгадай мелодію», «Великодня писанка», «Кольорова весна» та ще багато-багато інших.

Ми живемо у складний та тривожний час, тому психологічна підтримка потрібна не тільки для дорослих, які все розуміють, але й для дітей. Для цього у дитячо-молодіжному просторі проходили зустрічі з практикуючим психологом Анатолієм Брунем. Індивідуальні бесіди та групові заняття допомагали розібратися в емоційних, психологічних та родинних труднощах як дітям-переселенцям, місцевим діткам, так і їх батькам.

Отже, серед пріоритетів нашої бібліотеки є і залишаються: впровадження і розвиток нових інформаційних технологій та нових послуг для задоволення потреб молоді, створення необхідних умов для розвитку і саморозвитку особистості.

Запровадження інновацій вимагає високо рівня як професійної підготовки працівників, так і відповідальності за результати впровадження цих форм у діяльність бібліотеки. На сьогодні інновації є невід'ємною частиною бібліотечного життя, вони допомагають нам стати конкурентоздатними, адже тільки завдяки постійному пошуку бібліотека не загубить свого іміджу, а завжди буде залишатися втіленням нового, незнаного і креативного. А бібліотекарі повинні бути професіоналами, майстрами своєї справи, ініціаторами, працелюбами, дружніми, любити книгу і свою роботу, тоді й користувачі захочуть пізнати світ книги та бібліотеки.

Використана література

1. Бібліотека як потужний інформаційний центр сучасності. Режим доступу <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/422>. (дата звернення 23.07.2025)
2. Сучасна бібліотека – ресурс для розвитку громади. / Житомирська обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Ольжича; уклад. О. Костюченко, ред. Г. Врублевська. – Житомир: ЖОУНБ ім. О. Ольжича, 2020. 28 – С. Режим доступу : https://www.lib.zt.ua/sites/default/files/publication/suchasna_biblioteka (дата звернення: 24.07.2025).

УДК 027.52:024](477.44)

Бібліотека Немирівської громади та її читач

Олена Коваль,

*директорка КЗ «Немирівська публічна бібліотека»
Немирівської міської ради*

У статті розглянуто основні функції КЗ «Немирівська публічна бібліотека» Немирівської міської ради в роботі з користувачами, зокрема, інформаційну, освітню, соціальну, культурну, інноваційну та форми і методи їх реалізації.

Ключові слова: *сучасна література, інноваційні форми роботи, сучасний читач, ВПО, Університет третього віку, формування звичок читання.*

The article examines the key functions of the Municipal Institution “Nemyriv Public Library” of the Nemyriv City Council in working with its users, including informational, educational, social, cultural, and innovative functions, as well as the forms and methods of their implementation.

Keywords: *modern literature, innovative forms of work, modern reader, internally displaced persons (IDPs), University of the Third Age, developing reading.*

Ми живемо в час, коли змінюється світ, змінюється людина – змінюється і бібліотека.

Сьогодні Немирівська публічна бібліотека вже давно не лише місце, де «видають книжки». Наша бібліотека – це не про тишу. Це про життя. Про діалог. Про дотик до себе. Про місце, де тебе не змушують читати, а тут хочеться залишитися. Це територія вільної думки, знань, спілкування, творчості. Вона стала відкритою, динамічною, зручною. В ній читають і слухають, малюють і мріють, вчаться й відпочивають. Це простір, де кожен може бути собою. Тут можна знайти не лише книгу – а й відповіді, натхнення, підтримку. Вона не замінює інтернет, але допомагає орієнтуватися в інформаційному шумі.

Функції бібліотеки

1. **Інформаційна** – не лише книги, а й доступ до цифрових ресурсів, БД, електронних архівів.
2. **Освітня** – тренінги, майстер-класи, медіаграмотність.
3. **Соціальна** – безкоштовний простір для всіх: дітей, літніх людей, ВПО, людей з інвалідністю.
4. **Культурна** – презентації книжок, кінопокази, зустрічі з авторами, літературні вечори.
5. **Інноваційна** – бібліотека як коворкінг, makerspace, вільна Wi-Fi-зона.

Велику увагу приділено культурній функції. Так немирівчани познайомились із творчістю талановитої землячки, поетеси Оксани Радецької. В стінах бібліотеки пройшов літературний коктейль, на якому авторка презентувала свою збірку поезій.

Також чудовою подією став літературник «Секрети за завісою», в якому брали участь три молоді, талановиті авторки – Янель Jane, Анастасія Заєць та Діана Перейма. Поетеси привідкрили завісу свого життя і поділилися з присутніми своїми секретами, таємними думками, переживаннями та враженнями від цього світу.

Цікавою була презентація роману «Оскар» харківської письменниці Людмили Охріменко. Учасники заходу отримали можливість познайомитись із чудовою, талановитою та працюютою письменницею. Пані Людмила розповіла присутнім про свою творчість, історії написання романів.

Нещодавно в нашій бібліотеці відбулась творча зустріч з письменником, журналістом, режисером та музикантом Русланом Горовим. Присутні отримали масу задоволення від спілкування з письменником-сучасником, а також мали змогу придбати книги автора.

Соціальна функція реалізовується шляхом співпраці з КУ «Немирівський міський територіальний центр соціального обслуговування» та проведення занять для слухачів Університету Третього віку.

Мета нашої бібліотеки – бути відкритою до світу, до сучасності, до людини. А бібліотекарі вірять, що у майбутньому книги читатимуть не

менше, а навіть більше – просто в новий спосіб. І бібліотека завжди буде там, де потрібне слово. Але жодна бібліотека не буде існувати без своїх читачів.

Сучасні читачі – це категорія людей, які активно користуються різними видами читання: від паперових книг та періодичних видань до електронних та аудіокниг, а також бібліотечними ресурсами. Зручність і доступність різних форматів відіграє важливу роль у формуванні звичок читання.

То ж хто він – сучасний читач?

1. Мобільний і швидкий. Цінує час, любить формати «на ходу»: електронні книги, аудіокниги, підбірки.

2. Цифрово грамотний. Використовує смартфони, інстаграм, Telegram-канали бібліотек, сайти з каталогами.

3. Шукає не лише книги, а й простір. Бібліотека – це місце для подій, навчання, відпочинку, коворкінгу.

4. Обирає за цінністю, а не за статусом. Не вражає товстий том – хоче користі, глибини, відгуку.

5. Часто читає фрагментами. Любить цитати, добірки, огляди, короткі тексти.

Шукає себе у книгах. Цікавиться темами ментального здоров'я, ідентичності, сучасних викликів.

Сучасний читач – різний. Молодь і підлітки шукають новий досвід, інновації, простір без тиску. Активні люди потребують ресурсів для самонавчання, самореалізації, можливості проявити себе.

Сучасні читачі також цікавляться не тільки класичними творами, але й сучасною літературою, як українською, так і зарубіжною. Найпопулярнішими серед читачів нашої бібліотеки є видання таких сучасних авторів, як Світлана Талан, Ніна Фіалко, Дарина Гнатко, Володимир Лис, Василь Шкляр, Мирослав Дочинець, Андрій Кокотюха, Макс Кідрук, Сара Джіо, Джоджо Мойєс, Тесс Геррітсен та інші.

Читачі Немирівської публічної бібліотеки – це в основному люди середнього віку. В книгах вони шукають втечу від страшного сьогодення, від рутини. В переважній більшості жінки, які цікавляться книгами в стилі реальних історій. Нашу бібліотеку також відвідують ВПО, деякі з них беруть українську літературу та книги зарубіжних письменників в українському перекладі для вдосконалення розмовної української мови. УБД, які є нашими читачами в основному цікавляться історичною літературою.

Книга - це незамінний носій інформації а також головний атрибут всіх масових заходів проведених у нашій бібліотеці. Завдяки книгам ми не тільки отримуємо простий і зрозумілий доступ до ідей і знань, моральних і духовних цінностей, ми торкаємося до справжніх творчих досягнень та розумінню краси нашого людства.

До Дня книги та авторського права було організовано літературний подіум «Книжковий Ukrainian Fashion Week». На «подіумі» були представлені сучасні книги українських авторів, які користуються попитом серед наших читачів. Розпочинали тиждень моди книги про кохання, продовжив український детектив, на завершення «дефілювали» краці видання у жанрі фентезі та фантастики.

З нагоди відзначення 210-ї річниці від дня народження Т. Г. Шевченка у Немирівській публічній бібліотеці стартувала акція «Єднаємось через слово Кобзаря!». Учасники акції записували відео з декламуванням улюблених творів Шевченка та викладали їх на сторінках бібліотеки у соцмережах.

Також наша бібліотека взяла участь у Національному тижні читання поезії. Місцеві поетеси Оксана Радецька, Анастасія Заєць, Яна Топчій записали відео з прочитанням творів на тему «тижня» та розмістили їх на своїх сторінках та на сторінках Немирівської публічної бібліотеки у соцмережах.

Старше покоління цінує традиції, живе спілкування, підтримку, доступ до послуг. А бібліотека об'єднує всіх – тому що знання, культура й тепло людського слова потрібні кожному.

Наша бібліотека співпрацює з КУ «Немирівський міський територіальний центр соціального обслуговування» по наданню соціальної педагогічної послуги «Університет третього віку». Для слухачів «Університету» проводяться літературно-музичні заходи, мистецькі вітальні, творчі зустрічі,

Істинний бібліотечний читач полюбить жанрову літературу. Детективи, романи історичні, фентезійні, любовні та пригодницькі. Більшість із них книги, зміст яких забуваєш перегорнувши останню сторінку. Їх читають, коли хочеться перезавантажитись і трохи очистити голову від стресу, що накопичився за день. Незалежно від віку чи статусу, користувачі хочуть бачити в бібліотеці нову сучасну якісну україномовну літературу.

Юні читачі тільки вступають у життя, вони ще не мають достатнього досвіду, і саме тому книги, прочитані в дитинстві, які запам'ятовуються на все життя, впливають на подальший розвиток, на світосприймання, формують певні норми поведінки. Ось чому так важливо правильно організувати дитяче читання, спрямувати його так, щоб дитина не розгубилася в житті, щоб до її рук потрапили необхідні книги, щоб спілкування з ними стало звичним і, що дуже важливо, приємним та улюбленим заняттям.

Що читач очікує від бібліотеки?

- Доступ до електронних ресурсів
- Затишний простір для читання / кави / подій
- Можливість самовираження: поетичні вечори, книжкові рекомендації, клуби читання, майстер-класи, виставки, зустрічі з авторами
- Швидкий пошук і рекомендації книг «порадь мені книгу».

Читач нового часу, або Кого зустрічає бібліотекар

Алла Беженар,

директорка КЗ «Публічна бібліотека Городківської сільської ради»,
Тульчинський район

Анотація: Сучасний читач – це дитина, що відкриває світ через казки, пенсіонер, який знаходить душевний спокій у книзі, внутрішньо переміщена особа, яка шукає опору в новому середовищі. Бібліотека постає як відкрите, інклюзивне середовище, що змінюється разом зі своїми користувачами, задовольняючи освітні, емоційні та соціальні потреби кожного – незалежно від віку, статусу чи життєвих обставин.

Ключові слова: бібліотека, сучасний читач.

Abstract: A modern reader is a child who discovers the world through fairy tales, a pensioner who finds peace of mind in a book, an internally displaced person who seeks support in a new environment. The library appears as an open, inclusive environment that changes with its users, satisfying the educational, emotional and social needs of everyone – regardless of age, status or life circumstances.

Keywords: library, modern reader.

Сьогодні бібліотека – це вже не просто сховище книг. Це простір зустрічей, ідей, творчості та натхнення, особливо коли йдеться про сучасного читача. КЗ Публічна бібліотека обслуговує різні категорії відвідувачів. Це і діти, і молодь, і дорослі.

Слід констатувати, що сьогодні майже все – від книжок до рефератів – можна знайти в інтернеті. Та на власному досвіді переконаємося, що бібліотека не тільки не зникла, а й змінюється разом зі своїми читачами. І головне – вона залишається потрібною.

У КЗ Публічна бібліотека Городківської сільської ради є не просто книги. Ми намагаємося створити простір, де відвідувач може знайти щось для себе: цікаву книжку, корисну пораду, тишу для навчання чи навіть підтримку в непростий день.

Починаючи з 24 лютого 2022 року, наша країна змінилася. Змінився кожен з нас – і дорослий, і дитина. Змінився й читач. З перших тижнів повномасштабного вторгнення ми помітили: інтерес до літератури військової тематики помітно зріс. І це цілком природно, адже книга – це спосіб осмислення подій, емоцій, утрат і перемог.

Ми спостерігаємо, що читачі різного віку дедалі частіше обирають:

- **Документальну прозу про війну на сході та повномасштабне вторгнення;**
- **Книги про Героїв України – справжніх, сучасних, живих;**
- **Художні твори, засновані на реальних подіях;**
- **Дитячу та підліткову прозу, де війна показана очима ровесників.**

Читання про війну – це не просто інтерес. Це спосіб пережити, усвідомити, зрозуміти себе і країну. Ми, бібліотекарі, сьогодні виконуємо ще одну важливу місію: допомагаємо читачам пройти крізь війну не лише фізично, а й душевно – через слово, через книгу, через правду. І якщо хоча б одна дитина, прочитавши книгу, зрозуміла, чому важливо пам'ятати, боротися й

любити свою землю – значить, ми працюємо не даремно.

Війна в Україні внесла суттєві зміни в життя мільйонів громадян. Значна кількість людей була змушена залишити свої домівки та переїхати в інші регіони країни. У нашій громаді теж знайшли свій прихисток внутрішньо переміщені особи (ВПО). У бібліотеці зареєстровано понад 50 нових користувачів з числа ВПО. Це представники різних вікових груп. Читачі з числа ВПО – це не просто нові відвідувачі бібліотеки. Це люди, які шукають підтримки, розуміння та можливості відновити внутрішній спокій через читання і спілкування. Бібліотека стала для них одним із тих місць, де можна знайти не лише інформаційний ресурс, а й моральну підтримку, простір для спілкування та адаптації. Бібліотека виконує важливу гуманітарну місію – вона об'єднує, підтримує та надихає. Ми й надалі відкриті для кожного, хто потребує допомоги й духовного притулку. Тому для них ми проводимо майстер-класи та творчі заняття, де діти та дорослі можуть відволіктись від тривожної реальності.

Читачі з числа ВПО активно користуються різноманітною літературою:

Художня література (як українська, так і світова класика);

Дитячі книги – казки, енциклопедії, ілюстровані видання;

Періодика для ознайомлення з місцевим життям;

Психологічна література – як упоратись зі стресом, пережити втрати;

Довідники та практичні посібники – з мов, права, працевлаштування.

У бібліотеках закладу діють тематичні полицьки «Герої серед нас», «Україна понад усе», «Читаємо з вірою в Перемогу», які ми систематично поновлюємо.

У КЗ Публічна бібліотека систематично влаштовуються різноманітні форми книжкових виставок, які допомагають зацікавити користувачів. Такі як «Читай кольорове», де представлено книги різної кольорової гамми, «На одному подиху з весною», «Я відкриваю двері в літо, а серце книгою зігріте», «З коханням на кожній сторінці».

Сучасна бібліотека – це не лише приміщення з полицьками й книжками. Це простір, де відвідувач може читати, мріяти, творити – і почуватися вільно. Саме з такою метою у КЗ Публічна бібліотека Городківської сільської ради з'явилася «Альтанка читача» – напіввідкрита будівля, яка має дах, часткові стіни, в середині круглий стіл з лавочками. Коли надворі гарна погода, ми виносимо книги в нашу «Альтанку читача». Активними відвідувачами «Альтанки читача» є діти та молодь.

Тут вони люблять слухати читання вголос, обирати книжки за яскравою обкладинкою, брати участь у малюванні улюблених героїв. Діти, які нечасто читають у бібліотеці – але в альтанці вони відчувають розкутіше й частіше беруть книжку в руки «просто глянути». Діти краще сприймають читання в неформальному середовищі. Саме в «Альтанці читача» вони мають можливість поєднати книжку і природу – відпочинок і розвиток водночас.

Також бібліотеками організовуються короткі «читацькі мандрівки»: беремо рюкзак із книгами та йдемо читати в парк, під дерево, на спортивний майданчик. Це розряджає ситуацію і заохочує дітей, які зазвичай не приходять до бібліотеки.

Робота з дітьми й підлітками в нашій бібліотеці – це не лише обслуговування, а ціла система заходів, форм і методів, які допомагають

зацікавити читанням у ХХІ столітті. Однією з форм роботи в КЗ Публічна бібліотека Городківської сільської ради з читачами стали **майстер-класи**. Майстер-класи для дітей проводяться **систематично**, особливо активно в період канікул, до державних і календарних свят. Тематика занять найрізноманітніша.

Ми завжди намагаємось **поєднувати творчість із читанням**. Наприклад, перед майстер-класом читаємо короткий уривок із книги або проводимо міні-бесіду, що задає настрій і тему. Це допомагає дітям краще зрозуміти зміст, надихнутись і вже потім – втілити ідеї в поробках. Часто до нас приходять не лише постійні користувачі, а й нові відвідувачі – діти ВПО, школярі з груп продовженого дня, діти з особливими освітніми потребами. І всі вони відчують себе рівноправними учасниками творчого процесу.

Особливою популярністю користуються **патріотичні майстер-класи**. Наприклад, «Оберіг для захисника» – діти виготовляють листівки, малюнки для воїнів ЗСУ. Вони вкладають у вироби тепло своїх сердець, щирі побажання миру й перемоги. Такі заняття виховують громадянську свідомість, патріотизм, співпереживання. А готові вироби ми відправляємо з черговою посылкою від громади для наших захисників, які боронять країну.

Діти приходять творити, а залишаються читати. Вони запитують книги, про які згадували на заняттях, розповідають про свої роботи вдома, запрошують друзів до бібліотеки.

Останнім часом у нашій бібліотеці спостерігається помітне зростання кількості відвідувачів пенсійного віку. Пенсіонери приходять не лише для того, щоб взяти книжки, а й для душевного спілкування, участі в бібліотечних заходах, пошуку цікавої інформації та просто приємного проведення часу. Багато старших людей залишаються на самоті, і бібліотека стає для них місцем живого діалогу та обміну думками.

У стінах бібліотеки проводяться тематичні зустрічі, майстер-класи, літературні читання, клуби за інтересами – усе це приваблює людей старшого віку. Ці заходи створюють атмосферу доброзичливості, підтримки та уваги, якої часто бракує цій категорії громадян у повсякденному житті.

Війна в Україні внесла суттєві зміни в життя мільйонів громадян. Значна кількість людей була змушена залишити свої домівки та переїхати в інші регіони країни. У нашій громаді теж знайшли свій притулок ВПО. Як уже відмічалось вище, у бібліотеці зареєстровано понад 50 нових користувачів з числа ВПО. Це представники різних вікових груп. Читачі з числа ВПО – це не просто нові відвідувачі бібліотеки. Це люди, які шукають підтримки, розуміння та можливості відновити внутрішній спокій через читання і спілкування. Бібліотека стала для них одним із тих місць, де можна знайти не лише інформаційний ресурс, а й моральну підтримку, простір для спілкування та адаптації. Бібліотека виконує важливу гуманітарну місію – вона об'єднує, підтримує та надихає. Ми й надалі відкриті для кожного, хто потребує допомоги й духовного притулку. Тому для них ми проводимо майстер-класи та творчі заняття, де діти та дорослі можуть відволіктись від тривожної реальності.

Бібліотека сьогодні – це не лише полиці з книгами, а живий простір, що вміє слухати, чути та змінюватися разом зі своїм читачем. І саме в цьому – її найбільша цінність та сила.

У статті висвітлено діяльність Новогребельської сільської бібліотеки з різними категоріями користувачів, запровадження традиційних та інноваційних форм роботи задля залучення до читання та участі в різноманітних соціокультурних та розважальних заходах мешканців громади та підвищення інтересу до читання книг.

Ключові слова: *бібліотека, культурний простір, «третє місце», інноваційні форми роботи, проекти, «цифрове» покоління, вразливі категорії громадян.*

The article highlights the activities of the Novogrebelsk village library with different categories of users, the introduction of traditional and innovative forms of work to attract community residents to reading and participation in various socio-cultural and entertainment events, and increase interest in reading books.

Keywords: *library, cultural space, "third place", innovative forms of work, projects, "digital" generation, vulnerable categories of citizens.*

Сучасна бібліотека – це не місце зберігання книг, а громадський центр, простір для життя, куди можна прийти, сісти, розмовляти, читати книжки, де відбуваються різні цікаві заняття, заходи для дорослих і дітей, центр саморозвитку, цікавих зустрічей, корисного проведення часу, тобто культурний простір, «третє місце», відокремлене від роботи та дому, де можна відпочити і тілом, і душею не віртуально, а реально. В нашій бібліотеці є різні види настільних ігор, різноманітні пазли, олівці, фарби, пластилін, настільний теніс, тобто кожен може знайти собі заняття по душі. Для дітей тут панує особлива атмосфера, де навчання поєднується з цікавими заняттями та іграми, постійно проводяться творчі гуртки та майстер-класи. До кожного свята з дітками виготовляються відповідні вироби, листівки, подарунки. Дітки дуже люблять читати, а потім малювати героїв прочитаних книг. Основна наша місія – це щоб діти відволіклись від гаджетів, від реалій сьогодення та змогли побути «просто дітьми» та весело провести час.

Двері нашої бібліотеки завжди відчинені для всіх верств населення, тому що це єдиний освітній, інформаційний осередок в селі, куди люди приходять і спілкуються. Бібліотеці немає альтернативи: жоден інший заклад культури не виконує подібних функцій, як публічна бібліотека. Тому що тут проходять зустрічі ветеранів, місцевих поетів, школярів, сільської молоді. Організуються колективні читання, концерти. Активно в роботу бібліотеки впроваджуються інноваційні форми, серед яких: книжкові інсталяції, флешмоби, інформаційні фуршети, піар-акції. Також у бібліотеці часто проходять чаювання, що поєднує літературу, культуру чаювання та спілкування. Тут парує чайник, на столі – домашні смаколики, а за ним – довірливі й неспішні бесіди.

Бібліотека намагається йти в ногу з часом, не втратити ролі культурного осередку, центру пізнання, комунікації, щоб запобігти деструктивним

соціальним та інформаційним процесам у суспільстві. Правда, «бібліотеки нині перебувають у перехідному становищі – від переважання традиційних ресурсів і читачів до переважання цифрових ресурсів і шанувальників бібліотеки з числа постійних «мешканців» комп'ютерних мереж. Врахування проблем переходу важлива справа, суть якої в оптимізації, гармонізації, інтеграції традицій і новаторства. Щоб не вийшло так, що традиційні методи роботи ми занедбаємо, а нових не виробимо. А це часом нам прямо-таки загрожує. Завдання полягає в тому, щоб одночасно продовжувати збір, накопичення традиційних бібліотечних ресурсів і задовольняти інформаційні потреби традиційних читачів і максимально освоювати новітні інформаційні ресурси та відповідати на запити «цифрового» покоління. Читач перехідного періоду різноманітний. І всі його категорії бажані для бібліотеки.

Сучасна бібліотека стає мультисервісним закладом, де панує соціальне партнерство, соціальна та інформаційна рівність, де надаються інформаційно-консультативні послуги. Сучасні бібліотеки трансформуються та розвиваються разом із суспільством, беручи на себе роль громадських центрів – інформаційних, культурних, просвітницьких, соціальних тощо.

Одним із вимірів включення бібліотек у процеси соціальної інтеграції є можливість надання допомоги традиційно вразливим з погляду на адаптаційні можливості категоріям громадян, таким як люди з інвалідністю, безпритульні, біженці та вимушені переселенці, громадяни з низьким рівнем доходів. Після початку повномасштабного вторгнення, українське суспільство зіткнулось з великими проблемами соціально-психологічних змін, що переживають люди в умовах війни: постійно стресова ситуація, соціальна адаптація вимушених переселенців кримськотатарського народу. Після переїзду з Криму, татарам довелося адаптуватись до життя в нашому селі. Було важко... Вони залишили свої домівки, частинку душі на своїй Батьківщині. Важливу роль у їхньому житті зіграла сільська бібліотека, яка є потужним осередком культурного життя села й центром живого спілкування. Адже найважче прийшло дітям. Їм довелося звикати не лише до нового місця проживання, а й переходити на українську мову навчання, знаходити порозуміння з місцевими однолітками, для яких були незвичні правила поведінки кримськотатарських дітей з мусульманських родин. Я поставила перед собою завдання – допомогти їм пристосуватись до нашого життя, розширити їх світогляд, знайти нових друзів. Дуже багато дітей зацікавилися творчим підходом і з радістю почали приходити у бібліотеку, щоб поліпити, помалювати, пофантазувати і з цікавим виробом піти додому. В ці години творчості дітки об'єднались в одну сім'ю, не було розбіжностей і різниці між ними – панувала гармонія і взаєморозуміння. Також для дітей проводяться різні заохочувальні до читання конкурси з подарунками, виставки з їх поробками. Діти приходять у бібліотеку не тільки за книгами, вони люблять поговорити, поділитись своїми новинами, просто посидіти в тиші. Постійно організовуються заходи розважального характеру, враховуючи інтереси та побажання дітей. Одне з найпопулярніших занять – це створення аплікацій та поробок, конструювання з паперу та доступних природних матеріалів. Також бібліотека доєдналась до проекту «Кімната терапії іграшкою», спрямована на підтримку дітей, які постраждали від військової агресії.

Частота відвідування внутрішньо переміщених осіб залежить від віку та потреб користувачів. Багато приходять, щоб попрацювати за комп'ютером, користуватись послугами інтернету та принтером для друку, але більшість – за книгами і спілкуванням. Кримські татари дуже смачно готують свої національні страви, а тому часто обмінюємось з ними досвідом. Бібліотека всіляко допомагає адаптуватись до нових умов життя, при потребі підшукуємо квартири і будинки, тому що є такі сім'ї, що хочуть залишитись в нашому селі назавжди.

Бібліотека постійно намагається розширити спектр послуг для переселенців кримськотатарського народу, але є проблема в неможливості задоволення потреб необхідної для них літератури. Діти вивчають арабську мову, а тому їм дуже не вистачає книг цією мовою, а також книг про історію їх народу. Ще б хотілось звернути увагу, що матеріали для гуртків бібліотекар купує за свої кошти, а тому не в змозі надавати ту кількість матеріалів для творчості, яка необхідна дітям. Тобто якби була можливість виділити кошти для проведення гуртків, то бібліотека ще б максимально розширила свої можливості задоволення потреб читачів.

Також хочеться звернути увагу на патріотичність кримськотатарських дітей, вони завжди із задоволенням беруть участь в волонтерських заходах, а також у зборі матеріалів для окопних свічок та їх виготовленні для захисників на фронті.

Таким чином, ознайомившись з різними підходами до проблем оновлення сучасних бібліотек, треба зрозуміти, що:

- «тиші в бібліотеці не повинно бути»;
- це «третє місце» для сучасного українця;
- це місце сучасного коворкінга;
- це мультисервісний заклад, де панує соціальне партнерство, соціальна та інформаційна рівність, де надаються інформаційно-консультативні послуги;
- це культурний заклад, в якому панує традиція гуманізації бібліотечної політики;
- Бібліотека – це «живий» багатогранний організм, який володіє безліччю можливостей і змінюється разом із суспільством у цілому та з кожним читачем зокрема.
- Бібліотека є найбільш демократичною установою на світі;
- Бібліотека є шансом для всіх, щоб мати доступ до інтернету чи книжок;
- Сучасні бібліотеки – це простір для життя;
- Бібліотеці немає альтернативи: жоден інший заклад культури не виконує подібних функцій, як публічна бібліотека.

Читайте книги, бережіть «собори своїх душ» від «скверни», порожнечі! Станьте гідними нащадками славних предків! Вбережіть Україну від бездуховності!

УДК 130.2+82.09]:908(477.65)

Культурологічна спадщина Дмитра Чижевського
як предмет краєзнавчих студій

Валентина Животовська,
директор ОУНБ ім. Д. І. Чижевського,
заслужений працівник культури України
м. Кропивницький;

Сергій Михида,
головний фахівець відділу рідкісних
та цінних видань ОУНБ ім. Д. І. Чижевського,
доктор філологічних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
м. Кропивницький

У статті розкриваються окремі аспекти краєзнавчих досліджень наукової спадщини Дмитра Івановича Чижевського, уродженця Олександрії, нині Кіровоградської області, всесвітньо відомого славіста, історика й теоретика літератури, компаративіста. Виокремлюється три ракурси осмислення: власне краєзнавчий доробок чижевськознавства на рівні біографічних знахідок краян, вивчення окремих аспектів наукового доробку видатного вченого, якими опікуються дослідники кіровоградщини, огляд колекції Д. Чижевського в фондах Обласної універсальної наукової бібліотеки його імені. Звертається увага на локалізацію досліджень: м. Олександрія, де Д. Чижевський ріс і навчався, м. Кропивницький, і родзинка – Одеський слід розвідок.

Ключові слова: м. Кропивницький, Д. І. Чижевський, краєзнавчі студії, чижевськознавство, локалізація досліджень, націєспрямованість.

The article reveals selected aspects of local-historical research into the scholarly legacy of Dmytro Ivanovych Chyzhevskiy, a native of Oleksandriia (present-day Kirovohrad region) and a world-renowned Slavist, historian, literary theorist, and comparatist. The study highlights three interpretive perspectives: firstly, the contributions of Chyzhevskiy studies to local history through biographical findings by fellow countrymen; secondly, the analysis of specific dimensions of the outstanding scholar's academic works undertaken by researchers from the Kirovohrad region; and thirdly, an overview of D. Chyzhevskiy's collection in the funds of the Regional Universal Research Library bearing his name. Particular attention is paid to the geographical localization of the research, including Oleksandriia, where Chyzhevskiy was raised and educated, the city of Kropyvnytskyi, and, as a notable feature – the «Odesa trace» of his research.

Keywords: Kropyvnytskyi, D. I. Chyzhevskiy, local history studies, Chyzhevskiy studies, localization of research, nation-oriented approach.

Феномен Дмитра Івановича Чижевського захоплює широтою ерудиції, глибиною проникнення в сутність досліджуваних проблем, всеохопністю й структурованістю наукового викладу, легкістю володіння мовами, що

вияскравлює предмет осмислення, удостовірнює репрезентований матеріал. Юрій Шевельов, відкриваючи 23 березня 1964 року врочисту конференцію УВАН у США з нагоди сімдесятиліття Чижевського, на той час директора Інституту Славістики в Гейдельберзі, «означив дві основні риси наукової творчості: уміння збирати факти і вміння узагальнювати», ставить його поруч із Олександром Потєбнею і Михайлом Грушевським, і підкреслює, що «надзвичайна широта наукових зацікавлень, фантастична ненажерливість у читанні і бездонна пам'ять Чижевського спричинялись до широкого діапазону тем публікацій...» [13, с. 10]. Спадщина всесвітньо відомого ученого – безцінний набуток, який потребує скрупульозного вивчення й осмислення задля повернення в інтелектуальне сучасне України.

Зайве говорити, хоч ця прикрість на довгі роки відкинула Україну від наукового й культурного поступу світу, що Дмитро Чижевський повернувся на Батьківщину велику й у рідний край лише з набуванням і набуттям незалежності. Разом з тим, попри обмеження й заборони імені й доробку, дещо перефразовуючи українського поета, перекладача, редактора, критика, дійсного члена Наукового товариства імені Шевченка (НТШ), Української вільної академії наук (УВАН) в США, редколегії «Енциклопедії українознавства» Богдана Кравціва, можна сказати, що «...Престижу проф. Дмитра Чижевського не підірвали ні нападні режимних комісарів від філософії і літератури, ні нехить й “укрита злість” еміграційних діячів від науки. Своїми працями і надбаннями він сам один поставив собі міцний і величний пам'ятник» [13, с. 11].

Завдання сучасників цю велич ученого й громадянина вияскравлювати на різних рівнях, аби постав у свідомості українців серед багатьох інших славних представників нації повноформатно. Одним із цих рівнів та **метою** цієї розвідки є регіональний контекст, окреслення місця краю, в якому народився й формувався Дмитро Чижевський в його поступі, та місця дослідників-краян в осягненні його багатогранної спадщини.

Виокремимо два **ракурси осмислення** в нашому дослідженні: **власне краєзнавчий доробок** чижевськознавства і **вивчення** дослідниками-земляками **окремих аспектів спадщини** видатного вченого. **Третій – інформаційно-довідковий**, для широкого загалу в цілому й бібліотечної спільноти зокрема, а саме **колекція Д. І. Чижевського** [5] в фондах Обласної універсальної наукової бібліотеки його імені стане предметом окремого дослідження (нині є доступним для перегляду на сайті закладу – URL: <https://library.kr.ua/chizhevsky/>). Разом з тим зважатимемо на **локалізацію досліджень: м. Олександрія**, де Д. Чижевський ріс і навчався, **м. Кропивницький** (до 2016 – Кіровоград), і **родзинка – Одеський слід** розвідок (тут і далі курсив наш – В. Ж., С. М.).

Одразу зауважимо, що акцентуємо увагу на краєзнавчих студіях, адже наукове поле вивчення спадщини відомого філософа, культуролога значно ширше.

Цікавим є і **коло чижевськознавців краю**: науковці Кіровоградського педінституту, нині – Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка, Кіровоградського обласного інституту післядипломної освіти імені Василя Сухомлинського, працівники ОУНБ, Олександрійської районної бібліотеки, ентузіасти-інтелектуали. Упродовж років воно розширювалося, а ім'я Дмитра Івановича Чижевського посіло належне місце на

землі його предків: із 1992 року його носить Обласна універсальна наукова бібліотека, а з 2007 – Олександрійська центральна районна бібліотека, на якій встановлено меморіальну дошку; 1999 року в Олександрійському краєзнавчому музеї відкрито експозицію, присвячену енциклопедисту, а з 2022 року в рідному місті вченого діє музейний відділ – «Будинок Дмитра Чижевського»; іменем земляка названі вулиці в Олександрії, Кропивницькому, Світловодську. Інтерес до спадщини Дмитра Чижевського вилився у цілу низку наукових досліджень в царині філології, філософії, історії, культурології.

Початок активної краєзнавчої роботи співпав із державотворчими процесами кінця 80-х років ХХ століття, коли представники інтелектуальної еліти активно долучилися до відродження й формування у широкого загалу маркерів національної ідентичності. Яскравим прикладом, як згадує С. Орел, стала поява 1987 року громадсько-політичного клубу «Перевесло» [11], ініціатором створення якого був на той час молодий науковець, літературознавець Володимир Панченко, а учасниками – викладачі закладів освіти, представники творчих професій, юристи, економісти тощо. Саме на зібраннях клубу, які, до речі, проходили у стінах ОУНБ, разом із обговоренням нагальних питань політичного буття, поступу до демократизації, пробивалися культурницько-просвітницькі теми, обговорення яких мало дати основи переформатування світогляду, вияскравлювалися імена й постаті земляків, які до того перебували в полі зору спеціальних служб, аби не «тривожити» «солодке ЗАбуття» радянського громадянства. Серед повернутих імен видатних письменників, громадських діячів, науковців поставав і Дмитро Іванович Чижевський.

Точних задокументованих відомостей про оприявлення в слові імені відомого в усьому світі славіста на теренах Кіровоградщини в умовах тоталітарного радянського режиму, на жаль, не збереглося. А ось усні, які, звичайно, потребують перевірки в архівах державних і партійних органів, що є завданням на перспективу, в краєзнавчій практиці авторів статті вербалізовані завдяки спогадам земляків ученого. Зокрема, посилаємося на слова нинішньої організаторки-завідувачки-натхненниці Музейного відділу «Будинок Дмитра Чижевського» Тетяни Шуткіної, котра згадує про 1968 рік як точку відліку у поверненні імені Чижевського в Олександрію з часів його еміграції [запис розмови 15 вересня 2025 року]. Йдеться про інформацію, яка надійшла партійними каналами з Москви про участь Дмитра Івановича в «марксистському» гуртку, який діяв в Олександрії, і необхідність широкого оприлюднення цього факту з пропагандистською метою.

Уявімо тільки, який аргумент з'явився у радянських чиновників для опонування представникам дисидентських кіл того часу: «Дивіться – всесвітньо-відомий вчений – марксист!». На жаль, навіть спотворені й часткові відомості з «білими нитками» швидко заблокували, то був фальшстарт тоталітарної машини, адже разом із уславленням широкому загалу відкрилась би націєспрямованість спадщини, місце в формуванні уявлення про масштаби ваги української культури в імперській тощо.

Предметно й досить повно «гурткова» історія Чижевських розкривається у статті-екскурсі олександрійця В. Жванка «Дмитро Чижевський. Домашні гуртки і барокові закапелки Олександрії» [3, с. 41–56], обговорювалася на

конференції до 130-річчя від дня народження земляка.

Принагідно зауважимо, що ця проблема цілком суголосна з нашою темою, адже саме участь у гуртках, які організовував і в яких брав участь наш візаві, впливала на формування майбутнього науковця, його світогляд, широту обсервації світу, культурологічне багатство. Л. Куценко, знаний краєзнавець, котрий стояв біля витоків чижевськознавства, у цілому не заперечує політичної спрямованості в роботі олександрійських гімназійних гуртків: «ще гімназистом Д. Чижевський був організатором просвітительських, а згодом політичних гуртків в Олександрії», що «проводилися в будинку Чижевських». Але при цьому уточнює розмаїтість інтересів їхніх учасників: «двічі, тричі на тиждень збиралися гуртки – *літературний* (керівник Ной Морозовський, пізніше – чоловік сестри Д. Чижевського – В. Ж., С. М.), гурток по вивченню *вчення Дарвіна*, гурток по вивченню *історії та літератури України*» [9], що красномовно розширює спектр просвітительської роботи, яка формувала культурологічний дискурс доробку вченого. Прикметно, що внаслідок скрупульозної роботи над архівними матеріалами маємо й інформацію про **результати** виявлених ще у підлітковому віці інтенцій самого Чижевського і гуртківців-гімназистів у цілому. Цитуємо: «серйозний потенціал олександрійської просвітницької і політичної роботи вніс свої суттєві штрихи до портрета Дмитра Чижевського, котрим ми його сьогодні знаємо». Зрештою, промовистим свідченням тому є подальша доля його олександрійських друзів і гуртківців. «Н. Морозовський став *професором медицини*, М. Морозов був *старшим науковим співробітником інституту фізики* в Москві, П. Феденко не зрадив своєму гімназійному захопленню і став *професором історії*, Я. Поволоцький, П. Сминов, І. Любарський, І. Шліфер *сягнули професорських звань в різних галузях наук*» [9]. Різnobічність інтересів самого Д. Чижевського підтверджується й дуже раною, від батька, Івана Костянтиновича (за спогадами сестри Дмитра, Марії, він був членом Товариства «Мироведение» («Mirovedienie» – В. Ж., С. М.), [...], членом французького Астрономічного Товариства. Писав статті до журналу «Мироведение» і журналу «Astronomie»), зацікавленість астрономією. Власне перші наукові публікації вчорашнього гімназиста у знаному на всю імперію журналі «Мироведение» (1912) присвячені саме цій сфері: «Принцип относительности и его проверка астрономическим путем», «Юпитер за последние годы» («Printsyp otnositelnosti i yeho proverka astronomicheskim putom», «Yupiter za poslednvie hody» – В. Ж., С. М.).

Як бачимо, культурологічний спектр спадщини Д. Чижевського розкривається вже в ранніх, з огляду на можливість оприявлення, документально підтверджених краєзнавчих дослідженнях. У них поруч із власне біографічними фактами, які само собою вже були відкриттям для громади регіону й України в цілому, вербалізуються й основи аналізу наукового спадку земляка. Тобто, зауважена у вступі структурованість розуміння феномену Чижевського є цілком логічною.

Почнемо з імпульсів, які сприяли розвитку регіонального чижевськознавства. Чи не найсильнішим і водночас найдошкульнішим можна вважати докір самого вченого, висловлений на святкуванні свого сімдесятилітнього ювілею в 1964 році. Цитуємо його за опублікованим 9 серпня 1990 року листом-зверненням представників національної інтелектуальної еліти

до олександрійської спільноти, а ширше до краян Д. Чижевського. «Мої земляки – українці, за поодинокими винятками, не розуміють того, що я роблю, так що за минулий рік я навіть відчув за конечне вийти зі складу кількох українських культурницьких організацій» [6]. Зауважимо, що серед авторів звернення – провідні вчені та лідери думок на той час ще Української радянської республіки Мирослав Попович, Оксана Забужко. Попри дещо столично-зверхнє маркування відозви (адже цитовані слова Чижевського стосуються українства в цілому) з певним доріканням олександрійському громадянству в неувазі до славного земляка, вона стала серйозним поштовхом до дії в час перебудови й потому.

Де-факто ім'я Чижевського, як згадувалося вище, вже звучало на Кіровоградщині. А на той час кандидати філологічних наук, доценти кафедри української літератури педагогічного інституту краєзнавець Леонід Куценко і народний депутат Верховної ради України 1-го скликання Володимир Панченко говорили про нього не лише з колегами та друзями, журналістами, письменниками, а й на заняттях зі студентами, серед яких був особисто – С. М. І йшлося не лише про статусні й пафосні маркери земляка, як у столичному зверненні, а конкретно про цінність його літературознавчого доробку, зокрема «Історії української літератури від початків до доби реалізму», для підготовки вчителів-філологів.

Тож цілком закономірною стане поява низки публікацій у місцевій пресі. Вагомим фактом розкриття другого в нашому огляді аспекту осягнення спадщини Д. Чижевського: *культурологічного дискурсу*, стала стаття старшого редактора обласної наукової бібліотеки, нині знаної письменниці, члена НСПУ Антоніни Корінь «Нове слово... багатолітньої давності. Штрихи до творчості Дмитра Чижевського» в газеті «Народне слово» 25 січня 1992 року [8]. Авторка окрім висловленого болю з приводу безпам'ятства українства ставить питання відсутності об'єктивної, а не соціально заангажованої історії української літератури. Імпульсом до появи цього матеріалу стало уважне прочитання авторкою названого вище видання земляка та рефлексії на нього не менш знаного у світі літературознавця Юрія Шереха у книзі «Друга черга (Література. Театр. Ідеології)». Цитати вченого: «Чорна робота – розчистити Авгієві стайні історії української літератури після... господарювання там епігонів народництва – виконана з блискучим успіхом. Вперше ми бачимо перед собою українську ЛІТЕРАТУРУ в її послідовних станах від початку історичної доби до середини 19 сторіччя. Широта охоплення матеріалу величезна... Естетичні оцінки, змістовні і написані рукою справжнього вченого. Нове слово сказане...», – і сьогодні мають значення для формування у студентів критичного мислення, адже йдеться про серйозні зауваги, аж до заперечення літературознавчого спадку не менш знаних і авторитетних попередників, серед яких «Історія українського письменства» С. Єфремова й «Історія української літератури» М. Грушевського. А це цілковита зміна парадигми розуміння літератури, як стильового утворення, й, відповідно, привід для дискусій і суперечок, які, як відомо, й породжують істину, або ж бодай наближають її.

Краєзнавчі студії з орієнтацією на біографістику й створення повноформатного уявлення про Д. Чижевського в різні часи здійснювали

ентузіаста й професійні науковці. Серед значимих імен та праць назвемо вже цитовану працю Л. Куценка «Олександрія скитська в житті Нестора славівців», яка вийшла в авторитетному літературознавчому часописі «Слово і час» 1994 року [9]. А наступного – як розділ в книзі «Благословенні, ви, сліди...» серед десятка знаних і притриманих в небутті імен земляків. Цього ж року в журналі «Всесвіт» вийшла оглядова стаття-рефлексія В. Панченка «Небо Дмитра Чижевського» [12] про перебіг і результати міжнародної наукової конференції до 100-річчя вченого. Серйозно долучився до популяризації спадщини, зосередження на її окремих аспектах завідувач відділом краєзнавства та рідкісної книги ОУНБ О. Чуднов. Окрім інтересу до постаті земляка в цілому, який не зникає впродовж років, це й вузькоспрямовані площини знань, зокрема, питання історії філософії, про що свідчить публікація 1994 року лекцій з античної філософії, які вчений читав у Богословсько-Педагогічній Академії УАПЦ в Мюнхені [15].

Не зачіпатимемо тут наукову парадигму дослідження філософської спадщини Дмитра Чижевського вповні – це на сьогодні сотні розвідок в Україні, але не можемо не згадати студій, які народжувалися на межі краєзнавства і філософії. Передусім це праці філософині Ірини Валявко, яка попри свій поступ у науковій царині впродовж останніх 30 років не полишає дослідження й популяризацію Олександрійських слідів у біографії та науковому поступі Дмитра Чижевського.

Загалом ювілеї й, звичайно, копітка робота між ними, залишили вагомий слід і в загально-науковому поверненні/сприйнятті Д. Чижевського і в краєзнавчому полі. Посутнім став навчально-методичний посібник КОШПО імені Василя Сухомлинського «Наш земляк Дмитро Чижевський видатний вчений-енциклопедист, філософ та історик культури й науки», якого увійшли дослідження Л. Гайди, А. Іванка, Н. Жахалової, В. Жванка, Ф. Шепеля [3]. Науково-популярне видання 2014 року визначає висока міра узагальнення й водночас орієнтація на освітян краю, й, відповідно, на молодь. Невипадково студенти – вчорашні реципієнти тих навчальних матеріалів повсякчас беруть участь у наукових зібраннях, присвячених науковцєві.

Окремо відзначимо бібліографічний показчик до 125-річчя Дмитра Чижевського [4]. У ньому представлені друковані видання з фондів ОУНБ та електронні ресурси, які всебічно і ґрунтовно розкривають творчий доробок та життєвий шлях вченого. Окремим розділом представлена колекція книг із особистої бібліотеки науковця, на деяких екземплярах є автограф Д. І. Чижевського, помітки та дарчі написи, зроблені ним власноруч. Цього разу видання окрім широкого загалу орієнтоване на спеціально спрямованих фахівців різних галузей гуманітаристики: літературознавців, істориків, архівістів, бібліографів, краєзнавців, що увиразнює культурологічне значення спадщини славного земляка. Окрім цього, саме це видання зримо демонструє невтомну працю працівників ОУНБ за всі роки її роботи під патронатом Дмитра Івановича Чижевського. Копітка робота В. Животовської, Н. Зеленської, С. Калашнікової, Є. Літвінової, О. Нельга, Н. Пивовар, О. Сергєєвої, С. Ушакової, Л. Яцкул та ін. наближали й продовжують наближати широкі кола громадськості, учнівську та студентську молодь до розуміння спадщини земляка.

Попри повномасштабну війну земляки видатного вченого не припиняють пошуків й активно працюють над збереженням і Всеукраїнська науково-практична конференція «Дмитро Чижевський в контексті ХХ–ХХІ століть: минуле та сучасне до 130-річчя видатного мислителя», яка пройшла у вересні 2024 в рамках Днів Дмитра Чижевського у Кропивницькому, яскравий приклад цьому. Як і зразок активної співпраці з Олександрійським осередком чижевськознавства, який активно підтримують і влада в особі міського голови Сергія Кузьменка та благодійного фонду його імені «Турбота», і меценати – Олег Панібратенко та ТОВ «Майстерня Чижевських», і журналісти – Віктор Голобородько, і вчені-краєзнавці – Надія Жахалова, котра від 90-х осмислює й опікується збереженням і примноженням уявлення про інтелектуальний спадок земляка. Наслідком активної роботи стали найновіші видання, які поповнили скарбницю чижевськознавства, які ґрунтуються на мемуарних матеріалах: історико-біографічний нарис «Родина Марії та Івана Чижевських. Відлуння життя» [2] авторства Ірини Валявко та Надії Жахалової та розкішне видання праці Ю. Бойка-Блохіна «Дмитро Іванович Чижевський», в перекладі з німецької М. Лопати та з використанням листів із колекції В. Янцена [1].

І обіцяна родзинка: Одеський слід у краєзнавчій практиці. Мовимо про доповіді В. Левченка «Одеський період життя Д. І. Чижевського: документи, факти, історія» та Г. Левченко «Люди та локації в житті Д. І. Чижевського в одеський період» на вище згаданій конференції, а також доповідь В. Левченка «Одеса в житті Д. І. Чижевського» [10, с. 200] на V Міжнародній науково-практичній конференції, яка пройшла в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» 2024 року. Разом із публікацією Г. Зленка та А. Мисечка «Два семестри Дмитра Чижевського» в журналі «Кур'єр Кривбасу» [7] ці матеріали увиразнюють та документально з посиланням на архівні справи підтверджують факт перебування Дмитра Чижевського в Одесі, де він два семестри навчався в Новоросійському університеті у зв'язку з евакуацією університету св. Володимира під час I Світової війни.

Висновки. Дмитро Чижевський – непроминальна постать в пантеоні українців, котрі витворюють славу нації і є гордістю нашого краю. Долання тоталітарного сліду забуття й нівеляції спадщини ученого на Батьківщині – завдання для наукових галузей, в яких він реалізувався й рухав у світовому масштабі: історія філософії, літературознавство, славістика. Краєзнавство у цьому процесі – незамінна й помічна сфера. Його корені – в кінці 80-х років ХХ ст., стовбур, основа – 1990–2010-ті, крона – останнє десятиліття, коли від вияскравлення життєпису, візуалізації місця й ролі для рідного міста Олександрії й Кіровоградщини в цілому, науковці й ентузіасти переходять до глибокого аналізу, систематизації внеску в гуманітаристику, культурологічного багатства доробку. Виокремлення трьох ракурсів осмислення: власне краєзнавчого доробку чижевськознавства, вивчення дослідниками-земляками окремих аспектів спадщини видатного вченого, зокрема, джерел полінаукових інтересів Чижевського, розвиток інформаційно-довідкового дискурсу узагальнили здобутки понад сорокалітніх пошуків і знахідок задля створення повноформатної картини місця і внеску земляка в науковий розвій ХХ століття, оприявили історію його зростання й формування, увіковічили його пам'ять у назвах вулиць, меморіальних місцях, одухотворили на наукових зібраннях.

Засвідчено роль фахівців ОУНБ ім. Д. І. Чижевського, науковців закладів вищої освіти, інституту післядипломної педагогічної освіти м. Кропивницького, окремо – працівників Олександрійських закладів культури, місцевої адміністрації, благодійників. Родзинкою постали краєзнавчі студії науковців з Одеси. Разом – вияскравлено та систематизовано краєзнавчий набуток культурологічної спадщини Дмитра Чижевського.

Література

1. Бойко-Блохін Ю. Дмитро Іванович Чижевський / упоряд. О. Чуднов, пер. з нім. М. Лопата. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 60 с.
2. Валявко І., Жахалова Н. Родина Марії та Івана Чижевських. Відлуння життя / авт. ідеї О. Панібратенко; упоряд. О. Чуднов; ред. Т. Саміляк. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2024. 48 с.
3. Гайда Л., Жванко В., Жахалова Н., Іванко А., Шепель Ф. Наш земляк Дмитро Чижевський – видатний вчений-енциклопедист, філософ та історик культури й науки : навч.-метод. посіб. Кіровоград : КОІППО, 2014. 68 с.
4. Дмитро Чижевський: особистість і творчість (до 125-річчя від дня народження): бібліографічний покажчик (з фондів ОУНБ ім. Д. І. Чижевського) / Департамент культури, туризму та культурної спадщини Кіровоград. обл. держ. адмін., Обл. універс. наук. б-ка ім. Д. І. Чижевського, м. Кропивницький; уклад. О. Нельга, Н. Пивовар; ред. Н. Калашнікова, О. Сергєєва; відп. за вип. Є. Г. Літвінова. Кропивницький, 2019. 132 с. URL: <https://library.kr.ua/wp-content/uploads/2021/01/chyzhevskiyi.pdf>
5. Зеленська Н. Перлина обласної книгозбірні. *Народне слово*. 2024. 31 жовт.
6. Зірка світової славістики. *Літературна Україна*. 1990. 9 серп.
7. Зленко Г., Мисечко А. Два семестри Дмитра Чижевського. *Кур'єр Кривбасу*. 1995, № 36. С. 21–22.
8. Корінь А. Нове слово... багатолітньої давності. Штрихи до творчості Дмитра Чижевського. *Народне слово*. 1992. 25 січ.
9. Куценко Л. Олександрія скитська в житті Нестора славістів. *Слово і час*. 1994. № 4–5.
10. Левченко В. Одеса в житті Д. І. Чижевського. *Філософія в сучасному світі : Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції* / ред. кол.: О. Дольська, Я. Тарароєв, А. Кіпенський та ін. Харків, 2024. С. 199–203.
11. Орел С. «Перевесло» – зав'язь вільної думки. URL: <http://chas-time.com.ua/polityka/pereveslo-zav-yaz-vilnoji-dumki.html>.
12. Панченко В. Небо Дмитра Чижевського. *Всесвіт*. 1995. №10–11. С. 148–150.
13. Простір Дмитра Чижевського ... від Олександрії до Гейдельберга – з минулого в майбутнє... / авт. ідеї О. Панібратенко; упоряд. О. Чуднов; ред. Т. Саміляк. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2023.
14. Час та історія дають нам шанс. *Літературна Україна*. 1990. 22 лют.
15. Чуднов О. І Слово було Богом. *Дмитро Чижевський. Антична філософія в конспективному вигляді : лекції читані в Богословсько-Педагогічній Академії УАПЦ в Мюнхені*. Кіровоград : Б. в., 1994. С. 62–70.

*Тетяна Кароєва,
докторка історичних наук, професорка,
викладачка кафедри культури, методики навчання історії
та спеціальних історичних дисциплін
факультету історії та міжнародних відносин
ВДПУ ім. М. Коцюбинського*

Підсумовується 17-річний досвід існування альманаху «Подільський книжник» – друкованого видання Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського. Висвітлюється основна тематика публікацій, структура видання, окреслюється коло авторів.

Ключові слова: *подільський книжник, альманах, Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. В. Отамановського, книжкова культура.*

The article summarizes the 17-year history of the almanac Podilian Bookman, a printed publication of the Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentin Otamanovskyi. It highlights the main thematic areas of the publications, the structure of the edition, and outlines the circle of authors.

Keywords: *Podilian Bookman, almanac, Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after V. Otamanovskyi, book culture.*

У 2009 р. Вінницькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. К. А. Тімірязєва (нині ім. В. Отамановського), за ініціативи Тетяни Кароєвої, було засновано альманах «Подільський книжник». Метою видання визначили висвітлення книжкової культури Поділля у різних її проявах, як минулих часів, так і сьогодення; розкриття всіх граней функціонування книги в суспільстві: її підготовки, друку, поширення та використання, значущості книжкової інформації, кола осіб, причетних до цих процесів. Водночас збірник має ширшу місію: фіксувати поточне усвідомлення та сприйняття книжкового Всесвіту нашими сучасниками. Хотілось мати видання, яке б розкривало книжкове життя з різних поглядів не лише професіоналів, а й любителів книги. І самі погляди представити в різних гранях прояву, тому був обраний жанр альманаху, який дозволяв поєднувати матеріали різного цільового призначення: науковий, науково-популярний, довідковий, інформаційний, художньо-літературний тощо. Збірник адресувався насамперед фахівцям, пов'язаним із книгою і книжковою культурою – бібліотекарям, книгознавцям, історикам, краєзнавцям, бібліофілам, культурологам. Проект «Українська бібліотечна енциклопедія» містить спеціальну статтю про альманах (<https://ube.nlu.org.ua/>).

Нині вже підготовлено 17 щорічних випусків. За ці роки склалася досить стала рубрикація матеріалів. Постійними щорічними рубриками є: «З книжкових колекцій бібліотек Поділля» (як правило, йдеться про колекції ВОУНБ ім. В. Отамановського), «Екологія книжкової культури» (про місце та вплив книжкової культури на суспільство), «Сторінками архівних документів / Сторінками старих видань» (відтворюються документи або старі публікації з

історії книжкової культури Поділля), «Вінницький "THE BEST"» (довідковий матеріал про авторів-лауреатів українських літературних і наукових премій), «Книжкова полиця» (оповіді про книги-ювіляри з фонду рідкісних і цінних видань бібліотеки), «Хроніка. Події» (висвітлюється повсякденне життя ВОУНБ ім. В. Отамановського в книжковій площині). У залежності від зібраного матеріалу у випусках трапляються також такі рубрики: «Про книги і про себе» (інтерв'ю з людьми про книги в їхньому житті), «Бібліотеки і бібліотекарі» (оповіді про бібліотекарів Поділля), «Бібліотеки і бібліофіли» (нариси про колекціонерів книг та їхні збірки), «Магічний трикутник (видавець – бібліотекар – книгар)» (статті про організації та постаті, які також забезпечують книжкове життя регіону), «Постать у книжковому просторі» (публікації про відомих професіоналів книжкової справи краю).

За ці роки сформувався досить широке коло авторів, яке охоплює представників Вінниччини, а також Києва, Хмельницького, Рівного, Кам'янця-Подільського, Кракова, Гродно тощо. Природньо, що провідні працівники ВОУНБ ім. В. Отамановського О. Антонюк, Г. Біловус, О. Кізян, С. Коваль, Т. Марчук, Н. Морозова, О. Сафронова, Л. Сенік, Г. Слотюк, П. Цимбалюк та багато інших постійно друкуються на сторінках видання. Але й для колег з інших бібліотек регіону та України видання завжди відкрито: В. Біловус, Л. Шпукал (Вінниця), В. Прокопчук (Кам'янець-Подільський/Дунаївці), О. Айвазян (Хмельницький), В. Соколов (Київ), О. Корзун (Київ-Вінниця). Науковці – викладачі закладів вищої освіти також серед наших дописувачів: Т. Кароєва, О. Коляструк, О. Куцевол (усі з Вінниці), О. Прищепа (Рівне). Представники інших книжкових професій теж є серед наших гостей: видавці – Т. Трубникова та О. Павлюк, менеджер книгарні – О. Вешелені, бібліофіли Є. Пшеничний та О. Шилін.

Тематика публікацій якнайширша. Важливе місце у збірнику мають публікації співробітників відділу рідкісних і цінних видань бібліотеки: Г. Біловус, І. Валігури, Т. Кароєвої, Т. Марчук, Ю. Рожко, О. Сафронової, Л. Сенік тощо. Ними підготовлено публікації про тематичні колекції відділу: педагогічних журналів, видань Святого Письма, видавництва, студентських літографованих видань, українських книжок міжвоєнної Чехословаччини, прижиттєвих видань польських письменників та істориків другої половини XVIII – початку XX ст., польських періодичних видань першої половини XIX ст., англomовних видань, нотних видань подільських композиторів XIX – першої третини XX ст. Досліджують вони й хронологічні колекції XVII ст. (польські стародруки, голландські стародруки); XVIII ст. (господарчі порадики, правничі стародруки, навчальна книга, кириличні богослужбові видання, мовознавчі словники, гравюри у стародруках). Вони готували статті про окремі унікальні видання або примірники з фондів відділу, наприклад, видання Михайла Старицького, Іоанн Лоотс «Het eerste deel Van de Nieuwe Groote Lootsmans Zee-spiegel» (Амстердам, 1714), атлас карт XVII–XVIII ст., Григорія Чупринки «Твори» (Прага, 1926). Ними чимало зроблено для вивчення родових та особових бібліотек Поділля, книги з яких нині зберігаються у фондах відділу.

Активними дописувачами є співробітники відділу краєзнавства Г. Авраменко, О. Антонюк, Н. Березюк, О. Зелена, С. Коваль тощо, які чимало

зусиль доклали для розкриття фондів обласної бібліотеки з краєзнавчих позицій. Колеги з інших відділів готували статті про колекції: районні газети Вінниччини другої половини ХХ – початку ХХІ ст., зміст рукописного журналу «Реаліст» (1910, 1911) Вінницького реального училища.

Чимало зроблено для висвітлення історії бібліотек Вінниччини, зокрема бібліотек домініканських монастирів Поділля 1820-х рр., бібліотечної мережі Східного Поділля початку ХХ ст., книгозбірень юристів Вінниці початку ХХ ст., Вінницької міської публічної бібліотеки ім. М. В. Гоголя / Вінницької ОУНБ ім. В. Отамановського, Гайсинської міської публічної бібліотеки ім. О. С. Пушкіна, бібліотеки вінницького товариства «Просвіта» (1917–1923), мережі хат-читалень в радянській Україні тощо.

Але не лише минулим живуть бібліотеки. Чимало публікацій розкривають сьогодення бібліотек регіону, серед яких можна згадати Вінницьку ОУНБ ім. В. Отамановського, Вінницьку обласну бібліотеку для дітей ім. І. Я. Франка, Вінницьку обласну наукову медичну бібліотеку, центральні районні бібліотеки Бару, Немирова, Могилів-Подільського, Тульчина, Хмільника, бібліотеки вінницьких навчальних закладів (державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського, національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, торговельно-економічного інституту ДТЕУ, коледжу культури і мистецтв ім. М. Д. Леонтовича), Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка.

Під рубрикою «Екологія книжкової культури» було висвітлено чимало подій минулого. Серед них варто згадати як явища загальнолюдського масштабу, наприклад, роль книжкової культури у трансформаціях доби Просвітництва, роль книги у формуванні історичних уявлень, місце народних читань в розвиткові культурної комунікації, так й явища Російської імперії або Радянського Союзу, зокрема вибудовування імперської системи цензури книжкового простору українських губерній, запровадження радянської бібліотечної цензури, використання більшовиками хат-читалень на ідеологічному фронті. Щодо сьогодення, то екологія книжкової культури репрезентує проблеми збереження книг, проведення тендерів на закупівлю книг для бібліотек, архітектури та дизайну бібліотек. Політичні події в країні впливають на бібліотечні заклади, тому не могли не з'явитися статті про публічні бібліотеки Вінниччини в умовах реформи децентралізації, деколонізацію фондів публічних бібліотек Вінницької області.

Автори альманаху спільними зусиллями розповіли про багато організацій та представників книжкових професій: видавництва (подільські видавництва доби Української революції (1917–1921), сучасні вінницькі видавництва «Нова Книга», «Глобус-Прес»), книгарів (вінницьких міських книгарень початку ХХ ст., вінницької книгарні «Є»), бібліотекарів (колеги з ВОУНБ ім. В. Отамановського та інших бібліотек Вінницької області), бібліографів (кам'янчанин Олександр Прусевич (1878–1944), хмельничанин Степан Гуменюк (1914–1991)), бібліофілів (польського шляхтича Констани Подвисоцький (1810–1868), вінничанина Олексія Зуєва (1909–2005), томашпільчанина Костянтина Кисельова (1906 – після 1984), бібліофілів Вінниці другої половини ХХ ст.). Читачів складно назвати професіоналами книжкової справи, але вони є ще однією гранню книжкового світу, тому обійти

їх мовчанням не змогли і присвятили їм статтю про мистецтво читання. Окремі публікації були присвячені авторам особливих видань з фондів відділу РІЦ. Якщо не згадувати стародруки, то наприклад, 1844 р. у Варшаві Томаш Падурра (1801–1871) оприлюднив українськомовну збірку поезій та музичних партитур «Ukrainky». Книга цікава не лише змістом, а й виконанням – літографованими нотами, транслітерацією українського слова латинськими літерами. Ярослав Немець (1842–1898), директор Вінницького реального училища, багато зробив для популяризації промислового садівництва в Російській імперії та розвитку переробки сировини. Завдяки його книзі «Промышленное плодоводство в Северной Америке» (Санкт-Петербург, 1898) почалися реальні заходи з організації консервування фруктів і овочів у промислових масштабах. Іван Овсінський (1856–1909) ще на початку ХХ ст. наголошував у книзі «Новая система земледелия» (Київ, 1899) на ґрунтозахисних системах землеробства, які лише тепер отримали поширення. Нині ця праця вважається класичною для органічного землеробства. Дмитро Маркович (1848–1920), відомий письменник та український громадський діяч, переїхавши у Вінницю доклав чимало зусиль для українізації міста за доби Української революції, зокрема дарував свої книги міським бібліотекам.

І підсумовуючи, треба зазначити, що Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека імені Валентина Отамановського є однією з небагатьох обласних бібліотек України, яка зобов'язалася мати власне щорічне видання, яким звітувати широкому загалу про свою різноманітну діяльність. Хоча альманах «Подільський книжник» не є фаховим виданням з книгознавства, але його публікації мають чимале наукове значення. Весь накопичений масив інформації є своєрідним інтелектуальним полотном, яке дає змогу глибше осягнути книжкову культуру нашого краю.

УДК 908(477.42)

Краєзнавство як складова національно-патріотичного виховання в діяльності Житомирської обласної бібліотеки для дітей та юнацтва

Віктор Канчура,
*бібліограф Житомирської обласної
бібліотеки для дітей та юнацтва*

У статті висвітлено досвід використання краєзнавства, як складової національно-патріотичного виховання молоді. Висвітлено способи залучення дітей і молоді до краєзнавчих пошуків, вивчення історії, етнографії рідного краю.

Ключові слова: *Житомищина, краєзнавство, бібліотека, національно-патріотичне виховання.*

The article highlights the experience of using local history as a component of national-patriotic education for young people. It outlines methods of involving children and youth in local history research, as well as in studying the history and ethnography of their native region.

Keywords: *Zhytomyr region, local history, library, national-patriotic education.*

Основними термінами для висвітлення нашої теми будуть терміни «краєзнавство» і «національно-патріотичне виховання».

Закон про бібліотеки та бібліотечну справу визначає такий статус бібліотек в Україні: Бібліотека – це бібліотечно-бібліографічний, культурно-просвітницький і науково-допоміжний соціальний інститут. А бібліотечну справу закон визначає, як складову частину інформаційної, виховної, культурно-освітньої діяльності. Тобто, згідно з нашим законом, бібліотека з однієї сторони не входить у систему виховних чи наукових закладів Міністерства освіти та науки, а з іншої – бібліотеки мають проводити як виховну, так і науково-допоміжну роботу залишаючись у підпорядкуванні Міністерства культури. Ця, досить своєрідна ситуація, проте, доповнюється підзаконними нормативними актами: «Положенням про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України» (2001 р.), в якому знайшла відображення сучасна концепція бібліотечного краєзнавства, був ще Указ Президента України «Про заходи щодо підтримки краєзнавчого руху в Україні на період до 2010 р.» (2001 р.). Але незалежно від нормативних документів, які регулювали діяльність бібліотек в минулому, або чинних нормативних актів, бібліотека була й залишається осередком краєзнавства.

Житомирська обласна бібліотека для дітей та юнацтва веде свій початок від Житомирської публічної бібліотеки, ще з тих часів, коли Житомир був адміністративним центром Волинської губернії. Ця бібліотека стала родоначальницею всіх бібліотек сучасної Житомирської області і Житомирського краєзнавчого музею. Цей музей розпочинався з шафи з колекцією мінералів, яка була в приміщенні саме цієї бібліотеки. І, звісно ж, саме бібліотека стала осередком Товариства дослідників Волині, яке об'єднало краєзнавців та науковців Волині у спільній справі, започаткувало систематичну краєзнавчу роботу в краї, видало багато збірників праць. Сучасна Житомирщина розташована на теренах кількох етнографічних та географічних регіонів. Це переважно Полісся, але південь Житомирської області – це частина колишньої Вінниччини (до 1937 року). Тож маючи таку славну краєзнавчу історію, унікальну територію, між Київщиною, Волинню, Поліссям і Поділлям, Житомирська обласна бібліотека для дітей та юнацтва просто зобов'язана продовжувати справу своїх попередників. А роботи на ниві краєзнавства ще «ледь початий» край. Ну і національно-патріотичне виховання наступних поколінь краян – це робота не лише батьків (які заклопотані зароблянням грошей), школи (яка застрягла у реформах та репетиторстві), священників (які були одними з перших наших краєзнавців, а тепер застрягли у міжконфесійних суперечках), науковців (які заклопотані пошуками грантів та спонсорів), але й, звісно, бібліотек. Виховна робота бібліотеки значно відрізняється від виховної роботи у закладі освіти. Хоча б тим, що відвідування бібліотеки – річ добровільна, а заклади освіти мають, згідно з чинним законодавством, більше засобів впливу і часу на виховання наступних поколінь українців. А є ще й електронні мережі, які створили потужну конкуренцію у всім видам виховної й просвітницької роботи. Тому бібліотеці доводиться боротися за читача в досить важких умовах. Краєзнавча діяльність місцевих бібліотек – це й формування, збереження і надання у громадське користування краєзнавчих і місцевих видань, це і координація та методичне забезпечення краєзнавчої діяльності

бібліотек в регіоні, це і збір матеріалів, сприяння їх оприлюдненню, сприяння соціальному, культурному розвитку регіону; охороні пам'яток та використанню природних багатств; виявленню та поширенню місцевого досвіду господарювання; вихованню патріотизму, національної самосвідомості, поваги до історії, традицій, широкого залучення молоді й усього населення до краєзнавства, взаємодії з державними й громадськими установами та організаціями; поповнення, удосконалення та осучаснення краєзнавчих бібліотечно-бібліографічних ресурсів регіону, популяризація краєзнавчих видань. Як поповнюються краєзнавчі фонди – то окрема тема, тому що їх доводиться і випрошувати, і купувати, і замовляти через Інтернет, і вимінювати на інші видання – хто як може. Про обов'язковий примірник для бібліотек молоді працівники знають лише з розповідей старших колег. Коли поповнення краєзнавчого фонду та удосконалення довідкового апарату є організаційною, фінансовою і технічною стороною нашої проблеми, то залучення молоді, вчителів, усіх охочих, популяризація, проведення виставок, зустрічей з місцевими краєзнавцями та авторами це, насамперед, робота з людьми.

З досвіду знаємо, що часто люди стають до краєзнавчої роботи зайнявшись своїм родоводом. Мій рід, моя мала Батьківщина, мій народ, моя країна – приблизно так вибудовується цей ряд зацікавлень. У наш час люди дуже мобільні. А в часи війни додалося й вимушене переселення значної кількості українців. Пошук своїх предків, історія свого міста чи села, цікаві події в минулому стають для цих людей часто єдиною ниткою, що пов'язує їх із втраченою малою Батьківщиною. Матеріали з краєзнавчих фондів нашої бібліотеки дають можливість знайти джерела або місцевих краєзнавців, які можуть допомогти людям дослідити минуле свого роду, свого краю. Родовід мають не лише люди, а й установи, будівлі, вулиці. І наша бібліотека теж має давню історію. І хто як не ми, має показувати приклад у дослідженні свого родоводу. А історію нашої бібліотеки, яка заснована ще 1866 року, описували відомі в Україні дослідники Іван Рудченко, брат і співавтор Панаса Мирного, та відомий краєзнавець, один із засновників Товариства дослідників Волині Володимир Боцянівський. Іван Рудченко написав дослідження на десяту річницю бібліотеки, а Володимир Боцяновський на 25-річчя. Але ці роботи давно вже стали недоступними широкому загалу, та й написані в колишній імперії російською мовою. Тому ми зробили переклад і видали ось таку книгу про історію нашої бібліотеки [2; 20]. А ще завдяки роботі нашого краєзнавця Георгія Мокрицького маємо дослідження: історії вулиці Михайлівської та колишньої водонапірної вежі, окремих будинків та культових споруд, історію житомирського трамваю [17]. У нас ви можете навіть прокататися у ретротрамваї. Щодо Михайлівської – то це пішохідна вулиця, традиційне місце зібрань молоді. Тож коли вони визнають щось цікаве про знайомі місця спрацьовує ефект впізнавання.

Періодика стала недоступною через обмежене фінансування. Але деякі цікаві дані житомирської періодики 1898–1902 років наші читачі можуть ознайомитися завдяки «Історичним етюдам про Житомир» Г. Л. Махоріна, Н. Ф. Гончарової, Л. Ф. Резцової [7]. Матеріали про Голодомор на Житомирщині збиралися як у формі архівних документів, так і наскільки можливо, збиралися поіменні дані, списки тих, хто загинув чи постраждав внаслідок Голодомору.

Виходили і збірки спогадів очевидців по селах. До цієї роботи залучалися бібліотекарі, школярі, сільські вчителі [1; 5; 6]. Радянсько-фінська війна – одна із сторінок нашої історії, яка довго і ретельно замовчувалася. Для Житомирщини – це особлива тема, тому що 44-та житомирська дивізія майже у повному складі загинула, або потрапила в полон біля містечка Суомісальме. Укомплектована дивізія була військовослужбовцями з південних районів Житомирщини: Любарського, Чуднівського, Бердичівського, Романівського (Дзержинського). Саме ці райони входили до 1937 року до складу Вінницької області. Ще й досі встановлюються прізвища полеглих, тих, хто пропав без вісті чи потрапив у полон. Доля тих, хто вцілів: табори ГУЛАГу, штрафні батальйони Другої світової... Тому ці дослідження можуть бути цікавими і для жителів сучасної Вінниччини. Найповніше цю проблему дослідив великий друг нашої бібліотеки, краєзнавець, Євген Тіміряєв.

Етнографічні дослідження. Житомирщина – край, де можете зустріти кілька діалектів та говірок, які не зустрінете більше ніде. Ну і наш суржик теж має свій місцевий колорит. Молоді люди в усі часи мали свій особливий жаргон, сленг, аргі. Дослідження таких явищ у нашій мові цікава тема для молоді. Прикладом такого дослідження можемо похвалитися: «Любарська балачка» [3]. Це теж якраз район, що належав до Вінниччини, а тепер сусидить з Хмельником. Традиційні й нетрадиційні вірування, обрядовість, традиції, пережитки – тема для досліджень. Результатом такої роботи є «Любарські забобони» [4]. Молодь і пісня нерозлучні. Збирання та вивчення народних та авторських пісень – це частина етнографічного портрета краю. Початок цій роботі покладено нашими попередниками з Яном Прусіновським та Оскаром Кольбергом, які у 1856–1880 рр. збирали ноти й слова народних пісень у наших краях. Збірники були видані у Польщі, українські слова написані латинкою. Там є багато пісень, записаних у Житомирі, Бердичеві, Любарі, Чуднові. Із пізніших авторів – цікавими для молоді є дослідження творчості знаних в Україні наших земляків – Івана Сльоти й Вадима Крищенка, гурту «Друга ріка».

Наша бібліотека, разом з партнерами з Житомирської політехніки розробила й упроваджує програму «Читай, Житомир». Житомирщина славна своїми письменниками. Михайло Коцюбинський, Борис Тен, Іван Огієнко, Максим Рильський, Олена Пчілка і Леся Українка, Валерій Шевчук, Євген Концевич, Володимир Короленко, Василь Овсієнко, Ігнатій Крашевський, Олег Ольжич, Джозеф Конрад і навіть Оноре де Бальзак. Ця програма направлена не лише на те, щоб розповісти про письменників Житомирщини, а, власне, акцентує увагу на краєзнавчий аспект їхньої творчості. Це екскурсії містом чи місцями, які описували наші письменники і там на місці читати ті частини творів, де описується Шодуарівський парк, чи Старий бульвар, чи Мальованка, чи Тетерів, чи скеля «Голова Чацького». Тобто література і наочність, можливість порівняти погляд письменника і свої власні враження від цієї місцини.

Студентка Житомирської політехніки Катерина Власюк робила на студентський конкурс роботу про вистави Шекспіра у Житомирському театрі. Але захопившись, стала досліджувати тему театрів і театрального життя в Житомирі у минулому. І крім роботи для студентського конкурсу маємо цікаву краєзнавчу роботу про театри в Житомирі [21, с. 41–60].

Війна на знищення всього українського вимагає від нас значних зусиль

зادля збереження і нашої спадщини, і пам'яті про тривожні й героїчні дні, наше непросте сьогодні. Твори про війну, твори про наших героїв, про стійкість українців у минулому і про одинадцять років війни на виснаження – все це потрібно нам сьогодні. Бібліотека проводить заходи пам'яті наших читачів, які загинули, захищаючи нас з вами.

Працівниками бібліотеки проведено захід пам'яті Гаврилюка Михайла Вікторовича. Це наш читач ще з дитячих років, музикант, закінчив школу мистецтв ім. В. Косенка. Пішов добровольцем на фронт. 9 місяців вважався таким, що пропав безвісті. Тіло було повернуте внаслідок обміну, за тестом ДНК ідентифіковане. Ми добре знали цього талановитого хлопчика, одного з найкращих декламаторів творів Т. Г. Шевченка на наших конкурсах, згодом молодого чоловіка, талановитого піаніста. Наша бібліотека провела низку виховних заходів на вшанування пам'яті Михайла для наших читачів та студентів музичного фахового коледжу ім. В. Косенка. До нашого регіону прибуває багато вимушено переселених осіб. Люди з інших регіонів, відірвані від рідних місць, родини, близьких і друзів. Крім вирішення побутових проблем, ці люди потребують і психологічної підтримки. Вони також мають знати щось про місця, куди їх закинула доля, історію цих місць. Бібліотеки області проводять краєзнавчі зустрічі, ознайомлювальні години, екскурсії для людей, яких війна закинула в наші краї, знайомляться з цікавими місцями області, історією міст, містечок чи сіл, де довелося поселитися під час війни. Такі ж зустрічі практикуються і для воїнів, які перебувають на лікуванні в госпіталях, далеко від рідних місць. Ця підтримка й ознайомлення з місцевою історією, пам'ятками, визначними місцями допомагають пораненим відчувати турботу і підтримку, відновити здоров'я. Історії життя і героїчні подвиги наших полеглих захисників – це теж складова частина краєзнавчої роботи.

Сучасна молодь не читає довгі тексти, інформація для них має шанс бути прочитаною, коли вона невелика, в електронному вигляді, кліп, квест, відеоряд та інші назви для такого виду матеріалів увійшли до нашого повсякдення і бібліотека має прилаштовуватися до потреб часу і сподівань читача. З усіма нашими програмами та заходами можна ознайомитися на нашому офіційному сайті: www.libertyspase.org.ua. Багато інформації, зокрема за програмою «Читай, Житомир» можна отримати за допомогою QR-коду. Коли виникне зацікавленість, то читач і до паперового носія добереться. Сучасні електронні засоби оприлюднення (сайт, Фейсбук та ін.) дають змогу охопити більшу кількість потенційних читачів. Ще один, досить несподіваний, аспект росту зацікавлення краєзнавством – це чорні археологи. Поява приладів для виявлення металів розбудила цікавість до краєзнавства і місцевої історії. Але цікавість ця специфічна. В першу чергу їх цікавлять місця для пошуку. Серед них, як і серед колекціонерів, є чимало дуже обізнаних людей, тих, хто має багато матеріалів про історію краю, але багато лише шукачів-продавців. Ці наносять шкоду, бо втрачається цінна і значима інформація про наше минуле. Залишаються лише артефакти, виставлені на продаж, інформаційна цінність яких для краєзнавства вже невелика. Певним способом нівелювати цю шкоду є хоча б збір фото чи відео матеріалів про знахідки на наших землях, щоб у такий спосіб зберегти цінну інформацію. Історичні події національно-визвольної боротьби та патріотичні акції, приурочені до них є складовою частиною національно-

патріотичного виховання молоді. Для Житомирщини такими знаковими подіями є: «Трикутник смерті» і Перший Зимовий похід військ УНР, Другий Зимовий похід і Базар, Поліська Січ і Олевська республіка Бульби-Боровця, відвідування могили М. Сціборського й О. Сенника у Житомирі, дні пам'яті О. Ольжича (ім'ям, якого названа Житомирська обласна наукова бібліотека). Проведення для учнів шкіл, коледжів, студентів занять «Краєзнавча література і бібліографія»; організація краєзнавчих зустрічей уже стали доброю традицією.

Бібліотека разом з читачами бере участь в акціях на підтримку ЗСУ та ветеранів. Ось зараз триває акція по збору плодів каштанів, які здаємо як лікарську сировину, а кошти перераховуються на Збройні сили України. (На момент публікації, завдяки акції «Каштани для ЗСУ» за участі наших читачів і працівників було зібрано кошти на три детектори CONTRA-DRON SENSE-3. Пристрої уже на фронті). Наша бібліотека координує свою роботу з освітніми та культосвітніми установами, закладами освіти, музеями, громадськими організаціями, краєзнавцями, які займаються виявленням, вивченням пам'ятників, пам'ятних місць історії районів, міст, сіл області. Об'єднання зусиль численної громади краєзнавців і бібліотекарів, співробітництво з місцевими осередками Всеукраїнської спілки краєзнавців сприяє національно-патріотичному вихованню дітей та молоді.

Література та джерела

1. Голодомор 1932–1933 років м. Житомир : Книга пам'яті. Збірник документів і спогадів. / Вступ. ст. Р. Ю, Кондратюк ; упоряд. Г. П. Мокрицький. – Житомир : Вид-во «Волинь», 2008. – 496 с. – 28 іл.
2. Боцяновський Володимир. Публічна бібліотека в Житомирі (з приводу її 25-річчя). – Житомир : вид. ПП А. Хоровський. 2023. – Вступ. ст., пер. з рос. В. Канчура.
3. Канчура Віктор. Любарська балачка. – Житомир : вид. ПП А. Хоровський. 2017. 32 с.
4. Канчура Віктор. Любарські забобони. – Житомир : вид. ПП А. Хоровський. 2021. 85 с.
5. Канчура Віктор. Нашадкам людоїдів. Матеріали і документи про Голодомор на Любарщині на поч. 30-х років ХХ ст. – Житомир : вид. ПП Хоровський, 2005. 140 с.
6. Канчура Віктор. Біль. Спогади очевидців Голодомору. – Житомир, вид. ПП Хоровський. 2007. 300 с.
7. Махорін Г. Л. Н. Ф Гончарова, Л. Ф. Резцова. Історичні етюди про Житомир. Вип. № 1 (1898 – 1900 рр.). – Житомир : Вид. В. Б. Котвицький, 2010. – 44 с.
8. Махорін Г. Л. Історичні етюди про Житомир. Випуск № 2. (1900–1902 рр.). – Житомир : Вид. В. Б. Котвицький, 2010. – 56 с.
9. Мокрицький Г. П. Вулиця Івана Огієнка : Історико-краєзнавча фоторозповідь / Світлини С. А. Глабучука. – Житомир : Журфонд. 1997. – 12 с. 14 іл.: 4 схеми.
10. Мокрицький Г. П. Вулиця Бориса Тена : Історико-краєзнавча фоторозповідь. – Житомир: Вид-во «Волинь». 1997. – 24 с. : 30 іл.: 4 схеми.

11. Мокрицький Г. П. Душа і серце Житомира: Наша рідна Михайлівська (Ілюстрований путівник пам'ятними місцями вулиці). Житомир : Вид-во «Волинь», 2014. – 32 с. – 134 іл.

12. Мокрицький Г. П. Вежа на Пушкінській: (До 100-річчя Житомирського водопроводу): Архітектурно-краєзнавчий нарис / Серія «Пам'ятки рідного міста». Кн. 6. – Житомир : Вид-во «Волинь». 1998. – 48 с. – 40 іл., 4 мал., 2 схеми.

13. Мокрицький Г. П. Пушкінська, 42 : Історія будинку : (Від вчительського інституту до природничого факультету педуніверситету) : Архітектурно-краєзнавчий нарис / Серія «Житомир. Пам'ятки рідного міста». Кн. 13. – Житомир : Вид-во «Волинь». 2001. – 32 с. – 14 іл., 1 мал., 2 схеми.

14. Мокрицький Г. П. Будинок на Старому бульварі, 7 : Сто років шляху: від окружного суду до Державної агроекологічної Академії України : (Архітектурно-краєзнавчий фотонарис) / Фото Г Мокрицького та С. Глабучука. – Житомир : Журфонд. 1997. – 32 с. 22 іл.

15. Мокрицький Г. П. Майдан Рад: Архітектурно-краєзнавча фоторозповідь. – Житомир : Вид-во «Волинь». 1998. – 54 с. 51 іл.: 8 схем. (Серія «На карті Житомира», кн. 3).

16. Мокрицький Г. П. Житомир – Польський. Довідкове ілюстроване видання / Інформаційна підтримка Наталія і Володимир Іщук. Фотоілюстрації та картосхеми Георгія Мокрицького. Обкл. Дмитро Гусаркін. Пер. пол. Ірина Рудницька. Пер. англ. Тарас Кобзар.

17. Мокрицький Г. П. Трамвай Житомира : Екскурс у 100-річну історію (Серія «Пам'ятки рідного міста»). – Кн. 9. – Житомир : Вид-во «Волинь» : 1999. – 64 с., 73 іл., 1 мал., 2 схеми.

18. Мокрицький Г. П. Житомир: Архітектурно-краєзнавчий ілюстрований нарис / Фото С. А. Глабучука. – Житомир : Журфонд. 1997. – 32 с. – 34 іл.

19. Мокрицький Г. П., Лазунов В. Я. Покровська церква на Каракульній, 6. Історія місцевості, старообрядців і їхнього храму : Архітектурно-краєзнавчий нарис / Серія «Пам'ятки рідного міста». – Кн. 14. – Житомир : Вид-во «Волинь». – 2001. – 48 с. укр. та англ. мовами.

20. Рудченко Іван. Десять років Житомирської російської публічної бібліотеки 1866–1876. Житомир : вид. ПП А. Хоровський. 2023. – Вступ. ст., пер. з рос. В. Канчура.

21. Канчура Є. О., Власюк К. А. Шекспірівські проекти в театральній історії Житомира. Брехтівський часопис (Brecht-Heft) : статті, есе, переклади : Зб. наук. пр. (філолог. науки) : Житомир : Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2024. № 10. С.41–60.

<http://brecht.zu.edu.ua/article/view/319114/309555>

Краєзнавча діяльність бібліотеки як простір зближення

Ольга Шуть,
директорка КЗ «Публічна бібліотека»
Чечельницької селищної ради

У статті йдеться про краєзнавчі практики минулого і сучасного, розроблені працівниками КЗ «Публічна бібліотека» Чечельницької селищної ради Гайсинського району Вінницької області, крізь призму бібліотечних цінностей.

Ключові слова: вірші, книга, бібліотека, історія, культура, читач, Чечельник.

The article discusses local history practices of the past and present, developed by the staff of the Municipal Institution “Public Library” of the Chechelnyk Settlement Council, Haisyn District, Vinnytsia Region, through the prism of library values.

Keywords: poems, book, library, history, culture, reader, Chechelnyk.

Знайомство з історією рідного краю, прищеплення інтересу до історії, популяризація краєзнавчих видань – основне завдання бібліотекарів. Враховуючи інтерес користувачів до подій минулого, ми послідовно та систематично ведемо копітку пошукову роботу, основною метою якої є: вивчення історії свого населеного пункту, збирання легенд, переказів, спогадів [2]. У бібліотеках створені краєзнавчі світлиці культурної спадщини. Експонати, які розміщені у світлиці, мають вік від 100 років і більше. Тут можна здійснити подорож у минуле і провести фотосесію. Книгозбірні є центром для користувачів різних вікових категорій, де працівники діляться своїм душевним теплом та книжковими багатствами.

«Найкраще місце на землі – наш рідний Чечельник.

Коли доля в край чужий закине,

Ти в серці збережи її навек,

Цю часточку маленьку України –

Свій рідний, неповторний Чечельник!».

Мальовнича і чарівна Чечельниччина! Щедра на природні дари та людські таланти! Наша неповторність і унікальність – це чорноземи, неповторні кольори садів, велична козацька історія, а ще люди – щедрі, гостинні, талановиті. Сум та радість, тривога та надія сплелись у народних піснях та неповторних талантах краю [5].

Нині чечельничани справно працюють для перемоги, вірять в майбутнє своєї землі, захищаючи рідну Україну... Ми щиро дякуємо героям, які поклали своє життя в ім'я перемоги! І низько кланяємося до землі всім, хто боронить нашу землю від ворога...

Даруючи землякам любов до краси і творчості рідного краю, працівники комунального закладу «Публічна бібліотека» Чечельницької селищної ради, презентують виставки «Куточок милого Поділля – мій Чечельник!». Виставки складаються з книг про минуле і теперішнє нашого славного краю. Це

фотографії славетних уродженців та видатних людей, чия доля так чи інакше пов'язана з краєм.

Враховуючи інтерес користувачів до подій минулого, бібліотекарі ведуть роботу, основною метою якої є: вивчення історії свого населеного пункту, відродження імен визначних діячів краю, збирання легенд, переказів, спогадів старожилів [1].

Прищеплення інтересу до історії та краєзнавчий атрибут в оформленні бібліотеки, формування краєзнавчого фонду та ознайомлення з ним широкого загалу – привертає увагу до особливостей та цікавинок історії, зберігає здобуте для наступних поколінь. Користувачі бібліотеки мають можливість дізнатися про місце, де народилися і живуть, історії назв вулиць, міфи та легенди, минуле та сучасне Чечельниччини. Хоча чимало сторінок багатой історії нашого краю залишаються ще не вивченими, проте наша земля любить своїх мешканців, що зберігають і примножують надбання минулих поколінь, і завжди готова щиро, з радістю і турботою прийняти дорогих гостей!

Щоб по-справжньому любити рідний край, його слід добре знати, необхідно вивчати його історію, мову, культуру. Тому, до Всесвітнього дня письменника бібліотекарі презентували краєзнавчу виставку «Оспівувач рідного краю», на якій представлено твори Павла Чернієвського, який є членом літературного клубу «Слово». Одне з чільних завдань клубу – виховання любові і дбайливого ставлення до рідної землі – своєї «малої батьківщини», її історії, поваги до народних традицій і звичаїв, фольклору, любові до рідної природи.

Зустріч з поетом-краєзнавцем Павлом Афанасійовичем Чернієвським на поетичних заходах бібліотеки збирає шанувальників його творчості. Павло Афанасійович розповів про цікаві сторінки своєї творчої біографії, найяскравіші поетичні твори та згадає цікаві події свого життя. Навіть маленькі користувачі бібліотеки знайомляться з найкращими поетичними творами поета-краєзнавця.

Важкий час проживає нині наша рідна Україна. Щоб зберегти дух нації, надихнути любов'ю до рідної землі та віру в перемогу над ворогом, наш поет-краєзнавець подарував землякам, які захищають нашу батьківщину та всім поціновувачам патріотичних віршів, свою збірку поезій «Війна милосердя не знає» [6]. Щира правдива муза хвилює небайдужі серця та надихає наших воїнів до перемоги. Фраза «коли говорять музи, пушки мовчать», це дійсно так, адже, в час затишшя, побратими читають вірші із подарованої збірки. В ті хвилини забуваються жахіття війни і ніби знову повертаються солдати в рідний край до своїх домівок...

«Війну, а не квіти малюють діти...» – наші діти повсякдень підтримують наших мужніх захисників. Вони не втомлюються малювати малюнки, писати листівки-побажання. Читачі нашої бібліотеки вкладають у свою творчість надію та сподівання, що ці малюнки зігріють серця наших воїнів, подарують часточку тепла й любові, яку відчувають зараз усі українські діти до кожного воїна. З нашими дітьми, справжніми патріотами своєї країни ми обов'язково переможемо ворога.

«В бою не затремтить рука» – так пише Павло Чернієвський, проте, на жаль, приходиться і йому писати вірші-присвяти полеглим воїнам-землякам.

«Україно! Честь і слава синам твоїм!», під такою назвою представлено виставку-пам'ять захисників Чечельниччини, які загинули в боротьбі за її незалежність, суверенітет та територіальну цілісність. З нагоди Днів вшанування та державних свят бібліотекарі проводять інформаційні години «Увійшли в безсмертя».

«Янголи Маріуполя» – презентація книги пам'яті про загиблих Героїв... До третьої річниці героїчної оборони Маріуполя у Чечельнику відбулася особлива меморіальна подія – презентація книги «Янголи Маріуполя», яка вшанувала пам'ять полеглих Захисників міста. Це видання – не просто книга, а свідчення, документ епохи, пам'яті та безмежної любові до тих, хто віддав життя за Україну. «Янголи Маріуполя» – це історії чотирнадцяти Героїв з Вінниччини, які загинули під час оборони міста, що стало символом української стійкості у 2022 році [7].

Зустріч розпочали із вшанування пам'яті усіх полеглих захисників. Голова Чечельницької селищної ради Світлана Палісіка висловила щирі співчуття рідним Героїв та подякувала їм за ініціативу видати книгу «Янголи Маріуполя» з історіями і піснями-одами на честь 14-х мужніх захисників та жителів Маріуполя.

Ідея створення книги належить Вікторії Колмиковій – матері загиблого бійця з позивним «Вахр» та голові Ради родин полеглих захисників і захисниць Вінницької міської територіальної громади. Для неї ця книга – особистий проєкт і водночас місія: зберегти пам'ять про побратимів сина, про тих, хто став рідними не лише їй, а й усьому українському народові.

Серед героїв-маріупольців – Віталій Діденко «Чечель», який був і назавжди залишається патріотом своєї малої батьківщини, рідного Чечельника та всієї України. Подвиг Віталія і всіх його побратимів навіки в історії незалежної та вільної України, за яку вони поклали життя...

Наша бібліотека постійно знайомить з поезією митця на виставках-презентаціях та на сторінці в Фейсбуці за рубрикою «Поети Чечельниччини боронять Україну словом». Цим ми складаємо шану всім, хто мужньо стоїть на захисті нашої держави.

Бібліотечний проєкт під назвою «Душу зцілювати добром» сьогодні набув неабиякої актуальності. Це – робота бібліотеки з внутрішньо переміщеними особами. Таких людей, які знаходяться в комунальному некомерційному підприємстві «Чечельницька районна лікарня» постійно відвідують бібліотекарі. Проявляючи повагу до читачів старшого покоління, книгоноші пропонують їм книги, журнали і, найнеобхідніше – спілкування. Людям старшого віку подобається читати, тому вони з нетерпінням чекають нової зустрічі з книгою

Українська книга, рідне слово – це та бездонна криниця, з якої читачі черпають наснагу, любов до отчого краю, до України. А письменники допомагаючи нам не збитися з вірного шляху, полюбити багатогранне друковане слово, дарують книги, які живуть вічно!

Сім'я – найголовніше в житті будь-якої людини. Це не потрібно доводити нікому. Вона, як гарний, вишитий з любов'ю оберіг, що захищає від бід і нещастя. До Дня сім'ї бібліотекарі спільно з працівниками КЗ «Центр культури і дозвілля» Чечельницької селищної ради та КУ «Чечельницький центр соціальних служб»

традиційно проводять родинні свята «З родини йде життя дитини». В даний час внутрішньо переміщені особи з дітьми стали найголовнішими учасниками дійства. Бібліотекарі розповідають про історію свята, цінності сім'ї, традиції та звичаї, які об'єднують рідних і близьких. Діти і дорослі із задоволенням слухають пісні та вірші про Україну, матір та родину, яка стає невичерпним джерелом наснаги, любові та батьківських обов'язків. Кожна сім'я докладает зусиль аби не всохло родове дерево, бо – «Без роду немає народу».

Гостям заходу доступна яскрава книжкова викладка «Родина, рід, які святі слова...», на якій представлено літературу для дітей і дорослих. Наприкінці ж заходу всі смакують солодощами. Матері і дітки, присутні на заході, завжди дякують працівникам бібліотеки за все світле і хороше, що вони привносять у життя один одного!

Чудовий захід з нагоди Дня народження нової книги, яка стала візитівкою Чечельницької громади – «Новоукраїнка: покинутий рай... Повертаймо пам'ять!», який відбувся в Поповогребельському старостинському окрузі в Поповогреблянській сільській бібліотеці-філії КЗ «Публічна бібліотека» Чечельницької селищної ради.

«Новоукраїнка: покинутий рай... Повертаймо пам'ять!», за такою лаконічною назвою схована вся філософія життя українського народу [3]. Ми на перетині цивілізацій і українська нація, як ніяка з націй, бореться за виживання, а тому так важливо ідентифікувати себе та зберегти те «наше, рідне». Сюжет цієї книги – це життя людей українського села у всіх його проявах: у злетах і падіннях, почуттях і відчуттях, подіях і надіях на краще.

Цей посібник став великим досягненням в нашій громаді! В книзі продумано все до дрібниць, а саме образ книги: обкладинка, яка не тільки приваблює око читача, а й відображає зміст книги.

Цінний подарунок краєзнавця Василя Олексійовича Коваленка, директора народного музею історії села Бондурівка, порадував працівників бібліотеки. Книга «Нариси з історії села Бондурівка», виданої в 2020 році в місті Одеса [4]. Автор історичної довідки про минуле Бондурівки – вчитель-історик, колишній директор Бондурівської середньої школи Задверняк Григорій Олексійович. Василь Олексійович Коваленко, з теплотою і любов'ю, трепетною ніжністю і щирістю, написав про тих, хто переніс голод, незгоди, відбудову, створюючи добробут та затишок у рідному селі.

Бібліотекарі вдячні за подаровану книгу і впевнені, що вона обов'язково знайде свого читача і стане важливою частинкою фонду бібліотеки. Книга цікава багатьом жителям Чечельниччини. Адже в ній цікаві відомості про одне з найкращих місць на землі – Бондурівку та її мешканців.

Сім'я – найголовніше в житті будь-якої людини. Це не потрібно доводити нікому. Вона, як гарний, вишитий з любов'ю оберіг, що захищає від бід і нещастя. До Дня сім'ї бібліотекарі спільно з працівниками КЗ «Центр культури і дозвілля» Чечельницької селищної ради та КУ «Чечельницький центр соціальних служб» проводять родинні свята «З родини йде життя дитини». Бібліотекарі розповідають про історію свята, цінності сім'ї, традиції та звичаї, які об'єднують рідних і близьких. Діти і дорослі із задоволенням слухають пісні та вірші про Україну, матір та родину. Гостям заходу доступна яскрава книжкова викладка «Родина, рід, які святі слова...», на якій представлено

літературу для дітей і дорослих. Наприкінці ж заходу всі смакують солодощами. Матері і дітки, присутні на заході, завжди дякують працівникам бібліотеки за все світле і хороше, що вони привносять в життя один одного!

«Купальське диво – квітка чарівна» – народознавчий захід до свята Івана Купала – це струмінь легенд, історії та людських сподівань. З глибини віків воно прийшло до нас, як свято тепла, буяючої зелені, молодості та кохання, в якому тисячоліттями сплелись релігія, прадавні міфи і кохання, язичництво і християнство. Міцно воно тримається в побуті народу і передається з року в рік, із роду і до роду. Бібліотекарі вирішили пригадати традиційні українські народні звичаї. В бібліотеці зібралися різні покоління читачів на народознавчий віночок «Зорі купальської ночі сяють крізь барви століть». Всі присутні на заході поринули у мандрівку часом, щоб познайомитися з купальськими обрядами, звичаями, традиціями. Учасники заходу із захопленням слухали неймовірні історії та легенди, пов'язані зі святом.

В КЗ «Публічна бібліотека» Чечельницької селищної ради провели майстер-клас для дітей з нагоди Івана Купала. Таким чином популяризуються українські звичаї серед дітей. Під час плетіння вінків діти ознайомилися із традиційними купальськими піснями, із захопленням слухали розповіді бібліотекарів про давні звичаї. Створюючи віночки, дітки вкладали в них думки про перемогу наших воїнів ЗСУ, всі вінки виготовлялися з думками про мир. Всі учасники заходу провели чудовий день в бібліотеці, торкнулися ще раз наших давніх звичаїв, сплетені на майстер-класі віночки, діти забрали додому та щиро дякували працівникам бібліотеки за гарне свято в дружньому колі.

Перелік бібліографічних посилань

1. Барвінський І. Історія Чечельниччини з найдавніших часів до кінця ХХ ст. Одеса : Астропринт, 1998. 64 с.
2. Вовк С. Т., Таранець С. В., Косаківський В. А. Нариси з історії Чечельника. Вінниця, 2000. 214 с.
3. Малий П. Новоукраїнка: покинутий рай... Повертаймо пам'ять! Серія «Моя Вінниччина». Випуск 95. Житомир : ТОВ «Видавничий дім «Бук-Друк», 2024. 180 с.
4. Нариси з історії села Бондурівка на Вінниччині. Одеса, 2020. 228с.
5. Чернієвський П. Містечко золотистих лип. Кодима : Кодимська районна друкарня, 2013. 208 с.
6. Чернієвський П. Війна милосердя не знає. Кодима : Кодимська районна друкарня, 2022. 28 с.
7. Янголи Маріуполя. Вінниця, 2025. 112 с.

**Краєзнавча робота – основа формування світогляду студентської молоді
в коледжі**

Таїсія Швець,

завідувачка

Надія Закупень,

провідний бібліотекар

Алла Савіна,

бібліотекарка I категорії

бібліотеки Вінницького технічного фахового коледжу

У статті йдеться про краєзнавчу роботу в бібліотеці як духовний чинник формування світогляду сучасного студента, про використання різноманітних форм та методів популяризації краєзнавчої літератури, роль краєзнавства у вивченні історичної свідомості про край в цілому, про історичний шлях від далекого минулого до сьогодення.

The article discusses local history work in the library as a spiritual factor in the formation of the worldview of a modern student, the use of various forms and methods of popularizing local history literature, the role of local history in the study of historical consciousness about the region as a whole, and the historical path from the distant past to the present.

Ключові слова: *студентська молодь, бібліотека, коледж, бібліотечне краєзнавство, краєзнавча робота, формування культурної свідомості, патріотичне виховання, інформаційне забезпечення.*

Keywords: *student youth, library, college, library local history, local history work, formation of cultural consciousness, patriotic education, information support.*

Актуальність теми зумовлена тим, що нині, в умовах кривавої російсько-української війни, коли Україна героїчно відстоює свою незалежність, суверенність бібліотечне краєзнавство набуває особливого значення, адже сприяє консолідації суспільства, захисту історичної правди та збереженню національної пам'яті. Бібліотеки відіграють ключову роль у протидії інформаційним війнам та нарративам, що спрямовані на підриг української культурної ідентичності. Саме через краєзнавчу діяльність бібліотеки можуть утверджувати цінність місцевих традицій, історії та мови, забезпечуючи доступ до правдивої інформації про рідний край та його героїв.

Краєзнавча діяльність у бібліотеці коледжу охоплює широкий спектр завдань, спрямованих на збереження, вивчення та популяризацію історії, культури та традицій регіону. Основні завдання та функції можна умовно поділити на кілька ключових напрямків: формування та збереження краєзнавчого фонду, широка популяризація краєзнавчих видань, просвітницька діяльність та наявність краєзнавчої специфіки в оформленні бібліотеки [1].

Основою краєзнавчої роботи бібліотеки є краєзнавчі фонди. Як зазначено в Положенні, вони «включають, по-перше, документи, пов'язані з краєм змістом, – незалежно від тиражів, мови, місця видання чи виготовлення, політичної чи ідейної спрямованості (краєзнавчі документи); і, по-друге, документи, пов'язані з краєм походженням (місцеві видання), опубліковані на

території краю, – незалежно від їх змісту, виду, способу видання, мови, в т. ч. малотиражні, внутрівідомчі, вузькоспеціальні та ін.» [2].

Краєзнавчий фонд є документальною базою краєзнавчої діяльності бібліотеки. Формування та комплектування краєзнавчого фонду бібліотеки в основному відбувається за рахунок дарування книг місцевих авторів, краєзнавців, Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського та книгами, які видано за сприяння Вінницької обласної військової адміністрації та Вінницької обласної Ради.

Враховуючи інтерес користувачів до подій минулого, бібліотекарями були створені тематичні папки, де акумулюються матеріали з різноманітних тем – «Видатні земляки Поділля», «Літопис рідного міста», «Визначні пам'ятки Вінниччини», «Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни», «Літопис Вінницького технічного фахового коледжу», «Про нас пишуть». Щороку наші студенти використовують накопичену інформацію при підготовці повідомлень, рефератів, написанні наукових робіт [3].

Важливою ділянкою роботи бібліотеки є видавнича справа. Бібліотекарями видані рекомендаційні списки літератури «Мій край – моя історія жива», «Великий Сонцепоклонник» та матеріали для виховних заходів «Видатні вчені Вінниччини», «Герої Небесної Сотні».

Особлива увага приділяється раціональному розміщенню краєзнавчого фонду бібліотеки. Традиційною формою організації і популяризації краєзнавчого фонду є краєзнавчий куток, де експонується розгорнута постійнодіюча книжкова виставка «Мій рідний край – життя мого перлина».

Максимальному розкриттю краєзнавчих матеріалів у бібліотеці допомагає система наочної популяризації видань – книжкові виставки, виставки-експозиції, виставка-подорож: «Пізнай рідний край», «Краса України – Поділля», «Стежками рідного краю», «Вінниччина: минуле та сьогодення», «Вінниця – наш рідний край», «Вивчай і знай свій рідний край». Інтер'єр виставок прикрашають фотографії мальовничих куточків Вінниччини, цитати-вислови про рідний край, видатних земляків-діячів минулого і сучасності.

Персональні виставки присвячуються видатним діячам краю: «Неповторний лицар правди», «Квіт подільського слова», «Постать, що єднає Україну», «Сузір'я літераторів Вінниччини», «Письменники рідного краю», «Життя, віддане Україні», «Подільськими стежками Михайла Коцюбинського», «Літературні обрії Михайла Коцюбинського», «Видатний хірург, анатом, педагог».

Для популяризації краєзнавчих документів бібліотека використовує виставки нових надходжень, які рекламують усі краєзнавчі документи, що надішли до бібліотеки.

Виставкова робота передбачає не лише безпосередній показ книг та інших краєзнавчих документів, а й використання багатьох елементів наочності, а саме: різноманітні предмети, символи, емблеми, що мають відношення до теми виставки. Для яскравого розкриття змісту представлених документів використовуються також ілюстративні матеріали (портрети, декоративні елементи), цитати, анотації.

Популяризація краєзнавчих документів бібліотеки, як правило, здійснюється під час проведення інформаційної та масової роботи, а також

безпосередньо під час видачі краєзнавчих документів користувачам на абонементі або в читальному залі.

У краєзнавчій діяльності нашої бібліотеки можна виділити основні напрямки: історичне краєзнавство, літературне та культурно-мистецьке краєзнавство, етнографічне краєзнавство.

Бібліотека бере активну участь у краєзнавчих заходах, які відбуваються в коледжі. До найбільш популярних краєзнавчих заходів відносяться: засідання круглого столу «Пошуково-краєзнавчі дослідження з історії рідного краю», майстер-клас «Проектно-дослідницька діяльність, як інструмент формування історичної пам'яті», фестиваль «Наше коріння – наша історія», науково-практична краєзнавча конференція «Моя Україна: історія та сьогодення. Краєзнавчі дослідження». На таких заходах бібліотека представляє широку палітру своїх інформаційних краєзнавчих послуг.

Уже стало доброю традицією бібліотеки щороку проводити виховну годину «Бути щасливим щастям інших...» до дня народження М. І. Пирогова, де на захід завжди запрошується завідувачка відділу науково-екскурсійної та експозиційної роботи Національного музею-садиби М. І. Пирогова Антошук Клавдія Феліксівна.

Літературно-мистецьке краєзнавство нашої бібліотеки пов'язане з вивченням та залученням користувачів бібліотеки до творчості авторів, які писали про регіон, чи творили в ньому.

Серед різноманітних форм популяризації творчості місцевих письменників особливе місце посідають літературні вечори-зустрічі, літературні години з письменниками, презентація книг сучасних поетів.

Надзвичайно цікавою була літературна зустріч шанувальників української поезії «Прийшла пора». Для участі у поетичному святі були запрошені літературні діячі Вінниччини. Зокрема письменники В. М. Вітковський, М. Ф. Каменюк та поетеса О. Павленко. Щороку у бібліотеці проходить літературна година «Поезія – душі перлина», де запрошуються поети Вінниччини, серед них Віктор Цимбал та Олена Нікітіна. Приємним відкриттям стала презентація збірки віршів «Шепіт думок» Мирослави Луцікової, студентки економічного відділення нашого коледжу.

Один з визначних аспектів вивчення історії та культури краю є етнографічне краєзнавство. Традиції рідного краю – це пам'ять про своїх предків, природна потреба триматися невмирущих традицій народних ремесел та художніх промислів у спадок наступним поколінням. Тому у читальній залі відбулися цікаві святкові заходи до Великодніх свят, один із них це майстер-клас по писанкарству, які провели краєзнавиці-писанкарки Наталія Сентемон і Віта Кушніренко. Було цікаво дізнатись, що подільську писанку вирізняють гармонійний колорит і витончений малюнок. Своїми секретами зі студентами ділився Олександр Котловий. Дизайнер, знавець і збирач традицій української минувшини розповів зокрема про народний промисел лозоплетіння і ритуал виготовлення кошиків до Великодня. Вже традиційним став щорічний флешмоб «Одягни вишиванку – підтримай Україну!» до Всесвітнього дня вишиванки.

Пріоритетним напрямком виховання патріотичної свідомості у здобувачів освіти стає краєзнавство. Тому не випадково так широко представлена

краєзнавча тематика в заходах, присвячених вшануванню подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні. Працівники бібліотеки організують зустрічі з родичами загиблих на Майдані. Систематично проводяться заходи героїко-патріотичної тематики «Герої не вмирають», «Назавжди воїни і патріоти» «Вшануймо героїв Небесної Сотні», «Пам'яті Небесної Сотні», «Герої Небесної Сотні», «Українці – нація героїв», «День Героїв України», «Україна – нація нескорених».

Значну увагу бібліотека приділяє подіям російсько-української війни, актуальною є організація збирання та поширення інформації про героїчні вчинки українських військовослужбовців, бійців добровольчих батальйонів, волонтерів та інших громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності України [3].

Працівники бібліотеки долучились до акції «Подаруй книгу військовому», щоб підтримати моральний дух воїнів-визволителів, де користувачі бібліотеки писали листи-подяки та разом з книгами передали для людей, що перебували на реабілітації в лікувальних закладах міста. Передано чимало книг історико-краєзнавчого змісту як науково-популярних, так і наукових досліджень. Література має величезну силу зцілення. І проза, і поезія допомагає відволіктися, знайти внутрішню рівновагу та відновити силу духу.

Бібліотека активно співпрацює з родинами загиблих воїнів, які подарували для бібліотеки книги, одна із них «Взірець безмежної любові до неба й нестримне прагнення до мети».

Отже, узагальнюючи сказане, сьогодні однозначно можна говорити, що краєзнавча робота, яка проводиться в бібліотеці, сприятиме збереженню культурної спадщини краю та формуванню духовного світогляду студентської молоді в коледжі.

Список використаних джерел та літератури

1. Деякі аспекти краєзнавчої роботи бібліотек (Методичні поради). URL: https://lib.kherson.ua/kr_rob-1.htm. (дата звернення: 08.07.2025).
2. Положення про краєзнавчу роботу бібліотек системи Міністерства культури і мистецтв України. URL: https://lib.kherson.ua/ukr-kr_rob-1-1.htm#2 (дата звернення: 08.07.2025).
3. Швець Т. В. Краєзнавство як один із напрямків національно-патріотичного виховання студентської молоді // *Бібліотека в умовах сучасності і конструювання майбутнього* : матеріали IV Науково-практичної конференції 27 вересня 2023 р., м. Вінниця / Т. В. Швець, Н. М. Закупень, А. М. Савіна. – Вінниця, 2023. <https://library.vn.ua/e-library/katalog/biblioteka-v-umovax-suchasnosti-i-konstruyuvannya-majbutnogo-4> (дата звернення: 08.07.2025).

БІБЛІОТЕКА: ОСВІТА ВПРОДОВЖ ЖИТТЯ

УДК 008-025.12:027.53(477.44)

Інтелектуально-просвітницький проєкт «На перетині культур»: роль і місце в системі підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу

Поліна Цимбалюк,
*учений секретар ВОУНБ ім. В. Отамановського,
заслужений працівник культури України*

У статті йде розповідь про реалізацію в бібліотеці інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» у 2021–2025 роках, представлено основну тематику занять, інформацію про його організаторів, лекторів та учасників.

Ключові слова: *проєкт, ВОУНБ ім. Валентина Отамановського, історичний екскурс, лекція, зустріч, літературний калейдоскоп, російсько-українська війна.*

The article tells about the implementation of the intellectual and educational project «At the Crossroads of Cultures» in the library in 2021–2025, presents the main topics of the sessions and their organizers, lecturers and participants.

Keywords: *project, Vinnytsia Regional Universal Scientific Library named after Valentyn Otamanovsky, historical excursion, lecture, meeting, literary kaleidoscope, Russian-Ukrainian War.*

Ідея започаткування інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» виникла 2018 року, яка передбачала інтелектуальний складник в системі підвищення кваліфікації бібліотечного персоналу ВОУНБ ім. К. А. Тімірязєва (нині ім. В. Отамановського). Цього ж року розпочалась його реалізація. І незважаючи на потрясіння – Ковід-19, широкомасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року росії в Україну – продовжує діяти. Життя триває, бібліотека працює, пристосовуючись до сучасних реалій, залишаючись простором знань, читання, пізнання, спілкування, професійного зростання, навчання та дозвілля користувачів, культурно-просвітницьким центром громади.

Щоб відповідати цим зрослим потребам користувачів, бібліотечним працівникам необхідно постійно вдосконалювати свої професійні навички та інтелектуальні здібності.

Керівник проєкту з 2025 року Галина Слотюк (з вересня 2025 р. – директор ВОУНБ ім. В. Отамановського), координатор проєкту Поліна Цимбалюк – учений секретар ВОУНБ ім. В. Отамановського.

Кожного року програма проєкту має своє тематичне спрямування. Програма 2018 року розпочиналась епіграфом – висловлюванням Івана Огієнка «Духовна культура – то інтелектуальний стан народу, то розвиток всенародного розуму: його науки, віри, переконань, звичаїв, етики...». Загальна тематика, що об'єднувала програму 2019 року, – «Зміцнення державного статусу української мови – неодмінна умова незалежності України», 2020 року – «Українська мова, література, мистецтво: сучасний вимір».

Програма 2021 року під загальною назвою «Україніка: сучасні виклики і реалії» розпочалась епіграфом неперевершеної Ліни Костенко *«А ви думали, що Україна так просто. Україна – це супер. Україна – це ексклюзив. По ній пройшли всі катки історії. На ній відпрацьовані всі види випробувань. Вона загартована найвищим гартom. В умовах сучасного світу їй немає цини»*. У програмі цього року, ніби передбачаючи російську агресію проти України, Богдан Галайко, начальник Центрального міжрегіонального відділу Управління забезпечення реалізації політики національної пам'яті в регіонах Українського інституту національної пам'яті, кандидат історичних наук, провів історичний екскурс «Російсько-українська війна: 100 років боротьби», де зацентрував увагу на подіях ХХ століття, починаючи з Української революції 1917–1921 років. Світлана Фицайло, керівниця літературно-драматургічної частини Вінницького обласного українського академічного музично-драматичного театру ім. М. Садовського представила розповідь-роздум «Театр і час». Творча зустріч за назвою «Журналістика і гумор – два крила творчості» пройшла з поетом, прозаїком, членом НСПУ та НСЖУ, кореспондентом газети «Вінниччина» Юрієм Сегедою. Презентацію «Мілітарний спадок Гетьманщини в українському війську 1917–1921 рр.» провів директор КП «Центр історії Вінниці» Олександр Федоришен. Лекцію «Розум і серце в українській філософській традиції» прочитав кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету Анатолій Теклюк.

Доктор історичних наук, професор, завідувачка кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського Ольга Коляструк провела лекцію-презентацію «II Світова: “українська карта”», де показала роль України та українського народу в перемозі над фашизмом. До слова, Ольга Анатоліївна великий друг нашої бібліотеки, постійний учасник інтелектуально-просвітницького проєкту «На перетині культур» та інших наукових заходів (науково-практичних конференцій, круглих столів тощо), де представляє власні актуальні, глибоко наукові дослідження.

Програма 2022 року була присвячена 90-річчю утворення Вінницької області. Кандидат історичних наук, доцент кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського Анатолій Войнаровський провів історичний екскурс «Утворення Вінницької області: передумови, особливості, історичне значення», уже згадувана Ольга Коляструк представила лекцію-презентацію «Меморіальна культура Вінниччини».

Окрім лекцій загального характеру, поданих вище, в програму було включено повідомлення про знакові не лише для Вінниччини, але й України загалом, вінницькі заклади та установи, які цього року відзначали ювілеї. Цікавою була презентація «Державний архів Вінницької області – скарбниця безцінних джерел з історії та сьогодення Вінниччини» (до 100-річчя заснування установи), яку презентував Юрій Легун, професор, доктор історичних наук, директор Державного архіву Вінницької області. Історичний екскурс «Готель “Савой” – один із неформальних символів міста Вінниці» (до 110-ї річниці початку будівництва) зробив директор КЗ «Музей Вінниці» Олександр

Федоришен. Інформативним стало власне дослідження доктора історичних наук, професора кафедри культури, методики навчання історії та спеціальних історичних дисциплін ВДПУ ім. М. Коцюбинського Тетяни Кароєвої «Масові бібліотеки в роки нацистської окупації України (1941–1944 рр.)», яке вона оприлюднила на занятті, що відбулося в межах місячника, приуроченого до Всеукраїнського дня бібліотек «Бібліотека завжди вірно, надійно і з любов'ю».

Особливу увагу хотілось би зосередити на заняттях, які відбулися в 2023 році, в умовах воєнного стану. Загальна тематика програми мала назву «Збереження національної ідентичності – важлива умова безпеки української держави». А епіграфом були обрані висловлювання із сайту журналу «ELLE Ukraine»: *«Сьогодні питання української самоідентичності стоїть як ніколи гостро. Українці об'єднуються, демонструючи свій патріотизм та активно концентруючи увагу на своїй культурі, мові та історії»*. Назвемо окремі виступи. Доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії та культури України ВДПУ ім. М. Коцюбинського Іван Романюк представив історичний екскурс «Боротьба за національне відродження державності України (1917–1921 рр.)». Ольга Коляструк виступила з лекцією-роздумом «Мова як код нації», що в умовах російської агресії має велике значення для утвердження ідентичності українського народу. Не менш важливу й актуальну тему у своїй презентації «Європейські цінності на шляху до європейської України» висвітлив кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародних відносин і зовнішньої політики, заступник декана факультету історії та міжнародних відносин ДонНУ ім. Василя Стуса Максим Прихненко. Кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. М. Стельмаха ВДПУ ім. М. Коцюбинського, поет, член НСПУ та НСЖУ Віктор Крупка представив літературний калейдоскоп «Сучасна українська література на культурному фронті», підкресливши, що література робить свій вагомий внесок у нашу боротьбу за незалежність і територіальну цілісність держави.

Лекцію «Розбудова та збереження незалежної Української держави: сучасний стан, виклики, загрози, перспективи» прочитав Анатолій Войнаровський, зробивши науковий аналіз нинішньої ситуації та власне бачення майбутнього України.

Слід зазначити, що на заняттях традиційно відбуваються й зустрічі з лауреатами Всеукраїнських літературних та літературно-мистецьких премій.

Так у листопаді пройшла творча зустріч з лауреатом Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського 2023 року в номінації «Поезія» за збірку лірики «СОН ЦЕ» поетом, літературознавцем, членом НСПУ та НСЖУ Віктором Крупкою.

Національно-патріотичними мотивами просякнута програма 2024 року, загальна назва тематики звучала так: «Національна культура, література, мистецтво – вагомий складовий утвердження державності України». Епіграфи, що передували програмі: *«В дитинстві відкриваєш материк, / котрий назветься потім Батьківщина»* (Л. Костенко) та *«Дзвін шабель, пісні, походи, воля соколина, / тихі зорі, ясні води – моя Україна»* (В. Сосюра).

У лютому Ольга Коляструк представила лекцію-презентацію «Митці за Україну».

25 квітня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури факультету філології й журналістики ім. М. Стельмаха ВДПУ ім. М. Коцюбинського, письменниця Ірина Зелененька виступила з лекцією-візуалізацією «Література і війна: національний вимір», а також презентувала антологію воєнної лірики «Весна озброєна» (2022), альманаху «Вічність трива цей день», «Художні хроніки війни» (2022). На заході були присутні працівники бібліотеки та студенти Національної академії Національної гвардії України. Студент Артем Книш читав вірші сучасних поетів.

Травневу зустріч головний спеціаліст Центрального міжрегіонального відділу Українського інституту національної пам'яті Олексій Серветнік провів у форматі презентації за темою «Деокупація свідомості в умовах російсько-української війни».

Викликала інтерес і презентація «Освічена нація – відновлена Україна: просвітницькі центри для молоді та дорослих», яку представив Максим Прихненко.

Цікавою була зустріч із поетесою, художником-графіком, ілюстратором, членом НСПУ Юлією Броварною, яка стала лауреатом Всеукраїнської літературної премії імені Михайла Коцюбинського 2024 року в номінації «Поезія» за збірку поезій «Сепія». Окрім поетичних творів, що ввійшли до цього видання, вона читала нові авторські вірші.

Програма 2025 року об'єднана загальною темою «Культура, література, мистецтво в протистоянні російському колоніалізму та сучасній агресії», адже російсько-українська війна триває, тому культурі, літературі, мистецтву належить важлива роль у боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України. Епіграфом до програми взяті слова Тараса Шевченка *«Борітеся – поборете. / Вам Бог помагає! / За вас правда, за вас / сила, і воля святая!»*.

У бесіді-роздумі «Культурна спадщина – це не минуле, а сучасне та майбутнє» розкрила свою позицію та власне бачення значення культурної спадщини для утвердження національної ідентичності українського народу Ольга Коляструк. Про внесок театрального мистецтва в перемогу розповіла у своїй бесіді-роздумі «Театр життя не оминає. Служить йому – духовна битва...» Світлана Фицайло. Вона оприлюднила нинішній репертуар театру, поділилася планами на майбутнє.

24 квітня у відділі новітніх технологій, економічних і юридичних наук відбулася доволі оригінальна лекція «Поділля ХІХ століття у еготворах», яку представила доктор філософії в дисципліні мовознавство, доцент, завідувачка кафедри української мови, теорії та історії української і світової літератури факультету філології, психології та іноземних мов Донецького національного університету імені Василя Стуса Олена Гаврилук.

Представляє інтерес лекція Тетяни Кароєвої «Художні промисли Вінниччини повоєнної доби 1944–1949 рр.» (до брендуння Вінниччини як регіону унікальної вишивки). Це виступ – анонс за сторінками майбутньої авторської книги.

У жовтні відбулася лекція «Феномен читання», яку представив постійний учасник літературних та культурно-просвітницьких заходів, що проводить бібліотека, Віктор Крупка.

І як завжди, на завершення програми року, в листопаді плануємо провести творчу зустріч із письменниками-земляками – лауреатами Всеукраїнських літературних, або літературно-мистецьких премій 2025 року. Маємо надію, що наші країни будуть удостоєні таких відзнак.

Варто зауважити, що на заняттях окрім фахівців бібліотеки, неодноразово були присутні й користувачі бібліотеки та інші зацікавлені вінничани.

Проект зарекомендував себе як важливий інтелектуально-просвітницький складник системи підвищення кваліфікації колективу бібліотеки, тому організатори планують продовжувати його й надалі.

Література

Коржик, Н. Професійні компетенції бібліотекаря XXI століття / Н. Коржик // Вісн. Кн. палати. – 2017. – № 6. – С. 12–14.

Здановська, В. Бібліотечна освіта в США : сучасні тренди : [зарубіж. досвід] / В. Здановська ; пер. Н. Прокопенко // Бібл. планета. – 2019. – № 2. – С. 19–22.

Цимбалюк, П. Професійні компетенції бібліотекарів – важливий складник успішної бібліотеки / П. Цимбалюк // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2020. – № 3. – С. 34–35.

УДК 023.5(477+497.2+438):005.8

Синергія можливостей професійного розвитку в бібліотечній практиці

Тетяна Кушнір,

директорка Публічної бібліотеки Томашпільської селищної ради

У статті розглядаються ключові напрями для зростання, включаючи розвиток цифрової грамотності, навичок управління проектами, комунікаційних умінь та лідерських якостей, синергетичний підхід до професійного розвитку.

Ключові слова: бібліотечний працівник, синергія, трансформація бібліотечної діяльності, публічна бібліотека, проектна діяльність, стажування, обмін досвідом, міжнародна мобільність.

The article examines key areas for growth, including developing digital literacy, project management skills, communication skills, and leadership qualities, and a synergistic approach to professional development.

Keywords: librarian, synergy, transformation of library activities, public library, project activities, internship, exchange of experience, international mobility.

Сучасний світ, який стрімко змінюється під впливом технологій та глобальних викликів, вимагає від фахівців постійного оновлення знань і навичок. У бібліотечній сфері цей тренд проявляється особливо яскраво, адже бібліотека з місця зберігання інформації перетворилася на багатофункціональний соціальний та освітній простір. Бібліотечна справа вимагає від фахівців постійного розвитку, гнучкості та креативності. Те, що раніше вважалося просто бажаною якістю, сьогодні стає обов'язковою вимогою. Фахівець, який прагне бути ефективним, має не лише володіти традиційними бібліотечними знаннями, а й бути готовим до розвитку цифрових

компетенцій (робота з базами даних, цифровими колекціями, соціальними медіа); набуття навичок медіаграмотності та критичного мислення (що є вкрай важливим для протидії дезінформації); оволодіння навичками комунікації та проєктного менеджменту (для організації заходів, залучення грантів та взаємодії з громадою).

Саме тому синергія можливостей професійного розвитку є такою актуальною. Вона дозволяє поєднати формальну освіту з неформальними та інформальними методами, створюючи цілісну систему, що сприяє постійному професійному зростанню.

Вимоги до спеціалістів в сфері бібліотечної галузі постійно зростають, адже бібліотечна професія потребує не тільки професійних бібліотечних знань, а й знань з широкого кола наук. Саме вдосконалення, оновлення знань, навичок та умінь бібліотечних працівників пропонує Вінницький обласний навчально-методичний центр галузі культури. Проходячи періодично підвищення кваліфікації для директорів публічних бібліотек, я отримую цінні знання для вирішення завдань професійної діяльності, приведення своєї фахової підготовки у відповідність до сучасних вимог.

Велику підтримку працівникам гуманітарного сектору в частині професійного розвитку та зростання надає Громадська організація «МИ-ВІННИЧАНИ», яка у співпраці з партнерами проводять конкурс міні-грантів «Професійне зростання». Публічна бібліотека Томашпільської селищної ради двічі ставала переможцем конкурсу з проєктом щодо вдосконалення української мови «Бібліотека – платформа для РозМОВИ» та локальним онлайн-проєктом з оцифрування, збереження, популяризації архівних фотознімків «Мій край, моя родина у старих світлинах». Хід реалізації даного проєкту висвітлювався у газеті «Вінниччина», фаховому журналі «Бібліотечна планета», науково-практичних конференціях Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки імені Валентина Отамановського та Одеської національної наукової бібліотеки.

Безперечно, сприяють професійному розвитку обмін досвідом та стажування в зарубіжних бібліотеках, що стало можливим завдяки отриманим грантам на міжнародну мобільність. Так, у 2024 році відбулось моє стажування в Регіональній бібліотеці імені Пенчо Славейков в м. Варна Болгарія за підтримки програми House of Europe. Під час стажування я ознайомилась з роботою відділів бібліотеки, з видами послуг та інноваціями в її діяльності. Відвідала і познайомилась з організацією, характерних винятково для Болгарії, читалищ «Просвіта» та «Васил Левски». Стала гостем низки заходів до Дня народження бібліотеки та початку проєкту «Літературний прожектор», відкритті української бібліотеки в болгарсько-українському центрі в м. Варна. Колеги озайомили з роботою сервісу БібліоМат, колекціями цифрової бібліотеки, кімнатою «Медіатека», новою ініціативою бібліотеки «Закуска в библиотеката» (Сніданок в бібліотеці). Також я побувала на відкритті нового простору Варненської бібліотеки – «Зелена лінія», яка включає єдину в країні ВелоБібліотеку (вантажний велосипед для доставки книг) та Зеленого читального залу. Під час стажування в Болгарії було проведено низку зустрічей зі співробітниками всіх підрозділів бібліотеки, обговорено різноманітні питання

обміну досвідом, проаналізовано спільні і відмінні напрямки бібліотечної роботи.

Завдяки отриманому гранту я стала членом спільноти випускників House of Europe (Дім Європи). Для професійного розвитку від і для цієї спільноти випускників проводяться різноманітні тренінги та воркшопи. Цікавими були, наприклад, воркшопи «Архів із шафи: як зберегти і дослідити власну спадщину», «Подорож до себе: як книги допомагають зцілювати і надихають на зміни», лекція про продуктивність у креативній сфері. В спільноті випускників House of Europe (Дім Європи) дізнаюся про нові можливості, події, проекти та гранти.

У 2025 було отримано грант на мобільність для митців і культурних працівників від Culture Moves Europe. Програма підтримує професіоналів для розвитку своєї кар'єри, навчання та співпраці на міжнародному рівні в 40 країнах Креативної Європи. Під час професійної подорожі відбулося стажування у Воєводській публічній бібліотеці ім. Ієроніма Лопацинського м. Люблін Польща та було відвідано низку бібліотек міста Любліна та Люблінського воєводства в м. Бихава, Пулави, Біла Підляска.

Під час стажування у Воєводській публічній бібліотеці я відвідала відділи бібліографії та краєзнавства, спеціальних колекцій, наукову читальну залу, інформаційний центр, абонемент, дитяче відділення, мультимедійні зони. Працювала також з онлайн каталогами, цифровою колекцією Полона, програмою Legimi, яка, наразі, є найбільшою базою даних електронних та аудіокниг у Польщі.

Для професійного розвитку актуальними були знайомства з деякими бібліотеками Люблінського воєводства. Неординарний підхід до бібліотек продемонстровано в проєкті «Літературний SPA. Модернізація міської публічної бібліотеки в Бихаві», де відкрито оновлений простір бібліотеки, подібний до оздоровчих SPA-центрів. Вразив простір бібліотеки в Пулавах, де функціонує сучасна будівля Медіатеки. В місті Біла Підляска, завдяки фінансовій підтримці Європейського Союзу, створена різнокольорова дитячо-юнацька бібліотека Барвна та простір мейкерспейс. Під час відвідання цієї бібліотеки долучилася до тренінгу для бібліотекарів публічних бібліотек Бяльського повіту на тему «Безпечне використання Інтернету та веб-додатків». Також для польських колег презентувала досвід роботи Публічної бібліотеки Томашпільської селищної ради.

Завдяки грантам міжнародної мобільності відкриваються нові горизонти, знайомства та ідеї, посилюється підтвердження присутності українських бібліотек в європейському просторі.

Цікавими є навчання не лише у суто бібліотечному напрямку, але і в інших форматах. Так, 2024 році я взяла участь у навчанні в рамках проєкту «Школа змінотворців 2.0» в межах проєкту International Trade Centre «Підвищення економічної стійкості громад, що постраждали під час війни», який фінансується урядом Японії. Проєкт впроваджує Агенція регіонального розвитку Таврійського об'єднання територіальних громад. Під час навчання активні мешканці громад області працювали з проєктним мисленням і створенням соціальних розвиткових, міжмуніципальних проєктів, досліджували інвестиційно привабливі майданчики Вінниччини і обдумували концепції

розвитку цих локацій, аналізували туристичний потенціал нашого краю. Результатом змістовного й продуктивного навчання стала участь в Міжнародному форумі «Туристичними шляхами Українського Поділля 2024» в м. Ямпіль.

Долучаюся також до місцевих ініціатив по набутті нових знань. Так, цікавим був тренінг «Культурні та молодіжні ініціативи в умовах обмежених ресурсів села», який проводився в рамках проекту «Відродження Одвічної Русави» за підтримки Ради Європи. В Еко-центрі Стіна активні жителі Томашпільської та Ямпільської громад навчались креативному мисленню, проєктній діяльності, розвитку та збереженню місцевої культурної спадщини.

Важливим напрямом для професійного зростання є набуття знань з цифрової та медіаграмотності. Тому, долучаюся до таких активностей, беручи участь в різноманітних заходах. Так, цінний досвід та практики отримала на Міжнародній конференції «Медіаграмотність в умовах війни та глобальних трансформацій» в м. Києві. Українські й іноземні спікери ділилися досвідом щодо стратегії роботи з вразливими аудиторіями в умовах війни, цифровізації та розвитку ШІ, міжнародної колаборації у сфері посилення медіаграмотності.

Отже, професійний розвиток – це не просто формальне підвищення кваліфікації, а безперервний процес самовдосконалення, що є життєво важливим для будь-якої сучасної професії. Успішний професійний розвиток у сучасній бібліотечній практиці ґрунтується на синергії – об'єднанні різних можливостей, які, взаємодіючи, дають значно більший ефект, ніж кожна окремо. У контексті бібліотечної справи, яка динамічно трансформується під впливом технологій, суспільних змін та нових інформаційних потреб, постійне оновлення знань і навичок стає ключовим фактором у професійній діяльності.

Література

1. Професійний стандарт «Бібліотекар». Державне агентство України з питань мистецтва та мистецької освіти [Електронний ресурс]. URL: <https://arts.gov.ua/standard> Дата звернення: 11.08.2025.
2. Толмач М. Цифрова компетентність бібліотечних фахівців як чинник діяльності бібліотек в умовах цифрової трансформації / М. Толмач // Укр. журн. з бібліотекознавства та інформаційних наук. – 2022. – Вип. 9. – С. 57–69.
3. На гости в библиотеката [Електронний ресурс]. URL: <http://www.libvar.bg/index.php/2024/03/20/20032024/>. Дата звернення: 11.08.2025.
4. Szkolenie z zakresu bezpieczeństwa w internecie [Zasób elektroniczny]. URL: <https://mbp.org.pl/a,1281,szkolenie-z-zakresu-bezpieczenstwa-w-internecie>. Data złożenia wniosku: 11.08.2025.

Бібліотекар, бібліотека: перезавантаження, сільський формат

Людмила Матвійчук,
директор КЗ «Публічна бібліотека»
Ольгопільської сільської ради

У статті висвітлено діяльність директора КЗ «Публічна бібліотека» Ольгопільської сільської ради Людмили Матвійчук та її команди у налагодженні та поліпшенні роботи закладу, зокрема матеріального становища, упорядкування фонду бібліотек, удосконаленні організаційної, кадрової роботи, проектної та соціокультурної діяльності.

Ключові слова: *Ольгопіль, КЗ «Публічна бібліотека» Ольгопільської сільської ради, бібліотечний простір, проекти, соціокультурні заходи, майстер-класи.*

The article highlights the work of Lyudmyla Matviichuk, Director of the Municipal Institution “Public Library” of the Olhopil Village Council, and her team in establishing and improving the library’s operations. This includes enhancing the institution’s material conditions, organizing and updating the library collections, improving organizational and personnel management, as well as project and sociocultural activities.

Keywords: *Olhopil, Municipal Institution “Public Library” of the Olhopil Village Council, library space, projects, sociocultural events, workshops.*

Мене звали Матвійчук Людмила, мені 28 років. У 2020 році я закінчила Київський національний університет культури і мистецтв, здобувши фах історик-музезознавець, експерт з культурних цінностей. На факультеті я вивчала музейну справу та бібліотечну діяльність, хоча спочатку не уявляла, що моя професійна дорога приведе мене саме до бібліотеки. Життя повернуло мене в рідне село Ольгопіль, і тут я розпочала свою роботу простим бібліотекарем.

Початок роботи та перші кроки

Майже рік я виконувала звичайні бібліотечні обов’язки. Коли директор пішла на пенсію, мене призначили виконуючою обов’язки директора. Першим завданням стало знайти нового бібліотекаря – так до нас прийшла Тетяна Камінська. Разом ми почали впорядковувати бібліотеку: прибирали, переставляли стелажі, наводили лад у приміщенні. Ці перші кроки стали фундаментом для всього, що ми робили далі.

Для підписання контракту на п’ять років я розробляла програми розвитку бібліотеки – на один рік і на п’ять років, присвятивши цьому кілька тижнів. Уже з листопада 2023 року я офіційно стала директором, і з цього моменту розпочалася активна робота над оновленням і розвитком бібліотеки та філій. Важливим кроком став візит Тетяни Миколаївни Марченко, завідувачки науково-методичного відділу Вінницької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Отамановського, яка щиро поділилась з нами своїм професійним досвідом, дала чіткі орієнтири, з чого починати роботу та як розвивати бібліотечну справу в сучасних умовах. Її поради стали для мене справжнім дороговказом. Відтоді ми підтримуємо зв’язок, і я завжди відчуваю, що можу звернутися до неї за мудрою порадою.

Організаційна та кадрова робота

Одним із перших завдань на посаді директора було налагодження внутрішньої структури: я розробила колективний договір та створила номенклатуру справ, якої раніше взагалі не існувало, а також посадові обов'язки для працівників та багато іншого. Це дозволило систематизувати роботу, визначити обов'язки працівників і зробити діяльність бібліотеки більш організованою.

Протягом цього часу відбулися значні зміни в колективі. Тетяна Камінська стала провідним бухгалтером, адже попередній фахівець пішла на іншу роботу. Її талановиті руки та креативність особливо проявилися у майстер-класах, які ми проводимо для дітей та дорослих – малювання, створення новорічних іграшок, аплікації та інші творчі заняття. Ці заходи вже другий рік поспіль приносять користь волонтерам: кошти, отримані від продажу іграшок та благодійних майстер-класів, спрямовуються на придбання матеріалів для маскувальних сіток та підтримку захисників України.

У Демівській бібліотеці-філії на пенсію пішла колишня працівниця, і на її місце прийшла Світлана Шарапанівська, яка власноруч зробила косметичний ремонт, впорядкувала приміщення і створила «живу» бібліотеку. У Стратівській бібліотеці-філії працює Валентина Чернега – відповідальна і сумлінна, яка також робить значний внесок у розвиток бібліотеки.

Розвиток бібліотеки та співпраця з громадою

Ми активно співпрацюємо з Центром культури та дозвілля та краєзнавчим музеєм села Ольгопіль. В бібліотеці проводяться численні майстер-класи: виготовлення новорічних іграшок, ліплення, створення декорацій, аплікацій. Особливою традицією стали благодійні майстер-класи з писанкарства від працівників відділу рекреації та еколого-освітньої роботи національного природного парку «Кармелюкове Поділля».

Наше важливе досягнення – виграш проекту «Бібліотека – простір рівних. Облаштування простору для ветеранів війни, їхніх родин та ВПО» у межах Громадського бюджету Ольгопільської сільської територіальної громади на суму 150 тисяч гривень. Завдяки цьому ми створимо комфортний простір для дітей загиблих захисників, внутрішньо переміщених осіб та ветеранів війни, придбаємо нові стелажі та обладнання для бібліотеки.

Світлана Шарапанівська, бібліотекар Демівської бібліотеки-філії також виграла проєкт у межах Громадського бюджету Ольгопільської сільської територіальної громади, але менший, на суму 50 тисяч гривень для Демівської бібліотеки-філії, завдяки чому наступного року буде придбано комп'ютер, принтер та яскравий стелаж для книг.

Також у цьому році для мене стало особливим досягненням – перемога у проєкті «Професійне зростання», який здійснювався завдяки ГО «Ми Вінничани» за підтримки Фонду «МХП-Громада», спільно з народними депутатами України – Геннадієм Вацаком, Ларисою Білозір та Миколою Кучером. Завдяки цьому, бібліотека отримала 10000 гривень, які дали змогу втілити новий сучасний, креативний простір – «Читаючи і граючи, пізнавай Україну».

Однією із важливих подій у житті нашої бібліотеки став Вечір пам'яті Героя України Максима Римського, який я ініціювала та організувала. Захід відбувся 9 грудня 2024 року, у другу річницю його загибелі. Цей вечір об'єднав рідних, друзів, учителів та односельців, які прийшли вшанувати пам'ять нашого земляка. Під час заходу відбулася презентація книги Вадима Вітковського «16 місяців і 16 днів щастя..», присвяченої подвигу Максима. Також була представлена фотовиставка, експозиція його численних медалей, орденів, грамот та подяк. Атмосфера вечора була особливою – ми згадували його добрі справи, ширі слова та мужність, а кожен присутній мав можливість поділитися теплими спогадами. Цей захід став не лише даниною пам'яті, а й нагадуванням про те, якою дорогою ціною здобувається наша свобода.

Також в КЗ «Публічна бібліотека» 21 січня 2025 року відбулася надзвичайно зворушлива подія – презентація фільму про загиблого Героя Мазура Олега Анатолійовича. Це була історія, сповнена болем і водночас гордістю, яка торкнула серце кожного. Після перегляду цього фільму я зрозуміла, наскільки важливо зберігати пам'ять саме в такій формі, і вирішила дізнатися, як можна створювати подібні роботи. Тоді я запропонувала Лавренюк Олені Петрівні, мамі загиблого Героя, а також працівниці «Центру культури та дозвілля» Ольгопільської сільської ради, зробити фільм про її сина – Лавренюка Олександра Олеговича. Її син був не лише воїном, а й рятувальником – він евакуював людей із небезпеки, ризикуючи власним життям. Ми втілили цю ідею разом, і фільм про нього також був презентований у нашій бібліотеці 17 лютого 2025 року, в першу річницю його загибелі. Це стало для нас не просто заходом, а глибоким проявом шани і вдячності, прикладом того, що подвиг наших Героїв житиме доти, доки ми про них говоритимемо.

Ці фільми презентовані в бібліотеці, вони стали не лише відзначенням Героїв, а й важливою частиною просвітницької роботи та патріотичного виховання громади.

Ми розуміємо, що війна триває, і пам'ять про наших Героїв зобов'язує нас діяти. Тому майже щомісяця ми здаємо одноденний заробіток на підтримку Збройних Сил України, допомагаємо волонтерам, які працюють у приміщенні Центру культури та дозвілля, плести маскувальні сітки, долучаємося до інших добрих справ настільки, наскільки дозволяють можливості. Для нас ця підтримка має особливе значення ще й тому, що чоловік нашої працівниці Тетяни Камінської служить у Збройних Силах України. Ми віримо в Перемогу і робимо все від нас залежне, щоб вона настала якомога швидше.

Ремонт та оновлення простору

Не обійшлося й без труднощів. В одній із зал протікала стеля, вода зіпсувала проводку. Раніше мої пропозиції вирішити проблему ігнорували, але вже будучи директором, я домовилася з керівником «Центру культури та дозвілля» Ольгопільської сільської ради, і ми вдвох з ним піднімалися на горище та ремонтували дах. Після того, як ми перемонтували дах, для нашої бібліотеки були виділені додаткові кошти на оновлення електропроводки, а також на подальше облаштування закладу. Завдяки підтримці та ініціативі нашого голови Савченка Миколи Анатолійовича ці зміни стали можливими, адже раніше над цим навіть ніхто не задумувався. Його допомога та небайдужість показали, наскільки

важливо мати поруч людей, які вірять у розвиток громади та готові підтримати будь-яку добру ініціативу. Саме зараз ми почали косметичний ремонт власними силами: фарбуємо стіни та стелю. Ця робота, хоч і фізично важка, та вона дуже важлива для нас, адже ми прагнемо, щоб бібліотека залишалася затишною та безпечною для всіх відвідувачів. Спільні зусилля зміцнюють командний дух і показують, що будь-які справи під силу, якщо працювати разом.

Робота з фондами та книжками

Особливо важливою є робота з фондами. В Любомирській бібліотеці-філії бібліотекар відсутній вже понад 8 років (тому що знайти людину, готову працювати на 0,25 ставки дуже складно, оскільки цей обсяг роботи оплачується недостатньо для залучення спеціаліста. Я активно працюю над цим питанням, намагаюся домогтися збільшення ставки хоча б до 0,5, щоб зробити посаду більш привабливою, проте поки що безуспішно), але там зберігається найбільший фонд – близько 16 тисяч книг. Ми з Тетяною Камінською відвідали цю бібліотеку, перебрали книги, готуємо акти на списання та плануємо здати частину російської літератури на макулатуру.

У 2024 році ми закупили книг на 29000 гривень, порівняно з позаминулим 2023 роком було закуплено книг на суму 8000 гривень. Це суттєво поповнило наш фонд і заохотило читачів.

Щоденна діяльність та особисті відкриття

Бібліотека – це не тільки книги. Це різноманітна, насичена робота: переставляємо стелажі, прибираємо, ліпимо, клеїмо, вирізаємо, показуємо фільми, проводимо майстер-класи. Робота з дітьми та дорослими надихає і додає енергії. Я ніколи не думала, що буду розписувати писанки, але ця справа так мене захопила, що тепер роблю це і для рідних.

Щороку «Центр культури та дозвілля» Ольгопільської сільської ради організовує благодійні концерти до Дня Незалежності України, Нового року та інших свят, ми їздимо по громаді і виступаємо на базарних площах. Я закінчила музичну школу та маю відповідну музичну освіту, тому беру активну участь у благодійних концертах, виконуючи пісні та підтримуючи важливі соціальні ініціативи.

Плани та мрії

Найбільша моя мрія – щоб закінчилася війна. Тоді, я переконана, ми зможемо реалізувати ще більше ідей, створити комфортний і творчий простір для громади. Наш голова, Савченко Микола Анатолійович, мріє про створення нової сучасної бібліотеки. Він пообіцяв, що після закінчення війни громада підтримає нас у втіленні цієї мрії.

Попереду ще багато роботи: повні ставки для працівників, нові проєкти, оновлення бібліотек-філій, збільшення фондів, підтримка дітей та ветеранів. Я вдячна колективу та громаді за підтримку, адже тільки спільними зусиллями бібліотека може залишатися живим, потрібним і улюбленим місцем для всіх.

Освіта протягом життя в бібліотечній сфері: мій досвід та мотивація

*Діна Низькоклон,
провідний методист,
КЗ «Публічна бібліотека Калинівської міської ради»*

У статті розглядається концепція безперервної освіти у сучасному бібліотечному просторі крізь призму особистого професійного досвіду автора. Висвітлюються ключові мотиваційні фактори, що спонукають до самовдосконалення та постійного навчання, зокрема: ненаситна цікавість, відповідальність перед громадою та колегами, вимоги динамічного розвитку бібліотечної справи та прагнення до інновацій. Надано систематизований огляд пройдених освітніх програм та курсів на різних платформах (Дія. Цифрова освіта, Prometheus, ВУМ online, British Council, IREX тощо) за період 2020–2025 років. Підкреслюється значення набутих знань для формування компетентного та ефективного бібліотекаря, здатного трансформувати бібліотеку в сучасний освітній та соціальний хаб.

Ключові слова: *безперервна освіта, навчання протягом життя, бібліотечна справа, самовдосконалення, цифрова грамотність, медіаграмотність, інклюзія, інновації, бібліотекар-методист.*

The article examines the concept of lifelong learning in the modern library space through the lens of the author's personal professional experience. Key motivational factors driving self-improvement and continuous learning are highlighted, including insatiable curiosity, responsibility to the community and colleagues, the demands of the dynamic development of library science, and the desire for innovation. A systematic overview of completed educational programs and courses on various platforms (Diiia.Digital Education, Prometheus, VUM online, British Council, IREX, etc.) for the period 2020-2025 is provided. The significance of the acquired knowledge for shaping a competent and effective librarian capable of transforming the library into a modern educational and social hub is emphasized.

Keywords: *continuing education, lifelong learning, library science, self-improvement, digital literacy, media literacy, inclusion, innovation, methodologist librarian.*

Вступ

У сучасному світі, що стрімко змінюється, постійне навчання та розвиток – це для мене не просто перевага, а життєва необхідність. Інформація стала найціннішим ресурсом, а вміння здобувати, аналізувати та застосовувати нові знання – ключовою навичкою. У цьому контексті я бачу **бібліотеку** не лише як сховище книг, а як динамічний освітній простір, що підтримує концепцію **навчання протягом життя**. Вона є відкритою та доступною платформою, яка надає можливості для саморозвитку, підвищення кваліфікації та розширення світогляду для людей будь-якого віку та соціального статусу.

Я глибоко переконана, що рушійною силою цього процесу є ми, **бібліотекарі**. Ми не просто посередники між читачем та інформацією; ми є активними учасниками та провідниками у світі знань, які постійно займаються

самоосвітою. Щоб відповідати вимогам часу та надавати якісні послуги, я та мої колеги безперервно опановуємо нові технології, вивчаємо актуальні методики роботи з інформацією, поглиблюємо знання у різноманітних галузях. Ця невинна самоосвіта дозволяє нам не лише ефективно керувати бібліотечними фондами, а й виступати компетентними консультантами, організаторами освітніх заходів та ініціаторами інноваційних проєктів.

Від традиційних читальних залів до сучасних цифрових ресурсів – бібліотеки адаптуються до потреб суспільства, перетворюючись на центри безперервної освіти, які сприяють формуванню компетентних, обізнаних та активних громадян.

Освіта протягом життя – мій персональний досвід

Як бібліотекар, я глибоко переконана, що професійний розвиток не закінчується з отриманням диплома. Сучасна бібліотека – це динамічний простір, який вимагає постійного навчання, адаптації до нових викликів та впровадження інновацій. Принцип «**освіта протягом життя**» є ключовим принципом моєї професійної діяльності і я прагну демонструвати його на власному прикладі, постійно підвищуючи свою кваліфікацію та опановуючи нові знання та навички.

Я усвідомлюю особливу місію, яка покладена на мене, особливо як бібліотекаря-методиста. Це не просто посада, це покликання – бути незмінним джерелом відповідей, провідником у нескінченному світі інформації та наставником для моїх колег. Моє глибоке переконання полягає в тому, що сучасна бібліотека – це живий, постійно еволюціонуючий організм, який вимагає від своїх фахівців неперервного зростання та адаптації.

Я відчуваю величезну відповідальність перед нашими читачами. Кожен, хто переступає поріг **Калинівської книгозбірні** чи звертається до наших філій, повинен бути впевнений, що отримає вичерпну та актуальну відповідь на будь-яке запитання. Чи то пошук рідкісної книги, консультація щодо електронних ресурсів, чи допомога у навігації цифровим простором – *я прагну бути компетентним помічником.* Моя мета – не лише надавати інформацію, а й надихати, розширювати горизонти та сприяти розвитку кожного відвідувача.

Ця ж відповідальність стосується і моїх колег-бібліотекарів. Як методист, я є сполучною ланкою між інноваціями у бібліотечній галузі та їх впровадженням у нашій повсякденній роботі. Важливо не просто знати про нові тенденції, а й вміти передати ці знання, навчити, надихнути на експерименти та креативний підхід. *Я прагну бути тим, хто завжди в курсі всіх новинок – від нових методів каталогізації та популяризації читання до останніх розробок у галузі цифрових послуг та медіаграмотності.* Сучасна бібліотека має бути не лише сховищем книг, а й центром сучасних технологій, і я бачу своє завдання в тому, щоб наша команда була готова до цих викликів.

Саме тому принцип «освіта протягом життя» став **основою** моєї професійної філософії. Я глибоко переконана, що безперервне навчання – це не просто вимога часу, а необхідна умова для ефективної та успішної діяльності. Це мій особистий внесок у розвиток бібліотечної справи.

Зараз, як ніколи раніше, існує безліч можливостей для саморозвитку: різноманітні безкоштовні онлайн-платформи, вебінари, курси від провідних українських та міжнародних установ. Я з великим задоволенням

занурююся в цей освітній простір, опановую нові знання, відточую навички та шукаю свіжі ідеї.

Моє нестримне прагнення до самовдосконалення та безперервного навчання має кілька ключових джерел, які взаємопов'язані та формують мою професійну філософію:

По-перше, мною з дитинства керує **ненаситна цікавість та жага до знань**. Це внутрішня рушійна сила, яка ніколи не згасала. Я відчуваю справжнє задоволення від процесу пізнання, від відкриття для себе нових концепцій, технологій та ідей. Кожен вебінар, кожен курс, кожна прочитана стаття – це ще одна цеглинка у фундаменті мого професійного світу, яка дозволяє мені краще розуміти складні процеси та знаходити інноваційні рішення. Я просто не можу зупинитися на досягнутому, адже світ постійно розвивається, і я хочу розвиватися разом з ним.

По-друге, це **відповідальність перед громадою та колегами**. Працюючи в **Калинівській книгозбірні** та її філіях, я відчуваю величезну відповідальність. Бібліотека – це не просто будівля з книгами, це серце громади, центр освіти, культури та інформації. Люди приходять до нас за відповідями, за допомогою, за натхненням. Я прагну бути максимально компетентною, щоб надавати найактуальніші та найякісніші послуги. Крім того, як методист, я відчуваю відповідальність за професійний розвиток своїх колег. Моя місія – не лише самій вчитися, а й передавати ці знання, мотивувати, надихати та допомагати іншим розвиватися. Я хочу, щоб наша команда була на передовій бібліотечної справи, здатною відповісти на будь-які виклики сучасності.

По-третє, мене стимулюють **вимоги сучасності та динамічний розвиток бібліотечної справи**. Сучасний світ змінюється надзвичайно швидко, і бібліотечна справа не є винятком. Цифрова трансформація, боротьба з дезінформацією, необхідність створення інклюзивного простору, посилення ролі бібліотек як центрів громадської активності – усе це вимагає від нас постійної адаптації. Я розумію, що старі методи роботи вже не завжди ефективні. Тому самовдосконалення – це не просто моя примха, це нагальна потреба для того, щоб залишатися релевантною та корисною у своїй професії. Я хочу, щоб наша бібліотека була сучасним, технологічним та відкритим простором, і для цього мені потрібно постійно бути в курсі новітніх тенденцій та інструментів.

І нарешті, мене веде **бажання бути провідником змін та інновацій**. Мені завжди подобалося бути тією, хто прокладає нові шляхи та впроваджує інновації. Я вірю, що бібліотеки мають величезний потенціал для позитивних змін у суспільстві. Мої знання з цифрової грамотності, медіаграмотності, проектного менеджменту та інклюзії дають мені інструменти для реалізації нових ідей та ініціатив. Я хочу не просто реагувати на зміни, а передбачати їх і активно формувати майбутнє нашої бібліотеки, перетворюючи її на справжній інтелектуальний та соціальний хаб. Моя мета – не просто підтримувати роботу, а активно її розвивати, робити бібліотеку кращою, цікавішою та кориснішою для кожного.

Мої шляхи самоосвіти та професійного зростання

Моя самоосвіта здійснюється на різноманітних освітніх платформах та у співпраці з провідними організаціями. Нижче представлено систематизований

огляд мого навчання за останні 5 років, що відображає мою відданість цьому принципу:

2020 рік:

Дія. Цифрова освіта (Міністерство цифрової трансформації України):

- Електронний сертифікат про успішне проходження базового курсу з цифрової грамотності (середній рівень). Виданий 19 листопада 2020 року. Програма охоплювала основи комп'ютерної грамотності, інформаційну грамотність, роботу з даними, створення цифрового контенту, комунікацію та взаємодію у цифровому суспільстві, безпеку у цифровому середовищі та розв'язання проблем у цифровому середовищі та навчання.

- Результат тестування на національній онлайн-платформі **Дія. Освіта** (дата тестування 14.07.2022, але належить до навчання 2020 року): рівень цифрової грамотності – Середній В1, загальна кількість балів 39/90.

2021 рік:

Prometheus:

- Сертифікат про успішне завершення курсу «ЦИФРОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНОМУ ПРОСТОРИ». Виданий 10 вересня 2021 року.

- Сертифікат про успішне завершення курсу «ЗДОРОВЕ СПІЛКУВАННЯ». Виданий 9 вересня 2021 року.

- Сертифікат про успішне завершення курсу «Культура толерантності: культура суспільства, комфортне для всіх». Виданий 17 лютого 2021 року.

- Сертифікат про успішне завершення курсу «Осмилені й переосмилені» від Мистецького Арсеналу. Виданий 1 квітня 2021 року.

ВУМ online (Відкритий Університет Майдану):

- Сертифікат про успішне завершення курсу «Креативне мислення» (обсяг 15 годин, 0.5 кредитів ЄКТС).

- Сертифікат про успішне завершення курсу «Теорія поколінь: Знайдемо спільну мову» (обсяг 1 година 35 хвилин).

- Сертифікат про проходження курсу «Бібліотеки у досягненні Цілей сталого розвитку» (обсяг 30 годин, 1 кредит ЄКТС).

- Сертифікат про успішне завершення онлайн-курсу «Вихід з кризи».

- Сертифікат про проходження курсу «Цифрова безпека та комунікації в умовах війни».

2022 рік:

Міністерство культури та інформаційної політики України, Український центр культурних досліджень:

Сертифікат про проходження Всеукраїнського підвищення кваліфікації (вебінар): «Ресурси мережі Інтернет для роботи бібліотеки». Видано 24 травня 2022 року.

Сертифікат про проходження Всеукраїнського підвищення кваліфікації (вебінар): «Інклюзивна бібліотека: виклики сучасності». Видано 23 травня 2022 року.

Сертифікат про проходження Всеукраїнського підвищення кваліфікації (вебінар): «Культурні послуги бібліотек: стратегії розвитку». Видано 22 червня 2022 року.

2023 рік:

Державна науково-технічна бібліотека України:

Сертифікат про участь у навчально-методичному онлайн-семінарі «Актуалізація та збереження бібліотечних фондів: виклики сьогодення». Проведено 24 березня 2023 року.

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського:

Диплом учасника обласного конкурсу буктрейлерів «Незламна, єдина – Україна моя!». Вересень 2023 року.

2024 рік:

Платформа «Код Нації»:

Сертифікат про складання тестування до Дня Гідності та Свободи в межах Національного фестивалю «Код Нації», набрано 75 балів. Виданий 17 жовтня 2024 року.

Сертифікат про складання Тестування на знання Конституції України до 28-ї річниці Конституції України, набрано 88.24 бали. Виданий 17 жовтня 2024 року.

ВУМ online (Платформа «Право Людини»):

Сертифікат про прослуховування курсу «Інтернет та цифрові права людини» (обсяг 32 години).

Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НМЦКМ, ІШПО):

Сертифікат про підвищення кваліфікації за темою «Формування професійної компетентності сучасного бібліотекаря» (тривалість 2 години, 0.1 кредиту ЄКТС). Виданий 18 жовтня 2024 року.

Британська Рада, British Council | Active Citizens:

Сертифікат про проходження курсу «Будують соціальні зміни: згуртовані громади» (обсяг 12 годин, 0.4 кредити ЄКТС). Виданий 12 вересня 2024 року.

Міністерство культури та інформаційної політики України:

Сертифікат «Єдина Україна: становлення національної ідентичності». Виданий 30 січня 2024 року.

«Освітній Хаб міста Києва»:

Сертифікат про проходження національного тесту з медіаграмотності, набрано 19 балів з 25 можливих. Виданий 17 жовтня 2024 року.

Prometheus:

Сертифікат про успішне завершення курсу «Торгівля людьми: як захистити себе та близьких». Виданий 18 жовтня 2024 року.

Сертифікат про успішне завершення курсу «Медіаграмотність: практичні навички». Виданий 21 жовтня 2024 року.

Українська бібліотечна асоціація:

Сертифікат про прослуховування 10 годин онлайн-курсу «Історія України: 10 кроків до себе».

Вінницька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Валентина Отамановського:

Диплом учасника обласного конкурсу бібліографічних рекомендованих видань «Читання – always (завжди)!». Вересень 2024 року.

2025 рік:

Національна бібліотека Польщі, Народна Бібліотека (у межах міжнародної співпраці з ЄС):

Сертифікат про завершення онлайн-тренінгу «Спільне каталогізаційне середовище Національної бібліотеки Польщі. Стандарти організації бібліографічних даних». Отримано 23 квітня 2025 року.

Сертифікат про закінчення онлайн-тренінгу Національної бібліотеки Польщі «Роль і функції Національної бібліотеки Польщі в польському бібліотечному середовищі». Отримано 28 квітня 2025 року.

Сертифікат про закінчення онлайн-тренінгу Національної бібліотеки Польщі «Дескриптори Національної бібліотеки: найважливіші положення та практика». Отримано 23 квітня 2025 року.

- **IREX** (онлайн-освіта Едера):

Сертифікат про успішне проходження онлайн-курсу «Very Verified 2.0: онлайн-курс із медіаграмотності» (обсяг 15 годин). Виданий 11 липня 2025 року.

- **Дія. Освіта** (Міністерство цифрової трансформації України):

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Безбар'єрна грамотність» (0.2 кредити ЄКТС). Виданий 20 травня 2025 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Гендерна рівність та соціальна інклюзія в комунікаціях» (0.1 кредит ЄКТС). Виданий 10 січня 2025 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «День і Кора проти корпорації стресу» (0.1 кредит ЄКТС). Виданий 6 лютого 2025 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Як діяти в надзвичайних ситуаціях» (0.1 кредит ЄКТС). Виданий 5 лютого 2025 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Персональна кібергігієна» (0.2 кредити ЄКТС). Виданий 20 листопада 2024 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Кібергігієна: як захиститися від фішингу» (0.1 кредит ЄКТС). Виданий 20 листопада 2024 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Базові знання з кібергігієни» (0.2 кредити ЄКТС). Виданий 22 листопада 2024 року.

Сертифікат за успішне проходження освітнього серіалу «Кібергігієна для молоді» (0.2 кредити ЄКТС). Виданий 22 листопада 2024 року.

British Council, Culture & Creativity Programme:

Сертифікат про успішне завершення онлайн-курсу «An Introduction to Cultural Journalism Online Course» (Вступ до культурної журналістики).

Сертифікат про успішне завершення «The Culture & Creativity Course» (Курс з культури та креативності).

Європейський Простір (EU Project «Civil Society Development in Ukraine»):

Сертифікат про проходження курсу «Інформаційні кампанії», розроблений у межах Проекту ЄС для розвитку громадянського суспільства в Україні.

Вінницька міська рада, Вінницький обласний благодійний фонд «Подільська громада»:

Подяка за участь у соціально-просвітницькому проєкті «Дитяча інклюзивна література як дієвий інструмент формування сприятливого простору в сфері освіти».

ВУМ online:

Сертифікат про успішне завершення онлайн-курсу «ЯК ПИСАТИ ПРОСТО».

Сертифікат про успішне завершення курсу «Інформаційна безпека у цифровому світі».

Додаткові курси підвищення кваліфікації у **Вінницькому ОНМЦ галузі культури, мистецтв та туризму:**

Курси підвищення кваліфікації у 2019, 2020 та 2025 роках з тем:

- Сучасні тенденції в інформаційно-бібліографічній діяльності.
- Брендинг й айдентика в бібліотеці. Створення цифрових бібліотек краєзнавства: досвід та перспектива.
- Поєднання традиційних та інноваційних підходів у створенні інформаційно-бібліографічних продуктів бібліотек.

Значення моєї безперервної освіти для бібліотечної спільноти та громади.

Цей перелік демонструє мою постійну залученість до процесу навчання та вдосконалення, що дозволяє мені не лише ефективно виконувати свої професійні обов'язки, а й бути провідником інновацій та сучасних підходів у бібліотечній справі. **Освіта протягом життя** – це не лише вимога часу, а й особиста мотивація до професійного зростання та внеску у розвиток нашої громади через бібліотечну діяльність.

Моя активна участь у програмах підвищення кваліфікації та онлайн-курсах є свідченням того, що сучасний бібліотекар – це не статична професія, а та, що постійно розвивається. Це особливо важливо в умовах швидкого розвитку технологій та змін у суспільних потребах. Кожен пройдений курс, кожен отриманий сертифікат – це крок до глибшого розуміння моєї ролі та можливості надавати ще кращі послуги.

Наприклад, курси з **цифрової грамотності** та **кібергігієни** дозволяють мені краще розуміти виклики цифрового світу та ефективно навчати цьому відвідувачів. Я можу впевнено консультувати їх щодо використання онлайн-ресурсів, допомагати з доступом до електронних послуг та забезпечувати безпечне користування інтернетом на бібліотечних комп'ютерах. Як методист, ці знання дозволяють мені розробляти та впроваджувати навчальні програми для колег, організовувати тренінги з цифрової грамотності для бібліотечного персоналу та створювати методичні рекомендації щодо захисту даних.

Навчання з **медіаграмотності** є критично важливим для боротьби з дезінформацією, особливо в нинішніх умовах. Я використовую ці навички, щоб проводити заходи для різних вікових груп, навчаючи читачів розрізняти фейки, перевіряти джерела інформації та критично ставитися до новин. Як методист, я розробляю та впроваджую освітні програми з медіаграмотності для всіх бібліотек системи, допомагаючи колегам стати ефективними «фільтрами» інформації для своїх громад.

Курси, присвячені **інклюзії та безбар'єрності** (наприклад, «Безбар'єрна грамотність», «Гендерна рівність та соціальна інклюзія»), формують моє розуміння потреб різних груп населення. Це є основою для створення дійсно відкритого та доступного бібліотечного простору, де я можу адаптувати послуги та простір для людей з особливими потребами. Як методист, я формую політики та розробляю методичні рекомендації щодо інклюзії в бібліотеках, навчаю колег працювати з різними категоріями користувачів та створювати програми, що враховують принципи безбар'єрності.

Мої курси з **комунікації** («Здорове спілкування», «Теорія поколінь: Знайдемо спільну мову», «Як писати просто») покращують мою взаємодію як з читачами, так і з колегами. *Я будую міцніші стосунки з користувачами, ефективніше комунікую інформацію, а також покращую внутрішню комунікацію з колегами, проводячи зрозуміліші наради та тренінги.*

Знання з **історії України**, тестування з **Конституції** та курси про **національну ідентичність** допомагають мені в організації патріотичних заходів, популяризації української культури та історії, сприяючи формуванню національної свідомості. Це є незамінним для розробки тематичних планів та програм для всієї бібліотечної мережі.

Участь у тренінгах з **Національною бібліотекою Польщі** та курси з **актуалізації фондів та цифрових бібліотек краєзнавства** розширюють мої горизонти. Це дозволяє мені інтегрувати передовий світовий досвід у нашу щоденну практику, ефективніше працювати з фондом та впроваджувати сучасні стандарти каталогізації. Як методист, я формую стратегії розвитку фондів та навчаю колег ефективному управлінню бібліотечними ресурсами.

Навички з **проектної діяльності та залучення громади** (наприклад, курси «Будують соціальні зміни: згуртовані громади» та «Інформаційні кампанії», участь у конкурсах буктрейлерів) дозволяють мені ефективніше залучати громаду до бібліотечних заходів та розробляти цікаві кампанії, які підвищують імідж бібліотеки. Як методист, ці навички є незамінними для розробки та координації проєктів розвитку бібліотечної мережі, співпраці з громадськими організаціями та навчання колег.

Освітні серіали: **«Як діяти в надзвичайних ситуаціях»** та **«День і Кора проти корпорації стресу»** є особливо актуальними в умовах поточної ситуації в Україні. Ці знання дозволяють мені забезпечити безпеку як для себе, так і для відвідувачів бібліотеки, надавати першу допомогу, а також підтримувати психологічну стабільність у складних умовах. Це є ключовим для збереження функціональності бібліотеки як безпечного та підтримуючого простору для громади.

Підсумовуючи, слід відмітити, що моя безперервна освіта – це не просто колекція сертифікатів, а цілісна система знань та навичок, що дозволяє мені бути сучасним, компетентним та ефективним бібліотекарем та методистом. Я активно сприяю трансформації **Калинівської книгозбірні** та її філій у живі, інтерактивні центри знань, які відповідають на актуальні виклики та слугують опорою для громади. Моя особиста пристрасть до навчання є зразком для наслідування та рушієм розвитку всієї бібліотечної спільноти.

БІБЛІОТЕКАР: СУЧАСНІ ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНЦІЇ

УДК 023.4/.5.085

Професійні стандарти й сенси бібліотечних компетентностей

Галина Слотюк,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського,
член НСКУ

У статті окреслено структуру бібліотечних компетентностей: професійних, цифрових, комунікативних, управлінських та особистісних. Проаналізовано їхній вплив на якість бібліотечного обслуговування, стійкість та роль бібліотек у громадах, особливо в умовах російсько-української війни. Підкреслено значення нових професійних стандартів як інструменту модернізації галузі та підвищення престижу бібліотечної професії.

Ключові слова: бібліотека, бібліотекар, професійні стандарти, бібліотечні компетенції, цифрова грамотність, кадровий потенціал, інформаційні послуги, бібліотечна сфера.

The article outlines the structure of library competencies: professional, digital, communicative, managerial and personal. Their impact on the quality of library services, the resilience of libraries, and their role within communities is analyzed, particularly in the context of the russian-Ukrainian war. The importance of new professional standards is emphasized as a tool for modernizing the sector and enhancing the prestige of the library profession.

Keywords: library, librarian, professional standards, library competencies, digital literacy, human resource potential, information services, library sphere.

У XXI столітті роль бібліотек суттєво трансформується. Вони перетворюються на динамічні центри інформації, освіти, культури та соціального життя. Бібліотеки України є основною платформою для культурної, наукової, освітньої та інформаційної інфраструктури. Вони важливі для розвитку інформаційної і мовної культури суспільства, національно-патріотичного, правового й екологічного виховання, формування стійкого інтересу до вивчення та розуміння національної історії і культури.

У звіті IFLA 2024 року визначено сім ключових трендів: трансформація знань, вплив штучного інтелекту, переосмислення довіри, зростання потреби в складних навичках, цифрова нерівність, екологічні виклики інформаційних систем та посилений пошук спільноті. Вони окреслюють як можливості, так і ризики для бібліотек і суспільства в цілому.

Також оприлюднено аналітичну записку, яку підготував «Центр “Регіональний розвиток”» (2024 р.) за участі провідних бібліотечних працівників країни, у якій зазначено, що в міжнародно-правових актах, законодавстві та реалізації державної політики у зарубіжних країнах, зокрема в ЄС, бібліотекам відводиться важлива роль як інституціям, що сприяють розбудові суспільства, де читають, розвивають критичне мислення, де панує

демократія, зберігають національну пам'ять. За результатами проведених досліджень однією з основних проблем бібліотечного сектору визнано зниження кадрового потенціалу, зокрема – низький рівень оплати праці бібліотекарів при високих вимогах до професійної компетентності та рівня освіти й небажання молоді обирати бібліотечну професію та загалом працювати в бібліотеках.

Статистичне відображення кадрового забезпечення бібліотечної сфери Вінниччини має такий вигляд: у бібліотеках всіх систем і відомств на початок 2025 року працювало 2975 осіб, з них 46% – у бібліотеках системи Міністерства культури та стратегічних комунікацій України. Чисельність бібліотекарів в обласних і публічних бібліотеках становить 1197 осіб.

На початок 2025 року із 859 бібліотечних установ 785 надавали бібліотечні послуги. 74 бібліотеки не працювали через незадовільний технічний стан приміщень або через відсутність фахівців. У територіальних громадах спостерігається вивільнення бібліотечних працівників у зв'язку з їх переведенням на 0,25 або 0,5 ставки, що спричинив низький рівень фонду оплати праці працівників бібліотек у територіальних громадах. Мережа бібліотек скорочується, що призводить до збільшення кількості жителів області, які не мають доступу до бібліотечних послуг. Крім того, статистика свідчить, що лише 56 % працівників бібліотек області мають фахову освіту, а частка спеціалістів віком до 35 років становить лише 10 %.

Наразі, у зв'язку з набуттям чинності у 2025 році нових професійних стандартів – «Бібліотекар» та «Фахівець з бібліотечної справи», які визначають сучасні вимоги до функцій, компетенцій, знань, умінь та рівня відповідальності працівників, постає необхідність комплексного перегляду підходів до кадрової політики в бібліотечній сфері. Необхідно зазначити, що наша професія віднесена до високого рівня – сьомого – Національної рамки кваліфікацій (із восьми можливих). Стандарти презентують актуальні й чіткі вимоги до компетентностей, які відображають сучасні виклики: цифровізацію, дистанційне обслуговування, роль бібліотеки в громаді, маркетинг, методичну діяльність тощо. Для бібліотек і бібліотекарів цей стандарт не лише орієнтир для удосконалення, але також вимога – прагнути до розвитку, навчання й адаптації.

Сьогодні бібліотечні компетенції – це сукупність професійних, комунікативних, технологічних та особистісних характеристик, які забезпечують якісну діяльність працівника бібліотеки. Вони містять не лише знання бібліотечної справи, але й здатність до навчання, адаптації, використання ІКТ, а також побудови ефективної взаємодії з користувачами та колегами.

У цьому контексті важливими насамперед є професійні компетенції, що охоплюють знання в галузі бібліотекознавства, бібліографії, аналітико-синтетичної обробки документів, каталогізації, класифікації, організації довідково-інформаційного обслуговування, формування та збереження фондів. Важливим питанням залишається актуалізація бібліотечних фондів, зокрема вивільнення бібліотек від домінування російськомовного контенту, що несе колоніальну ідеологію, та оновлення фондів, які мають репрезентувати українську та зарубіжну літературу. Вкрай необхідно займатися

популяризацією читання як способом здобування знань та формою культурного дозвілля.

У наш час необхідними є уміння працювати із цифровими ресурсами, електронними базами даних, системами автоматизації бібліотек, а також навички медіаграмотності та кібербезпеки. На початку вересня наша бібліотека долучилася до нового проєкту, який реалізовує УБА, – «Бібліотеки розвивають цифрову грамотність задля посилення стійкості громад та відновлення». Уже проведено низку онлайн-тренінгів для першої групи бібліотекарів області, які є координаторами хабів цифрової освіти.

З появою штучного інтелекту в бібліотек з'явилися нові ролі – вони стають «розумними» просторами, які допомагають людям орієнтуватися у світі інформації та технологій. Саме бібліотеки мають навчати, як безпечно користуватися штучним інтелектом, адже він не є джерелом правдивої інформації, і саме бібліотекарі, як фахівці з інформаційної гігієни, мають допомогти громадянам формулювати коректні, чіткі запити, критично оцінювати відповіді та розуміти, як працюють алгоритми.

Проте найголовніший пріоритет для кожної бібліотеки – її користувачі, і тут на перше місце виходять комунікативні компетенції, тобто здатність до ефективної комунікації з користувачами різного віку, соціального статусу, з колегами, партнерами, представниками громади – це й робота з дітьми, молоддю, людьми з інвалідністю, новими членами громади, ветеранами. Важливі організація й проведення соціокультурних та інформаційно-просвітницьких заходів, налагодження партнерства в межах громади.

Суттєвими є організаційно-управлінські компетенції, зокрема уміння планувати, організовувати та оцінювати роботу, працювати в команді, ухвалювати рішення, готувати й реалізовувати проєкти, розробляти стратегії розвитку своїх закладів тощо.

Сучасна бібліотека потребує фахівців, які не просто виконують рутинні операції, а активно впроваджують інновації, працюють із цифровими платформами, навчають користувачів, розвивають читацьку культуру та підтримують інформаційну грамотність. Тому й особистісні компетенції бібліотекаря заслуговують на окрему увагу, це загалом риси характеру та особисті якості, що сприяють професійному зростанню та якісному виконанню роботи. Сьогодні бібліотекар – унікальний та універсальний працівник, що має критичне мислення, використовує в роботі креативний підхід, є відповідальним та гнучким, орієнтується на постійне самовдосконалення й самоосвіту. А найголовніше – любить людей і свою бібліотеку.

У часи цифрової трансформації та інформаційного перенасичення бібліотеки залишаються осередками знань, доступу до інформації та підтримки громади. Але їхній успіх безпосередньо залежить від рівня компетентності працівників. Формування бібліотечних компетенцій – це не разова дія, а постійний процес удосконалення, що потребує відкритості до змін, інноваційного мислення і любові до своєї професії. Усе, що роблять бібліотекарі, не можна перерахувати цілком. Вони сьогодні демонструють силу, відповідальність і віру в нашу Перемогу. І це усе, незважаючи на виклики, які маємо сьогодні, – незадовільне фінансування на закупівлю нових книг та

технічних засобів, гострий дефіцит фахових кадрів, низьку оплату праці та попри знищення і руйнування ворогом бібліотек.

В умовах російсько-української війни бібліотеки зберігають задокументовану пам'ять нації та формують національну ідентичність, безкоштовно надають доступ до інформації, пропонують можливості для навчання впродовж життя, сприяють розвитку критичного мислення, цифрової та медійної грамотності. Бібліотеки є центрами психологічної підтримки, просторами, де формується громадська активність. Організують волонтерську діяльність для підтримки ЗСУ та нових мешканців громад.

Список використаних джерел

1. Професійний стандарт «Бібліотекар» [Електронний ресурс] : наказ Міністерства культури та інформаційної політики України від 10 берез. 2025 р. № 17 // Реєстр професійних стандартів : [вебсайт]. – Електрон. текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://register.nqa.gov.ua/profstandart/bibliotekar>. – Назва з екрана.
2. Затверджено професійний стандарт «Бібліотекар» [Електронний ресурс] // Міністерство культури України : [вебсайт]. – Електрон. текст. і граф. дані. – 2025. – Режим доступу: <https://mcsc.gov.ua/news/zatverdzheno-profesijnij-standart-bibliotekar>. – Назва з екрана.
3. Затверджено професійний стандарт «Бібліотекар» від 10.03.2025 [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація : [вебсайт]. – Електрон. текст. і граф. дані. – Режим доступу: <https://ula.org.ua/novyny-ta-roddii/novyny/5363-zatverdzheno-profesiinyi-standart-bibliotekar-vid-10-03-2025>. – Назва з екрана.
4. Козловець, М. А. Бібліотечна професія в умовах цифрової трансформації: компетентності, виклики, перспективи / М. А. Козловець, О. В. Кириченко // Бібл. вісн. – 2023. – № 4. – С. 12–17.
5. Соловйова, І. М. Професійні компетентності сучасного бібліотекаря: теоретико-прикладний аспект / І. М. Соловйова // Вісн. Книжкової палати. – 2022. – № 7. – С. 36–41.
6. Горлова, І. В. Цифрова грамотність та інформаційна культура як складники професійної компетентності бібліотекаря / І. В. Горлова // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2021. – № 3. – С. 24–29.
7. IFLA Trend Report 2024. International Federation of Library Associations and Institutions. – The Hague : IFLA Headquarters, 2024. – 58 p.
8. Кодекс етики бібліотекаря [Електронний ресурс] // Українська бібліотечна асоціація : [вебсайт]. – Електрон. текст. і граф. дані. – Київ, 2018. – Режим доступу: https://ula.org.ua/images/documents/2018/Kodeks_etyky_UBA_2018.pdf. – Назва з екрана.
9. Про затвердження Національної рамки кваліфікацій [Електронний ресурс] : постанова Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1341 (зі змінами) // Верховна Рада України 1994-2026 : [вебсайт]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>. – Назва з екрана.

Цифрова компетентність бібліографа як умова ефективності професійної діяльності

Оксана Антонюк,

доктор філософії зі спеціальності

«Інформаційна, бібліотечна та архівна права»,

завідувачка відділу краєзнавства ВОУНБ ім. В. Отамановського,

член НСКУ

У статті розглянуто значення цифрової компетентності як ключової умови ефективності професійної діяльності сучасного бібліографа в умовах цифровізації суспільства та трансформації бібліотечної сфери. Проаналізовано підходи вітчизняних і зарубіжних дослідників до визначення поняття «цифрова компетентність», окреслено її структурні компоненти та роль у професійному розвитку бібліотечних фахівців. Визначено виклики, що постають перед бібліографами у цифрову епоху, та наведено приклади освітніх платформ і міжнародних проєктів, спрямованих на підвищення цифрової грамотності.

Ключові слова: цифрова компетентність, бібліограф, інформаційне суспільство, цифрові технології, професійна підготовка, інформаційні ресурси, цифрові навички.

The article discusses the importance of digital competence as a key condition for the effectiveness of the professional activities of modern bibliographers in the context of the digitalization of society and the transformation of the library sector. It analyzes the approaches of domestic and foreign researchers to defining the concept of “digital competence,” outlines its structural components and role in the professional development of library specialists. The challenges facing bibliographers in the digital age are identified, and examples of educational platforms and international projects aimed at improving digital literacy are provided.

Keywords: digital competence, bibliographer, information society, digital technologies, professional training, information resources, digital skills.

Сучасний світ вимагає від бібліографа нового ставлення до інформації та цифрових технологій. Цифрова компетентність є однією з найактуальніших професійних компетентностей у трансформації інформаційного суспільства в суспільство знань, що є основою інноваційного розвитку України. Вона допомагає бібліографам бути актуальними та конкурентоспроможними в цифровому середовищі. На сьогодні цифрову компетентність можна визначити як інтегровану здатність особи використовувати цифрові технології та інформаційно-комунікаційні засоби для збору, обробки, організації, аналізу, поширення та спільного використання інформації з метою досягнення певних цілей. Вона включає вміння критично мислити та оцінювати цифровий контент, ефективно спілкуватися та співпрацювати в цифровому середовищі, а також розуміння етичних аспектів використання цифрових технологій і дотримання цифрової грамотності в онлайн-середовищі. Цифрова компетентність є ключовим фактором для професійного зростання бібліографа та адаптації до сучасних викликів інформаційного суспільства.

В умовах розбудови цифрової економіки в українському бібліотекознавчому науковому дискурсі обговорюються цифрові компетентності сучасного бібліотекаря. У цьому ракурсі дані питання становили зацікавлення для дослідження низки науковців, зокрема А. Гуменчук, І. Давидової, О. Мар'їної, В. Мудрохи, О. Омеляненко-Набіуліної, В. Степко, Л. Сульженко, М. Толмач, О. Трифонової.

Розвиток інформаційно-комп'ютерних технологій та суспільства знань змінює соціальні функції бібліотек, що змушує бібліотечних фахівців акцентувати увагу на розвитку цифрових навичок. Цифрові компетентності стають ключовими для професійної діяльності та підготовки бібліографів у сучасному інформаційному суспільстві.

План заходів з реалізації Концепції розвитку цифрових компетентностей (розпорядження КМУ від 03.03.2021 № 67-р) передбачає розробку Рамки цифрової компетентності для громадян (DigComp UA) та відповідних рамок для основних професійних груп [1]. Опублікована 30 березня 2021 року Рамка має на меті підвищення цифрової грамотності українців і сприяння формуванню державної політики в цій сфері, базуючись на європейській моделі DigComp 2.1. [2]. Цифрова компетентність визнана однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя в ЄС, забезпечуючи ефективне використання цифрових технологій у різних сферах. В Україні з 2018 р. активно впроваджується концепція цифрової економіки, що визначає цифровізацію як основний шлях до економічного зростання і розвитку індустрій [3].

За результатами аналізу наукових джерел встановлено, що термін «компетентність» визначається як здатність володіти конкретною компетенцією або навичкою. Також, «компетенція» означає більш широкий аспект, включаючи в себе наявність у суб'єкта взаємопов'язаних особистісних якостей, таких як знання, вміння та навички. Таким чином, компетентність часто розглядається як більш конкретна здатність або навичка, тоді як компетенція охоплює просторий спектр особистісних якостей та характеристик.

У дослідженнях українських науковців для інтеграції з міжнародним бібліотечним простором поширюється визначення «цифрова компетентність», наявність якої у фахівця передбачає вміння використовувати цифрові технології у професійній діяльності. Цифрова трансформація призводить до глибокого переосмислення всієї моделі бібліотечної діяльності, трансформації всіх процесів і переходу до використання нових інструментів, розширення бібліотечних послуг та сервісів. На тлі переосмислення своєї місії в суспільстві бібліотека трансформується в інтелектуальний центр і технологічний хаб [4]. За визначенням науковців Л. Гаврілової, Я. Топольник, найбільш уживаним означенням «цифрова компетентність» виступає інтегрована здатність особистості, до складу якої входять знання, уміння, досвід, цінності та ставлення, що можуть бути реалізовані в загальному вигляді на практиці [5, с. 1–14]. О. Онищенко визначає вплив цифрових технологій на трансформацію сучасних бібліотек та окреслює модель цифровізованої бібліотеки як широкий комплекс інтегрованих соціокультурних функцій, об'єднаних (бібліотечно-архівно-музейно-інтернетних) ресурсів, інтегрованих (офлайн-, онлайн-, індивідуальних і масових) інформаційних сервісів [6, с. 3–9]. Таким чином, дослідження вказують на необхідність адаптації бібліотечної сфери до

цифрових трансформацій та розроблення комплексних підходів до вдосконалення бібліотечних сервісів та функцій у сучасному інформаційному середовищі.

Із вище зазначеного, не можна не поглянути на бібліографа-професіонала крізь призму цього нового мислення й на основі найкращих класичних бібліографознавчих традицій представити основні якісні його характеристики. Діяльність бібліографа в умовах інформаційного суспільства суттєво відрізняється від його колишньої діяльності, коли бібліограф був постачальником бібліографічної інформації, посередником між користувачем і документом. Сьогодні вже недостатньо бути просто грамотним фахівцем «... сучасний спеціаліст повинен мати універсальні ґрунтовні знання і бути аналітиком інформаційних систем, провідником інформаційної культури» [7, с. 57–63]. У контексті цифровізації всіх сфер суспільного життя інформаційним потребам споживачів Є. Тодорова виокремила технологічні зміни в сучасній бібліографічній діяльності та їхній вплив на професію бібліографа. Вона вивела функціонал бібліографа на рівень постійно змінюваної, зростаючої, різнобічної інформації різних видів. «Інформаційний дослідник», «інформаційний аналітик», «інформаційний навігатор», що перебуває в процесі постійного пізнання, – такими професійними характеристиками може і повинен володіти сучасний бібліограф [8, с. 124–134].

На переконання Д. Устиновського: «... найважливішою умовою ефективної роботи зі створення бібліографічних посібників є рівень професійної підготовки бібліографа, бібліотечних фахівців, ступінь оволодіння суб'єктами бібліографічної діяльності сучасними технологіями і методами роботи з електронними ресурсами, постійна пізнавальна діяльність у сфері науки або соціальної діяльності, що є контекстом бібліографії» [9]. Отже, зміни в інформаційному середовищі вимагають від бібліографів постійного професійного зростання та адаптації до нових технологій, впевнено орієнтуватися в потоці гігантської за обсягом інформації, користуватися нею, застосовувати, критично оцінювати та бути створювачами цієї інформації, що дозволить їм ефективно виконувати свої професійні обов'язки в сучасних умовах.

Професійна освіта бібліотекарів трансформується відповідно до змін у бібліотечному соціальному інституті та розвитку соціальних комунікацій. Українські науковці Т. Новальська, В. Касьян, Н. Бачинська, О. Матвієнко, М. Цивін, А. Гуменчук, В. Мудроха, І. Давидова, О. Мар'їна підкреслюють необхідність адаптації спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» до впровадження інтернет-технологій, виділяючи цифрові компетентності як обов'язковий елемент професійної підготовки та акцентують на модернізації програм підготовки бібліотечних фахівців і розширенні цифрових навичок студентів, що забезпечує ефективну роботу з інформаційним середовищем, обробку цифрового контенту, інформаційну безпеку та застосування технологій для вирішення професійних завдань. Для бібліотекарів важливо переосмислювати свою діяльність і розвивати нові напрями з використанням передових інформаційних технологій для забезпечення відкритого доступу до бібліографічних ресурсів. Офіційні документи

підкреслюють важливість підготовки компетентних фахівців, здатних до професійного зростання, самоосвіти та мобільності в умовах цифровізації.

У державних стандартах вищої освіти для спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» в Україні визначено ключові цифрові компетентності для бакалаврів. Вони охоплюють здатність працювати з документно-інформаційними ресурсами, використовувати сучасні технології для організації роботи та ефективного пошуку інформації, а також адміністрування соціальних мереж і ЕБ. Ці компетентності важливі для забезпечення якісної роботи фахівців у цифрову епоху. У межах проєкту BIBLIO («Boosting Digital Skills», 2020) програми Erasmus+ напряму KA2 був представлений європейський досвід розвитку цифрових компетентностей бібліотечних фахівців. У цьому звіті також були запропоновані робочі профілі «Community engagement and communication officer» (гнучкий, ініціативний, обізнаний у цифрових питаннях працівник) «Digital transformation facilitator» (гнучкий та ініціативний працівник, здатний підтримати бібліотечну команду в процесі переходу до цифрової ери) [10]. Внаслідок цифрової трансформації, робочі профілі проєкту BIBLIO визначають нові необхідні навички для бібліотечних фахівців. Для фахівця із взаємодії та залучення спільнот потрібні навички комунікації та фасилітації громади, а для помічника з цифрової трансформації – навички оцифрування та технічної підтримки. Цей проєкт відкриває можливості для подальших досліджень та розробок щодо інтеграції цифрових технологій у бібліотечну справу та розвитку відповідних компетентностей, що є важливим кроком в адаптації бібліотечної галузі до вимог цифрової епохи. Питання цифрової культури і цифрової компетентності бібліотекарів висвітлювалося А. Гуменчуком [11, с. 23–28], що підкреслює важливість розширення обов'язкового мінімуму цифрових навичок, який визначений Стандартом освіти України; з урахуванням міжнародних стандартів та рекомендацій. Критерієм сформованості системи цифрових компетентностей сучасного бібліотекаря є наявність «цифрового інтелекту» як єдності трьох базових складників: «цифрового громадянства», «цифрової творчості» та «цифрового підприємництва». Навички включають у себе вміння використовувати, фільтрувати, оцінювати, створювати, програмувати та поширювати цифровий контент.

Цифровізація висуває нові виклики для бібліографів, зокрема потребу постійного моніторингу та оновлення інформаційних ресурсів. Особливості електронних ресурсів і новітніх технологій змушують бібліографів адаптуватися до змін цифрового інформаційного простору. Оновлення цифрових навичок, професійних вимог до бібліографів є ключовими у сучасному світі, де технології швидко змінюються. Це вимагає постійного вдосконалення знань у сфері інформаційних технологій та електронних ресурсів, навичок пошуку, систематизації, оцінки та аналізу даних, вміння працювати з бібліотечними інформаційними системами, електронним каталогом та базами даних, орієнтацію в інтернет-просторі, питань кібербезпеки. Важливими є комунікаційні навички, аналіз і візуалізація даних, вміння ефективно працювати з інформацією, критично та аналітично її сприймати. Необхідно розвивати сучасні бібліотечні сервіси, забезпечуючи користувачів актуальною інформацією та задовольняючи їхні інформаційно-

знаннєві потреби, дотримуючись та впроваджуючи цифрову етику. Вдосконалення цифрової компетентності є необхідною умовою для ефективної діяльності висококваліфікованих бібліографів, здатних відповідати на виклики сучасного інформаційного суспільства.

Для особистісного та професійного зростання бібліографів важливими є такі платформи вдосконалення цифрових компетентностей: «Дія. Цифрова освіта» – надає безкоштовні курси з цифрової грамотності для різних професійних груп; «Prometheus» пропонує онлайн-курси з різних галузей знань; «ВУМ online» сприяє розвитку громадянської свідомості та активності; студія «EdEra» пропонує курси для професійного розвитку; «Освітній хаб – EduHub.in.ua» допомагає інтегрувати професійні навички в роботу; відеолекторій «WiseCow» корисний для навчання у створенні відеоматеріалів.

Цифрова компетентність для бібліографів – постійно зростаюча потреба у світі, де доступ до інформації та ресурсів стає все більше цифровим.

Перспективним вважаємо дослідження умов та створення моделі формування цифрової компетентності бібліографа для його постійного професійного розвитку.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 167-р від 3 берез. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-2021-%D1%80#Text> (дата звернення: 14.08.2025).

2. Мінцифри оприлюднює Рамку цифрової компетентності для громадян. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mincifri-oprilyudnyuye-ramku-cifrovoyi-kompetentnosti-dlya-gromadyan> (дата звернення: 14.08.2025).

3. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018 – 2020 рр. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-%D1%80/ed20180117#n23> (дата звернення: 16.08.2025).

4. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56. DOI: 10.32461/2409-9805.2.2021.238782.

5. Гаврілова Л., Топольник Я. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.

6. Онищенко О. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.

7. Дікунова О. А. Модель фахівця-бібліографа бібліотеки вищого навчального закладу: професіологічні та соціально-психологічні аспекти. *Бібліотеки і суспільство: рух у часі та просторі*: матеріали наук.-практ. інтернет-конф. присвяченої 210-річчю Харк. нац. мед. ун-ту та 95-річчю Наук. б-ки Харків. нац. мед. ун-ту, Харків, 5–12 жовт. 2015 р. Харків, 2015. С. 57–63.

8. Тодорова Є. М. Вплив соціокультурних змін сучасного інформаційного суспільства на трансформацію професії бібліографа. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2017. Вип. 50. С. 124–134.

9. Устиновський Д. В. Електронні бібліографічні ресурси як джерела створення персональних покажчиків: (на прикладі біобібліографії В. І. Вернадського). *Історія науки і біографістика*: електрон. наук. фах. вид.: міжвідом. темат. зб. / Нац. наук. с.-г. б-ка Нац. акад. аграр. наук України. Київ, 2010. № 3. URL: http://inb.dnsgb.com.ua/2010-3/10_ustynovsky.pdf (дата звертання: 16.08.2025).

10. Zignani T., Doncheva A., Tarandova S. Librarianship in Europe-mapping professional needs. WP 2 – Del 2.2.1. BIBLIO Project. 2020. URL: <http://surl.li/qvquv> (access: 17.06.2025).

11. Гуменчук А. В. Система цифрових компетентностей Бібліотекаря 4.0. Вісник Книжкової палати. 2020. 2. С. 23–28.

УДК 021.2:025.5(477.44-25)

Професійні компетенції: тульчинський формат

Віра Вігуржинська,

директорка КЗ «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради»

У статті розкрито ключові компетентності бібліотекарів, зокрема інформаційну, комунікативну, соціальну, культурно-просвітницьку, цифрову, які дають змогу забезпечити якісне інформаційно-бібліотечне обслуговування користувачів у сучасному суспільстві, а також інноваційну та проєктну діяльність бібліотек.

Ключові слова: *професійні компетентності бібліотекаря, публічна бібліотека, Тульчин, проєктна діяльність, «Третє місце», база практики, соціальна підтримка, інновації у бібліотеках, бібліотека-хаб.*

The article reveals the key competencies of librarians — including informational, communicative, social, cultural-educational, and digital — which enable the provision of high-quality information and library services to users in modern society, as well as support innovative and project-based activities in libraries.

Keywords: *professional competencies of a librarian, public library, Tulchyn, project activities, “third place,” internship base, social support, library innovations, library hub.*

Сучасна бібліотека – це не лише місце збереження і надання в користування книг, а й відкритий простір для розвитку громади, навчання, комунікації та соціальної підтримки. Відповідно, професійні компетенції бібліотекаря значно розширилися. У Публічній бібліотеці Тульчинської міської ради ми переконалися, що бібліотекар сьогодні має бути багатofункціональним фахівцем, здатним працювати у різних сферах. Розглянемо ключові компетентності на прикладі діяльності нашої бібліотеки.

Інформаційна компетентність. Бібліотекар має вміти знаходити, відбирати, систематизувати та надавати інформацію з різних джерел. Ми активно використовуємо електронні ресурси, працюємо з базами даних, створюємо інформаційні продукти для користувачів. Прикладом є підготовка локальних інформаційних дайджестів, рекомендаційних списків літератури та цифрових презентацій про історію Тульчина. Розширення спектра послуг,

впровадження цифрових технологій, проведення освітніх і культурних заходів, а також підтримка читання серед різних вікових категорій є пріоритетами нашої роботи.

Комунікативна компетентність. У реаліях сьогодення бібліотекар працює з людьми, які мають різний життєвий досвід та соціальний статус, зокрема з внутрішньо переміщеними особами, ветеранами, членами їхніх сімей, людьми, що пережили окупацію. Це потребує високого рівня емпатії, толерантності, гнучкості у комунікації та здатності до психологічної підтримки.

Бібліотекар щодня взаємодіє з найрізноманітнішими групами людей: дітьми, молоддю, людьми похилого віку. У нашій бібліотеці відбуваються зустрічі «Діалог поколінь», під час яких молодь спілкується зі старшими жителями громади, що є свідками історичних подій. Ми створюємо простір довіри та підтримки для кожного.

Спільно з ГО «Волонтерська сотня Тульчинщини» при бібліотеці успішно функціонує творча майстерня. У читальному залі організоване спеціальне місце для плетіння маскувальних сіток. Ця зона відкрита для всіх бажаючих, які можуть у зручній для них час долучитися до спільної роботи.

Координацією роботи займаються бібліотекарі, які також проводять майстер-класи для жителів громади, сприяючи їхньому залученню до волонтерської діяльності.

Соціальна компетентність. Бібліотекар стає посередником між громадою та суспільними ініціативами. У Тульчині бібліотека організовує заходи для ветеранів і членів їхніх родин, працює з людьми, які потребують психологічної чи емоційної підтримки. Важливим є вміння слухати та допомагати.

Ця діяльність спрямована на адаптацію, соціальну інтеграцію та надання необхідної допомоги тим, хто потребує підтримки в умовах війни та після повернення до цивільного життя.

Проведено 11 зустрічей, на яких ветерани та військові ділилися своїми історіями, переглядали виставки картин, читали власні твори та брали участь в обговоренні книг. Для дітей військових спільно з Тульчинською районною організацією Товариства Червоного Хреста України організуються майстер-класи з творчості та інтерактивні ігри. Організуються та проводяться акції «Малюнок для захисника», під час яких діти малюють для військових.

Проектна діяльність та інноваційність. Наша бібліотека успішно реалізує грантові ініціативи. З вересня 2024 року ми стали переможцями проекту «Перетворення бібліотечного простору на «Третє місце» в Тульчині та гуманітарна та соціальна підтримка 34 жертв націонал-соціалізму в Тульчинській громаді, їхня реінтеграція у суспільство». Проект фінансується Фондом «Пам'ять, відповідальність і майбутнє» (EVZ) і розрахований на два роки. У його межах проводяться засідання «Діалог поколінь», поетичні вечори, спільні кіноперегляди, а також відвідуємо маломобільних і немобільних людей, надаючи їм книги та необхідну гуманітарну підтримку. Ще одним важливим напрямом стало оновлення бібліотечного простору – закуплено меблі та оргтехніку, що дозволяє створювати більш комфортні умови для користувачів. Розроблено концепцію перетворення бібліотеки на третє місце. Ініціативною

групою на чолі з запрошеним фасилітатором складено план заходів на 18 місяців, який реалізується бібліотекою з березня 2025 року.

Культурно-просвітницька компетентність. Соціокультурна компетентність реалізується через організацію культурно-просвітницьких заходів, підтримку місцевих ініціатив, розвиток громадянської активності та міжкультурного діалогу. Бібліотека виступає осередком культурного життя громади. Ми організуємо поетичні вітальні для літніх людей, молодіжні кіновечори, книжкові клуби, акції до державних свят, виставки та майстер-класи. Такі заходи об'єднують людей різного віку та інтересів, формують почуття приналежності до громади.

Цифрова компетентність. Сьогодні бібліотекар повинен орієнтуватися у сучасних технологіях. Ми активно ведемо соціальні мережі, створюємо цифровий контент, навчаємо відвідувачів роботі з онлайн-сервісами. Публічна бібліотека та 8 бібліотек-філій працюють як «Бібліотеки-хаби». Два працівники бібліотеки пройшли навчання та координують роботу хабів. Для навчання громадян у бібліотеках використовувалось 17 автоматизованих робочих місць. Також бібліотекарі використовують власні гаджети для навчання своїх користувачів.

Бібліотеки надають інтернет-послуги своїм користувачам у знаходженні потрібної інформації в Інтернеті (для виконання контрольних робіт, домашніх завдань з різних предметів та ін.). Роблять друк та збереження на електронні носії інформації, підібраних користувачам матеріалів. Для користувачів проводяться індивідуальні навчання по користуванню комп'ютером та мережею «Інтернет».

Бібліотеки Тульчинської ТГ активно просувають цифрову грамотність серед своїх користувачів. Координує таку роботу відділ методично-бібліографічного та інформаційно-туристичного обслуговування комунального закладу «Публічна бібліотека Тульчинської міської ради Вінницької області».

Бібліотечні працівники громади пройшли тестування «Цифрограм для бібліотекарів» на платформі «Дія. Освіта» та отримали сертифікати.

У партнерстві з КУ «Центр надання соціальних послуг» Тульчинської міської ради було проведено курси навчання комп'ютерної грамотності, з метою допомогти опанувати цифрові навички людям старшого віку. Під час навчального курсу активно використовувались навчальні серіали «Базові цифрові навички. Сезон 1».

Також у бібліотеках можна проконсультуватися щодо окремих можливостей та послуг Дії. Все це втілюють бібліотекарі, які попередньо самі пройшли відповідне навчання.

У бібліотеці діє молодіжний центр «Обліпиха», де молодь може реалізовувати свої ідеї, проводити заходи та навчатися новому.

Особливу роль у формуванні професійних компетенцій відіграє партнерство Публічної бібліотеки Тульчинської міської ради з Тульчинським фаховим коледжем культури. Бібліотека виступає базою навчальної та виробничої практики для студентів спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа». На базі молодіжного простору бібліотеки працює Book Art студія «Крок до професії». Учасниками студії реалізуються творчі проєкти, презентуються твори місцевих поетів, митців. Така співпраця дозволяє

майбутнім фахівцям отримати практичний досвід, ознайомитися з інноваційними підходами до бібліотечної діяльності та набути навичок, необхідних для роботи в сучасних інформаційних середовищах.

Таким чином, професійні компетенції бібліотекаря у тутьчинському форматі поєднують традиційні засади бібліотечної роботи з інноваційними практиками, відповідають потребам громади та вимогам часу. Це забезпечує збереження культурної спадщини, розвиток громадянського суспільства та інтеграцію бібліотеки у простір сучасної комунікації та освіти.

Отже, бібліотекар – це не лише хранитель книг, а й медіатор, організатор, комунікатор і навіть культурний менеджер. Досвід Публічної бібліотеки Тутьчинської міської ради доводить, що саме розвиток професійних компетентностей дозволяє бібліотеці залишатися актуальною та необхідною у сучасному суспільстві.

УДК 023.4:61

Компетентність бібліотекаря відділу медичних наук: сучасні вимоги

Юлія Виноградська,

завідувачка відділу медичних наук
ВОУНБ ім. В. Отамановського

У статті розглянуто сутність та складові професійної компетентності бібліотекаря відділу медичних наук. Визначено ключові напрями розвитку інформаційної, медичної, цифрової та комунікативної компетентностей. Наведено приклади практичного застосування знань і навичок бібліотекарів у роботі з науковцями, лікарями та студентами. Окреслено перспективи вдосконалення професійної діяльності в умовах цифрової трансформації та поширення відкритої науки.

Ключові слова: бібліотекар, медичні науки, компетентність, інформаційна грамотність, цифрові технології, академічна доброчесність.

The article examines the essence and components of the professional competence of a librarian of the medical sciences department. Key areas of development of information, medical, digital and communicative competences are identified. Examples of practical application of knowledge and skills of librarians in work with scientists, doctors and students are given. Prospects for improving professional activity in the conditions of digital transformation and the spread of open science are outlined.

Keywords: librarian, medical sciences, competence, information literacy, digital technologies, academic integrity.

Вступ

Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства суттєво змінює роль бібліотекаря. Це стосується й відділів медичних наук, де бібліотечний фахівець виступає не лише хранителем фондів, а й популяризатором здорового способу життя, фахівцем з психологічного розвантаження, провідником у світ цифрових медичних послуг і гарантій та високоякісних інформаційних ресурсів, що мають безпосереднє значення для розвитку науки й медичної практики. Бібліотекар виступає ще й активним учасником науково-освітнього процесу,

медичної освіти та професійного розвитку лікарів і фармацевтів. Компетентність такого фахівця формується на стику бібліотечно-інформаційної, наукової та медичної діяльності.

Метою статті є аналіз структури професійної компетентності бібліотекаря відділу медичних наук та окреслення перспектив її розвитку.

Основні складові професійної компетентності

Інформаційна компетентність

Передбачає вміння здійснювати пошук, відбір, аналітико-синтетичну обробку медичної інформації.

Бібліотекар відділу медичних наук повинен володіти сучасними методами пошуку та аналізу наукової інформації. Це включає:

використання електронних каталогів, тематичних репозитаріїв та електронних бібліотек;

орієнтацію в міжнародних базах даних PubMed, Scopus, Web of Science;

уміння формувати бібліографічні списки та довідково-інформаційні матеріали за запитами медиків.

Співробітники відділу медичних наук щорічно готують декілька тематичних рекомендаційних бібліографічних списків на актуальні медичні теми з найновіших періодичних видань, допомагають науковцям у пошуку інформації у власних та наукометричних базах даних та складанні списків літератури до наукових робіт. Також бібліотека підписала угоду з Вінницьким обласним центром післядипломної освіти медичних працівників, в межах якої співробітники відділу готують рекомендаційні списки за медичними спеціальностями, відповідно до плану Центру та проводять бібліографічні огляди курсантам Центру протягом навчального року.

Медична та наукова грамотність

Знання медичної термінології, класифікаторів (наприклад, МКХ-11), фармацевтичних довідників дозволяють бібліотекарю краще розуміти потреби користувачів. Бібліотекар стає компетентним партнером у наукових пошуках, оскільки може правильно інтерпретувати запит і підібрати максимально точну інформацію, має розуміння потреб науковців, лікарів, викладачів і студентів медичних закладів.

Окрім термінології, бібліотекар повинен бути обізнаним у сфері медичних послуг та гарантій, в тому числі електронних, які надає держава, орієнтуватись в тенденціях розвитку медицини та охорони здоров'я та фармації, а також володіти інформацією про нормативно-правові акти у сфері охорони здоров'я.

Працівники відділу аналізують статті на предмет побічних та небажаних реакцій на медичні препарати та надають фармацевтичним компаніям бібліографічну послугу «Літературний моніторинг для фармкомпаній» на договірній основі.

Комунікативна компетентність

У відділі медичних наук користувачами є лікарі та фармацевти, середній медичний персонал, студенти, викладачі, науковці та прості громадяни без медичної освіти. Бібліотекар має вміти адаптувати стиль спілкування та навчати їх інформаційній грамотності, ефективно консультувати користувачів і проводити інформаційні тренінги.

Мати навички інформаційної просвіти: проведення тренінгів з академічної доброчесності, цитування, роботи з науковими ресурсами; організація та проведення інформаційних зустрічей. Так, наприклад, працівниками відділу щомісяця організовуються інформаційні зустрічі з циклу «Поради лікаря», на яких відвідувачі дізнаються про симптоми, профілактику та лікування поширених хвороб і можуть поставити питання запрошеним лікарям. Ще один цикл заходів, теми для якого готують та проводять працівники відділу, під назвою «Зустрічі для здоров'я та гармонії душі», покликаний дати не тільки знання про здорові звички, профілактичні заходи, а й приємно провести час та психологічно розвантажитись.

Ще однією комунікативною компетенцією є партнерська взаємодія з освітніми та науковими установами. Відділ щорічно до Дня здоров'я організовує «Форум здоров'я» у партнерській співпраці з Вінницьким національним медичним університетом ім. М. І. Пирогова, Вінницьким державним педагогічним університетом ім. М. Коцюбинського, Вінницьким відділенням Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна» та Вінницьким медичним фаховим коледжем. Форум покликаний популяризувати здоровий спосіб життя, активне довголіття, здорову харчову поведінку та рухову активність серед молоді та старшого покоління громади. В межах форуму проводиться круглий стіл, студентська наукова конференція та ряд майстер-класів з технік релаксації та психологічної підтримки.

Цифрова та технологічна компетентність

Сьогодні бібліотеки активно переходять у цифровий простір. Від бібліотекаря вимагається знання сучасних програм та сервісів:

менеджери бібліографії (Mendeley, EndNote, Zotero);

системи перевірки академічної доброчесності (Unicheck, StrikePlagiarism);

сервіси для віддаленого доступу до фондів (електронні читальні зали, хмарні сховища);

системи створення електронних каталогів та баз даних, репозитаріїв, цифрових бібліотек;

упровадження сервісів дистанційного обслуговування.

А від працівників медичних відділів також вимагається знання таких медичних платформ як: e-health, doctor Eleks, Tabletki.ua, 9-1-1 та ін. У 2024 році працівники відділу провели тренінг «Медичні цифрові послуги: якісно, швидко, надійно», на якому користувачі дізнались про державні програми: «Програму медичних гарантій» та «Доступні ліки». Як заключити декларацію з лікарем, які медичні послуги можна отримати у медичному закладі безкоштовно, як отримати електронне направлення та електронний рецепт на ліки, як записатись до лікаря та замовити ліки онлайн та інше. У 2025 році тренінг доповнили оновленими даними.

Етична та соціальна компетентність

У сфері медичних наук особливо важливим є дотримання принципів академічної доброчесності та авторського права. Бібліотекар стає наставником у формуванні інформаційної культури користувачів, навчає критично ставитися до джерел, відрізнити наукову інформацію від неперевіраних даних.

Перспективи розвитку

У майбутньому ключовими напрямками підвищення компетентності бібліотекаря у сфері медичних наук є:

інтеграція штучного інтелекту в інформаційно-пошукові процеси;
робота з big data та наукометричними показниками;
активна участь у міжнародних науково-інформаційних мережах;
розвиток практик відкритої науки (Open Science, Open Access).

Висновки

Компетентність бібліотекаря відділу медичних наук є комплексною характеристикою, що включає інформаційні, медичні, комунікативні, цифрові та етичні складники. Вона визначає успішність наукових досліджень, освітнього процесу й розвитку медицини та громадського здоров'я в цілому. Постійне вдосконалення професійних навичок, інтеграція новітніх технологій та співпраця з науковою спільнотою є основними чинниками подальшого розвитку цієї професії.

Література

1. IFLA. Guidelines for Professional Library/Information Educational Programs. – The Hague: IFLA, 2012.
2. Сташенко, В. В. Інформаційна культура бібліотекаря: навч. посіб. – Київ : Ліра-К, 2020.
3. Хрущ, С. С. Компетентності бібліотечного фахівця як чинник формування інноваційного медіапростору. Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2023. – № 4. – С. 156–164.
4. Мартиненко, Я. Підготовка фахівців бібліотечно-інформаційної сфери України до впровадження хмарних технологій. – Вісн. Кн. палати. – 2024. – № 9. – С. 24–34.

УДК 005.336.3

В центрі уваги – сучасні професійні компетенції бібліотекаря

Ольга Охота,

*заступник директора КЗ «Хмельницька публічна бібліотека»
Хмельницької міської ради*

У статті розглядається вплив професійних компетенцій бібліотекаря на ефективність роботи закладу.

Ключові слова: *бібліотека, інформаційний хаб, культурний простір професійні компетенції, інформаційні технології, інформаційна культура, онлайн-середовище.*

The article examines the impact of a librarian's professional competencies on the effectiveness of the institution's work.

Keywords: *library, information hub, cultural space, professional competencies, information technology, information culture, online environment.*

Зміни в організації роботи з бібліотечними ресурсами, суспільно-економічні трансформації та нові психологічні особливості поведінки користувачів висувають високі вимоги до професійної компетентності сучасного бібліотекаря.

Бібліотекар сьогодні – це не просто фахівець, а людина, яка служить Людині, культурі й громаді; це професіонал, здатний бути сучасним, гнучким, відкритим до змін. Він має вміти створити безпечне, доброзичливе й відкрите середовище для кожного, стати партнером для громади, медіатором між знаннями й суспільством, цифровим гідом, соціальним помічником, комунікатором і фасилітатором.

Фасилітатор – це людина, яка допомагає групі ефективно співпрацювати, формулювати спільні цілі та знаходити шляхи до їх досягнення під час зустрічей чи обговорень. Така особа не нав'язує власної думки, залишаючись нейтральною та зосередженою на організації процесу.

Таким фахівцем є організаторка та координаторка любительського об'єднання «Читацьке коло», яка майстерно поєднує професійну компетентність із людяністю й глибоким розумінням потреб своєї аудиторії.

«Читацьке коло» – це центр живого діалогу, що об'єднує серця; простір літератури та мистецтва, де зустрічаються творчі особистості, поети, митці, музиканти, прихильники художнього слова. Це – острівець любові, взаєморозуміння й підтримки, зокрема для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), яким «Читацьке коло» стало місцем соціальної адаптації та нових знайомств.

Уже 12 років «Читацьке коло» успішно функціонує в нашій книгозбірні. Читачі з нетерпінням чекають кожної наступної зустрічі. Це – приклад того, як професійні компетенції бібліотекаря: комунікативна, організаційна, інформаційна, емоційна – у поєднанні з любов'ю до книги та людей – здатні створити простір довіри, натхнення і розвитку, де кожен почувається почутим і важливим.

А для наймолодших важливою складовою мотивації до читання є ляльковий театр «Казкограй», який функціонує у відділі обслуговування дітей ще з 80-х років. Його успішна діяльність є яскравим показником того, як фаховість бібліотекаря – зокрема ініціативна, організаційна та креативна – сприяє популяризації книги серед дітей. Завдяки вмінню зацікавити, створити емоційний фон для сприйняття твору, бібліотекар не лише виступає як посередник між книгою і читачем, а й як режисер, актор і натхненник дитячого пізнання.

Наші маленькі користувачі дуже любляють українські музичні казки В'ячеслава Полянського. В них багато веселої музики, емоцій та шумових ефектів. Діти разом з героями співають, танцюють, дають героям підказки, аплодують їм.

А ще ми, враховуючи допитливість малечі, показуємо лише фрагменти казок чи оповідань. Зупиняємося на кульмінаційному моменті, презентуємо книжечку, яку вони можуть прочитати і дізнатися, що буде далі. Такі ініціативи перетворюють бібліотеку на живий культурний простір, де книга оживає на сцені і в уяві юного глядача, який обов'язково в подальшому стане читачем.

Соціокультурна діяльність бібліотеки – це цілеспрямований процес залучення користувачів до культурних цінностей, а компетенції бібліотекарів включають знання, навички та особистісні якості, необхідні для успішного виконання цієї діяльності. Саме завдяки високому рівню професійної компетентності наших бібліотекарів, їхній здатності ефективно організовувати

соціокультурні заходи, взаємодіяти з широким колом користувачів, використовувати сучасні інформаційні технології та сприяти розвитку інформаційної культури суспільства, ми ніколи не маємо проблем із залученням аудиторії. У нас немає пасивного глядача. Кожен присутній на заході – повноправний учасник процесу: має змогу висловити власну думку, поділитися знаннями й досвідом, висунути ідеї, до яких обов'язково дослухаються. Така атмосфера взаємодії й відкритості – результат цілеспрямованої роботи й професіоналізму бібліотечних працівників.

Ми пишаємося, що на базі нашої книгозбірні був презентований унікальний проєкт «Душа України», автором якого є Сергій Соколов – волонтер, просвітник, педагог і військовослужбовець, а також автор книги «Історія в моментах. Україна/московія». У цьому проєкті взяла участь і наша колега, поетка Юлія Гребельська.

Зі своєю збіркою для дітей «Писульки від мамульки» до нас завітала й Руслана Лоцман – відома українська співачка, заслужена артистка України, яка не лише подарувала бібліотеці свою книгу, а й поділилася власним баченням ролі культури у патріотичному вихованні молоді.

Ми щиро цінуємо, що учасниками наших заходів неодноразово ставали такі поважні особистості, як:

Ігор Балюк – директор видавництва «Меркьюрі-Поділля» (м. Вінниця);

Олексій Євенок – директор Видавничого дому «Бук-друк» (м. Житомир);

Михайло Каменюк – поет, публіцист, драматург, перекладач, громадський діяч, член Національної спілки письменників України та Національної спілки журналістів України;

Вадим Вітковський – прозаїк, публіцист-документаліст, заслужений журналіст України, голова Вінницької обласної організації Національної спілки письменників України;

Сергій Гальчак – історик, краєзнавець, архівіст і журналіст, доктор історичних наук, професор Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, член-кореспондент Української академії історичних наук, голова правління Вінницької обласної організації Національної спілки краєзнавців України, заслужений працівник культури України, почесний краєзнавець України;

Василь Паламарчук – журналіст, краєзнавець, прозаїк, публіцист, член Національної спілки журналістів України, заслужений журналіст України та багато інших знаних і шанованих діячів, з якими ми мали честь співпрацювати.

Сьогодні значна частина людей надає перевагу соціальним мережам і здобуває інформацію з інтернет-ресурсів. У контексті інформаційної війни, яку веде російська пропаганда, ми не маємо права залишати в цьому просторі прогалин.

Саме тому активно працюємо над інформаційним наповненням офіційного сайту бібліотеки, сторінок у Facebook, блогів. Працівники усіх відділів книгозбірні створюють відеопрезентації, подкасти, віртуальні екскурсії, освітні уроки, діалоги, поради – контент, що допомагає залишатися на зв'язку з читачами та формувати їхній інформаційний і культурний простір.

У цьому процесі особливо важливою є інформаційна компетентність бібліотекаря. Вона включає вміння аналізувати джерела, перевіряти факти,

критично оцінювати зміст, формулювати достовірну інформацію та ефективно комунікувати з аудиторією в онлайн-середовищі.

Через рубрики патріотичного спрямування, книжкові добірки, публікації про видатних українців, історичні події та культурні надбання, бібліотекарі сприяють розвитку критичного мислення й формуванню національної свідомості. Сьогодні вони стали своєрідними інформаційними навігаторами, які допомагають користувачам орієнтуватися у вирі новин і зберігати стійкість перед дезінформацією.

В Інтернет-центрі бібліотеки проводяться безкоштовні навчання з цифрової грамотності для людей третього віку в межах проєкту «Дія. Цифрова освіта». Тут бібліотекар виступає не лише координатором освітнього процесу, а й наставником, який володіє ключовими компетентностями – зокрема цифровою.

Завдяки глибокому розумінню цифрового середовища, навичкам роботи з онлайн-платформами та здатності ефективно передавати знання, бібліотекарі забезпечують якісну підтримку користувачам, допомагаючи їм упевнено опановувати сучасні цифрові інструменти.

Інформаційна компетентність – це наш міст у цифровий світ. Ми навчаємо людей старшого віку користуватися смартфонами, допомагаємо оформлювати електронні документи, проводимо тренінги з медіаграмотності, працюємо з електронними базами, платформами, застосунками. Це не просто робота з комп'ютером – це робота з довірою.

Саме завдяки високому рівню фаховості, ініціативності та інформаційної грамотності бібліотечних працівників наш заклад досягає значних результатів і здобуває визнання на різних рівнях.

Зокрема, перемога в проєкті з медіаграмотності Fit in Fakten від КУТу в межах Програми Східного партнерства дала змогу Інтернет-центру отримати інтерактивні ігри для навчання медіаграмотності.

Ми взяли участь у всеукраїнському проєкті «Валізка з книжками» для українських бібліотек, організованому Культурним інститутом Німеччини у співпраці з Німецькою бібліотечною асоціацією та Українським інститутом книги за підтримки МЗС Німеччини, і отримали цінний подарунок – 22 примірники книг на суму 4 916 грн.

У межах проєкту «Німецька книжкова полиця в Україні», який реалізується Goethe-Institut Ukraine за фінансування Уповноваженої федерального уряду Німеччини з питань культури та ЗМІ, а також за участі Німецької асоціації видавців і книгорозповсюджувачів та Українського інституту книги, бібліотека отримала ще 14 примірників сучасної літератури на суму 4 279 грн.

Перемога в Міні-проєкті «Професійне зростання» принесла сертифікат на суму 10 000 грн, за який було придбано 43 нові книжки.

Варто підкреслити, що всі наведені досягнення були реалізовані протягом лише 2024-го року, що ще раз підтверджує ефективність і професіоналізм наших бібліотекарів. Це яскраве свідчення того, що компетентні, активні та ініціативні фахівці здатні не лише підтримувати стабільну роботу закладу, а й відкривати для нього нові горизонти розвитку.

З метою підвищення професійної компетентності працівників на базі бібліотеки регулярно проводяться тренінги та навчальні заходи, спрямовані на психосоціальну адаптацію, правову обізнаність, емоційну підтримку та розвиток комунікативних навичок. Ці зустрічі відбуваються у співпраці з фахівцями різних галузей – психологами мобільної групи чеської гуманітарної організації «Людина в біді», спеціалістами «Центру життєстійкості» Хмельницької ТГ, а також юристами з Хмельницького бюро правової допомоги.

Основна увага під час навчань зосереджена на практиках, які сприяють відновленню емоційних ресурсів і зміцненню психологічної стійкості. Фахівці надають поради щодо збереження внутрішньої рівноваги, демонструють ефективні методи розслаблення, пояснюють ключові аспекти управління стресом. Працівників навчають технікам медитації та дихальних вправ, що допомагають знизити рівень напруги та краще керувати емоціями у стресових ситуаціях.

Набуті знання та практичні навички дозволяють бібліотекарям ефективно взаємодіяти з різними категоріями користувачів – зокрема з ветеранами війни, військовослужбовцями, внутрішньо переміщеними особами.

Крім того, завдяки участі в тренінгах працівники книгозбірні опанували принципи інклюзивної взаємодії та навички безпечного спілкування. Саме ці знання й уміння дають змогу нам плідно співпрацювати з громадською організацією «Спільний шлях», яка об'єднує дітей з інвалідністю та створює для них доброзичливий, комфортний, безбар'єрний простір, де кожна дитина відчувається прийнятою і почутою.

Ми не лише організуємо заходи для цих дітей, але й з радістю підтримуємо їхні ініціативи. Часто самі стаємо глядачами зворушливих виступів вихованців ГО «Спільний шлях». У нашій бібліотеці вже стали традиційними такі події, як:

«Світ очима доброти» – творчі зустрічі, на яких діти демонструють свої таланти в співі, декламації, малюванні;

«Бібліотека – простір рівних можливостей» – інтерактивні ігри, майстер-класи та пізнавальні години з урахуванням потреб дітей з інвалідністю.

Такі заходи сприяють формуванню атмосфери взаєморозуміння, довіри та соціальної відкритості. Бібліотека стає місцем, де кожна дитина відчуває свою значущість і цінність.

Завдяки такій активній діяльності наша бібліотека є сучасним культурно-інформаційним хабом, осередком громадської активності та формування локальної спільноти. Репутація книгозбірні як інтелектуального центру, відкритого до діалогу й нових ідей, зміцнюється з кожним новим заходом, залучаючи до участі не лише мешканців громади, а й широке коло митців, науковців, волонтерів і громадських діячів.

Компетентність бібліотекарів формує обличчя сучасної бібліотеки – її авторитет, вплив і користь для громади.

Використана література

Пилипенко, Ф. «Живе лиш той, хто не живе для себе...». Бібліотека і війна: Тримаємося і перемагаємо разом! / Ф. Пилипенко; Держ. б-ка України для юнацтва // Бібліосвіт. Інформ. вісн. – 2023. – № 3. – С. 51–64.

Гервасьєва, Т. Наближаємо перемогу разом. Бібліотека і війна: Тримаємося і перемагаємо разом! / Т. Гервасьєва; Держ. б-ка України для юнацтва // Бібліосвіт. Інформ. вісн. – 2022. – № 3–4. – С. 53–54.

Гладченко, С Професійні компетенції сучасного бібліотекаря військової академії м. Одеса. Методичний посібник / С. Гладченко; Військова академія м. Одеса. – 2022. – С. 7–8. – Режим доступу: <https://vaodesa.mil.gov.ua/wp-content/uploads/2024/10/Methodychny-posibnyk-Bibl-VA.pdf>

Килимистий, С. Театр як мотиватор читання. Виховання читацької культури / С. Килимистий; Держ. б-ка України для юнацтва // Бібліосвіт. Інформ. вісн. – 2021. – № 3. – С. 53–58.

Ворона, Ю. Методичний вплив без методичних структур. Зарубіжний досвід / Ю. Ворона; Держ. б-ка України для юнацтва // Бібліосвіт. Інформ. вісн. – 2018. – № 4. – С. 21–33.

Наукове видання

**БІБЛІОТЕКА В УМОВАХ СУЧАСНОСТІ І
КОНСТРУЮВАННЯ МАЙБУТНЬОГО**

Матеріали V Науково-практичної конференції

25 вересня 2025 року

Відповідальна за випуск Г. М. Слотюк,
директор ВОУНБ ім. В. Отамановського

Редакційна колегія:

Г. М. Слотюк (голова редкол.), П. І. Цимбалюк (упоряд.), Т. П. Кристофорова (упоряд.), Л. Б. Борисенко, А. В. Зубко, С. В. Лавренюк, Т. М. Марченко, А. В. Марчук, К. І. Скомаровська, О. В. Стояльникова